

LATVIJAS ĀRPOLITIKAS
INSTITŪTS

Trīs jūru iniciatīva

nacionālo
perspektīvu
kartēšana

Redaktori:

Andris Sprūds

Mārtiņš Vargulis

Trīs jūru iniciatīva

nacionālo
perspektīvu
kartēšana

LATVIJAS ĀRPOLITIKAS
INSTITŪTS

Trīs jūru iniciatīva

nacionālo
perspektīvu
kartēšana

Redaktori:

Andris Sprūds

Mārtiņš Vargulis

Ārlietu ministrija

Publikācija “Trīs jūru iniciatīva: nacionālo perspektīvu kartēšana” piedāvā rakstu krājumu, kurā aplūkotas iniciatīvas prioritātes no dalībvalstu nacionālā skatījuma. Katrs raksts identificē gan izaicinājumus, gan iespējas dalībniekiem, kas piedalās iniciatīvā. Publikācija sniedz lasītājam ieskatu par iniciatīvu, tās galvenajiem trūkumiem un attīstību. Katras iniciatīvas dalībvalsts eksperti ir pārstāvēti publikācijā, ļaujot sniegt pilnvērtīgu kopainu par katras dalībvalsts nacionālajām interesēm un to kopīgo un atšķirīgo kopējās Trīs jūru iniciatīvas kontekstā. Norādot uz mainīgo starptautisko vidi, ko izraisīja Krievijas agresija Ukrainā 2022. gadā, publikācijā tiek apskatīts arī tas, kā nesenie drošības notikumi ietekmē iniciatīvu.

Šīs publikācijas angļu versija tapa pirms Rīgā 2022. gada jūnijā notikušā Trīs jūru iniciatīvas samita. Savukārt, publikācijas latviskā versija ir tulkota jau pēc samita. Gan Latvijas Republikas prezidenta, gan ārlietu ministra ievadvārdi ir pielāgoti atbilstoši laikam. Pārējie autoru raksti ir tulkoti to oriģinālā.

Redaktori: Andris Sprūds, Mārtiņš Vargulis

Autori: Līvija Benko, Ana-Marija Boromisa, Velina Čakarova, Vít Dostál, Ana Bojinoviča Fenko, Kamils Jarončiks, Entonijs B. Kims, Egils Levits, Imants Lieģis, Lūcija Mokra, Illimars Ploms, Vojčehs Pržibilskis, Plāmens Ralčevs, Edgars Rinkēvičs, Višņa Samardžija, Mihajs Sebe, Andris Sprūds, Mārtiņš Vargulis, Ģedimins Varvuolis, Viljārs Vēbels, Ģedimins Vitkus, Žombors Zēolds

Tulkojums uz latviešu valodu: Santa Pelše

Latviešu valodas zinātniskais redaktors: Mārtiņš Vargulis

Vāka dizains un makets: Oskars Stalidzāns

Grāmatā paustie autoru viedokļi neatspoguļo Latvijas Ārpolitikas institūta, Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas vai kādas citas institūcijas oficiālo nostāju.

ISBN 978-9934-567-84-1

UDK 32(4)(08)

Tr580

© Rakstu autori, 2022

© Oskars Stalidzāns, vāka dizains, 2022

© Latvijas Ārpolitikas institūts, 2022

Satura rādītājs

EGILS LEVITS

Latvijas Republikas prezidenta ievadvārdi 7

EDGARS RINKĒVIČS

Latvijas Republikas ārlietu ministra ievadvārdi 9

VELINA ČAKAROVA, LĪVIJA BENKO

Austrija: tiltu veidošanas pieeja Trīs jūru iniciatīvai –
uzlabojumu iespējas. 11

PLĀMENS RALČEVŠ

Bulgārija: prāts, jutīgums un piesardzība 28

ANA-MARIJA BOROMISA, VIŠŅA SAMARDŽIJA

Horvātija: atpazīstamības un lielāka atbalsta meklējumos 42

VITS DOSTĀLS

Čehija: strupceļš un daudzsološi apstākļi 58

ILLIMARS PLOMS, VILJĀRS VĒBELS

Igaunija: pastiprināts fokuss uz ģeopolitiku
pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā 70

ŽOMBORS ZĒOLDS

Ungārija: minimālā dalība 79

IMANTS LIEĢIS

Latvija: iesaistīšanās Trīs jūru iniciatīvā
un ģeopolitika kā prioritāte 96

ĢEDIMINS VARVUOLIS, ĢEDIMINS VITKUS

Lietuva: sinerģiju meklēšana 111

KAMILS JARONČIKS, VOJČEHS PRŽIBILSKIS

Polija: reģionālā vadība, ko kavē pārvaldības dilemmas 123

MIHAJS SEBE

Rumānija: Trīs jūru iniciatīvas pārvēršanas
stratēģiskā iespēja. Īss pārskats 140

LŪCIJA MOKRA

Slovākija: reģionālās pozīcijas stiprināšana
un jauno problēmu risināšana 155

ANA BOJINOVIČA FENKO

Slovēnija: liela interese par Trīs jūru iniciatīvas
komplementaritāti ar ES reģionālās attīstības ietvariem 171

ENTONIJS B. KIMS

Trīs jūru iniciatīva: Amerikas ekonomiskās
vadības nepieciešamības pamatojums 186

ANDRIS SPRŪDS, MĀRTIŅŠ VARGULIS

Secinājumi: kopskata veidošana caur valstu perspektīvu analīzi .. 200

Autori 206

Latvijas Republikas prezidenta ievadvārdi

Godātais lasītāj!

20. un 21. jūnijā Rīgā norisinājās Trīs jūru iniciatīvas (3JI) septītais ikgadējais samits un ceturtais ikgadējais biznesa forums.

Mans lēmums rīkot šo pasākumu bija balstīts uz nākotnes potenciālu, ko saskatu šai iniciatīvai. 3JI ir unikāls vadmotīvs: "tā ir politiski iedvesmota un komerciāli virzīta".

Finansēšanai jau ir iesniegti dažādi pārrobežu infrastruktūras projekti. Tie paredz attīstīt digitālos, enerģētikas un transporta savienojumus starp divpadsmit iniciatīvas valstīm, kas visas ir arī ES dalībvalstis, dažkārt iesaistot arī 3JI reģiona kaimiņvalstis. Mūsu divpadsmit dalībvalstu pārrobežu infrastruktūras vajadzības joprojām ir lielas, neraugoties uz ievērojamajiem ES ieguldījumiem daudzu gadu garumā. Mēs turpināsim strādāt, lai 3JI projekti piesaistītu vairāk publisko un privāto investoru.

Vienlaikus 3JI ir arī cita dimensija, jo īpaši ņemot vērā Krievijas īsteno to karu pret Ukrainu. Es uzskatu, ka 3JI veicina jauna reģiona rašanos Eiropā kā "demokrātisku vairogu" pret autoritārismu uz mūsu kopējās ārējās ES robežas. Patlaban, kad Ukrainas tauta, armija un vadītāji cīnās par Eiropas vērtībām un brīvību, es prognozēju, ka 3JI reģions kādā brīdī varētu paplašināties, iekļaujot Ukrainu, kā arī Moldovu un Gruziju.

Mums ir pienācis laiks atgādināt, ko esam devuši Eiropai un ko mēs vēl varam piedāvāt. 3JI reģions ir reģions, kas risina, nevis rada problēmas. Mums ir strauja izaugsme, noturība un neatkarīgs gars. Mūsu rīcībā ir maigās varas instrumenti, un mūsu vēsture, kultūra un daba kļūst arvien pazīstamāka Rietumeiropā un, patiesībā, arī mūsu pašu starpā. Tagad mums ir nepieciešami ilgtspējīgi un droši savstarpējie savienojumi, kas palielinātu mūsu kopējo potenciālu. Mums reģionā ir nepieciešama "siržu un prātu" infrastruktūra.

Tāpēc arī 2022. gada maijā mēs Rīgā rīkojām pašu pirmo 3JI Pilsoniskās sabiedrības forumu. Es vēlējos sapulcināt 3JI valstu "demokrātiskos

drošības ietekmētājus”, kuru ieteikumi tika nodoti politiskajiem un biznesa līderiem Rīgas samitā š.g. jūnijā. Tāpat es atzinīgi vērtēju šo Latvijas Ārpolitikas institūta publikāciju, kas “ienirst” 3JI iesaistīto valstu dažādajās motivācijās un pieejās.

Egils Levits
Latvijas Republikas prezidents

Latvijas Republikas ārlietu ministra ievadvārds

Godātais lasītāj!

2022. gada 20. un 21. jūnijā Latvijā norisinājās Trīs jūru iniciatīvas samits un biznesa forums.

Trīs jūru iniciatīva (3JI) tika radīta, pamatojoties uz kopīgu vēlmi attīstīt infrastruktūras projektus un mazināt savienojamības plaisu enerģētikas, transporta un digitālās komunikācijas jomā Eiropas Savienības ziemeļu un dienvidu ass kontekstā. Kopš iniciatīvas izveides 2016. gadā samiti ir piedzīvojuši būtiskas pārmaiņas. Bagātinot diskusiju ar jaunām idejām un risinājumiem, arī Rīgas samits sniedza ieguldījumu šajā evolūcijā. Šajā samītā tika uzsvērtas jaunās iespējas, ko sniedz 3JI, kā arī jau pastāvošās Eiropas Savienības politikas un programmas, ņemot vērā, ka kohēzija vienmēr ir bijusi nozīmīga šīs iniciatīvas daļa.

Rīgā notiekošā 3JI samita centrā atradās prezidentu sanāksme un biznesa forums. Prezidentu sanāksmē tika prognozēti un izcelti turpmākie 3JI darbības attīstības vektori, kā arī uzsvērtā nepieciešamība stiprināt reģiona vispārējo noturību. Iniciatīvas drošības politikas kontekstā tika akcentēts arī tas, cik svarīgi ir nodrošināt labi attīstītu infrastruktūru visā reģionā. Turklāt prezidenti apsprieda iespēju izmantot 3JI kā efektīvu platformu Ukrainas atjaunošanai pēc kara. Biznesa foruma laikā tika apspriesti arī praktiski risinājumi investīciju, digitalizācijas, transporta un enerģētikas jomā.

Trīs jūru iniciatīvas ietvarā Rīgā norisinājās arī parlamentārais forums. Reģiona parlamentāriešu pulcēšanās mērķis bija stiprināt kopīgos centienus pārrobežu projektu jomā. Forumā bija arī iespēja apmainīties viedokļiem par to, kā 3JI projektu plānošana varētu sasniegt optimālu efektivitāti pēc likumdošanas procesu sinhronizācijas.

Šajā izdevumā ir apkopoti raksti, ko sagatavojuši eksperti no Trīs jūru iniciatīvas dalībvalstīm. Līdztekus reģiona labklājības veicināšanai viņu pārdomas palīdzēs arī veidot kopīgu, uz dalībvalstu pamatvērtībām balstītu 3JI identitāti.

Es domāju, ka šajā izdevumā apkopotās koncepcijas būs noderīgas gan 3Jl dalībvalstu pašreizējā potenciāla izgaismošanā, gan reģiona turpmākās attīstības ieskicēšanā. Šīs idejas palīdzēs apvienot redzējumu ar rīcību, tādējādi veicinot reģiona ilgtspējīgu izaugsmi un noturību, kā arī tajā ietverto sabiedrību labklājību.

Edgars Rinkēvičs

Latvijas Republikas ārlietu ministrs

Austrija: tiltu veidošanas pieeja Trīs jūru iniciatīvai – uzlabojumu iespējas

Velina Čakarova (*Velina Tchakarova*),
Līvija Benko (*Livia Benko*)

Krievijas karš pret Ukrainu ir panācis, ka Trīs jūru iniciatīva (3JI) ir kļuvusi svarīgāka nekā jebkad agrāk, jo Centrāleiropas un Austrumeiropas (CAE) enerģētikas, transporta un digitālās infrastruktūras drošība ir kļuvusi par ģeostratēģisku jautājumu.¹ Austrijai 3JI kontekstā ir unikāla pozīcija, kas izriet no tās ģeogrāfiskā novietojuma, kā arī vēsturiskās situācijas. Šī Alpu republika ir bieži centusies veidot tiltu starp tradicionālajām dalībvalstīm Rietumeiropā un jaunajām Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīm no bijušā padomju bloka CAE valstīm. Austrija ir faktiski vienīgā 3JI dalībvalsts, kas Aukstā kara laikā nebija Varšavas pakta vai Dienvidslāvijas sastāvā, un tādējādi tai ir īpaša loma šīs iniciatīvas ietvarā. Šajā kontekstā Vīne tiek uzskatīta ne tikai par labuma guvēju, bet arī par 3JI sinerģijas efekta pavairotāju atkarībā no tās turpmākās lomas un ieguldījuma.

Energoapgādes drošība

Padomju Savienības vēsturiskā mantojuma dēļ Eiropas infrastruktūras austrumu–rietumu virzienā ir labāk attīstīta nekā ziemeļu–dienvidu savienojumi, kas rada nozīmīgu šķērslī un tādējādi aizkavē Eiropas centienus panākt enerģētisko neatkarību. Krievija ir panākusi būtisku ietekmi uz ES, kas izriet no tās gāzes, naftas un ogļu piegādēm.² Ņemot vērā pašreizējo enerģētikas krīzi³ un Krievijas agresiju pret Ukrainu, samazināt CAE valstu enerģētisko atkarību no Krievijas patlaban ir svarīgāk nekā jebkad agrāk. ES ar savu sesto sankciju paketi tiecas noteikt naftas embargo.⁴

Turklāt Krievijas karš pret Ukrainu ir paātrinājis būtisku energoapgādes krīzi. Eiropas gāzes tirgos valda haoss, un piegādes no Krievijas 2022. gada pirmajā ceturksnī bija par 30 % mazākas nekā tajā pašā periodā 2021. gadā.⁵ Politikas veidotāji apspriež iespēju pilnībā apturēt Krievijas gāzes plūsmu uz ES, kas varētu izraisīt seškārtīgu gāzes cenas pieaugumu 2022. gada pirmajā ceturksnī salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu.⁶ Lielāka konkurence par sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) piegādēm ir neizbēgama, tomēr ilgtspējīgs pašreizējo enerģētikas problēmu risinājums būtu paātrināt energoefektivitātes uzlabojumus dalībvalstīs, kā arī nodrošināt pāreju no fosilā kurināmā uz zema oglekļa satura enerģijas avotiem.⁷

Saskaņā ar Komisijas priekšsēdētājas Ursulas fon der Leienas (*Ursula von der Leyen*) pausto ES ir jāklūst neatkarīgai no Krievijas naftas, oglekļa un gāzes, un tā nevar paļauties uz piegādātāju, kas nepārprotami apdraud tās dalībvalstis. Eiropas Komisijas priekšlikums ir pazīstams kā *REPowerEU*, kurā uzsvērts, cik svarīgi ir attīstīt atjaunojamos energoresursus atbilstoši bloka klimata politikai. Turklāt darba kārtības augšgalā atrodas tādas tēmas kā patēriņa samazināšana, energoefektivitātes uzlabošana un ūdeņraža izmantošanas veicināšana. Tajā arī izklāstīts plāns ieguldīt līdzekļus, lai rastu alternatīvas 150 miljardiem kubikmetru dabasgāzes, ko ES pašlaik katru gadu importē no Krievijas. Eiropas Komisija uzskata, ka, importējot vairāk SDG, līdz gada beigām atkarību no Krievijas varētu samazināt par divām trešdaļām jeb 100 miljardiem kubikmetru. ES varētu palielināt savu ikgadējo SDG importu par 50 miljardiem kubikmetru. Papildu uzlabojumus varētu panākt, dažādojot cauruļvadu avotus, kas ik gadu varētu ļaut ietaupīt vēl 10 miljardus kubikmetru Krievijas gāzes. Mērķis ir līdz 2030. gadam samazināt gāzes piegādes no Krievijas. Vienlaikus problēma slēpjas tajā, ka Krievija piegādā aptuveni trešdaļu Eiropas gāzes, un enerģijas importa no Krievijas pārtraukšana izraisītu strauju inflācijas pieaugumu un ieģrūstu ES recesijā. Vēl viens būtisks šķērslis ceļā uz diversificētu energoresursu portfeli ir tas, ka Višegradas četrinieka (*Visegrád Four*) valstis⁸ un vairākas citas Eiropas valstis, piemēram, Austrija un Vācija, joprojām ir ļoti lielā mērā atkarīgas no Krievijas gāzes, kas nozīmē, ka to diversifikācija prasītu laiku.

Problēmu saasina arī nepietiekamā SDG infrastruktūras attīstība Centrāleiropā. Krievijas iebrukums ir devis impulsu veikt ieguldījumus infrastruktūras trūkuma novēršanai. Piemēram, Vācija apzinās, ka tai ir

steidzami nepieciešama SDG infrastruktūra. Tādējādi neilgi pēc *Nord Stream 2* atcelšanas kanclers Olafs Šolcs (*Olaf Scholz*) paziņoja par plāniem valstī būvēt SDG termināļus. Arī Višegradas grupas valstis aktīvi cenšas pieslēgties SDG infrastruktūrai.

Pašlaik noris enerģētikas nozares situācijas saasināšanās. Krievija nesē Eiropas valstīm un uzņēmumiem paziņoja, ka vēlas, lai tās gāze tiktu iepirkta, norēķinoties tās valūtā.⁹ Krievijas enerģijas ražotājs *Gazprom* jau ir apturējis gāzes piegādes Bulgārijai un Polijai, jo tās nebija par gāzi norēķinājušās rubļos.¹⁰ Karš Ukrainā ir izgaismojis nepieciešamību pēc iniciatīvām, kuru mērķis ir veicināt energoapgādes savienojamību CAE valstīs. Vienlaikus Austrijai ne vienmēr ir tādas pašas ģeoekonomiskās intereses kā pārējām 3JI dalībvalstīm, jo īpaši galvenajos enerģētikas un infrastruktūras jautājumos. Piemēram, daudzas Austrumeiropas valstis, kas gadu desmitiem atradās Maskavas pakļautībā, baidījās no Krievijas pieaugošās ietekmes reģionā un iebilda pret *Nord Stream 2* gāzes vada pabeigšanu. Turklāt CAE valstis arī deva priekšroku SDG importam, tostarp no ASV, kas, kā paredzams, aizvien biežāk sasniegs Eiropu caur Polijas Baltijas jūras piekrasti. Gāzes starpsavienojums starp Poliju un Lietuvu (*GIPL*), kura mērķis ir palielināt energoapgādes drošību reģionā, savienojot Baltijas un Somijas tirgu ar Polijas tirgu, ir izrādījies gudrs ieguldījums. Starpsavienojums tika izveidots 3JI ietvarā un jau tagad ļauj Lietuvas sašķidrīnātajai dabasgāzei plūst uz Poliju, kas pašreizējā ģeopolitiskajā kontekstā ir nozīmīgs panākums diversifikācijas jomā.

Atšķirībā no citām dalībvalstīm, piemēram, Polijas un Baltijas valstīm, Austrija nav dažādojusi energoapgādi no Krievijas. Turklāt pirms Krievijas kara pret Ukrainu Vīne arī neredzēja iemeslu piedalīties 3JI centienos mazināt ES atkarību no Krievijas naftas un gāzes importa. Galvenais iemesls, kādēļ Austrija nav bijusi ieinteresēta enerģētikas jautājumos 3JI ietvarā, ir tas, ka šī valsts daudzu gadu desmitu laikā ir izveidojusies par Krievijas energoapgādes centru Eiropas tirgum. Turklāt Austrija arī uzskatīja, ka Vācijas jaunākais enerģētikas projekts, *Nord Stream 2* cauruļvads, ar Austrijas valsts uzņēmuma *OMV* līdzdalību, ir galvenokārt "komerciāls projekts", nevis Maskavas ģeopolitiskais instruments. Ņemot vērā visu ES dalībvalstu īstenotās debates par iespējamo Krievijas energoresursu piegādes embargo, atkarība no Krievijas gāzes piegādēm pēc Krievijas uzsāktā kara Ukrainā kļūst arvien problemātiskāka. *OMV 2022.* gada pirmajā ceturksnī nācās ieģrāmatot arī negatīvu

vērtības korekcijas posteni viena miljarda eiro (1,1 miljards ASV dolāru) apmērā attiecībā uz *Yuzhno Russkoye* gāzes lauku, tā kā *OMV* kopā ar Krievijas gāzes gigantu *Gazprom*, kas attīsta šo Rietumsibīrijas atradni, pieder gandrīz 25 % uzņēmuma *Severneftegazprom* akciju.¹¹ *OMV* patlaban nevar pārdot savu daļu uzņēmumā Krievijas tiesību aktu izmaiņu dēļ. *OMV* nācās arī norakstīt *Gazprom* piešķirto aizdevumu attiecībā uz *Nord Stream 2*, jo tika apturēta gāzesvada nodošana ekspluatācijā. Turklāt *OMV* ļāva saprast, ka joprojām apsver Krievijas prasības¹² ļaut *Gazprom* kontekstā "pāriet uz jaunu norēķinu veidu par Krievijas gāzi, ko uzņēmums importē saskaņā ar savu ilgtermiņa līgumu ar Austriju un Vāciju, kas ir spēkā līdz 2040. gadam".¹³ *OMV* izpilddirektors Alfrēds Šterns (*Alfred Stern*) ir atzinis, ka Austrija ir "sāpīgi atkarīga no Krievijas izejvielu piegādes".

Tomēr energoresursu avotu un arī energoresursu ceļu dažādošana ir ļoti būtiska Austrijas ilgtermiņa interesēm. Austrijas atkarība no Krievijas gāzes ir viena no lielākajām, jo 80 % no tās dabasgāzes piegādēm nodrošina Krievija.¹⁴ Daudzas valstis meklē alternatīvas. Austrijai pašlaik ir interese ne tikai par zaļo ūdeņradi no Apvienotajiem Arābu Emirātiem, bet arī par SDG. 3JI varētu sniegt praktiskus risinājumus Austrijai, kas ir ceļā uz atjaunojamiem enerģijas avotiem un aprites ekonomiku (*circular economy*). Austriju ļoti interesē lielais gāzes cauruļvada projekts, kas savienotu Rumāniju ar Austriju, tā sauktais *BRUA* projekts. Šim cauruļvadam nākotnē vajadzētu piegādāt dabasgāzi klientiem Bulgārijā, Rumānijā, Ungārijā un Austrijā. 3JI šī gāzesvada būvniecībā varētu būt izšķiroša nozīme.¹⁵ Austrija gadā patērē aptuveni 8,5 miljardus kubikmetru dabasgāzes, no kuriem četras piektdaļas tiek piegādātas no Krievijas, izmantojot cauruļvadus.¹⁶ Ja šo gāzi aizstātu ar SDG, Austrijai vien būtu nepieciešami aptuveni 80 tankkuģi. Austrija varētu iegādāties SDG reversajā plūsmā, izmantojot cauruļvadu no Itālijas. Nākotnē SDG uz Austriju varētu transportēt no Krkas (*Krk*) termināļa Horvātijā, tomēr tam pagaidām nav importa infrastruktūras.¹⁷ Austrijas interesēs būtu attīstīt šo enerģētikas savienojamības projektu 3JI ietvarā.

Vēl vienai 3JI dalībvalstij, proti, Ungārijai ir ievērojami nekonvencionālās gāzes resursi. Ir iespējams, ka nākotnē varētu rasties 3JI projekts nekonvencionālās gāzes ieguvei, kura mērķis būtu mazināt Krievijas dominējošo stāvokli Ungārijas, Austrijas, Slovākijas un Rumānijas energoapgādē. Šādam projektam nepieciešamie ieguldījumi varētu būt vairāk nekā 200 miljoni ASV dolāru. Šo nekonvencionālo gāzes resursu

ieguve varētu mazināt Krievijas dominējošo stāvokli gāzes piegādes jomā, tomēr šim projektam vēl nav izdevies piesaistīt nepieciešamo finansējumu.¹⁸

Uzticams, ilgtspējīgs un iekļaujošs savienojums

3JI platformai ir ļoti liels potenciāls, un tās mērķis ir izveidot saskaņotu un integrētu infrastruktūru CAE valstīs, kā arī palīdzēt reģionam pārvarēt vēsturiski izveidojušās attīstības nepilnības, kuras noteica šo valstu atrašanās aiz dzelzs priekškara pēc Otrā pasaules kara, kas smagi ietekmēja to ekonomiku.¹⁹

Kopumā Austrija pozitīvi vērtē 3JI vadītos savienojamības projektus ciešākai sadarbībai CAE reģionā, vienlaikus iebilstot pret iespējamo "dublēšanos" ar citiem ES finansētajiem projektiem un uzstājot, ka ES šajā ietvarā būtu jāieņem vadošā loma. Austrija vēlas izvairīties no pārklāšanās ar Eiropas struktūrām, finansēšanas instrumentiem un pieejām, kas izriet no dalības ES. Vīne uzskata, ka šī iniciatīva ir laba iespēja atbalstīt ES centienus stiprināt kohēziju un mazināt esošās reģionālās atšķirības, piemēram, paplašinot infrastruktūru un uzlabojot savienojamību.

Viens no būtiskākajiem argumentiem par labu Austrijas iesaistei 3JI ir Austrijas kapacitāte sniegt ieguldījumu transporta un digitālās infrastruktūras attīstībā ziemeļu-dienvidu virzienā, pateicoties tās profesionālajām zināšanām un pieredzei transporta infrastruktūras jomā.²⁰ Tiek apsvērta iespēja uzbūvēt 80 miljardu ASV dolāru vērtu augstas caurlaides spējas dzelzceļa un autoceļu koridoru, kas savienotu Gdaņskas un Svinoujsces ostas ar Triestes, Ravennas un Ankonas ostām, šķērsojot tādus ļoti industrializētus apgabalus kā Varšava, Augšsilēzijas ogļu baseins, Vīne un Po ieleja.²¹ Austrijai ir svarīga loma Eiropas transporta tīkla (*TEN-T*) Baltijas un Adrijas jūras pamattīkla koridora attīstībā. Šajā ietvarā iekļautos projektus ir plānots īstenot laika posmā no 2016. līdz 2030. gadam. Tiek lēsts, ka to īstenošana radīs IKP pieaugumu par kopumā 489 miljardiem eiro tajā pašā periodā. Baltijas–Adrijas jūras koridors savieno galvenos transporta mezglus, piemēram, pilsētu mezglus, kā arī ostas, lidostas un citus transporta termināļus, izmantojot galvenos dzelzceļa, autoceļu, jūras un gaisa transporta savienojumus ziemeļu un dienvidu virzienā starp

Austriju, Čehiju, Poliju, Slovākiju un Slovēniju. Arī Itālija piedalās šajā projektā kā valsts, kas nav 3JI dalībniece.²²

Vēl viens svarīgs projekts ir otrā dzelzceļa sliežu ceļa būvniecība, lai nodrošinātu satiksmes jaudu un uzticamību uz Koperas ostu un no tās. Dzelzceļa līnija ir daļa no Vidusjūras un Baltijas–Adrijas jūras *TEN-T* pamattīkla koridoriem, kas apkalpo visas Centrāleiropas valstis (Austrijas Republika, Čehijas Republika, Slovākijas Republika, Ungārija). Tā savieno Koperas ostu ar šīm valstīm, un tā ir galvenā osta Austrijas Republikai un Ungārijai un ir svarīga osta arī citām valstīm.²³

Austrija saskata pievienoto vērtību, ko sniedz tās ieguldījums jau esošo ES plānu īstenošanā, piemēram, infrastruktūras, enerģētikas un digitālās savienojamības jomās. Viens no 3JI prioritārajiem projektiem ir Donavas ūdensceļš (*Fairway Danube*). Projekta rezultātā tiks modernizēta Donavas ūdensceļa hidroloģisko datu apstrādes, mērīšanas un traukmes sistēmas posmos, kas savieno Austriju, Slovākiju, Ungāriju, Horvātiju, Bulgāriju un Rumāniju. Turklāt ir paziņots, ka sadarbība starp divpadsmit iesaistītajām valstīm tiks paplašināta, lai līdz 2030. gadam papildus transporta infrastruktūrai un enerģētikas nozarei iekļautu arī digitālo savienojamību. Investīcijas transporta infrastruktūrā 3JI ietvarā tiek lēstas 290 miljardu eiro apmērā, savukārt enerģētikas sektorā paredzēts ieguldīt 88 miljardus eiro, bet digitālajā sektorā – 160 miljardus eiro.²⁴ CAE valstu digitālā savienojamība ir viens no trim 3JI pīlāriem. Trīs jūru reģiona valdības un uzņēmumu profesionāļi aizvien vairāk apsver pašreizējās digitālās transformācijas riskus un iespējas, drošības izaicinājumus, kā arī to ietekmi uz kibernetiķu nākotnē. Viena no galvenajām 3JI priekšrocībām ir efektīva sadarbība starp visiem dienestiem un iestādēm, kas strādā ar kibernetiķu platformām šajā reģionā, kurā ir ievērojami pieaudzis kibernetiķu skaits. Kibernetiķi ir kas vairāk nekā tikai cīņa pret dezinformāciju; tā ir būtiska arī noturīgu piegādes ķēžu veidošanā un tirgus aizsardzībā. Puses ir apspriedušas arī iespējamo sadarbību ar Ukrainu, izmantojot 3JI, un Ukrainas prezidents Volodimirs Zelenskis (*Volodymyr Zelensky*) ir uzacīnāts uz šogad Rīgā paredzēto samitu. Sakarā ar karu Ukrainā galvenais digitālās savienojamības darba kārtības temats ir piegādes ķēdes drošība. Situācija Ukrainā Trīs jūru reģionam nepārprotami parāda, ka piegādes ķēdes drošība ir ārkārtīgi svarīga. Tika sniegti piemēri jaunākajiem veiksmīgajiem kibernetiķu, kas cirkulē pa piegādes ķēdēm. Tādējādi, piemēram, mobilo telekomunikāciju operatora *LMT*

īstenotā spēku apvienošana ar augsto tehnoloģiju ražošanas uzņēmumu *Mikrotik* šajā kontekstā bija pozitīvs signāls.²⁵

Tāda datu centru tīkla izveide, kas ietvertu visu Trīs jūru iniciatīvas Investīciju fonda (3JIIF) investīciju reģionu, tostarp Austriju, ir vēl viens 3JI fokusa projekts; tomēr tas vēl nav saņēmis finansējumu. Projekta mērķis ir panākt drošu un efektīvu pārrobežu savienojamību, piesaistot dažādus reģionālos datu centrus.²⁶ Līdzīgs projekts ir paredzēts attiecībā uz optiskās šķiedras tīkla attīstību visā 3JIIF investīciju reģionā, lai Digitālā autoceļa projekta (*Digital Highway Project*) ietvarā nodrošinātu pārrobežu savienojamības pakalpojumus visā reģionā. Mērķis ir nodrošināt labāku un drošāku datu pārnesei no reģiona ziemeļiem uz dienvidiem un novērst komunikācijas infrastruktūras nepilnības.²⁷

3JI reģiona ekonomikas izaugsme, noturība un lielāka investoru interese

3JI ir pazīstama kā komerciāli virzīta platforma, kuras mērķis ir uzlabot savienojumus divpadsmit ES dalībvalstīs, kas atrodas starp Baltijas, Adrijas un Melno jūru.²⁸ 3JI dalībvalstis ir dažas no visstraujāk augošajām ekonomikām Eiropā. Austrija var sniegt būtisku ieguldījumu 3JI reģiona ekonomikas izaugsmē un noturībā, jo tās "ekonomikas attīstība un infrastruktūra ir salīdzinoši augstākā līmenī nekā citās dalībvalstīs"²⁹. Šī iniciatīva apvieno 112 miljonus cilvēku vienā no pasaules dinamiskākajiem tirgiem pēc Covid-19 pandēmijas. Tiek lēsts, ka līdz 2030. gadam ekonomika starp Baltijas, Melno un Adrijas jūru pieaugs par 35 %.³⁰

3JI var arī veicināt ekonomikas atlabšanu pēc Covid-19, tā kā Eiropai pēc pandēmijas būs ļoti nepieciešamas investīcijas un jauni projekti 3JI ietvarā.³¹ ES ir piekritusi nodrošināt finansējumu aptuveni pusei no 3JI plānotajiem projektiem.³² Vienlaikus ir vajadzīgs vēl lielāks līdzekļu apjoms, ņemot vērā, ka finanšu līdzekļi, kas nepieciešami, lai modernizētu CAE reģionu, ir milzīgi un patlaban veido aptuveni 600 miljardus eiro.³³

3JIIF sniedz ekonomisku atbalstu iniciatīvai reģiona infrastruktūras attīstībai. Fonds tika reģistrēts 2019. gada 29. maijā Luksemburgā. Tās iniciatori bija Polijas attīstības banka *Bank Gospodarstwa Krajowego* (BGK) un Rumānijas valsts banka *EximBank*, kas arī bija pirmās investores. 2020. gada 16. aprīlī Igaunija kļuva par trešo valsti, kas pievienojās

3JIIF, ieguldot tajā 20 miljonus eiro.³⁴ Polijas ieguldījums bija 875 miljoni ASV dolāru, savukārt Slovēnijas – 28 miljoni ASV dolāru. Arī Bulgārija, Horvātija, Ungārija, Latvija, Lietuva un Rumānija ir ieguldījušas lielas summas.³⁵ Šīs investīcijas, cerams, palīdzēs panākt 3JI projektu pozitīvo progresu un veicinās arī atveseļošanos pēc pandēmijas.³⁶ To var uzskatīt par ieguldījumu gan kolektīvajā, gan valsts aizsardzībā, kā arī ekonomikas izaugsmē un arī par iniciatīvu ar papildu potenciālu.³⁷

Līdz 2021. gada aprīlim deviņas no divpadsmit 3JI valstīm bija veikušas iemaksas, kopā sasniedzot aptuveni vienu miljardu eiro (1,2 miljardi ASV dolāru). Fonda pašreizējais mērķis ir panākt, ka tā rīcībā ir līdzekļi trīs līdz piecu miljardu eiro apmērā (3,6 līdz 6 miljardu ASV dolāru apmērā). Viens no galvenajiem finansiālā atbalsta avotiem attiecībā uz savienojamību un citām reģionālās attīstības iniciatīvām ir ES. Dalībvalstīm tika piešķirti aptuveni 150 miljardi eiro (aptuveni 180 miljardi ASV dolāru) saskaņā ar ES 2014.–2020. gada ilgtermiņa budžetu attiecībā uz reģionālās attīstības un kohēzijas fondiem. Aptuveni 30 miljardus (36 miljardi ASV dolāri) vērtais Eiropas infrastruktūras savienošanas instruments (*Connecting Europe Facility*) (EISI) ir ES finansēšanas instruments, kas arī atbalsta 3JI uzsvāru uz stratēģiskajām investīcijām liela mēroga transporta, enerģētikas un digitālās infrastruktūras tīklos.³⁸ ASV 3JI sniedz ne tikai politisku, bet arī finansiālu atbalstu. Turklāt Investīciju fonda līdzdibinātāja un lielākā akcionāre – Polijas attīstības banka *BGK* – paziņoja par iemaksu palielināšanu, 250 miljoniem eiro pievienojot vēl 500 miljonus eiro. 2021. gada februāra sākumā Lietuvas un Slovēnijas bankas pievienojās 3JIIF.³⁹ 3JIIF mērķis ir palīdzēt reģionam panākt Rietumeiropas valstis, kā arī ilgtermiņā neatpalikt no to tempa. 3JIIF apvieno publiskos un privātos līdzekļus ieguldīšanai komerciālos projektos. Kaut arī patlaban eksistē virkne projektu, kuros fonds varētu piedalīties, gala summas joprojām nav pietiekamas, lai ieguldītu visos vērtīgajos projektos.⁴⁰ Ņemot vērā iepriekš minēto, Austrija vēl nav pievienojusies 3JIIF un joprojām atturas iesaistīties ar investoriem iniciatīvas darbībā.

Turklāt Polija arī atbalstīja vienpadsmit ES valstu parakstīto deklarāciju par nepieciešamību ES līmenī izveidot finansējuma avotu ukraiņu bēgļu medicīnisko pakalpojumu izmaksu segšanai. Šo deklarāciju parakstījušo valstu grupu faktiski veidoja 3JI valstis, atskaitot Austriju, kas ir situācija, no kuras Vīnei nākotnē būtu jāizvairās attiecībā uz reģionālās sadarbības iespējām un potenciālu.

Ģeopolitika

3JI ir viens no drosmīgākajiem un vērienīgākajiem mūsdienu ģeopolitiskajiem projektiem, kura mērķis ir radikāli pārveidot CAE likteni. Iniciatīvai ir ģeostratēģisks raksturs, jo tā sola vēl vairāk integrēt un savienot šo reģionu ar Eiropas galvenajiem enerģētikas, transporta un sakaru tīkliem. Rezultātā ES radīsies jaunas iespējas reģionā rīkoties kā saskaņotam ģeoekonomiskajam dalībniekam un veicināt tā turpmāku modernizāciju. 3JI mērķi pilnībā atbilst ES prioritātēm tādās jomās kā digitālā pārveide, uzlabota savienojamība un ekonomikas atjaunošana pēc Covid-19 krīzes.⁴¹

Šis formāts piesaista arvien vairāk uzmanības, lai gan tas ir izstrādāts un īstenots ministru politiskajā līmenī un nav īpaši politizēts.⁴² Austrija ieņem ģeostratēģisku pozīciju ne tikai Eiropā, bet arī 3JI iniciatīvas ietvarā. Turklāt Vīne arī būtiski pavairo 3JI potenciālās iespējas, jo tajā norisinās daudzpusēji forumi un atrodas starptautiskas organizācijas, kas var kļūt noderīgas 3JI iniciatīvai attiecībā uz sadarbību ar trešajām pusēm.

Ciktāl tas attiecas uz ieguvumu pavairošanu, šī Alpu republika īsteno arī ģeopolitisku darba kārtību. Ja eksistē kāda ģeopolitiskā loma, kas lielā mērā atbilst Austrijas ambīcijām Eiropā, tad tā ir "tiltu būvētājas" loma, ko Vīne ar entuziasmu īsteno kopš ES paplašināšanās viļņiem 2004. un 2007. gadā. Centrālās un Austrumeiropas valstīm pievienojoties ES, Austrija no ES robežu perifērijas nonāca to centrā, tostarp iegūstot arī lielu potenciālu gūt ekonomisku labumu no jaunajiem tirgiem austrumos. Austrija stingri atbalsta Rietumbalkānu valstu pievienošanu, un tai var būt pozitīva loma, popularizējot Ukrainas dalības perspektīvas nozīmi ES dalībvalstu vidū, kā arī Briselē.

Austrija arī sagaida, ka 3JI palielinās politisko izpratni par šo Eiropas integrācijas reģionālo dimensiju.⁴³ Tādējādi Vīne turpinās atbalstīt 3JI kā ietvaru CAE reģiona valstu kopīgo mērķu noteikšanai, izstrādei un īstenošanai, jo šim reģionam ir vislielākā stratēģiskā nozīme tās ģeopolitisko un ģeoekonomisko interešu kontekstā. Turklāt ir paredzams, ka jūnijā Rīgā notiekošajā 3JI samītā izskanēs svarīgi paziņojumi par turpmāko darbību. Vienam no apspriežamajiem tematiem vajadzētu būt Ukrainas iekļaušanai 3JI, kas ir priekšlikums, ko Latvija jau ir izteikusi. Tas pats attiecas uz Moldovas Republiku un Gruziju, kas arī pagātnē ir piedzīvojušas Krievijas agresiju.⁴⁴

Pieaugošā neuzticēšanās Krievijai, kas seko tās uzsāktajam karam pret Ukrainu, ir novedusi pie pārmaiņām Austrijas politikā. Austrija arvien vairāk pievērsīsies citiem ārējiem aktoriem, lai dažādotu savas saites enerģētikas, ekonomikas un tirdzniecības jomā. Lielākā daļa 3JI valstu cenšas panākt dziļāku sadarbību ar ASV, un Vīne atbalsta arī šo iniciatīvas proamerikānisko pieeju. Ņemot vērā, ka ES un ASV pastiprinās divpusējo sadarbību virknē jomu, piemēram, tādās kā enerģētika, tirdzniecība, tehnoloģiju pārnese un drošība, 3JI kļūst par noderīgu platformu Austrijas divpusējo un daudzpusējo attiecību dažādošanai ar Atlantijas reģiona sabiedrotajiem un CAE partneriem.

Šajā kontekstā 3JI atspoguļo Briseles, Vašingtonas un Berlīnes ģeoekonomisko interešu pārklāšanos.⁴⁵ To intereses pārklājas ne tikai attiecībā uz sakrītīgiem ģeopolitiskajiem aprēķiniem, bet arī attiecībā uz vēlmi izveidot stabilu pretsvaru Ķīnas īstenotajai Jostas un ceļa infrastruktūras iniciatīvai, kā arī 16+1 formāta iniciatīvai sadarbībai ar CAE valstīm. Ķīnas un Eiropas sauszemes un jūras ātrgaitas ceļš (*China–Europe Land–Sea Express Route*) ietver Ungāriju, Serbiju, Ziemeļmaķedoniju un Grieķiju un savienojas ar Ķīnai piederošo Pirejas (*Piraeus*) ostu. Šis ir galvenais Ķīnas infrastruktūras savienojamības projekts Dienvidaustrumeiropā. Tikmēr Lietuva bija pirmā valsts, kas izstājās no Ķīnas vadītā 16+1 formāta, aicinot ES pāriet no šķeltnieciskā 17+1 formāta uz vienojošo un tādējādi daudz efektīvāko 27+1 formātu. ES ir visspēcīgākā tad, kad visas 27 dalībvalstis strādā kopā ar ES iestādēm.⁴⁶

Ģeoekonomiskās saiknes attīstīšana starp ziemeļiem (Arktikas reģionu), kur transporta ziemeļu maršruts atbilstoši prognozēm ievērojami saīsinās globālās preču plūsmas ceļu, un Vidusjūras reģionu dienvidos, kur dalībvalstis meklē jaunas savienojuma iespējas ar Ziemeļāfriku, ir stratēģiski svarīga ES, Eiropas integrācijas Francijas–Vācijas motoram un ASV. Šo faktoru rezultātā arī 3JI dalībnieces uzsver labākas komunikācijas nepieciešamību, kas panākama, stiprinot politisko un ekonomisko sadarbību reģionā un ES ietvarā. 3JI varētu palīdzēt izdzēst tradicionālo Eiropas dalījumu rietumos un austrumos un pārvarēt šo stigmatu, kas nāktu par labu arī ES integrācijai un kohēzijai, virzoties uz vienotu CAE.⁴⁷ Dziļāka integrācija varētu arī palielināt šo valstu interešu pārklāšanos, kas ilgtermiņā nostiprinātu to pozīcijas pašā ES.⁴⁸

Anglosfēras⁴⁹ valstis, Četrpusējā drošības dialoga jeb *Quad*⁵⁰ valstis, kā arī 3JI valstis uzstāj uz nepieciešamību īstenot infrastruktūras

projektus, pārkonfigurēt piegādes ķēdes un panākt militāro savietojamību kā pretsvaru Ķīnas īstenotajai globālajai Jostas un ceļa iniciatīvai, kā arī 16+1 formāta iniciatīvai sadarbībai ar CAE valstīm. Šajā kontekstā 3JI būtu jāklūst par ES un ASV kopējo ģeopolitisko un ģeoekonomisko projektu, kura mērķis būtu izveidot ziemeļu–dienvidu savienojamības koridorus (Baltijas–Adrijas–Melnās jūras) gar transporta, energoapgādes un infrastruktūras ceļiem. Tas būs nepieciešams, lai paplašinātu ES un Ziemeļāfrikas saites un ierobežotu "Pūķa lāča" (Ķīnas un Krievijas) ietekmi. CAE reģions ir pārkāpījis cietis no savas Padomju Savienības satelīta lomas Aukstā kara laikā, un patlaban tam draud briesmas kļūt par «buferzonu», kas iespiesta starp Rietumeiropu, no vienas puses, un tādiem uzstājīgiem reģionālajiem spēlētājiem, kā, piemēram, Ķīna un Krievija, no otras puses.⁵¹ Vienlaikus sacensība par jauniem infrastruktūras, transporta un digitalizācijas savienojumiem starp galvenajiem konkurentiem varētu radīt vairāk stimulu ES un ASV aktīvāk iesaistīties, kas pozitīvi ietekmēs varas līdzsvaru šajā reģionā.

Secinājumi un ieteikumi

Vēl nesen 3JI un tās paplašināšanās potenciāls joprojām bija neskaidrs. Savukārt Krievijas agresija ir izgaismojusi iniciatīvas svarīgumu un nepieciešamību pēc konkrētas stratēģijas visu Melnās jūras valstu savienošanai. Tai apkārt esošās valstis ir jāiesaista, lai palīdzētu mazināt pašreizējos un turpmākos draudus. Turklāt ES neietilpstošo valstu iekļaušana 3JI projektos var sniegt labumu ES, jo īpaši, ja tiek attīstīti transporta koridori un atbalstīta tik ļoti nepieciešamā energoresursu dažādošana. Tā rezultātā tiktu mainīta varas dinamika Eiropā un vājināta Krievijas ģeopolitiskā pozīcija.⁵²

Iniciatīva aptver ES dinamiskāko reģionu, un to veido dalībvalstis, kas atrodas aktīvāko un skaļāko Ukrainas atbalstītāju lokā. Sadarbības formāti 3JI ietvarā ir svarīgāki nekā jebkad agrāk, un Austrijai ir ieteicams izmantot iespēju kļūt par aktīvāku dalībvalsti, lai izmantotu jaunus sinerģijas potenciālus.

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, tiek izvirzīti šādi ieteikumi:

1) Austrijai būtu jāpievienojas 3JIF un jāstiprina tās politiskais profils 3JI ietvarā

Lai novērstu plaisu starp CAE un Rietumeiropu, līdz 2030. gadam 3JI infrastruktūrā ir kopumā jāiegulda 600 miljardi eiro. Visu 3JI dalībvalstu tirdzniecības kopējā vērtība pārsniedz 225 miljardus eiro. Šīs valstis rada aptuveni 20 % no visas Eiropas Savienības IKP. 3JIF mērķis ir palīdzēt reģionam panākt Rietumeiropas valstis, kā arī ilgtermiņā neatpalikt no to tempa. Kaut arī patlaban eksistē virkne projektu, kuros fonds varētu piedalīties, gala summas joprojām nav pietiekamas, lai ieguldītu visos vērtīgajos projektos.⁵³ Tādējādi Austrijas interesēs ir iesaistīties ar investoriem iniciatīvas darbībā.

3JI ir ļoti decentralizēta un uz projektiem balstīta struktūra, kas atbilst Austrijas interesēm, līdzīgi kā platforma Centrāleiropas sadarbībai aizsardzības jomā (*Central European Defence Cooperation*).⁵⁴ Tās vērienīgo ģeopolitisko un ģeoekonomisko portfeli nevajadzētu novērtēt par zemu. ES varētu finansēt konkrētus 3JI projektus, kas tiek uzskatīti par svarīgiem Globālās vārtejas (*Global Gateway*) stratēģijas kontekstā, un tādējādi radīt pretsvaru Ķīnas īstenotajai globālajai Jostas un ceļa iniciatīvai, kā arī 16+1 formāta iniciatīvai sadarbībai ar CAE valstīm. Brisele var ne tikai palielināt finansējumu, ko varētu izmantot 300 miljardu eiro vērtā infrastruktūras projekta ietvarā, bet arī virzīt konkrētus projektus, kas radīs sinerģijas efektu, veicinot un optimizējot ziemeļu un dienvidu savienojamību, kas savukārt varētu pievilināt trešās valstis no Rietumāzijas un Dienvidāzijas (piemēram, Indija).

Līdz šim Austrija 3JI ir piedalījusi ar diezgan pieticīga ranga pārstāvjiem, kamēr citas 3JI dalībvalstis uz samitiem mēdz sūtīt ministrus vai pat valstu vadītājus. Tas, ka Austrijas Federālās ekonomikas palāta (*Austrian Economic Chamber*) ir izziņojusi gaidāmo 3JI samitu Rīgā un iesaka Austrijas uzņēmumiem apmeklēt forumu, kā arī izpētīt uzņēmējdarbības iespējas, būtu jāuzskata par signālu pareizajā virzienā. Šajā kontekstā Austrijai būtu nepārprotami ieteicams paplašināt savu līdzdalību, sniedzot finansiālu ieguldījumu fondā, kā arī sūtot augstāka ranga pārstāvjus uz uzņēmējdarbības forumiem un samitiem, lai tādējādi demonstrētu intensīvāku klātbūtni un interesi.

2) Austrijai būtu nekavējoties jāsāk dažādot gāzes piegādes no Krievijas, izmantojot esošos un potenciālos projektus 3JI ietvarā

Dažādot energoapgādi un mazināt atkarību no Krievijas nekad nav bijis tik steidzami kā 2022. gadā. Ņemot vērā situāciju pēc 24. februāra, Austrija, kas reiz tika uzskatīta par tilta būvētāju starp Rietumiem un Krieviju tās vēsturiskās pagātnes, neitrālā statusa un ģeostratēģiskā novietojuma dēļ, vairs nevar īstenot šādu pieeju. Tā kā šī Alpu republika ir intensīvi iesaistījies Krievijas enerģētikas, banku un preču sektorā, ES ieviešot savas sešas sankciju paketes pret Krieviju, Austrija vēlēties ātrāk, nevis vēlāk, attālināties no Maskavas. Tādējādi 3JI kļūst par arvien noderīgāku un izdevīgāku ietvaru divpadsmit valstu sadarbībai tirdzniecības un savienojamības jomā. Turklāt Austrija tiek uzskatīta par Krievijai simpatizējošāko valsti pēc Ungārijas, un šo iespaidu ir iespējams mainīt, pateicoties intensīvākai sadarbībai ar citām 3JI valstīm.

3) Austrijai būtu steidzami jāpietuvojas citām valstīm digitalizācijas jomā un jāizmanto 3JI valstu pieredze

Austrija atpaliek digitalizācijas jomā un var gūt labumu no dalības projekts, kas veltīti šādām tēmām. Paredzams, ka investīcijas digitālajā sektorā kā vienā no trim 3JI pīlāriem sasniegs 160 miljardus eiro. Austrijai būtu jāmacās no Trīs jūru reģiona valstu valdību un uzņēmējdarbības profesionāļu pieredzes, strādājot ar riskiem un iespējām, ko rada pašreizējā digitālā transformācija, drošības problēmas un to ietekme uz kiberdrošības nākotni. Viena no galvenajām 3JI priekšrocībām ir efektīva sadarbība starp visiem dienestiem un iestādēm, kas strādā ar kiberdrošības platformām šajā reģionā, kurā ir ievērojami pieaudzis kiberuzbrukumu skaits. Kiberdrošība ir kas vairāk nekā tikai cīņa pret dezinformāciju; tā ir būtiska arī noturīgu piegādes ķēžu veidošanā un tirgus aizsardzībā. Austrijai būtu arī jādod ieguldījums transporta un digitālās infrastruktūras attīstībā ziemeļu–dienvidu virzienā, pateicoties tās milzīgajām zināšanām un pieredzei transporta infrastruktūras un būvniecības nozarē.

4) Steidzami izpildāms ieteikums būtu Austrijai mainīt tās vispārējo nostāju attiecībā uz iniciatīvu gan ģeopolitiskā, gan ģeonomiskā ziņā

Ir acīmredzams, ka Austrija nav spējusi pārlicināši īstenot savu funkciju veidot tiltu starp Rietumiem un Austrumiem, vienlaikus aktīvi sadarbojoties ar Krieviju. Tomēr Vīne varētu izstrādāt jaunu formulu, lai

savienotu 3JI valstis ar Ukrainu un pārējo Eiropu Briselē un Rietumos. Ņemot vērā Krievijas karu Ukrainā, šai Alpu republikai nevajadzētu laist garām iespēju dažādot savu «tiltu veidotājas» lomu, pievēršoties ziemeļu un dienvidu savienojamības koridoriem, nevis pieturēties pie novecojušās austrumu un rietumu pieejas.

ATSAUCES

- ¹ Kim A., B. 28.02.2022. *How 3 Seas Initiative Could Be Antidote to Russia's Energy Coercion*. The Heritage Foundation. <https://www.heritage.org/energy-economics/commentary/how-3-seas-initiative-could-be-antidote-russias-energy-coercion>
- ² Rosetti, P. 24.02.2022. *How Russia got leverage over Europe's Energy*. RStreet. <https://www.rstreet.org/2022/02/24/how-russia-got-leverage-over-europes-energy/#:~:text=How%20Russia%20Got%20Leverage%20Over%20Europe%E2%80%99s%20Energy%20Russia,2%20pipeline%20and%20announced%20new%20sanctions%20against%20Russia>
- ³ Grinschgl, J. 11.02.2022. *A Perfect Storm: The Causes and Consequences of the European Energy Crisis*. AIES Fokus 1/2022. <https://www.aies.at/download/2022/AIES-Fokus-2022-01.pdf>
- ⁴ Kirby, P. 04.05.2022. *Ukraine war: EU plans Russian oil ban and war crimes sanctions*. BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-europe-61318689>
- ⁵ *What happens if Russia shuts off gas supplies to Europe?* 30.03.2022. Euronews. <https://www.euronews.com/green/2022/02/24/what-happens-if-russia-shuts-off-gas-supplies-to-europe>
- ⁶ McWilliams, B., Zachmann, G. 09.04.2022. *The European Union demand responses to high natural gas prices*. Bruegel. <https://www.bruegel.org/2022/04/the-european-union-demand-response-to-high-natural-gas-prices/>
- ⁷ *Global natural gas demand set to decline slightly in 2022 as Russia's war disrupts markets and economies*. 15.04.2022. IEA. <https://www.iea.org/news/global-natural-gas-demand-set-to-decline-slightly-in-2022-as-russia-s-war-disrupts-markets-and-economies>
- ⁸ *About the Visegrad Group*. Visegrad Group. <https://www.visegradgroup.eu/about>
- ⁹ Davies, R. 27.04.2022. *How worried should Europe be as Russia starts cutting off gas supplies?* The Guardian. <https://www.theguardian.com/business/2022/apr/27/how-worried-should-europe-be-russia-starts-cutting-off-gas-supplies>
- ¹⁰ Whiteside, P. 12.05.2022. *Ukraine war: What impact will Russia's decision to cut off gas to Poland and Bulgaria have on Europe?* Sky News. <https://news.sky.com/story/ukraine-war-what-impact-will-russias-decision-to-cut-off-gas-to-poland-and-bulgaria-have-on-europe-12600049>
- ¹¹ Afanasiev, V. 01.05.2022. *OMV writes down Russian assets and continues to study ruble payment demands*. upstreamonline.com <https://www.upstreamonline.com/production/omv-writes-down-russian-assets-and-continues-to-study-ruble-payment-demands/2-1-1209564>
- ¹² Afanasiev, V. 31.04.2022. *Putin decree requires intermediary to handle European gas sale proceeds*. upstreamonline.com. <https://www.upstreamonline.com/production/putin-decree-requires-intermediary-to-handle-european-gas-sale-proceeds/2-1-1194386>
- ¹³ Turpat.

- ¹⁴ *Ersatz für russisches Gas in Österreich – das Problem mit LNG*. 15.03.2022. Industriemagazin. <https://industriemagazin.at/news/europa-wendet-sich-Ing-statt-russischem-erdgas-zu/>
- ¹⁵ Van der Bellen, A. 18.09. 2018. *Gipfeltreffen der Drei-Meere-Initiative in Bukarest: Bundespräsident Alexander Van der Bellen befürwortet das Projekt, um die regionale Zusammenarbeit in Mittel- und Osteuropa zu fördern*. Bundespraesident.at. <https://www.bundespraesident.at/aktuelles/detail/drei-meere-initiative-2018>
- ¹⁶ *Wie lässt sich russisches Gas ersetzen? – Österreich und LNG*. 31.03.2022. Industriemagazin. <https://industriemagazin.at/news/oesterreich-und-Ing-80-tanker-oder-leitungsaus-italien/#:~:text=bis%20nach%20Norditalien.,K%C3%BCnftig%20k%C3%B6nnte%20LNG%20auch%20aus%20Deutschland%20nach%20%C3%96sterreich%20transportiert%20werden,aus%20Russland%2C%20Algerien%20oder%20%C3%84gypten>
- ¹⁷ Ibid.
- ¹⁸ *Extraction of unconventional gas*. Three Seas Initiative. <https://projects.3seas.eu/projects/extraction-of-unconventional-gas>
- ¹⁹ Byczynski, G. 17.09.2021. *Strengthening European Unity: The Three Seas Initiative*. RUSI. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/strengthening-european-unity-three-seas-initiative>
- ²⁰ Zbinkowski, G. 2019. *The Three Seas Initiative and its Economic and Geopolitical Effect on the European Union and Central and Eastern Europe*. COPE 22. sējums (2). <https://czasopisma.uni.lodz.pl/CER/article/view/5276/4951>
- ²¹ Schubert, G. 18.10.2020. *Drei-Meere-Initiative tagt in Tallinn, Österreich ist dabei*. Der Standard. <https://www.derstandard.at/story/2000120987326/drei-meere-initiative-tagt-in-tallinn-oesterreich-ist-dabei>
- ²² *Baltic–Adriatic TENT Core Network Corridor*. Three Seas Initiative. <https://projects.3seas.eu/projects/baltic-adriatic-ten-t-core-network-corridor>
- ²³ *Construction of the 2nd railway track between Koper and Divača*. Three Seas Initiative. <https://projects.3seas.eu/projects/construction-of-the-2nd-railway-track-between-koper-and-divaca>
- ²⁴ Bault, O. 26.07.2021. *Die Drei-Meere Initiative zeigt, was Europa ohne die EU sein könnte*. Visegrad Post. <https://visegradpost.com/de/2021/07/26/die-drei-meere-initiative-zeigt-was-europa-ohne-die-eu-sein-koennte/>
- ²⁵ *The Future of Cybersecurity and the Three Seas Initiative: Ultimately It All Boils Down to Trust*. Three Seas Initiative. <https://3seas.eu/media/news/the-future-of-cybersecurity-and-the-three-seas-initiative-ultimately-it-all-boils-down-to-trust>
- ²⁶ *Development of Cross-Border Network of Data Centres*. Three Seas Initiative. <https://projects.3seas.eu/projects/development-of-cross-border-network-of-data-centres>
- ²⁷ *Development of Cross-Border Optical Fibre Network*. Three Seas Initiative. <https://projects.3seas.eu/projects/development-of-cross-border-optical-fibre-network>
- ²⁸ *Three Seas Initiative*. Three Seas Initiative. <https://3seas.eu/>
- ²⁹ Kornis, V. 14.02.2022. *Austria’s Perspective on the Three-Seas-Initiative*. Friedrich Naumann Foundation. <https://www.freiheit.org/central-europe-and-baltic-states/austrias-perspective-three-seas-initiative-0>
- ³⁰ Ultsch, C. 28.04.2022. *Das Energieprojekt an Europa’s Ostflanke*. Die Presse. <https://www.diepresse.com/6131684/das-energieprojekt-an-europas-ostflanke>
- ³¹ Sál, K. 09.2020. *Iniciativa Trojmorí: Velké ambice,* Institut Pro Politiku A Společnost. <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2020/09/Iniciativa-Trojmo%C5%99%C3%ADVelk%C3%A9-ambice-IPPS.pdf>

- ³² Morris, D. 26.10.2020. *The Three Seas Initiative: Europe's Answer to the Belt and Road?* The Lowy Interpreter. <https://www.loyyinstitute.org/the-interpreter/three-seas-initiative-european-answer-china-s-belt-and-road>
- ³³ Lewicki, G. 26.01. 2021. *Iniciativa Trojmoří: Jaký Má Geostrategický Význam pro Evropu a USA?* Forum24.cz. <https://www.forum24.cz/iniciativa-trojmor-i-jaky-ma-geostrategicky-vyznam-pro-evropu-a-usa/>
- ³⁴ Igaunijas Republikas Ārlietu ministrija, *Three Seas Initiative (3SI)*. Ārlietu ministrija. <https://vm.ee/en/three-seas-initiative-3si>
- ³⁵ Kochis, D. 05.01.2021. *US Contributions to 3 Seas Investment Fund are Smart, Strategic*. The Daily Signal. <https://www.dailysignal.com/2021/01/05/us-contributions-to-3-seas-investment-fund-are-smart-strategic/>
- ³⁶ Kochis, D. 18.02.2021. *The Three Seas Initiative Is a Strategic Investment that Deserves the Biden Administration's Support*. The Heritage Foundation. 1–7. <https://www.heritage.org/europe/report/the-three-seas-initiative-strategic-investment-deserves-the-biden-administrations>
- ³⁷ Thomas, M. 16.03.2020. *The Three Seas Initiative*. Baltic Security Foundation. https://balticsecurity.eu/three_seas_initiative/
- ³⁸ U. S. Congressional Research Service. 26.03.2021. *The Three Seas Initiative*. Report IF11547, <https://sgp.fas.org/crs/row/IF11547.pdf>
- ³⁹ Lang, K. *Die Drei-Meere-Initiative: wirtschaftliche Zusammenarbeit in geostrategischem Kontext*. 16.02.2022. SWP-Aktuell. <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2021A16/>
- ⁴⁰ Bank Gospodarstwa Krajowego. 21.05.2021. *BGK: 600 Mrd. EUR für die Infrastruktur in der Region der Drei-Meere-Initiative (3SI)*. APA OTS. https://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20210521_OTS0031/bgk-600-mrd-eur-fuer-die-infrastruktur-in-der-region-der-drei-meere-initiative-3si
- ⁴¹ Polijas Republikas Ārlietu ministrija. 11.02.2021. *Meeting of government coordinators for the Three Seas Initiative*. Ārlietu ministrijas Preses dienests <https://www.gov.pl/web/diplomacy/meeting-of-government-coordinators-for-the-three-seas-initiative>
- ⁴² Kornis, V. 11.02.2022. *The Czech Republic's Perspective on the Three-Seas-Initiative*. Friedrich Naumann Foundation. <https://www.freiheit.org/central-europe-and-baltic-states/czech-republics-perspective-three-seas-initiative>
- ⁴³ Industriemagazin. 07.07.2019. *Drei-Meere-Initiative – Österreich pocht auf Führungsrolle in der EU*. Industriemagazin. <https://industriemagazin.at/a/drei-meere-initiative-oesterreich-pocht-auf-fuehrungsrolle-der-eu>
- ⁴⁴ Latvian Public Broadcasting. 29.04.2022. *Admit Ukraine to Three Seas Initiative today, say European parliaments*. Eng.LSM.lv. <https://eng.lsm.lv/article/politics/saeima/admit-ukraine-to-three-seas-initiative-today-say-european-parliaments.a450072/>
- ⁴⁵ Kluth, A. 19.05.2021. *This is how Europe can push back against China and Russia*. Bloomberg Opinion. https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2021-05-19/europe-can-fend-off-china-and-russia-via-three-seas-initiative?cmpid%3D=socialflow-twitter-view&utm_medium=social&utm_source=twitter&utm_content=view&utm_campaign=socialflow-organic
- ⁴⁶ Lau, S. 21.05.2021. *Lithuania pulls out of China's '17+1' bloc in Eastern Europe*. Politico. <https://www.politico.eu/article/lithuania-pulls-out-china-17-1-bloc-eastern-central-europe-foreign-minister-gabrielius-landsbergis/>
- ⁴⁷ Urrutia, I. 24.02.2021. *The Three Seas Initiative*. Sistema Critico International. <https://www.sistemacritico.it/international/2021/02/24/the-three-seas-initiative-a-general-perspective-of-the-projects-geopolitical-realm/>

- ⁴⁸ Musialek, P. 21.02.2020. *The Three Seas Initiative: Natural Gas in Central European Foreign Policy*. ISPI. <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/three-seas-initiative-natural-gas-central-european-foreign-policy-25128>
- ⁴⁹ Gregg, S. 17.02.2020. *Getting real about the Anglosphere*. Law & Liberty. <https://lawliberty.org/getting-real-about-the-anglosphere/>
- ⁵⁰ Kutty, S. N., Basrur, R. 24.03.2021. *The Quad: What it is – and what it is not*. The Diplomat. <https://thediplomat.com/2021/03/the-quad-what-it-is-and-what-it-is-not/>
- ⁵¹ Morris, D. 26.10.2020. *The Three Seas Initiative: Europe's Answer to the Belt and Road?* The Lowy Interpreter. <https://www.loyyinstitute.org/the-interpreter/three-seas-initiative-european-answer-china-s-belt-and-road>
- ⁵² Ziedins, L. 04.2022. *Three Seas Initiative: Instrument for Decreasing Dependency on Russian Energy*. ECIPE. <https://ecipe.org/blog/three-seas-initiative-instrument-for-decreasing-dependency-on-russian-energy/>
- ⁵³ Bank Gospodarstwa Krajowego. 21.05.2021. *BGK: 600 Mrd. EUR für die Infrastruktur in der Region der Drei-Meere-Initiative (3SI)*. APA OTS. https://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20210521_OTS0031/bgk-600-mrd-eur-fuer-die-infrastruktur-in-der-region-der-drei-meere-initiative-3si
- ⁵⁴ Central European Defense Cooperation. CEDC. <https://cedc.info/>

Bulgārija: prāts, jutīgums un piesardzība

Plāmens Ralčevs (*Plamen Ralchev*)

Kaut arī kopumā Bulgārija uzskata, ka Trīs jūru iniciatīva (3JI) ir vērienīga iespēja, un tas ir arī vēstījums, kas tiek pārliecināti pausts gan valsts līmenī – no prezidenta un valdības puses – gan arī uzņēmējdarbības līmenī, tomēr padziļināta Bulgārijas nostājas analīze palīdz saredzēt, ka ekspertu un politikas veidotāju rindās sāk veidoties plaša jeb dalījuma līnija. Vairākas Bulgārijas sabiedrības grupas, tostarp tās, kam ir pieeja augsta līmeņa politikai, apgalvo, ka 3JI ir neskaidrības, kuras ir grūti noslēpt. Bulgārijas gadījumā sarkanā līnija ir novilkta starp iniciatīvas ekonomiskajiem ieguvumiem un tās ģeopolitiskajām sekām. Bulgārijā pastāv izteikts dalījums starp publiski paustajām runām par infrastruktūras attīstību, inovācijām, ekonomisko izaugsmi un energoapgādes ilgtspēju, no vienas puses, un brīdinājumiem, ka patiesībā tas ir pret Krieviju vērstš projekts, no otras puses. Šiem diviem pretējiem argumentiem ir vērts veltīt padziļinātu izpēti.

Bulgārija ir oficiāli pievienojusies 3JI un tajā iesaistās augstākajā iespējamajā līmenī. Uzņemot 3JI samitu 2021. gadā, Bulgārijas prezidents Rumens Radevs (*Rumen Radev*) uzsvēra "politisko gribu saskaņot centienus, lai paātrinātu reģiona attīstību, uzlabojot transporta un energoapgādes infrastruktūras savienojamību, kas panākama, veicinot publiskā un privātā sektora partnerības, kā arī ieviešot inovatīvus attīstības modeļus"¹.

Trešajā 3JI samitā, kas notika Bukarestē, tika aizvadīts pirmais iniciatīvas Biznesa forums, kas pārtapa par platformu, kurā dalīties ar kopīgu interešu projektiem. Tika parakstīta arī kopīga deklarācija par dalībvalstu tirdzniecības un rūpniecības kameru tīkla izveidi. Bulgāriju šajā 3JI formātā pārstāv Bulgārijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera (*Bulgarian Chamber of Commerce and Industry*).

Pamatojoties uz ASV iniciatīvu, Bukarestes samitā tika uzsākts jauns forums sadarbībai ar 3JI dalībvalstīm, proti, Transatlantiskās enerģētikas

sadarbības partnerība (*Partnership for Transatlantic Energy Cooperation*). Bulgārija aktīvi piedalās visās šī formāta sanāksmēs. Bulgārijas Enerģētikas ministrijas (*Ministry of Energy*) pārstāvji piedalās trijās no četrām darba grupām sadarbībai enerģētikas jomā.² Ekonomiskās intereses kā 3JI atbalstīšanas virzošā loģika atbilst argumentiem, ko Bulgārijā izmanto aktīvākie uzņēmējdarbības konsultanti, analītiķi, lobētāji un spiediena grupas, lai tādējādi popularizētu šo ideju plašākā sabiedrībā. Tie arī vērsās pie neizlēmīgiem lēmumu pieņēmējiem valsts līmenī, lai aicinātu uz aktīvāku valsts iesaistīšanos iniciatīvā. Viens no galvenajiem izvirzītajiem argumentiem ir tas, ka saskaņā ar aplēsēm iniciatīvas infrastruktūras projekti ilgtermiņā palielinās Eiropas valstu IKP par 2,5 %.³

Ekonomikas attīstība un noturība

Bulgārija var gūt labumu ne tikai no konkrētiem projektiem, ja tie tiks veiksmīgi atlasīti, apstiprināti, finansēti un īstenoti, bet arī no idejas par dalībvalstu kopējā potenciāla izmantošanu, lai novērstu atšķirības starp Austrumeiropu un Centrāleiropu un veicinātu kohēziju, konsolidāciju un labklājību Eiropas Savienībā (ES). Novēršot Bulgārijas atpalikšanu no Centrāleiropas, varētu izvairīties arī no atšķirīgiem attīstības tempiem ES ietvarā. Tādējādi mums tiek dota iespēja apzināties mūsu ģeogrāfiskā stāvokļa priekšrocības, lai uzlabotu saikni un mijiedarbību Balkānos, kā arī ar Melnās jūras reģiona valstīm. Iniciatīva ar tiešu un aktīvu uzņēmējdarbības kontaktu palīdzību palīdz veicināt investīcijām un uzņēmējdarbībai labvēlīgu vidi. Padziļinot reģiona valstu integrāciju un īstenojot kopīgus projektus, tiks radītas daudzas papildu darba vietas.

Savā uzrunā Tallinas samitā 2020. gada oktobrī prezidents Rumens Radevs izklāstīja daļu no Bulgārijas kā nākamā samita rīkotājas vīzijas, piedāvājot pašreizējām prioritātēm pievienot arī izglītības un zinātnes savienojamību, kā arī spēju veidošanu un savienojamību jaunu pētniecības grupu, organizāciju un universitāšu starpā. Viņš norādīja, ka «mēs nevaram domāt tikai par cauruļu būvniecību un asfalta klāšanu», tādējādi raidot smalku mājienu ASV virzienā, proti, ka ASV savas investīcijas ar nolūku ir apstiprinājusi tikai enerģētikas infrastruktūrai, proti, sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) iekārtām un cauruļvadiem. Bulgārijas prezidents arī ierosināja paplašināt iniciatīvas ģeogrāfisko tvērumu, iekļaujot tajā Grieķiju un Kipru, jo mēs neesam ieinteresēti palikt ģeogrāfiskajā

perifērijā un tajā, ka visi infrastruktūras, enerģētikas un digitālie ceļi beidzas pie mūsu robežas. Vienlaikus prezidents taktiski noklusēja, ka Bulgārijas puse nav darījusi neko, lai virzītu mūsu idejas vairāku projektu īstenošanai, piemēram, attiecībā uz Petrohanas pāreju (*Petrohan Pass*), kas tika ierosināta 2018. gadā.

Savienojamības trūkums

Saskaņā ar Ārlietu ministrijas sniegto informāciju Bulgārija ir iesniegusi kopumā četrus projektu priekšlikumus finansējumam 3JI ietvarā: projekta parametru atjaunošana uz dzelzceļa līnijas "Ruse–Varna"; tuneļa būvniecība zem Petrohanas pārejas; dabasgāzes krātuves paplašināšana Čīrenas (*Chiren*) ciematā; Melnās jūras automaģistrāles "Varna–Burgasa" būvniecība.

Viegli pamanāms, ka dominē transporta infrastruktūras projekti, savukārt neviena projekta nav iniciatīvas trešajā, proti, digitalizācijas sektorā. Saskaņā ar infrastruktūras fonda *Amber Infrastructure Fund* investīciju direktora sacīto trīs no tiem ir pieņemti kā prioritāri (Čīrenas krātuve, dzelzceļa līnija "Ruse–Varna" un Petrohanas tunelis), un līdz 2021. gada 18. maijam jau ir pieci līdz seši jauni projekti no Bulgārijas. Petrohanas pārejas tuneļa projekts saskarās ar zināmām grūtībām, jo tas bija jāsaskaņo Vides un ūdens ministrijā (*Ministry of Environment and Water*) attiecībā uz atbilstību diviem likumiem (par bioloģisko daudzveidību un vides aizsardzību), kā rezultātā 2021. gada jūlijā tas tika apturēts, taču iedzīvotāju protestu rezultātā tas tika atkal atsākts.

Bulgārijai īpaši svarīga ir koridora Nr. 4. un koridora Nr. 8 pabeigšana. Eirokoridors Nr. 4 (gar E79, virzienā: Vidina–Sofija–Blagojevgrada–Kulatas (*Kulata*) robežkontroles punkts) ir izšķiroši svarīgs 3JI sekmiņai īstenošanai, un tas ir vienīgais, kas šķērso tikai ES dalībvalstis un nodrošina savienojumu starp ziemeļiem un dienvidiem, starp Drēdeni–Brislavu–Sofiju–Salonikiem. Koridors Nr. 8 ir daļa no Eiropas autoceļu tīkla, kas ved uz Konstanci (*Constanta*), Viļņu, Rīgu un Tallinu, un tas ir stratēģiski svarīgs autoceļš, kas savieno Rietumu Melnās jūras ostas ar Baltijas jūras ostām, un Bulgārijai tas būs ļoti svarīgs savienojums. Astotais koridors par divām nedēļām saīsinās pārvietošanās ilgumu pa jauno Zīda ceļu, kas ved caur Bulgāriju uz Rietumeiropu. Un

šajā kontekstā raisās jautājums par ASV un Eiropas politiku attiecībā uz Ķīnu un to interešu atšķirībām.

Valstīm nepietiek pašām savu līdzekļu, jo koridors nenozīmē tikai transporta savienojumu, bet ietver arī dzelzceļam paralēlus ceļus un infrastruktūru elektroenerģijas, gāzes un interneta pārvadei. Bulgārijas vīzijas dokumentā (*Bulgarian Vision Paper*) teikts, ka ziemeļu–dienvidu infrastruktūras koridoru var vēl vairāk uzlabot, veidojot savienojumus ar pievienoto vērtību, un ka būtu lietderīgi izveidot stratēģisku savienojumu starp ziemeļu–dienvidu koridoru un koridoru Nr. 8. Vienlaikus patlaban ir pienācis laiks mainīt turpmāko sarunu vešanas metodi, piemēram, ar Grieķiju, kuras ekonomiskie motīvi, kas vērsti pret tuneļa izbūvi zem Makazas pārejas (*Makaza Pass*), ir nepieņemami un turklāt neļauj īstenot augstāka līmeņa ceļu būvniecību.

Bulgārijai ir vajadzīgi arī citi projekti, kas atbilst savienojamības kritērijiem un var dot labumu arī kaimiņvalstīm. Piemēram, 2021. gada 8. jūnijā Sofijā notikušajā TJI konferencē "Vienotība, inovācijas, savienojamība" (*Unity, Innovation, Connectivity*) tika uzsvērtā nepieciešamība būvēt jaunus tiltus pār Donavu līdztekus autoceļiem un dzelzceļa līnijām, pamatojoties uz to, ka, lai gan atsevišķos upes posmos vidējais attālums starp tiltiem ir 5 km un 18 km, attālums starp diviem Donavas tiltiem starp Bulgāriju un Rumāniju ir vairāk nekā 300 km.

Līdz 2021. gada maijam Bulgārijas dzelzceļa administrācija joprojām nebija iesniegusi jaunus projektu priekšlikumus šajā jomā, ja neskaita maršrutu "Ruse–Varna–Burgasa–Aleksandropole" (*Alexandroupolis*). Bulgārijas jūras ostu atjaunošanas projekti arī atbilstu apstiprināšanas kritērijiem. Bulgārija atpaliek no Rumānijas, kas, piemēram, ir paplašinājusi un modernizējusi savu Konstancas ostu pat bez 3JI palīdzības. 2021. gada maijā kļuva zināms, ka jau notiek sarunas ar 3JI Investīciju fondu (3JIF) par ostas būvniecību un otras ostas iegādi. Fonda investīciju direktors Džo Filipss (*Joe Phillips*) ir atzinis, ka fonda īstermiņa interese ir vērsta uz ostām un gāzes uzglabāšanu.

Energoapgādes drošība

Iniciatīvas otrajā, proti, enerģētikas sektorā, ir tikai divi projekti (gāzes krātuves paplašināšana Čirenas ciematā un saules enerģijas parks pie Parvomajas (*Parvomy*) kas, protams, nav pietiekami. Tomēr, pirms mēs

saņemam finansējumu adekvātam projektam, mums jāspēj formulēt pašiem sava stratēģija. Mēģinot to izdarīt 2021. gada februārī attiecībā uz periodu no 2030. līdz 2050. gadam, tajā netika iekļauti ne ieteikumi, pat tie, kas minēti ES plānos, nemaz nerunājot par klimata pārmaiņu un kaitējuma pārvaldības riskiem, ne redzējums par Kozlodujas (*Kozloduy*) atomelektrostacijas 5. un 6. reaktora nomaiņu pēc 2030. gada, ne arī redzējums par Bulgārijas rūpniecības attīstību.

2021. gada 6. jūnijā kļuva zināms, ka 3JIF investēs Bulgārijas lielākajā saules enerģijas parkā Karadjalovo (*Karadjalovo*) ciematā netālu no Parvomajas, un tā platība ir 1000 dekāru, savukārt uzstādītā jauda – vairāk nekā 50 MW, un tas pieder Austrijas uzņēmumam. Šis ir pirmais fonda ieguldījums Bulgārijā.

Digitalizācija

Raugoties uz trešo galveno pīlāru, proti, digitalizāciju, jāsecina, ka lai gan mēs esam nedaudz aizkavējušies, tendence ir neizbēgama: uzņēmumi straujāk paātrina savus digitalizācijas pasākumus, tikai divu līdz trīs gadu laikā izpildot piecu gadu plānus, un paātrina automatizāciju, lai samazinātu izmaksas: 31 % no tiem ievieš jaunas un modernas tehnoloģijas, 29 % koncentrējas uz ražošanas ātrumu un efektivitāti. Šim optimismam nevajadzētu nomierināt, jo pārējā Eiropā vairāk nekā 50 % ārvalstu uzņēmumu uzskata, ka ilgtermiņā palielinās digitālo tehnoloģiju izmantošanu praksē.

Bulgārijai ir ekspertīzes potenciāls šajā tehnoloģiju jomā, un, iespējams, ka tāpēc būtu lietderīgi koncentrēt tās centienus uz mākslīgo intelektu un kvantu datoru, kas ietekmēs šifrēšanu, optimizāciju, lielo datu uzglabāšanu, ķīmisko savienojumu noteikšanu utt. 5G savienojamība un optiskie tīkli būs galvenais faktors, kas palīdzēs Eiropai straujāk attīstīt tās digitālo ekonomiku, pakalpojumu un rūpniecības procesu digitalizāciju, kā arī samazināt izmaksas.

Ideja par inovāciju un pētniecības aģentūru tīkla izveidi atbilst Bulgārijas interesēm attiecībā uz standartu uzlabošanu. 2021. gada 9. martā tika prezentēts Digitālās desmitgades rīcības plāns (*Digital Decade Action Plan*), kas bija labs signāls jaunam tehnoloģiskam sākumam ar ambicioziem mērķiem, lai stiprinātu ES digitālo konkurētspēju un mazinātu tās atkarību no ASV un Ķīnas. Digitālā ekonomika un mākslīgais

intelekts ES tiek regulēti kopš 2018. gada, un kopš tā laika katru gadu tiek pieņemti attiecīgie dokumenti. Vairākas ES dalībvalstis ir izstrādājušas savas stratēģijas. Tomēr šo projektu pārvaldību un īstenošanu ietekmēs dažādās nozarēs vērojamais vispusīga redzējuma trūkums, kā arī plaisa starp ekspertīzi un publiskās pārvaldības pieredzi šāda mēroga projektu īstenošanā.

Piesardzība attiecībā uz ģeopolitiku

Bulgārijā dominējošajos komentāros par 3JI iezīmējas divas galējības, kas izriet no savlaicīgas vai labas informācijas kampaņas trūkuma, kā arī no izteiktas sabiedriskā viedokļa sadrumstalotības, kā arī tāpēc, ka krasi pasliktinās attiecības starp Rietumiem (ASV un ES) un Krieviju.

Vienas galējības piekritēji ekstrapolē militāri politisko būtību un mērķus. Viņiem pastāv vēl viens "ceļš", un NATO atrodas uz tā. Vēl viena problēma ir tas, ka kombinācija, ko veido ārējo spēku ekonomiskais un militārais spiediens, kā arī jautātās un militārās metodes, kas ir pretrunā reģiona valstu interesēm, jau var iezīmēt satraucošu tendenci. Tomēr, ja 3JI centieni savest kopā uzņēmumus, valdības un investorus, tādējādi sniedzot iespēju piesaistīt trīs reizes vairāk investīciju, nekā tāda valsts kā Bulgārija varētu pati atļauties, tiek vērtēti kā "drošs ceļš uz karu", tad tas liecina par nepārprotamu prokrieviskās ideoloģijas aizspriedumu izmantošanu vai dezinformāciju.

Šī viedokļa piekritēju vienīgais arguments ir tas, ka «infrastruktūru var izmantot uzbrukuma operācijai» pret Krieviju. Kaut arī šo ekspertu vidū ir labi zināmi vārdi, tādi izteikumi kā "iniciatīvas atbalstītāji ar iesaistīto valstu pilsoņu palīdzību cīnīsies ar Krieviju" atspoguļo ne tikai pilnīgu satura un jēgas nezināšanu, bet arī tīšu un rupju maldināšanu.

Cits un pārliecinošāks šīs kritiķu grupas minētais aspekts ir vērsts uz ES, kas kā struktūra ir diezgan maza un jau tā neērta, savukārt mazās 3JI valstis ir vieglāk pārvaldāmas, izmantojot antikomunistiskās mentalitātes kompleksu, un vairāk tendētas uz radikālu komunikāciju starptautiskajās attiecībās. Taču viņu tēze par to, ka ES ietvarā tiek veidots jauns valstu bloks, apliecina, ka šādi kritiķi neapzinās iniciatīvas galveno mērķi, kas ir tieši pretējs. 3JI kritiķi un pretinieki Bulgārijā norāda uz problēmu attiecībā uz tās ģeopolitisko ēnu un to, ka iniciatīva ietver neatņemamus jeb strukturālus ģeostratēģiskos parametrus. Šī

problēma vairākās valstīs, tostarp Bulgārijā, uzdzirksteļoja jau pašā sākumā, proti, tajās 3JI interpretācija tika saistīta ar Polijas līdera Juzefa Pilsudska (*Josef Pielsudsky*) 20. gadsimta sākumā iecerēto projektu par Polijas pārveidošanu par lielvaru, kas būtu vērsta pret Maskavu un Berlīni, un kas būtu panākams, apvienojot valstis starp Melno, Baltijas un Adrijas jūru. Kaut arī pamazām līdz ar projekta veiksmīgu uzsākšanu šīs bažas ir sākušas izplēnēt, tās joprojām ir pelnījušas uzmanību, jo saglabā savu aktualitāti un jutīgumu tādās valstīs kā Bulgārija, kur Krievijas ietekme ir ļoti liela un rada nopietnu izaicinājumu Bulgārijas valsts drošības aģentūrām.

3JI pretinieki Bulgārijā apgalvo, ka ar tās palīdzību ASV īsteno savas intereses enerģētikas jomā un ierobežo Krievijas ietekmes izplatību. Viņi izvirza viedokli, ka 3JI rada Savienību ES iekšienē, un šī Savienība ir vērsta pret Krieviju. Daži radikāli kritiķi savukārt uzskata, ka 3JI ir militārs projekts, kas vērsts pret Krieviju. Vēl citi ir noskaņoti nogaidīt un pavērot, bet uzsver, ka, neraugoties uz projekta ekonomisko racionalitāti, vēsturiskie un vides apstākļi nosaka, ka Rietumeiropai un Krievijai ir jāsadarbojas – Rietumeiropa diez vai izdzīvos bez Krievijas dabas resursiem, savukārt Krievijas nākotne ir atkarīga no Rietumu tehnoloģijām, inovācijām un kapitāla plūsmas.⁴

Kaut arī šāda veida kritiskais diskurss aprobežojas ar kreisi noskaņotiem intelektuāļiem un ekspertiem, kas ir acīmredzami vai arī ne tik acīmredzami prokrieviski noskaņoti, un tam ir neliela rezonanse plašākā sabiedrībā, tas tomēr izskaidro, kāpēc Bulgārijas politiskā elite (ieskaitot gan valdības, gan opozīcijas partijas) uz šo projektu kopumā raugās ar piesardzību un būtiski mazāku entuziasmu nekā Polija, Rumānija vai citas 3JI iesaistītās valstis.

Otra tipa diskursā attiecībā uz 3JI tiek nekritiski piesaukti ieguvumi, proti, ka 3JI stiprinās ES, vai arī pausts bezierunu atbalsts ASV lomai, neiedziļinoties tālākā interešu iztirzāšanā. 3JI lozunga solījums aizstāvēt demokrātiju nav pietiekami pārlicinošs, lai ap to saliedētos, un arī tehnokrātiskā pieeja, uztverot 3JI kā projektu vadības institūciju, nešķiet efektīva. Mums būtu jāpieņem, ka iniciatīvā konkurē dažādu dalībvalstu nacionālās intereses, un attiecīgi jāattīsta mūsu spējas noteikt un īstenot mūsu pašu konkrētās intereses. 3JI kontekstā Bulgārija joprojām nav attīstījusi šo spēju jeb kapacitāti.

Valstis, kas 2016. gadā izveidoja 3JI, stingri noliedza, ka tām būtu citi mērķi, izņemot mērķus trīs galvenajās jomās, proti, transporta,

enerģētikas un digitālās savienojamības jomā, un uzsvēra, ka aktuālie apstākļi atšķiras no pagājušā gadsimta apstākļiem. Centrāleiropa ziemeļu-dienvidu virziena kontekstā ir salīdzinoši mazattīstīta gan enerģētikas, gan transporta ziņā. Uz austrumiem no Vācijas nav ātrgaitas dzelzceļu tīkla. 3JI piedāvā lieliskas iespējas strādāt šajā virzienā. Vienlaikus Vācijas puse pamatoti norāda, ka šādām neformālām aliansēm ir arī "ģeostatēģiski parametri".⁵

Patiesībā arī ASV nemaz neslēpj, ka tā sniedz ieguldījumu Trīs jūru iniciatīvā savu politisko un biznesa interešu dēļ, galvenokārt, lai ierobežotu Krievijas ietekmi Eiropā. Tiek uzskatīts, ka ASV intereses iniciatīvas ietvarā virza Polija un Baltijas valstis.⁶

Visās iepriekšējās deklarācijās vienmēr ir ticis norādīts, ka "ASV ekonomiskā klātbūtne reģionā var veicināt transatlantisko saišu stiprināšanu". Ir vērts arī norādīt uz kādu vērā ņemamu aspektu, proti, kaut arī ASV 3JI ietvarā ir ieguldījusi 300 miljonus no solītā 1 miljarda ASV dolāru, tā divpusēji iegulda daudz vairāk valstīs ar lielākām stratēģiskajām interesēm. Piemēram, pamatojoties uz parakstītajiem nolīgumiem ar Rumāniju un Poliju par kodolenerģijas un ar to saistītās infrastruktūras attīstību, ASV Eksporta-importa banka *EXIM (Export-Import Bank of the United States)* izsniegs aizdevumu 7 miljardu ASV dolāru apmērā. Tikai Polijā vien līdz 2043. gadam tiks uzbūvēti seši atomelektrostacijas reaktori. Attiecībā uz telekomunikāciju infrastruktūru ASV iesaistās tikai divpusējo attiecību līmenī. Bulgārijas aplamā politika atomelektrostaciju kontekstā, ja raugāties uz mūsu ziemeļu kaimiņvalsts milzīgo potenciālu, nozīmē, ka pēc kāda laika mēs nonāksim Vācijas situācijā un būsīm spiesti piegādāt elektroenerģiju no Francijas, un maksāt augstāko elektroenerģijas cenu, kas attiecīgi ietekmēs mūsu ekonomikas konkurētspēju. Vienlaikus ir jāpiemin vēl kāds svarīgs aspekts. Iepriekšējo samitu deklarācijās vienmēr ir ticis norādīts, ka 3JI pilnībā atbilst ES centieniem stiprināt, tuvināt un pārvarēt reģionālās atšķirības Eiropas Savienībā, un atkārtoti apstiprināts, ka iniciatīva papildina ES stratēģiju un programmu, kas savukārt jau kļūst par pretrunu, ņemot vērā valstu savstarpējās atšķirības.⁷

Kaut arī 3JI sniedz ekonomiskās infrastruktūras ietvaru pragmatisku nolūku noteiktai sadarbībai, tās kritiķi Bulgārijā uzsver, ka ietekmīgi dalībnieki un partneri izstrādā paši savus ģeopolitiskos mērķus, kas ne vienmēr atbilst dažu dalībvalstu interesēm. Vienīgi ar Ukrainas pievienošanas iniciatīva tuvinātos *Intermarium* projekta idejai.

Ideju par Ukrainas pievienošanos 3JI ir publiski paudis Amerikas Tirdzniecības palātas Bulgārijā (*American Chamber of Commerce in Bulgaria, AmCham Bulgaria*) izpilddirektors Petars Ivanovs (*Petar Ivanov*).⁸ Viņš norādīja, ka 3JI forma ir jāmaina – divpadsmit valstīm pēc kara beigām pievienosies Ukraina, jo tā ir nepieciešama infrastruktūras izveides pabeigšanai. Viņš arī piebilda, ka "Ukraina būs katalizators, kas palīdzēs iniciatīvai iegūt popularitāti, bet patlaban ir jāveic mazi soļi, proti, jāizveido pastāvīgi strādājošs sekretariāts, pilnā mērā jāiesaista donori". Pēc Ivanova domām 3JI nav īpaši dinamiska, taču Ukrainā notiekošais noteikti būs pagrieziena punkts, neatkarīgi no tā, vai iniciatīva saglabās esošo nosaukumu, vai tas kaut kādā veidā tiks papildināts.⁹

Līdztekus *AmCham Bulgaria* 3JI atbalsta arī cita prominenta institūcija, Bulgārijas Attīstības banka (*Bulgarian Development Bank, BDB*), kas ir 3JI Investīciju fonda (3JIIF) akcionāre. *BDB* pasūtītājā ziņojumā ir izklāstīti galvenie 3JIIF ieguvumi, faktori un virzītājspēki.¹⁰ Eksperti uzsver ekonomiskās izaugsmes perspektīvas un potenciālu, kā arī uzlabotu savienojamību transporta, enerģētikas un digitālo tīklu jomā, un tādējādi ieguvumus, ko varētu gūt Bulgārija.

Ziņojumā norādīts, ka kopš jauno ES dalībvalstu pievienošanās tām ir bijusi spēcīga ekonomiskā izaugsme. Apgabals starp Adrijas, Baltijas un Melno jūru ir bijis Eiropas izaugsmes virzītājspēks ar ievērojami labākiem rādītājiem un makroekonomisko stāvokli salīdzinājumā ar ES-15, jo īpaši periodā pēc 2007.-2008. gada globālās finanšu krīzes un tai sekojošās daudzu gadu Eiropas parādu krīzes. Neraugoties uz ievērojamajiem ekonomiskajiem panākumiem, ko guvušas jaunās dalībvalstis Centrālajā, Austrumu un Dienvidaustrumeiropā pēdējo piecpadsmit gadu laikā, šo valstu konverģence ar ES-15 joprojām nav sasniegta, salīdzinot IKP uz vienu iedzīvotāju, kā arī ienākumus, gan strukturālos, gan kopumā, pretēji sākotnējām cerībām pirms pievienošanās un tās laikā.¹¹

Neatbilstoša savienojamība un infrastruktūra rada un padziļina sociālekonomisko un tirdzniecības nelīdzsvarotību starp dalībvalstīm. Saskaņā ar Pasaulē Ekonomikas foruma (*World Economic Forum*) datiem transporta infrastruktūra 3JI iesaistītajās valstīs joprojām ir ievērojami zemākā līmenī un kvalitātē nekā vecajās ES-15 dalībvalstīs, jo infrastruktūras attīstības temps ir konsekventi nepietiekams, lai novērstu plaisu. Pamanāmākā un satraucošākā situācija ir Bulgārijā un Rumānijā.¹²

BDB, kā arī dažādas NVO un politikas pētniecības institūcijas cenšas piesaistīt uzņēmumu un politikas veidotāju uzmanību 3JI, organizējot diskusijas, kas izgaismo projektus un mudina uzņēmumus un iestādes pievienoties iniciatīvai. Saskaņā ar *BDB* galvenā ekonomista Iļjas Lingorska (*Iliya Lingorski*) sacīto optimālais risinājums ieguldījumiem fondā tiks meklēts, apvienojot privātos un publiskos līdzekļus.

Par 3JIIF ekskluzīvo ieguldījumu konsultantu ieceltais Džo Filipss (*Joe Phillips*) no *Amber Infrastructure Limited* konferencē Sofijā 2021. gada maijā norādīja, ka fonds darbosies uz pilnībā komerciālas bāzes un būs atvērts gan publiskiem, gan privātiem investoriem. Viņš precizēja, ka fonds izskatīs trīs Bulgārijas projektu priekšlikumus, kas atbilst 3JI prioritātēm. Transporta jomā bija vēl divi projekti, kuriem tomēr netika piešķirta prioritāte. Pēc viņa teiktā, ir vēl pieci vai seši projekti, kas vēl nav izvērtēti. Atbilstoši viņa sacītājam Bulgārijas projektiem pieprasītais finansējums ir liels, un tiks lemts par to, kuri no tiem saņems atbalstu, jo noteikumi nosaka 50 līdz 250 miljonu eiro ierobežojumu vienam projektam. Vienā projektā no 50 līdz 70 % ir parāda finansējums, bet piesaistītais kapitāls ir 15 %.¹³ Džo Filipss atzīmēja, ka ieguldījumu fonds turpmāk finansēs projektus tikai trīs prioritārajās jomās, savukārt digitālās infrastruktūras nodrošināšana ietekmēs izglītības un sociālo infrastruktūru atbilstoši valdību ierosinātajam vērtējumam.

Polijas attīstības bankas (*Polish Development Bank, BGK*) pārstāve Beāta Dašinska-Muzicka (*Beata Dashinska-Muzicka*) konferencē atgādināja, ka ideja ir vispirms panākt atbalstu iniciatīvai politiskā līmenī, jo divpadsmit valstis, kas tajā piedalās, pārstāv 30 % ES teritorijas. Viņa arī paskaidroja, ka 600 miljardi eiro ir sadalīti šādi: 300 miljardi eiro loģistikai un transportam: autoceļiem, dzelzceļa transportam, lidostām un ostām; gandrīz 100 miljardi eiro enerģētikas sektoram; un 200 miljardi eiro digitalizācijai, kas nepieciešama, lai investētu šo nozaru drošībā.¹⁴

Uzstājoties tajā pašā konferencē, kas notika neilgi pirms Sofijā rīkotā 3JI samita, Bulgārijas prezidents Rumens Radevs uzsvēra, ka: "Mēs varam apvienot centienus, lai attīstītu ekonomiku un infrastruktūru cilvēkiem, izglītībai un uzņēmumiem valstīs, kas ir daļa no Trīs jūru iniciatīvas." Bulgārijas valsts vadītājs apstiprināja, ka par iniciatīvu jau ir ieinteresējušās tādas valstis kā Japāna, Katara un Dienvidkoreja.¹⁵ Prezidents Radevs norādīja, ka: "Bulgārijas prioritātes ir daudz plašākas par ģeogrāfiju; tās ir saistītas ar gudru projektu attīstību. Ja vēlamies rast pilnīgu risinājumu ziemeļu un dienvidu savstarpējai sasaistei, mums par

paplašināšanos jādome ne tikai ģeogrāfiskā izpratnē. Bulgārijai ir jādome tālāk par nākamajiem divdesmit līdz trīsdesmit gadiem, līdz mēs būsīm gatavi ar jaunajiem cauruļvadiem, ceļiem, digitālajiem savienojumiem. Mums jāsadarbojas ar jauniešiem un inovatīvām organizācijām, un mums jādome ne tikai par savienojamību, bet arī par gudru savienojamību." Viņš norādīja, ka līdz šim 3JIF no iesaistītajām valstīm ir piešķirts viens miljards eiro, un ar to nepietiek visiem projektiem, taču tos var gudri ieguldīt labāku rezultātu sasniegšanai. Prezidents Radevs arī norādīja, ka "panākumu atslēga ir apvienot valdību, uzņēmumu un NVO centienus visās divpadsmit valstīs, lai uzlabotu mūsu pilsoņu dzīvi. Uzņēmumi ir galvenie dalībnieki."¹⁶

Viņa teikto atbalstīja arī toreizējais Bulgārijas ekonomikas ministrs un pašreizējais premjerministrs Kirils Petkovs (*Kiril Petkov*). Viņaprāt koordinācija reģionā ir ne tikai nepieciešama, bet tā arī ļaus izmantot reģiona potenciālu pienācīgā līmenī. Kirils Petkovs uzsvēra, ka divpadsmit ES dalībvalstīs, kas piedalās 3JI, pārstāv 22 % ES iedzīvotāju un rada 10 % no ES IKP, un šādas iniciatīvas palielinās ES valstu savstarpējo tirdzniecību, kurai atbilstoši viņa teiktajam, ir nepieciešamas uzlabotas investīcijas un inovāciju infrastruktūra.

Bulgārijas ekonomikas ministrs pauda viedokli, ka galvenā uzmanība jāpievērš inovācijām, digitālajām tehnoloģijām un jaunuzņēmumiem. Viņš sacīja, ka ir runājis ar Bulgārijas Investīciju aģentūras (*Bulgarian Investment Agency, BIA*), kā arī Mazās un vidējās uzņēmējdarbības veicināšanas izpildaģentūras (*Executive Agency for Promotion of Small and Medium Enterprises, BSMEPA*) izpilddirektoriem ar lūgumu fokusēties uz mazajiem un vidējiem uzņēmumiem un dot tiem iespēju izlemt, ar kurām nozarēm viņi vēlas sadarboties un veikt uzņēmējdarbību.

Ekonomiskās politikas institūta (*Economic Policy Institute*) izpilddirektors Jasens Georgijevs (*Yassen Georgiev*) norādīja, ka, lai pārvarētu atšķirības starp reģioniem, iniciatīvā iesaistītajām valstīm ir projekti 75 miljardu eiro vērtībā, un paredzams, ka to kopējā vērtība pārsniegs 1 triljonu ASV dolāru. Līdz šim fonda sarakstā ir iekļauti 89 prioritārie projekti, no kuriem 12 % ir pabeigti vai aktīvi. Iniciatīva ir iespēja transporta sektoram, kam seko enerģētikas sektors, savukārt mazāk nekā 20 % projektu attiecas uz digitālo jomu. Rumānija, Čehijas Republika un Bulgārija ir aktīvākās valstis, un 33% projektu ir saistīti ar savienojamību un ietver valstis ārpus iniciatīvas tvēruma – Rietumbalkānu valstis, Ukrainu, Somiju.

Saskaņā ar Georgijeva teikto iniciatīva ievērojami pārsniedz 3JIF pieejamos resursus, tāpēc ir ļoti svarīgi piesaistīt privātās investīcijas. Iniciatīvai jābūt atpazīstamai tirgū un jāapvieno dažādas nozares. Analītiķis ir arī pārliecināts, ka iniciatīvas var kļūt ilgtspējīgas, tikai izmantojot augšupēju pieeju, un ka vajadzību novērtējumam jānāk no privātā sektora.

BDB valdes padomniece Sofija Kasidova (*Sofia Kasidova*) apstiprināja, ka bankas finansētie projekti veicina Bulgārijas uzņēmējdarbības zaļo izaugsmi un katrā no tiem ir noteiktas vides aizsardzības prasības. 3JIF ir iespējams apvienot ar citiem Eiropas instrumentiem sviras efekta panākšanai. Mērķis ir finansēt komerciālos projektus, bet, kā saka Sofija Kasidova, kā baņķieri "mēs uzskatām, ka kapitāla ieguldījumi infrastruktūrā ir iespēja to padarīt pārredzamāku, finansējot uzņēmumus, kuri vēlas attīstīties".

AmCham Bulgaria izpilddirektors Petars Ivanovs vērsa uzmanību uz uzņēmumu interesi, kas vienlaikus ir ieinteresēti gūt peļņu no ieguldījumiem. Viņš mudināja uzņēmējus un valsti rast kopsaucēju koncesiju konkursu jomā, kā arī ieteica uzskatīt reģionālā līmeņa projektus par prioritāriem uzņēmumu un valstu sadarbībā.

Secinājumi un ieteikumi

3JI ir politisks projekts, kas pielieto ekonomikas līdzekļus, lai veicinātu sadarbību infrastruktūras attīstībā tādos sektoros kā enerģētika, transports un digitalizācija. Tās mērķis ir uzlabot transporta, energoapgādes un digitālo savienojamību reģionā. Paredzams, ka tā kļūs par īstu sociālās un ekonomiskās kohēzijas instrumentu Eiropā, lai izlīdzinātu atšķirības dažādu ES reģionu attīstībā.

Bulgārijas gadījumā ir steidzami jāpārlicina 3JI pretinieki un kritiķi. Šī mērķa sasniegšanai būtu labāk jāinformē par 3JI ekonomisko dimensiju, pat attaisnojot tās ģeopolitisko loģiku, par ko brīdina kritiķi. Tajā nav nekā slēpjama. Ģeopolitiski tas nozīmē izveidot visaptverošu tīklu, kas enerģētikas jomā mazinās gāzes atkarību no Krievijas piegādēm un papildinās to ar sašķidrinātās dabasgāzes importu no ASV, Izraēlas un Azerbaidžānas. Tas, protams, ietekmēs Krievijas enerģētikas intereses, un tas ir arī iemesls, kāpēc tik daudzas balsis no Bulgārijas prokrieviski noskaņotā enerģētikas lobija vēršas pret 3JI. 3JI kritika ietver dažāda

veida dezinformāciju un manipulācijas ar sabiedrisko domu, piemēram, tiek pausts, ka, importējot gāzi no citiem avotiem, tās cenas būs augstākas, vai arī, ka Bulgārija tiks iesaistīta militārās darbībās pret Krieviju utt.

Tikai 2021. gada pavasarī tika izveidota neliela ekspertu grupa, lai atspoguļotu 3JI jautājumus Bulgārijas publiskajā informatīvajā telpā, tika pasūtītas arī specializētas publikācijas un konferences, kuru skaits joprojām ir neliels, bet kurās tika veikta salīdzinoši objektīva analīze un sniegti noderīgi ieteikumi. Ekstrēmi un nepareizi vērtējumi novirza uzmanību no faktiskajām problēmām. Tāpēc šādos gadījumos parasti nav alternatīvas. Bulgārijas pozīcija, kas atgādina jūras šaha spēli, veidojas par tādu, kura tiecas atrisināt trīskāršu izaicinājumu: kā piešķirtos līdzekļus veiksmīgi izmantot kvalificētiem projektiem, kā saglabāt ciešu saikni ar Briseli un kā funkcionēt kā tiltam, nevis sienai pret Krieviju un Austrumiem. No šī grūtā uzdevuma izriet sarežģīts secinājums Bulgārijas politikai. Ekonomiskā dimensija, savienojamība un digitalizācija ir aspekti, kas lielākoties netiek apstrīdēti, savukārt ģeopolitiskā dimensija Bulgārijā rada domstarpības.

Ir acīmredzams, ka situācijā, kad Vācija vēlas pievienoties iniciatīvai, lai līdzsvarotu ASV un Polijas aktivitāti reģionā, ir nepieciešamas izsmalcinātas diplomātiskās prasmes. Bulgārijai ir svarīgi rīkoties tā, lai visas puses būtu apmierinātas, vai vismaz tāds ir vispusīgās pieejas piekritēju viedoklis. Prezidenta Radeva priekšlikumi Tallinā bija vērsti uz vēl būtiskākām iniciatīvas izmaiņām. Turklāt kritikai un ierosinātajiem pasākumiem jābūt savlaicīgiem un pienācīgi konstruktīviem. Bulgārijas gadījumā grūtākā 3JI uzdevuma daļa ir saprast, kā savienot prātu un jutīgumu, tas ir, izprast pamatojumu savai dalībai 3JI, ES un NATO, kā arī savu arhetipisko jutīgumu Krievijas kontekstā. Tas ir būtisks izaicinājums gan augstās politikas manevru, gan arī publiskās komunikācijas ziņā. Tāpēc 3JI publiskās komunikācijas aspektu nedrīkst vērtēt par zemu un nedrīkst atstāt bez ievēribas.

ATSAUCES

¹ Radev: *The Three Seas Initiative is becoming more and more recognizable globally*. 09.07.2021. *Official news portal of Bulgarian National Television*. <https://bntnews.bg/news/radev-iniciativata-tri-moreta-stava-vse-po-razpoznavama-v-globalen-plan-1161810news.html> hree Seas Initiative. 2022. *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Bulgaria*. <https://www.mfa.bg/bg/3109>

² Bulgārijas Republikas Ārlietu ministrija. <https://www.mfa.bg/bg/3109>

- ³ *Three Bulgarian projects are a priority for the Three Seas Initiative*. 18.05.2021. Investor Bulgaria. <https://www.investor.bg/evropa/334/a/tri-bylgarski-proekta-sa-prioritetni-za-iniciativata-tri-moreta-327992/?page=1>
- ⁴ Dobrev, C. *The Three Seas Initiative: What it really is. Propagated and concealed goals*. 20.06.2021. Newspaper Duma. <https://duma.bg/?go=authors&p=list&authorId=134>
- ⁵ Nikolov, S. et al. 2021. *The Three Seas Initiative: between Geopolitical Confrontation and Pragmatic Realism*. Sofia: Economics and International Relations Institute.
- ⁶ Turpat.
- ⁷ Turpat.
- ⁸ Ivanov, P. 03.05.2022. Three Seas will include Ukraine. Investor Bulgaria. <https://www.investor.bg/bloomberg-tw/461/a/petyr-ivanov-iniciativata-tri-moreta-shte-vkliuchi-i-ukraina-351386/>
- ⁹ Turpat.
- ¹⁰ Lingorski, I., Bozhidar, V., Kassidova, S. and Andronova, I. 2022. *Bulgarian Development Bank Report: Mapping Out Tomorrow's Infrastructure. BDB – a Class A shareholder in the Three Seas Initiative Investment Fund*. <https://bbr.bg/media/uploads/2021/07/19/146-160-hr.PDF>
- ¹¹ Turpat, 6. lpp.
- ¹² Turpat, 8. lpp.
- ¹³ *Three Bulgarian projects are a priority for the Three Seas Initiative*. 18.05.2021. Investor Bulgaria. Available from: <https://www.investor.bg/evropa/334/a/tri-bylgarski-proekta-sa-prioritetni-za-iniciativata-tri-moreta-327992/?page=1>
- ¹⁴ Turpat.
- ¹⁵ Turpat.
- ¹⁶ Turpat.

Horvātija: atpazīstamības un lielāka atbalsta meklējumos

Ana-Marija Boromisa (*Ana-Maria Boromisa*),
Višņa Samardžija (*Višnja Samardžija*)

Horvātija līdztekus Polijai ir viena no Trīs jūru iniciatīvas (3JI) dibinātājām. Iniciatīva tika aizsākta 2016. gada 25. augustā Horvātijas pilsētā Dubrovnikā notikušajā atklāšanas samītā, klātesot bijušajai Horvātijas prezidentei Kolindai Grabarai-Kitarovičai (*Kolinda Grabar-Kitarović*) un Polijas prezidentam Andžejam Dudam (*Andrzej Duda*).¹ Ar šo iniciatīvu tika izveidots neformāls politiskais forums, kas plānots kā ekonomiskās sadarbības platforma. Tās mērķis bija veicināt ekonomisko un infrastruktūras sadarbību starp Eiropas Savienības Centrālās un Austrumeiropas (*CEEU*) dalībvalstīm gar Eiropas ziemeļu–dienvidu asi starp Baltijas, Adrijas un Melno jūru. Bija iecerēts, ka iniciatīva kalpos kā instruments, lai labāk izmantotu pastāvošās struktūras enerģētikas, transporta un digitālās komunikācijas jomā.² 3JI pēc būtības ir prezidentāla iniciatīva, kuras mērķus īsteno valstu valdības.

Šobrīd iniciatīva savieno divpadsmit ES dalībvalstis (Austriju, Bulgāriju, Čehiju, Horvātiju, Igauniju, Latviju, Lietuvu, Poliju, Rumāniju, Slovākiju, Slovēniju un Ungāriju), kurām ir dalībvalstu statuss, savukārt ASV, Vācija un Eiropas Komisija ir iniciatīvas atbalsta partneri. Pēdējo sešu gadu laikā 3JI dalībvalstis ir definējušas un īstenojušas iniciatīvas mērķus, sadarbības ietvaru un formas³.

Neraugoties uz to, ka Horvātija bija tieši iesaistīta 3JI izstrādē un uzsākšanā, tā vēlāk valstī neguva cerēto atbalstu. Kaut arī bijusī Horvātijas prezidente Grabara-Kitaroviča ļoti entuziastiski piedalījās iniciatīvas dibināšanā,⁴ vēlāk 3JI saskārās ar zemu politiskās ieinteresētības līmeni. Mainoties Horvātijas politiskajai vadībai, pieejas kļuva pretrunīgākas un atbalsts iniciatīvai – vājāks. Pašreizējais prezidents Zorans Milanovičs (*Zoran Milanović*), kurš tika ievēlēts 2020. gada februārī, jau no paša sākuma nebija vienprātis ar šo iniciatīvai labvēlīgo viedokli. Viņš ir diezgan skeptisks attiecībā uz 3JI un ir vairākkārt norādījis, ka iniciatīva

varētu kaitēt Horvātijas ārējām attiecībām, jo īpaši attiecībām ar Vāciju un Krieviju.⁵

Horvātijas nostāja attiecībā uz Trīs jūru iniciatīvu

Šobrīd iniciatīvu atbalsta Horvātijas centriski labējā valdība, kuru vada premjerministrs Andrejs Plenkovičs (*Andrej Plenković*), kurš 2016. gadā tika ievēlēts uz pirmo pilnvaru termiņu un 2020. gadā uz otro pilnvaru termiņu). Premjerministrs atbalsta 3JI pieeju un tās stratēģiskos mērķus, jo īpaši pēc tam, kad iniciatīvai kā atbalstītāja ir pievienojusies Vācija. Pretēji viedokļi un nostājas dažādos jautājumos, tostarp par 3JI, rada konfliktus starp prezidentu un premjerministru.⁶

Attiecībā uz iniciatīvas īstenošanas institucionālo struktūru Horvātijā ir jāmin, ka tās Ārlietu un Eiropas lietu ministrija (*Ministry of Foreign and European Affairs, MFEA*) 2020. gadā izveidoja neatkarīgu 3JI velētņu dienestu, lai tas valdības vārdā koordinētu Horvātijas darbības un dalību 3JI. Dienesta darba uzdevums ir uzraudzīt 3JI procesu un koordinēt sadarbību starp valdības institūcijām un ar iniciatīvu saistītās darbības, kā arī sniegt palīdzību tās īstenošanā. Sadarbībā ar citām valsts pārvaldes iestādēm dienests uzrauga valsts mēroga infrastruktūras 3JI projektu īstenošanu transporta, enerģētikas un digitalizācijas jomā. 3JI nacionālais koordinators ir Ārlietu un Eiropas lietu ministrija.⁷ Jaunizveidotais dienests ir solis uz priekšu mērķu un plānoto darbību kontekstā, taču tam ir ļoti ierobežoti cilvēkresursi un zems atpazīstamības līmenis.

Vienlaikus plašākai Horvātijas sabiedrībai trūkst zināšanu un izpratnes par 3JI ideju, koncepciju un mērķiem atšķirībā no Polijas un vairākām citām iniciatīvas dalībvalstīm, kurās 3JI plašākā sabiedrībā ir labāk zināma. Projekti, kas īstenoti 3JI ietvarā, netiek uzskatīti par iniciatīvas rezultātiem. Jau no paša sākuma Horvātijā ir pietrūkusī plašākas sabiedrības informēšana par šiem jautājumiem. Trūkst arī nopietnu akadēmisku un politisku debašu, pētījumu un analīzes par potenciālajiem rezultātiem un ieguvumiem. Tā rezultātā Horvātijā joprojām vērojama ierobežota interese par 3JI.

Jāatzīmē arī, ka valstī izskan viedokļi, ka 3JI būtu jāpaceļ jaunā līmenī. Tas, ka ASV atbalsta iniciatīvu, tiek vērtēts atzinīgi, un arī mērķis, ka Eiropai ir jābūt neatkarīgai no Krievijas enerģētikas resursiem, tiek uzskatīts par ļoti svarīgu. "Jaunajos ģeopolitiskajos apstākļos 3JI

ir potenciāls dot impulsu enerģētikas un infrastruktūras savienošanas projektiem telpā starp trim jūrām. Pateicoties sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) terminālim Krkā (*Krk*), Horvātijai ir jauna izdevība kompensēt neizmantoto iespēju. Taču veiksmīgam rezultātam ir nepieciešama arī spēcīga politiskā vadība”⁸.

Vienlaikus joprojām ir jāatbild uz jautājumu par to, kādas ir Horvātijas galvenās intereses un valsts nostāja attiecībā uz šo neformālo politisko forumu, kas darbojas kā platforma ekonomiskās un infrastruktūras sadarbības veicināšanai starp ES Centrālās un Austrumeiropas dalībvalstīm? Kā jau tika minēts, iniciatīvas uzsākšanas brīdī vairumam valsts iedzīvotāju šīs sadarbības ieguvumi nebija acīmredzami. Tomēr kontekstā, kas izriet no Covid-19 pandēmijas, Krievijas agresijas Ukrainā un jauno ģeopolitisko apstākļu kopuma, 3JI sadarbība un kopīgie stratēģiskie projekti, kas vērsti uz ekonomikas izaugsmi un noturību, energoresursu dažādošanu un neatkarību, ilgtspējīgu un iekļaujošu savienojamību un digitalizāciju, varētu kļūt tuvāki sabiedrībai, ja šā mērķa sasniegšanai vēl pievienotu papildus darbības.

Visi 3JI oficiālie mērķi tiek uzskatīti par vienlīdz būtiskiem Horvātijai. Diez vai ir iespējams noteikt vai izvēlēties vienu valstij svarīgāko mērķi no visiem esošajiem, vai arī veikt to objektīvu gradāciju.⁹ Viens no šīs grūtības iemesliem ir tas, ka formālie mērķi ir savstarpēji cieši saistīti, lai katrs no tiem aptvertu vairāk jomu.

3JI reģiona ekonomikas izaugsme, noturība un lielāka investoru interese

Iniciatīvas primārais mērķis ir veicināt reģiona ekonomikas izaugsmi un noturību, attīstot transporta, enerģētikas un digitālo infrastruktūru. Šīs trīs dimensijas ir izšķiroši svarīgas visām dalībvalstīm, ņemot vērā, ka 3JI reģiona ekonomiskā attīstība ir zemāka salīdzinājumā ar “vecajām” ES dalībvalstīm Rietumeiropā. Visi trīs minētie komponenti ir būtiski Horvātijai un ir iekļauti attiecīgajos nacionālā līmeņa dokumentos, piemēram, Nacionālajā attīstības stratēģijā¹⁰ un Valsts atveseļošanas un noturības programmā¹¹.

Visas 3JI dalībnieces ir ES dalībvalstis. 3JI ietilpstošo dalībvalstu teritorija veido gandrīz trešdaļu no ES teritorijas, un tajā mīt 111 miljoni iedzīvotāju. Visas šīs valstis (izņemot Austriju) ir bijušās pārejas valstis,

un lielākā daļa no tām (visas, izņemot Horvātiju un Slovēniju) atradās spēcīgā PSRS ietekmē. Neraugoties uz ievērojamo izaugsmi pēdējā desmitgadē (vidējā ekonomiskā izaugsme divpadsmit valstīs laikposmā no 2015. līdz 2019. gadam bija 3,5 % salīdzinājumā ar 2,1 % ES)¹², 3JI valstis joprojām atpaliek no ES vidējā rādītāja. To IKP uz vienu iedzīvotāju 2018. gadā bija aptuveni 78 % no ES vidējā rādītāja.

Salīdzinājumam: Horvātijas IKP uz vienu iedzīvotāju 2018. gadā veidoja tikai 63 % no ES vidējā rādītāja.¹³ No otras puses, EK ziemas ekonomiskā prognoze Horvātijai (2022. gada februāris) liecina, ka pēc 8,1 % krituma 2020. gadā reālais IKP 2021. gadā pieauga par 10,5 %, un izlaide pārsniedza līmeni pirms pandēmijas. Atveseļošanās 2021. gadā veicināja eksports, galveno lomu spēlējot tūrismam un privātajam patēriņam. Tiek prognozēts, ka 2022. gadā izaugsme saglabāsies dinamiska, proti, 4,8 % apmērā no IKP, savukārt 2023. gadā – aptuveni 3 % apmērā no IKP. Līdzīgi kā citās ES dalībvalstīs, bažas rada paātrinātais inflācijas temps, 2022. gadā sasniedzot 3,5 %, un to galvenokārt izraisa energoresursu cenas.¹⁴ Vienlaikus saskaņā ar Eiropas Komisijas ziņojumu¹⁵ Horvātija ir piedzīvojusi zudušo desmitgadi attiecībā uz ekonomisko izlīdzināšanos ar pārējām ES valstīm. Pēc sešus gadus ilgas lejupslīdes un mērenas atveseļošanās ekonomikas izlaide (*economic output*) tikai 2019. gadā pārsniedza pirmskrīzes līmeni.

Infrastruktūras atšķirības starp 3JI dalībniecēm un vecajām ES dalībvalstīm ir lielas, un transporta tīkls starp iniciatīvas dalībniecēm joprojām ir nepietiekami attīstīts un ierobežo savienojamību. Tiek uzskatīts, ka minētās atšķirības starp vecajām un jaunajām ES dalībvalstīm var pārvarēt, izstrādājot un īstenojot prioritāros starpsavienojumu projektus visās 3JI dalībvalstīs, piemēram, izbūvējot gāzes cauruļvadus, ceļus, dzelzceļus un citu infrastruktūru. Minētie stratēģiskie projekti ne vienmēr ir komerciāli dzīvotspējīgi, taču valstis tos uzskata par svarīgiem, jo tie ir nepieciešami ekonomikas izaugsmei.

Līdz šim 3JI ietvarā ir tikusi izstrādāta virkne prioritāro starpsavienojumu projektu. Projektu sarakstā¹⁶ ir iekļauti deviņdesmit prioritārie projekti (uz 2021. gada jūliju), kuru aptuvenā ieguldījumu vērtība ir 180,9 miljardi eiro.¹⁷ Tiek prognozēts, ka šie projekti palīdzēs stimulēt ekonomikas izaugsmi, attīstīt ziemeļu–dienvidu infrastruktūras koridoru, izlīdzināt reģionālās atšķirības ES un veicināt kohēziju un vienotību Eiropā. Horvātija ir labi pārstāvēta 3JI datubāzē (projektu sarakstā), un tai ir lielākais pašai savu stratēģisko projektu skaits. Datubāzē ir iekļauti

septiņpadsmit projekti Horvātijā, un daži no tiem jau ir īstenoti (SDG terminālis Krkā).¹⁸ Projektu kopējā vērtība veido gandrīz 1,8 miljardus eiro.¹⁹ Lielākā daļa no šiem stratēģiskajiem projektiem ir saistīti ar transportu, un vairāki projekti attiecas uz enerģētikas sektoru un digitalizācijas sektoru. Šo projektu īstenošana ir atkarīga no vairākiem faktoriem, tāpēc ir sarežģīti sasaistīt šo projektu panākumus vai neveiksmes ar darbībām 3JI ietvarā. Iniciatīvas dalībvalstis uzskata, ka ES fondi ir potenciālais finansējuma avots, savukārt kopīgu pieteikumu iesniegšana ir veids, kā palielināt ES finansējuma iegūšanas iespējas. Visbeidzot, ir svarīgi uzsvērt, ka par dalību 3JI nav jāmaksā.

Nesen tika izveidots arī Trīs jūru iniciatīvas Investīciju fonds (3JIIF), lai finansētu svarīgākos infrastruktūras projektus reģionā. Tā uzdevums ir papildināt un stiprināt individuālo Trīs jūru iniciatīvas valstu un ES finanšu instrumentu kapitāla izvietojumu. Fonds ir komerciāla un tirgus virzīta iniciatīva, kas investoriem nodrošinās diversificētus ieguldījumus un pievilcīgu peļņu. Fonda mērķis ir piesaistīt vienu līdz piecus miljardus eiro. Iniciatīvas dalībvalstis tiek aicinātas veikt iemaksas fondā, lai piesaistītu privāto kapitālu. Horvātija projektu līdzfinansēšanai ir ieguldījusi 20 miljonus eiro no Horvātijas Rekonstrukcijas un attīstības bankas (*Croatian Bank for Reconstruction and Development, HBOR*). Tā ir minimālā prognozētā summa, kas ir proporcionāla valsts IKP līmenim.

3JI Biznesa forums pēdējā laikā ir kļuvis par iniciatīvas firmas zīmi, jo tajā piedalās vadošās globālās organizācijas (Starptautiskais Valūtas fonds, Pasaules Banka, *OECD* un citas), kā arī uzņēmumi. Foruma ideja ir savienot uzņēmumus ar uzņēmumiem, kā arī uzņēmumus ar valstu valdībām. Mērķis ir savienot uzņēmumus ar partneriem, lai arī privātais kapitāls iesaistītos šī reģiona sadarbībā.²⁰ Kaut arī *Brexit* ir samazinājis ES rietumos, jaunie infrastruktūras savienojumi austrumos un saikne ar austrumu kaimiņvalstīm un ārpus tām varētu radīt uzņēmumu interesi ieguldīt šajā reģionā, tādējādi veicinot izmaiņas globālajā kārtībā un ģeopolitikā.

Ģeopolitika

Jau tikai pati starp Baltijas, Adrijas un Melno jūru izvietoto divpadsmit ES dalībvalstu ģeogrāfija piešķir 3JI ģeopolitisku dimensiju. To var uzskatīt vai nu par buferzonu vai arī tiltu uz ES kaimiņvalstīm austrumos. 3JI, kas pilnībā sakņojas ES un ko atbalsta Vācija un ASV, ģeopolitisko nozīmi var novērtēt attiecībā pret citām iniciatīvām, kas vērstas uz to pašu reģionu, proti, ES makroreģionālajām stratēģijām, proti, ES stratēģiju Baltijas jūras reģionam, ES stratēģiju Donavas reģionam un ES stratēģiju Adrijas un Jonijas reģionam. Turklāt būtu jāņem vērā arī ārējās stratēģiskās pieejas, piemēram, Ķīnas 17+1 iniciatīva.

ES ietvaros 3JI var palīdzēt saskaņot iniciatīvas dalībvalstu viedokļus par ES iekšējiem jautājumiem, kā arī par ārējiem jautājumiem. EK priekšsēdētājas Urzulas fon der Leienas (*Ursula von der Leyen*) "ģeopolitiskās Komisijas" izveide 2019. gada decembrī norādīja, ka politisko realitāti vairs neveido un nerada tikai valstis. Šis jaunais konteksts sniedz iespēju jaunākajām ES dalībvalstīm mainīt savu lomu no politikas saņēmējām uz politikas veidotājām. Tādēļ ir jāveido arī koordinācijas spējas, kam 3JI piešķir forumu.

Nesenās politikas izmaiņas ASV un Vācijā ir izgaismojušas attiecīgo partneru potenciālo nepastāvību, kas var izpausties kā izmaiņas Eiropas drošības struktūrā. Ķīnas un tādu dalībnieku kā Krievija, kas satricina globālo kārtību, uzplaukums prasa ciešāku sadarbību starp valstīm un to iekšienē, lai stātos pretī šāda veida izaicinājumiem un palielinātu noturību.

ES ar savām makroreģionālajām stratēģijām risina kopīgās problēmas, ar kurām saskaras konkrētais ģeogrāfiskais reģions. 3JI savieno Donavas, Adrijas–Jonijas un Baltijas makroreģionālo stratēģiju. Savienojot šos reģionus, ES austrumu perifēriju var uzskatīt par ģeopolitisku mezglu jeb stratēģisku koridoru starp Eiropu un Centrālāziju, no vienas puses, un starp ziemeļiem un dienvidiem, no otras puses. Tādējādi 3JI nodrošina forumu ģeopolitiskai sadarbībai un koordinācijai, kā arī Eiropas konteksta pasākumu plānošanai, ko atbalsta Komisija (kura tiecas būt ģeostratēģiska) un ASV. Tas ietver arī politikas un rīcības formulēšanu attiecībā uz iebrukumu Ukrainā, jo Ukraina piedalās Donavas stratēģijā, kurā drošība ir noteikta kā viena no prioritārajām jomām.²¹

1. tabula. Dalība 3JI, 17+1 iniciatīvā, Donavas stratēģijā, Jonijas–Adrijas stratēģijā un Baltijas stratēģijā.

	3SI	17+1	Donavas stratēģija	Jonijas–Adrijas stratēģija	Baltijas stratēģija
ES dalībvalstis	Austrija Bulgārija Čehija Horvātija Igaunija Latvija Lietuva Polija Rumānija Slovākija Slovēnija Ungārija	Bulgārija Čehija Horvātija Igaunija Grieķija Latvija Lietuva Polija Rumānija Slovākija Slovēnija Ungārija	Austrija Bulgārija Čehija Horvātija Rumānija Slovākija Slovēnija Ungārija Vācija	Grieķija Horvātija Itālija Slovēnija	Dānija Igaunija Latvija Lietuva Polija Somija Vācija Zviedrija
Balkānu valstis/ kandidātvalstis		Albānija Bosnija un Hercegovina Ziemeļmaķedonija Melnkalne Serbija	Bosnija un Hercegovina Melnkalne Serbija	Albānija Bosnija un Hercegovina Melnkalne Ziemeļmaķedonija Serbija	
Kaimiņvalstis			Moldova Ukraina		

17+1 iniciatīva veido daļu no Ķīnas īstenotās Joslas un ceļa projektu veicināšanas, un tajā ir iesaistītas tās pašas vienpadsmit ES dalībvalstis, kas 3JI, savukārt divpadsmitā dalībniece atšķiras (proti, tajā neietilpst Austrija, bet gan Grieķija, skatīt 1. tabulu), un piecas Balkānu valstis. 3JI tiek popularizēta kā politiski iedvesmota un komerciāli orientēta platforma savienojamības uzlabošanai starp divpadsmit ES dalībvalstīm, savukārt 17+1 iniciatīva ir oficiāla sadarbība starp Ķīnu un Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīm, un tā veicina uzņēmējdarbības un ieguldījumu attiecības starp Ķīnu un septiņpadsmit dalībvalstīm. Tādējādi 3JI var uzskatīt arī par ES atbildi Ķīnas ietekmes līdzsvarošanai. Kopš Peļešacas (*Peļešac*) tilta būvniecības projekta izpilde 2018. gada janvārī tika piešķirta Ķīnas uzņēmumam *China Road and Bridge Cooperation (CRBC)*, Ķīnas un Horvātijas attiecības ir sasniegušas jaunu augstāko punktu. Kopš tā laika un pretēji Horvātijas agrākajai aktivitātei un

interesei, tā ir ne tikai izvēlējusies aktīvāk piedalīties 17+1 sadarbības ietvarā, bet pat izvirzījusies sadarbības priekšgalā, rīkojot jaunāko 17+1 samitu, kas notika 2019. gada aprīlī.²² Kaut arī Peļešacas tilts saņēma ES finansiālu atbalstu (357 miljonus eiro kohēzijas politikas ietvaros), lai savienotu valsts dienvidu daļu un Dubrovniku ar pārējo Horvātiju, Ķīnas būvuzņēmēju loma ir bijusi diezgan ievērojama. Lai gan šo projektu varētu uzskatīt par atbilstošu 3JI reģiona savienojamības mērķiem, tas netika saistīts ar 3JI.

Sadarbība 3JI dalībvalstu starpā arī palielina iniciatīvas nozīmīgumu, jo tradicionāli tās fokusējas uz attiecību veidošanu ar galvenajiem reģionā iesaistītajiem ārējiem dalībniekiem, nevis savā starpā. Turklāt starp 3JI dalībvalstīm un "vecajām" ES dalībvalstīm ir pastāvējusi atšķirīga izpratne par draudiem, jo īpaši, attiecībā uz Krievijas neviennozīmīgo lomu kopīgajās kaimiņvalstīs. Vācija pēdējās desmitgadēs pirms militārā konflikta Ukrainā ir izveidojusi biznesa un ekonomiskās attiecības ar Krieviju, savukārt jaunās dalībvalstis lielākoties Maskavu uztver kā vienu no galvenajiem/ dominējošajiem draudiem savai drošībai.²³ Tādējādi 3JI valstu viedoklim var būt būtiska loma, nosakot ES politiku attiecībā uz Krieviju un Ukrainu.

Iebrukums ir radījis "cietās varas" jautājumus 3JI reģionā, kurā joprojām dominē konvencionālās drošības aspekti, ņemot vērā to ietekmi uz aizsardzību. Kaut arī vairāki 3JI projekti, kas ir saistīti ar digitālo pāreju un SDG termināļa Polijā savienošanu ar Krku, būtiski ietekmē energoapgādes drošību, klimata pārmaiņas un digitalizācija netiek uzskatītas par svarīgiem darba kārtības punktiem.

Pārejai uz "maigo varu" ir nepieciešama Eiropas tuvināšanās tās pilsoņiem un tādas darba kārtības izstrādāšana, kas atbilst reģionālajām vajadzībām un spējām. Šajā kontekstā 3JI var kalpot kā forums starpposma līmeņa politiskai koordinācijai aktuālajās politikas jomās, tostarp tajās, kas saistītas ar tradicionālajiem izaicinājumiem (transporta un enerģētikas savienojamība), kā arī klimata pārmaiņām un digitalizāciju.

Energoapgādes drošība

Horvātija ir atzinusi 3JI potenciālu energoapgādes drošības palielināšanā un savas reģionālās lomas stiprināšanā. 3JI nozīme energoapgādes drošībā galvenokārt ir saistīta ar tradicionālajiem enerģijas resursiem (naftu un gāzi), to piegādes ceļiem, avotiem un attiecībām ar investoriem.

Tādējādi viens no 3JI reģiona galvenajiem projektiem ir SDG terminālis Krkas salā. Terminālis uzsāka savu darbību 2021. gadā. Šis projekts tika izvēlēts kā viena no Horvātijas galvenajām stratēģiskajām prioritātēm laikā, kad valsts pievienojās 3JI. Jau tajā agrīnajā periodā tika sagaidīts, ka šī iniciatīva veicinās Horvātijas neatkarību no Krievijas gāzes.²⁴ Projekts tika atzīts arī par Eiropas kopīgo interešu projektu (*PCI 6.5.1.*), kuram ir stratēģiska nozīme dabasgāzes piegādes drošībai un diversifikācijai Centrāleiropā un Dienvidaustrumeiropā. Tas ir arī viens no prioritārajiem projektiem Centrālās un Dienvidaustrumeiropas enerģētikas savienojamības (*CESEC*) iniciatīvas ietvaros. Finansiālais atbalsts, kas saņemts no Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta (*Connecting Europe Facility*) dotāciju veidā pētījumiem un darbiem, ir veicinājis turpmākus publiskos un privātos ieguldījumus, kopumā sasniedzot 182 miljonus eiro.²⁵

Sabiedrība ir tikusi skaidri informēta par ES lomu finansiālā atbalsta sniegšanā. Savukārt tas, ka šī ideja tika veicināta 3JI ietvarā, ir saņēmis ierobežotu uzmanību. Plašsaziņas līdzekļos pavīdēja tikai daži ziņojumi, kuros bija norādīts, ka Atlantijas padome un *CEEP* 2014. gadā sekmēja ideju par Horvātijas SDG termināļa Krkā savienošanu ar Polijas SDG termināli un reversās plūsmas izveidi, kas nodrošinātu 3JI valstīm gāzi no to izvēlēta avota, tādējādi nereti ļaujot iegūt lētāku gāzi. Tāpēc nav pārsteidzoši, ka SDG terminālis tiek uzskatīts par valdības projektu, kas saņēmis atbalstu no ES un ASV, savukārt 3JI netiek pieminēta. Tomēr faktiskā situācija ir tāda, ka 3JI ietvars palīdzēja gūt atbalstu projektam no vienpadsmit iniciatīvas dalībvalstīm.

SDG sekmē gāzes piegāžu elastību, galvenokārt sniedzot iespējas izmantot jaunus avotus un maršrutus, un samazina atkarību no Krievijas piegādēm. Šodienas situācijā, kad ir spēkā Krievijas energoresursu importa embargo uz ES valstīm, energoresursu diversifikācija ir kļuvusi par izšķiroši svarīgu jautājumu. Karš Ukrainā ir padarījis SDG termināļus par pieprasītākajiem projektiem²⁶. Tādējādi, piemēram, gatavojoties

jaunajai enerģētikas paradigmai, Vācija strauji attīsta SDG termināļu projektus.²⁷

Ziemeļu–dienvidu savienojuma (Svinojcses SDG terminālis Baltijas jūrā ar Krkas salu Adrijas jūrā) izveide ļauj piegādāt SDG no ASV, Norvēģijas, Alžīrijas vai Kataras uz Eiropas energoresursu tirgu pa jaunu maršrutu, kas šķērso ziemeļu–dienvidu savienojumus ārpus reģiona. SDG terminālis Krkas salā ļauj mainīt energoatkarības situāciju un varētu ietekmēt attiecības ar galvenajiem piegādātājiem – gan tradicionālajiem (Krieviju), gan potenciālajiem (piemēram, ASV un Kataru).²⁸

Horvātija 3JI ietvarā arī iestājas par Jonijas–Adrijas jūras cauruļvada (*Ionian Adriatic Pipeline – IAP*) projektu. Projekta pamatā ir ideja par Horvātijas gāzes pārvades sistēmas savienošanu ar Transadrijas gāzes cauruļvadu (*Trans Adriatic Pipeline*) sistēmu vai līdzīgu projektu caur Melnkalni un Albāniju. Visa Jonijas–Adrijas jūras cauruļvada (*IAP*) projekta īstenošana veicina iespēju atvērt jaunu enerģētikas koridoru, lai tādējādi izveidotu jaunu dabasgāzes piegādes virzienu no Tuvajiem Austrumiem un Kaspijas jūras reģiona. *IAP* sniegs divvirzienu gāzes plūsmas iespēju, proti, tā varēs nodrošināt dabasgāzes piegādi no sašķidrinātās dabasgāzes termināļa Krkas salā.²⁹

3JI dekarbonizācijas potenciāls kā enerģētiskās neatkarības un sociālās ilgtspējas panākšanas rīks vēl ir jāaplūko. Alternatīvie enerģijas avoti un energoefektivitāte var mazināt atkarību no importa un energoapgādes ģeopolitisko ietekmi. 3JI šajā kontekstā var palīdzēt atrast ģeogrāfiskos punktus, kas ir īpaši svarīgi atjaunīgās enerģijas avotu attīstībai un ietver pārrobežu dimensiju, tādējādi savienojot infrastruktūras vajadzības un novēršot tehniskos, regulatīvos un tirgus šķēršļus pārrobežu sadarbībai, kas kavē atjaunīgās enerģijas resursu piegādi.³⁰ Tas galvenokārt attiecas uz jūras vēja enerģijas tehnoloģijām, kur varētu būt noderīga labās prakses nodošana, piemēram, attiecībā uz vēja tehnoloģiju pielāgošanu konkrētām jūrām.

Uzticama, ilgtspējīga un iekļaujoša savienojamība

Savienojamība ietver digitālo, fizisko (transports, energoresursi) un cilvēcisko dimensiju. 3JI koncentrējas uz fizisko un mazākā mērā uz digitālo dimensiju, savukārt cilvēciskā dimensija ir ļoti ierobežota. 3JI veicina projektu izskatīšanu ES ietvarā, izmantojot Eiropas strukturālos un

investīciju fondus, kā arī Eiropas Stratēģisko investīciju fondu, kas atbalsta integrētas investīciju programmas, un Eiropas infrastruktūras savienošanas instruments, kas mobilizē investīcijas pārrobežu infrastruktūrā transporta, enerģētikas un digitālo tīklu jomā. 3JI nozīme ir atzīta Eiropas Parlamenta rezolūcijā par savienojamību un ES un Āzijas attiecībām³¹. Rezolūcijā ir uzsvērts, ka savienojamības stratēģija ir jāuzrauga un jāsaskaņo ar centieniem nodrošināt iekšējo savienojamību ES iekšienē un starp ES un tās potenciālajām dalībvalstīm, piemēram, izmantojot Eiropas transporta tīklu (*TEN-T*) vai 3JI.

TEN-T kontekstā 3JI būtiskākie ir Baltijas–Adrijas, Ziemeļjūras–Baltijas un Vidusjūras koridori.³² Tie galvenokārt ir dzelzceļa un autoceļu koridori, savukārt Ziemeļjūras–Baltijas koridors ietver arī iekšzemes ūdensceļus. Ziemeļjūras–Baltijas koridors savieno Baltijas jūras austrumu krasta ostas ar Ziemeļjūras ostām. Baltijas–Adrijas jūras koridors stiepjas no ziemeļos izvietotajām Baltijas jūras ostām Gdaņskā, Gdiņā, Ščecinā un Svinoujscē līdz dienvidos esošajām Adrijas jūras ostām Koperā, Triestē, Venēcijā un Ravennā, ietverot Polijas centrālās un dienvidu daļas rūpnieciskos reģionus, un ceļā uz dienvidiem, proti, Itāliju un Slovēniju, šķērso Čehijas, Slovākijas un Austrijas/Slovēnijas robežas. Vidusjūras koridors veido *TEN-T* tīkla galveno austrumu–rietumu asi uz dienvidiem no Alpiem un ir vienīgais, kas iet caur Horvātiju.

Galvenās vājās vietas un trūkstošie posmi Vidusjūras koridorā ir pārrobežu savienojumi ar Slovēniju, Horvātiju un Ungāriju, savukārt jaunākās dalībvalsts, Horvātijas³³, pilnīga integrācija ir atzīta par īpašu problēmu. Rijekas osta un dzelzceļa savienojums starp Ļubļanu un Zagrebu, kā arī savienojums Rijeka–Zagreba–Budapešta veido daļu no iepriekš noteiktajiem Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta Vidusjūras koridora projektiem. Vairākas Rijekas ostas komponentes ir iekļautas arī kā 3JI prioritātes.³⁴

Horvātija ir ierosinājusi sešus ar Rijekas ostu saistītus transporta projektus. Tiem būtu jāstiprina Rijekas ostas kapacitāte un starptautiskā loma. Turklāt Horvātijai ļoti svarīgs ir arī divsliežu dzelzceļš maršrutā Rijeka–Budapešta. Tās būtu komerciāli visizdevīgākās investīcijas.

Upju ostu kontekstā Horvātijai svarīga ir Vukovara. Tā varētu gūt labumu no citu valstu ierosināto transporta projektu īstenošanas. Piemēram, Čehija ir ierosinājusi stratēģisku projektu ar mērķi savienot trīs upes: Donavu, Oderu un Elbu. Projekts ietver ideju izbūvēt kanālu, kas savienotu šīs trīs upes, tādējādi padarot Donavu kuģojamu virzienā no

Rumānijas līdz pat Ziemeļjūrai. Šis projekts, kas atrodas īstenošanas posmā, ir piemērs tam, kā citu valstu izstrādātie projekti varētu veicināt Horvātijas savienojamību. Pateicoties šim projektam, Vukovaras osta iegūtu lielāku nozīmi, veidojot saikni ar visu Centrāleiropu.³⁵

Savukārt digitālajā dimensijā 3JI loma bija redzama, veicinot ASV iniciatīvu "Tīra 5G tīkla drošība" (*Clean 5G Network Security*), kuras mērķis ir novērtēt telekomunikāciju iekārtu uzticamību. Tā tika uzskatīta par mēģinājumu līdzsvarot Ķīnas ietekmi uz datu tīkliem, kā arī 17+1 iniciatīvu. Turpinājumā, Sofijas samita laikā, Horvātijas premjerministrs tikās ar uzņēmumu *Amazon Web Services*. Rezultātā tika parakstīts saprašanās memorands ar mērķi Zagrebā izveidot reģionālo centru nākotnes datu ievades projicēšanai.³⁶

Secinājumi un ieteikumi

Horvātija līdztekus Polijai 2016. gadā bija viena no 3JI dibinātājām. Tās valdība uzskata, ka 3JI ir svarīgākā ārpolitiskā iniciatīva, kuras uzsākšanā ir piedalījusies Horvātija. Pēdējo sešu gadu laikā 3JI dalībvalstis ir definējušas un īstenojušas iniciatīvas mērķus, sadarbības ietvaru un formas.

Tomēr pirmajos īstenošanas gados 3JI saskārās ar zemu politiskās ieinteresētības līmeni un neguva cerēto atbalstu valstī. Pašreizējais premjerministrs atbalsta 3JI pieeju un tās stratēģiskos mērķus, jo īpaši pēc tam, kad iniciatīvai kā atbalstītāja ir pievienojusies Vācija. Nesen arī Ārlietu un Eiropas lietu ministrijas (*MFEA*) ietvarā tika izveidots neatkarīgs 3JI veltīts dienests, kas valdības vārdā koordinē Horvātijas darbības un dalību 3JI. Vienlaikus valsts prezidents 3JI neuzskata par lietderīgu un noderīgu. Tā kā Horvātijas ārpolitiku kopīgi veido gan premjerministrs, gan prezidents, tad valsts nostāja attiecībā uz 3JI ir nekonekventa.

Kopumā plašākai Horvātijas sabiedrībai trūkst zināšanu un izpratnes par 3JI ideju, koncepciju, mērķiem un darbībām. Tomēr kontekstā, kas izriet no pandēmijas sākšanās, Krievijas agresijas Ukrainā un jauno ģeopolitisko apstākļu kopuma, 3JI sadarbība un kopīgie stratēģiskie projekti, kas vērsti uz ekonomikas izaugsmi un noturību, energoresursu dažādošanu, iekļaujošu savienojamību un digitalizāciju, varētu kļūt tuvāki un labāk saprotami Horvātijas iedzīvotājiem, ja šā mērķa

sasniegšanai vēl pievienotu spēcīgas papildu darbības. 3JI kā sadarbības platforma var veicināt praktisku saišu veidošanu starp valstīm, kas atrodas starp Adrijas, Baltijas un Melno jūru, tādējādi papildinot ES mērķus, kā arī stiprinot reģiona vispārējo noturību un transatlantisko saikni.

Šķiet, ka Horvātija nav skaidri definējusi savu oficiālo 3JI mērķu secību atbilstoši to prioritātei. Tomēr, pamatojoties uz izrādīto interesi, 3JI katalogā iekļauto (īstenoto un plānoto) projektu skaitu un vērtību, kā arī ņemot vērā energoapgādes drošības, savienojamības, ģeopolitikas, ekonomiskās izaugsmes un noturīguma lomu nesen pieņemtajās attīstības stratēģijās, autores ir mēģinājušas 3JI prioritātes sarindot šādi.

- 1) *Energoapgādes drošība* ir ierindota pirmajā vietā, galvenokārt ņemot vērā SDG nozīmību un jauno kontekstu, kas saistībā ar Krievijas darbībām prasa ātru un efektīvu energoresursu avotu un maršrutu diversifikāciju.
- 2) "ES kodols" 3JI ietvarā īstenoto sadarbību *TEN-T* projektos, kas sekmē uzticamu, stabilu un iekļaujošu *savienojamību*, varētu uzskatīt par nepieciešamu buferzonu attiecībā pret Krieviju, un tāpēc tā ir ierindota otrajā vietā.
- 3) *Ekonomikas izaugsme, noturība* un *investoru* intereses piesaiste tiek ierindota trešajā vietā, ņemot vērā ekonomisko krīzi pēc pandēmijas un nepieciešamību efektīvāk panākt "vecās ES" dalībvalstis.
- 4) Tas, ka ģeopolitiskie izaicinājumi ir cieši savstarpēji saistīti un klātesoši pārējos iepriekš minētajos mērķos, ierindo ģeopolitiku ceturtajā vietā, kaut tā joprojām ir ļoti nozīmīga.

Lai Horvātija varētu aktīvāk iesaistīties 3JI, tai ir jāstiprina institucionālā struktūra iniciatīvas īstenošanas atbalstam un tās rīcībā jānodod vairāk cilvēkresursu.

Horvātijai kopā ar citām dalībvalstīm aktīvi jāveicina tīklu veidošana un savienojamība starp parlamentārajām institūcijām un vietējās varas iestādēm. Uzņēmējdarbības forumi, izmantojot tirdzniecības palātu tīklu, var veicināt sadarbību starp mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, tehnoloģiju parkiem, jaunuzņēmumiem un finanšu tehnoloģiju uzņēmumiem, digitālo datu centriem un zaļās rūpniecības zonām, kas rada pievienoto vērtību 3JI mērķiem.

Horvātijai ir arī jāpastiprina saziņa ar sabiedrību par 3JI jautājumiem, lai palielinātu iedzīvotāju, pilsoniskās sabiedrības, akadēmisko

aprindu un politikas dalībnieku informētību par 3JI jautājumiem. Ir jāuzsāk nopietnākas akadēmiskās un politiskās debātes un jāsavatavo padziļināta analīze un pētnieciskie darbi, kas fokusētos uz iniciatīvas potenciālajiem rezultātiem un ieguvumiem. 3JI redzamības trūkums visu attiecīgo valsts iestāžu tīmekļa vietnēs norāda uz nepieciešamību pēc daudzveidīgiem papildus pasākumiem komunikācijas jomā.

Valstī ir nepieciešams atklātāk un ar skaidriem piemēriem apspriest ieguvumus, ko rada 3JI kopīgie projekti (piemēram, SDG) un kopīgie pasākumi enerģētikas, transporta un digitalizācijas jomā.

ATSAUCES

- ¹ Trīs jūru iniciatīva. 2022. *2022 Summit and Business Forum in Riga*. <https://3seas.eu/about/threeseasstory>
- ² Gębska, M. H., Lewandowski, P. 2022. *Geoeconomic Leaders Among the Three Seas Initiative Countries. Part 2: Research Results*. European Research Studies Journal. XXV (1), 113.–132. lpp.
- ³ 3JI samiti tika rīkoti: Dubrovnikā 2016. gadā, Varšavā 2017. gadā, Bukarestē 2018. gadā, Ļubļanā, 2019. gadā, Tallinā 2020. gadā, Sofijā 2021. gadā.
- ⁴ Starešina, V. 2022. *'There were few who understood her then, and even fewer who sincerely supported her'*, Slobodna Dalmacija. <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/povratak-inicijative-triju-mora-daje-hrvatskoj-novu-priliku-1186883>. Kitarović, G. 24.05.2022. Fenix Magazin. <https://fenix-magazin.de/foto-bijeli-orao-za-bivsu-hrvatsku-predsjednicu-kolinda-grabar-kitarovic-dobila-najvise-poljsko-odlikovanje/>
- ⁵ Kornis, V. 16.03.2022. *Croatia's perspective on the Three-Seas Initiative*. Friedrich Naumann Foundation. <https://www.freiheit.org/central-europe-and-baltic-states/croatias-perspective-three-seas-initiative>
- ⁶ Bajrušić, R., Vurušić, V. 24.10.2020. *The President stated that the Three Seas Initiative was unnecessary and harmful to Croatia. Is he right? Milanović explicitly sided with his predecessor Kolinda Grabar-Kitarović, who is among the initiators of the Initiative*. Jutarnji list. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/predsjednik-je-izjavio-kako-je-inicijativa-tri-mora-hrvatskoj-nepotrebna-i-stetna-je-li-u-pravu-15027503>
- ⁷ GRC – Horvātijas Republikas valdība. 2020. *Decision on the designation of the national coordinating body and the national coordinator for the Three Seas Initiative*.
- ⁸ Starešina, V. 2022. *'There were few who understood her then, and even fewer who sincerely supported her'*, Slobodna Dalmacija. <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/povratak-inicijative-triju-mora-daje-hrvatskoj-novu-priliku-1186883>
- ⁹ Autores pateicas MFEA ekspertiem par viņu ieguldījumu attiecībā uz 3JI jautājumiem.
- ¹⁰ Horvātijas parlaments. 2021. *National Development Strategy until 2030 (NDS)*. Official Gazette, 13/2021.
- ¹¹ GRC – Horvātijas Republikas valdība (2020). *Decision on the designation of the national coordinating body and the national coordinator for the Three Seas Initiative*.
- ¹² Trīs jūru iniciatīva. 2022. *2022 Summit and Business Forum in Riga*. <https://3seas.eu/about/threeseasstory>

- ¹³ Eurostat. 10.05.2022. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/data/main-tables>
- ¹⁴ Horvātija. 2022. Eiropas Komisija. https://ec.europa.eu/economy_finance/forecasts/2022/winter/ecfin_forecast_winter_2022_hr_en.pdf
- ¹⁵ Eiropas Komisija. 2020. *Komisijas dienestu darba dokuments. Valsts novērtējums Horvātija 2020. 2020. gada Eiropas pusgads – novērtējums par progresu strukturālo reformu īstenošanā, makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanā un koriģēšanā, un saskaņā ar Regulu (ES) Nr. 1176(2011) veikto padziļināto pārskatu rezultāti COM(2020) 150 final.*
- ¹⁶ Priority Projects. 2022. *2022 Summit and Business Forum in Riga.* <https://3seas.eu/about/progressreport>
- ¹⁷ *There are 17 Croatian projects on the 3SI database. Out of them 7 relate to the Port of Rijeka.* Priority Projects. 2022. *2022 Summit and Business Forum in Riga.* <https://3seas.eu/about/progressreport>
- ¹⁸ Priority Projects. 2022. *2022 Summit and Business Forum in Riga.* <https://3seas.eu/about/progressreport>
- ¹⁹ Horvātijas Republikas Ārlietu un Eiropas lietu ministrija. 2022. <https://mvep.gov.hr/en>
- ²⁰ Horvātijas Republikas Ārlietu un Eiropas lietu ministrija. 2022. <https://mvep.gov.hr/en>
- ²¹ *Priority Areas – EUSDR – Danube Strategy Point. Danube Region Strategy.* <https://danube-region.eu>
- ²² Stopič, Z. 2020. *Croatia and the Chinese "17+1" Cooperation Framework, Croatian International Relations Review, XXVI (86), 130.–154. lpp.* <https://hrcak.srce.hr/file/345065>
- ²³ Tchakarova, V. 2017. *Competing geopolitical approaches towards Eastern Europe.* Austria Institut für Europa und Sicherheitspolitik.
- ²⁴ Dijanović, D. 2019. *Inicijativa triju mora – korijeni, ideje i perspektive (Three Seas Initiative – roots, ideas and perspectives).* Journal Obnova, 12.
- ²⁵ *First Croatian LNG terminal officially inaugurated in Krk island.* 29.01.2021. Eiropas Komisija. <https://ec.europa.eu/inea/en/news-events/newsroom/first-croatian-lng-terminal-officially-inaugurated-krk-island>
- ²⁶ Ārlietu un Eiropas lietu ministrija (MFEA). 2022. *Independent Service for the Three Seas Initiative.*
- ²⁷ Starešina, V. 2022. *'There were few who understood her then, and even fewer who sincerely supported her',* Slobodna Dalmacija. <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/povratak-inicijative-triju-mora-daje-hrvatskoj-novu-priliku-1186883>
- ²⁸ Coote, B. 2016. *Surging Liquefied Natural Gas Trade: How US Exports Will Benefit European and Global Gas Supply Diversity, Competition, and Security.* Atlantic Council.
- ²⁹ Energy Community. 2022. <https://www.energy-community.org>
- ³⁰ *Study on the Central and South Eastern Europe energy connectivity (CESEC) cooperation on electricity grid development and renewables.* 2022. Eiropas Komisija.
- ³¹ *Eiropas Parlamenta 2021. gada 21. janvāra rezolūcija par savienojamību un ES un Āzijas attiecībām (2020/2115(INI)).* Eiropas Parlaments. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0016_LV.pdf
- ³² *TENtec Interactive Map Viewer.* 2022. Eiropas Komisija. <https://ec.europa.eu/transport/infrastructure/tentec/tentec-portal/map/maps.html>
- ³³ *Mobility and Transport. Mediterranean Corridor.* Eiropas Komisija. https://transport.ec.europa.eu/transport-themes/infrastructure-and-investment/trans-european-transport-network-ten-t/mediterranean-corridor_en
- ³⁴ *Projects.* 2022. *Three Seas Initiative.* <https://projects.3seas.eu/>

³⁵ *Independent Service for the Three Seas Initiative*. 05.2022. Horvātijas Republikas Ārlietu un Eiropas lietu ministrija.

³⁶ Veljković, S. 09.07.2021. *Croatia has 11 projects worth 1.7 billion euros in the initiative*. Vecernji News. <https://www.vecernji.hr/vijesti/plenkovic-Ing-terminalom-na-krku-hrvat-ska-se-utisnula-na-kartu-europe-i-svijeta-1506761>

Čehija: strupceļš un daudzsološi apstākļi

Vits Dostāls (*Vít Dostál*)

Šajā rakstā¹ ir aplūkota Čehijas Republikas nostāja attiecībā uz Trīs jūru iniciatīvu (3JI). Pirmkārt, tiek analizētas Čehijas intereses 3JI. Otrkārt, tiek uzskaitītas galvenās iespējas valdības vai galveno iesaistīto personu skatījumā. Treškārt, tajā tiek apskatīti ierobežojumi enerģiskākai Čehijas iesaistei 3JI. Rakstā tiek atspoguļoti 3JI mērķi, galvenokārt fokusējoties uz ģeopolitisko aspektu. Tajā tiek apspriesta arī jaunās valdības pieeja 3JI prioritātēm un Centrālās un Austrumeiropas reģionam. Savukārt raksta noslēgumā ir uzskaitīti vairāki ieteikumi, ņemot vērā, ka Čehijas Republika kavējas ar 3JI kontekstā doto solījumu izpildi.

3JI dinamika un attīstība Čehijas Republikā

Pirms diskutēt par konkrētiem mērķiem, mums būtu jāapspriež Čehijas pieeja 3JI kopš tās izveides 2016. gadā, jo ir bijuši vairāki satricinājumi, kas Čehijas Republikā izveidoja pašreizējo 3JI tēlu. Čehija nebija to valstu vidū, kas atbalstīja jauna Centrālās un Austrumeiropas sadarbības formāta izveidi. Prāga uzskatīja, ka esošo sadarbības formātu skaits un apjoms ir pietiekams. Tās ieskatā Višegrādas grupai (*Visegrád Group*) bija galvenā loma Centrāleiropas komunikācijā un koordinācijā. To papildināja Čehijas Republikas, Slovākijas un Austrijas veidotais Slavkovas trijstūris (*Slavkov Triangle*). Svarīgākās bija labas divpusējās attiecības ar visām kaimiņvalstīm, jo īpaši ar Vāciju. Tādējādi 3JI atklāšana tās pirmajā samitā Dubrovnikā netika uzskatīta par politisku prioritāti. Tomēr no Čehijas diplomātijas viedokļa tika uzskatīts, ka ir labāk būt daļai no tās, lai zinātu, kas tiek veidots, nekā būt ārpus tās bez izredzēm ietekmēt šī projekta turpmāko formu.²

Gatavošanās 2017. gadā notiekošajam Varšavas samitam Čehijas pusē radīja lielāku piesardzību vai pat iezīmēja skaidru distancēšanos.

Tolaik 3JI Prāgā tika uztverta kā Polijas politiskais projekts, kas satrauca Čehijas diplomātus.³ Polijas partijas "Likums un taisnīgums" (*Law and Justice*) veidotā jaunā valdība ātri nonāca konfliktā ar Eiropas Savienības (ES) institūcijām, izpelnoties apzīmējumu – neprognozējams partneris – no toreizējās kreisi centriskās Čehijas valdības. 3JI attiecīgi tika uztverta kā iniciatīva, ko Polija varētu izmantot savā cīņā par varu pret Berlīni un Briseli. Tādējādi Varšavas samits Čehijas Republikai notika piesardzības un neuzticības gaisotnē. Par Čehijas nostāju liecināja arī dažu augstākā līmeņa čehu diplomātu anonīmie komentāri, kuros tika kritizēta 3JI.⁴

Šī negribīgā un piesardzīgā pieeja ir veicinājusi 3JI transformāciju. Pamatmērķos, kas joprojām ir reģiona infrastruktūras savienojamība, nav notikušas izmaiņas. Vienlaikus Čehijas spiediens atspoguļojās partneru iesaistē un līdz ar to arī 3JI paustajā politiskajā vēstījumā. Čehijas diplomātiskās aktivitātes tika apstiprinātas Bukarestes samitā 2018. gadā, kas bija pagrieziena punkts Čehijas pozīcijai attiecībā uz 3JI. Pirmkārt, Vācijas un Eiropas institūciju augsta līmeņa līdzdalība vājināja bažas, ka iniciatīva varētu kļūt par līdzekli Polijas sāncensībai ar Berlīni un Briseli vai pašreizējās Eiropas integrācijas formas nākotnes alternatīvas dīgli. Otrkārt, paziņojums par Trīs jūru iniciatīvas Investīciju fonda (3JIIF) izveidi 3JI piešķīra taustāmu saturu. Vispārējie mērķi uzlabot Trīs jūru reģiona infrastruktūras savienojumus ir ieguvuši vismaz kādu redzējumu par to īstenošanu. Arī ASV iesaistīšanās kļuva ticamāka, jo 3JI tika ierakstīti iepriekš vairākkārt paustie Amerikas mērķi reģionā (piemēram, cauruļvadu infrastruktūras uzlabošana). Tādējādi šo iniciatīvu vairs nevarēja uzskatīt par Donalda Trampa (*Donald Trump*) administrācijas instrumentu Eiropas politiskās vienotības vājināšanai.⁵

3JI samits Slovēnijā bija pirmais samits, kurā piedalījās prezidents Milošs Zemans (*Miloš Zeman*). Iepriekšējās sanāksmēs Čehija bija pārstāvēta Deputātu palātas priekšsēdētāja vai ministra līmenī. 2020. gadā, pirms Tallinas samita, satiksmes ministra vietniekam tika uzdots koordinēt sadarbību 3JI ietvarā valdības līmenī. Pārnēsot atbildību no Ārlietu ministrijas (*Ministry of Foreign Affairs*) uz Satiksmes ministriju (*Ministry of Transport*), tika akcentēs uzsvars uz konkrētiem rezultātiem un infrastruktūras dimensiju. Samitu koordinēšana joprojām ir Valsts prezidenta biroja (*Office of the President*) pārziņā.

Slovēnijas, Igaunijas un Bulgārijas samitos Čehijas pieeja 3JI jautājumos būtiski nemainījās. Čehijas Republika nevēlējās veidot pastāvīgu

3JI sekretariātu un mītni, kā arī uzsvēra, ka būtu jāfokusējas uz praktiskiem projektiem un sākotnējiem savienojamības mērķiem. No otras puses, tā nav spējusi iepludināt līdzekļus 3JIF. Andreja Babiša (*Andrej Babiš*) aizejošā valdība sākotnēji vēlējas to apstiprināt savā pēdējā sēdē, taču galu galā izņēma šo jautājumu no darba kārtības, un Čehija attiecīgi vēl nav veikusi savu ieguldījumu.

Kaut arī no Čehijas Republikas puses nebija nozīmīgas iesaistes, šajā periodā, pateicoties gaidāmajām parlamenta vēlēšanām, lēnām aizsākās politiskās debates par Čehijas pieeju 3JI. Kaut arī 3JI vēlēšanās nekļuva par īpaši svarīgu ārpolitikas jautājumu, situācija tomēr iezīmēja galveno spēlētāju attieksmi pret projektu.

Koalīcija *SPOLU* (Kopā) norādīja 3JI kā vienu no savām septiņām ārpolitikas prioritātēm. *SPOLU* to raksturoja kā "ģeopolitisku platformu sadarbības stiprināšanai starp ASV un Centrālo un Austrumeiropu"⁶. Programmā tika skarta arī enerģētiskā drošība, paužot nodomu iegūt līdzdalību kādā no sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) termināļiem kaimiņvalstī, kas tehniski var būt tikai Vācija vai Polija.⁷ 3JI atbalstīja arī otrā opozīcijas bloka pārstāvis no Čehijas Pirātu partijas (*Czech Pirate Party*) Jans Lipavskis (*Jan Lipavský*), kurš pēc vēlēšanām kļuva par ārlietu ministru.⁸ Jaunās centriski labējās valdības deklarācija apstiprināja Čehijas iesaistīšanos 3JI.⁹

3JI reģiona ekonomikas izaugsme un noturība un lielāka investoru interese

Kā minēts iepriekš, saskaņā ar Čehijas pārstāvju viedokli 3JI būtu jākoncentrējas galvenokārt uz infrastruktūras attīstību reģionā.¹⁰ Šis viedoklis izriet arī no čehu nevēlēšanās piedalīties nozīmīgu jaunu reģionālās politiskās sadarbības projektu veidošanā, kas tiks apspriests raksta turpinājumā.

Kaut arī Čehijas Republika infrastruktūras attīstību min kā galveno 3JI aspektu, līdz Bukarestes samitam tā neīstenoja īpaši atbildīgu pieeju savu prioritāro projektu izvirzīšanas procesam. Vienīgais ierosinātais projekts bija ūdensceļš Donavas, Oderas un Elbas upju savienošanai. Šo ideju vienmēr ir stingri atbalstījis prezidents Zemans. Vienlaikus šis projekts arī raisa diskusijas, ņemot vērā tā apšaubāmo ekonomisko jēgu un negatīvo ietekmi uz vidi. Savukārt apspriežoties

par Čehijas Republikas iespējamiem prioritārajiem projektiem 3JI ietvarā, ministrijas neizvirzīja nevienu ideju. Galu galā tas kļuva par Valsts prezidenta biroja kā koordinējošās institūcijas uzdevumu nākt klajā ar priekšlikumu, un tāpēc prezidenta lolojums kļuva par oficiālu prioritāti.¹¹

Tomēr citas Čehijas varas iestādes Donavas–Oderas–Elbas ūdensceļu neuztver kā dzīvotspējīgu projektu, jo tas pašreizējā posmā neatbilst 3JIIF finansējuma nosacījumiem un arī tāpēc, ka tas būtu ilgtermiņa projekts, kam nepieciešams plašs politiskais atbalsts. Tomēr Satiksmes ministrija Oderas un Elbas upju kuģojamības uzlabošanu uzskata par pirmajiem vidējā termiņa soļiem, kas tuvinātu pabeigšanai visa ūdensceļa izbūvi.¹² Taču līdz ar jaunās valdības izveidi pēc vispārējām vēlēšanām 2021. gada rudenī šie plāni ir tikuši pārskatīti. Savā programmas deklarācijā valdība paziņoja, ka tā "pārtrauks darbu pie Donavas-Oderas-Labas (Elbas) kanāla"¹³. Lai gan šis konkrētais signāls tika dots jau 2022. gada sākumā, attiecīgās Čehijas pieejas izmaiņas līdz šim nav izpaudušās Čehijas Republikas deklarētajās prioritātēs 3JI ietvarā.

Vēl viens konkrēts aspekts, kas raksturo Čehijas pieejas deklarēto fokusu uz infrastruktūru, ir tās valdības neveiktais ieguldījums 3JIIF. Neraugoties uz vairākkārtēju intereses paušanu, Andreja Babiša valdība nav pieņēmusi lēmumu pievienoties fondam un tādējādi atbalstīt 3JI ekonomisko dimensiju. Kad pēc pēdējām zaudētajām vēlēšanām tika pieņemts lēmums ieguldījuma tēmu iekļaut valdības sēdē, tā pēc publiskas kritikas, kas bija īpaši vērsta pret Donavas–Oderas–Labas kanālu, drīz vien tika izņemta no darba kārtības.¹⁴

Tomēr čehu atturībai ir arī citi strukturāli iemesli. Čehijas iestādes ir pieradušas finansēt publiskos un privātos projektus, izmantojot grantus, jo īpaši Eiropas kohēzijas politikas paspārnē. Laikā no 2021. līdz 2027. gadam Čehijas ekonomikas vajadzībām būs pieejams liels līdzekļu apjoms. Tāpēc 3JIIF ar tā ieguldījumu loģiku pašlaik netiek uztverts kā ļoti nepieciešams instruments. Taču, kā uzsver Nacionālā attīstības banka, kuras portfelī atrodas 3JIIF – pakāpeniski uzlabojoties Čehijas Republikas relatīvajam sociālekonomiskajam stāvoklim ES ietvarā, jājināsies arī tradicionālās grantu shēmas. Tikmēr Čehijas iestādēm būs jāiemācās izmantot citus instrumentus, piemēram, tādus kā 3JIIF.¹⁵ Vēl viena 3JIIF (un līdzīgu publiskā un privātā sektora instrumentu) priekšrocība ir tas, ka atšķirībā no ES finansējuma šī fonda finansējums nav

stingri saistīts ar citām politikas prioritātēm, piemēram, klimata mērķiem. Šī iemesla dēļ nākotnē interese par 3JIF resursiem varētu rasties ne tikai valsts, bet arī reģionālā un pašvaldību līmenī.

Vairākas Čehijas amatpersonas savukārt saskata pretrunas 3JIF mērķos. No vienas puses, tam būtu jāfinansē projekti, kas veicinātu 3JI mērķu sasniegšanu, proti, uzlabotu Centrālās un Austrumeiropas savienojamību un tādējādi paaugstinātu arī tās ģeoekonomisko nozīmi. No otras puses, pašam fondam ir jāmeklē ieguldījumi, kas nesīs peļņu, lai tā labie rezultāti piesaistītu citus privātos ieguldītājus. Grūtības rada tas, ka pirmais mērķis ir politisks, bet, lai sasniegtu otro mērķi, 3JIF ir jāpārvalda neatkarīgi un bez politiskā spiediena. Čehijas amatpersonas atbalsta jebkādas investīcijas reģionā un neaprobežojas tikai ar prioritārajiem projektiem, kas iekļauti sarakstā. Tādējādi viņi sliecas uzstāt uz izteiktu 3JIF neatkarību.¹⁶

Šī 3JI mērķa ieguldījums galvenokārt ir tāds, ka Centrālā un Austrumeiropa ir dabiska arēna uz eksportu orientētajai Čehijas ekonomikai. Tirdzniecība ar reģiona valstīm ir strauji pieaugusi kopš 2004. gada, un investīcijas savienojamībā vēl vairāk veicinātu biznesa attiecību attīstību.

Ģeopolitika

3JI ģeopolitiskos mērķus var aplūkot galvenokārt divās dimensijās: pirmkārt, kā centienus no 3JI Eiropas Savienības ietvarā izveidot pretsvaru Rietumeiropai. Otrkārt, 3JI var uzskatīt par valstu grupu, kas ir partneres dažām valstīm ārpus Eiropas, īpaši ASV, kā arī, piemēram, Japānai vai Dienvidkorejai. Prāga nevēlas, lai 3JI kļūtu par aizstājēju kādam no esošajiem Centrāleiropas sadarbības formātiem, īpaši Višegradas grupai. Ukrainas kara kontekstā un, ņemot vērā Ungārijas pieeju Krievijai, Čehijā ir izraisījušās diskusijas par Višegradas grupas lietderību.¹⁷ Tomēr tā joprojām ir Centrāleiropas daudzpusējās sadarbības stūrakmens. 3JI ir vieta Čehijas Centrāleiropas politikā tikai tad, ja tā papildina esošos formātus un rada pievienoto vērtību.

Jebkāda 3JI profilēšana ES iekšējos strīdos netiks uzskatīta par šādu pienesumu. Čehijas diplomāti nevērtē pozitīvi spriedzi starp ES rietumu un austrumu daļām, kas radās tā dēvētās bēgļu krīzes laikā

2015.–2016. gada periodā un drīzāk mēģinās novērst līdzīgu ES šķelšanos nākotnē.

Šī gara vadīta Čehijas Republika arī laikā no 2017. līdz 2018. gadam iestājās par Vācijas kā partnervalsts iesaistīšanos 3JI gan komunicējot ar noteiktām 3JI dalībvalstīm, īpaši Poliju, gan arī pašu Vāciju. Prāga uzskata, ka bez Vācijas, kas ir reģiona galvenā tirdzniecības partnere, līdzdalības 3JI ieceres nav iespējams labi īstenot. Nākotnē Čehija būtu atvērta Vācijas pilntiesīgai dalībai 3JI.¹⁸

Viens no 3JI sniegtajiem politiskajiem ieguvumiem tiek saskatīts tajā, ka šī iniciatīva piesaista ASV uzmanību reģionam un tādējādi rada noteiktu platformu turpmākai Centrāleiropas un Amerikas sadarbībai. Čehija ASV intereses zudumu attiecībā uz (Centrāl)eiropu pēdējās desmitgades laikā vērtē kā kaitējumu nodarōšu. Pati saviem spēkiem tā nav radījusi projektus, kas Čehijas un Amerikas attiecību kontekstā būtu interesanti un kas vērtības ziņā tuvinātos deviņdesmito gadu diskusijām par Čehijas Republikas iestāšanos NATO vai sarunām par ASV pretraķešu aizsardzības elementu izvietošanu Čehijas teritorijā 2007.–2009. gadā. Vienlaikus Čehijas Republika pēdējos gados nav spējusi izpildīt savas aizsardzības izdevumu saistības, tādējādi neattaisnojot ASV cerības.

Tādējādi 3JI sākotnēji tika uztverta kā papildinājums citiem Čehijas Republikai būtiskiem projektiem (piemēram, kibernetikas jomā), radot pietiekami spēcīgu darba kārtību attiecībām starp Centrālo un Austrumeiropu, no vienas puses, un Vašingtonu, no otras puses. Taču šī koncepcija piedzīvo fundamentālas izmaiņas saistībā ar karu Ukrainā. ASV ir pievērsusi savu uzmanību Centrālajai un Austrumeiropai, un paredzams, ka tā turpinās interesēties par reģionā notiekošo arī turpmākajos gados, neatkarīgi no 3JI. Turklāt Džo Baidena (*Joe Biden*) administrācijas deklaratīvais atbalsts 3JI vēl nav apstiprināts ar ieguldījumu 3JIIF, kas Čehijas pusei rada jautājumus par to, cik patiesi ir šis atbalsts.

Iepriekš minētie 3JI reģiona ģeopolitiskie apsvērumi gan attiecībā pret citām ES valstīm, gan ASV ir jāpapildina ar pašas 3JI ģeopolitisko izpratni. Kaut arī Čehijas Republikā šī dimensija nav īpaši apsvērta, līdz ar Krievijas agresiju pret Ukrainu reģions iegūst lielāku nozīmi drošības jomā un līdz ar to arī politisko nozīmi Čehijas acīs. 2022. gada pirmajā pusē tika atjaunotas divpusējās attiecības starp Čehijas Republiku un Poliju. Tās tika atjaunotas, panākot vienošanos par Polijas brūnoglū

raktuvju Turovā (*Turów*) paplašināšanu, jauno valdību Čehijas Republikā un, galvenais, nepieciešamību pēc koordinācijas saistībā ar karu Ukrainā. Slovākijā Čehijas armija komandēs daudznacionālo NATO kaujas grupu.¹⁹ Čehijas armija piedalās arī alianses paplašinātās klātbūtnes kaujas grupā Lietuvā un Latvijā.²⁰ Tomēr vienīgais reģionālais formāts, ko Čehija izmanto drošības jautājumu apspriešanai, ir Bukarestes formāts, kas apvieno NATO austrumu flanga valstis, nevis 3JI.

Energoapgādes drošība

Čehijas Republika 3JI energoapgādes drošības dimensiju neuzskata par sevi īpaši izdevīgu jau kopš iniciatīvas sākuma. Kaut arī valsts ir piedalījies Transatlantiskās enerģētikas sadarbības partnerībā (*Partnership for Transatlantic Energy Cooperation*)²¹, tā nav jutusi vajadzību stiprināt savu energoapgādes infrastruktūru 3JI reģiona ietvarā. Līdz šim tā gāzi iegādājās tūlītējo darījumu tirgū (*spot market*), un tai bija alternatīvs savienojums ar naftas cauruļvadu "Družba", izmantojot uz Vāciju ejošo cauruļvadu "Ingolštate–Kralupi pie Vltavas–Litvīnova". Taču Krievijas uzbrukums Ukrainai un Eiropas formulētais nodoms atbrīvoties no Krievijas gāzes un naftas ir mainījis čehu domāšanu par enerģētisko drošību, kas pēdējos gados tika uzskatīta par jau atrisinātu lietu.

Čehijas Republika centīsies nostiprināt alternatīvus naftas un gāzes cauruļvadu maršrutus. Attiecībā uz gāzi tiek atsāktas sarunas par *STORK II* starpsavienojumu. 2016. gadā projekta nerentabilitātes dēļ no šīs idejas atteicās gan Čehijas, gan Polijas puse, un tagad abas valstis atgriežas pie šī projekta, jo ar tā palīdzību varētu Čehijai piegādāt gāzi no esošajiem vai topošajiem Polijas SDG termināļiem Baltijas jūrā.

Jau 2021. un 2022. gada mijas valdības deklarācijā tika minēta čehu interese par līdzdalību vienā no kaimiņvalsts SDG termināļiem.²² Aktuālajā situācijā šī soļa steidzamība ir ievērojami palielinājusies. Čehija vēlas nodrošināt savas turpmākās gāzes piegādes, kaut arī tai nav savas pieejas jūrai un tā nevar uzbūvēt savu termināli. Prāga varētu mēģināt piekļūt Polijas un Vācijas termināļiem.

Centrāleiropas enerģētiskā drošība šobrīd atrodas ļoti nemierīgā periodā. Tāpēc var pieņemt, ka šī mērķa nozīme Čehijas Republikai

pieaugš ne tikai kopumā, bet arī 3JI kontekstā. Vienlaikus patlaban notiekošajās enerģiskajās debatēs par piegāžu drošību Čehijas Republika vēl nav pievērsusies 3JI, un tāpēc rodas jautājums, vai 3JI rīcībā ir piemēroti instrumenti vai vismaz idejas attiecībā uz šo sadarbības jomu. Gaidāmais 3JI samits Rīgā sniegs iespēju šo jautājumu izskatīt.

Uzticama, ilgtspējīga un iekļaujoša savienojamība

Čehijas Republika transporta savienojamību saprot jo īpaši Centrāleiropas dimensijā. Kā minēts iepriekš, energoresursu starpsavienojumu nozīme ir ievērojami palielinājusies kopš Krievijas uzsāktās agresijas pret Ukrainu, bet šī nozīme vēl nav skaidri nostiprināta, piemēram, valdības stratēģijas veidā. Čehija gatavo jaunus transporta savienojumus, īpaši dzelzceļa un autotransporta sektorā. Dzelzceļu gadījumā fokuss tiek vērsts uz ātrgaitas dzelzceļu būvniecību, kas 3JI reģionā paredz divus savienojumus ar Poliju (Prāga–Vroclava un Ostrava–Varšava), kā arī savienojumu ar Austriju un Slovākiju no Bržeclavas (*Břeclav*). Taču Čehijas Republikas prioritāte ir nodrošināt savienojumu starp lielākajām Čehijas pilsētām (Prāga–Brno–Ostrava) un savienojumu ar Vāciju.

Ceļu infrastruktūra ar valstīm, kas piedalās 3JI, līdz 2030. gadam ir jāpapildina ar otru automaģistrāles savienojumu ar Poliju (Hradeckrālove–Vroclava) un diviem savienojumiem ar Austriju (Česke Budejovice (*České Budějovice*)–Linca un Brno–Vīne). Austrija šobrīd ir vienīgā Čehijas kaimiņvalsts, ar kuru to nesavieno autoceļš. Tomēr šie plāni netiek skatīti 3JI kontekstā. Tos paredzēts finansēt no Eiropas avotiem, un Čehija arī transporta infrastruktūras tēmu nesaista ar potenciālajiem ieguvumiem no 3JI.

Vienīgais izņēmums bija Donavas–Oderas–Labas (Elbas) kanāla projekts, kas tomēr piešķīra zināmu pretrunīgumu visai Čehijas daļībai 3JI, kā minēts iepriekš. Turklāt projekta praktisko neīstenojamību ir apstiprinājusi jaunā valdība, un vienīgais iespējamais variants jaunam savienojumam ir Bohumīnas–Kozles (*Bohumín–Kozle*) kanāla projekta atdzīvināšana. Tomēr arī pret šo projektu ieilst vides aktivistu un arī Bohumīnas pilsēta.²³

Arī IKT savienojamības dimensija Čehijā netiek īpaši apskatīta. Taču starptautiskā sadarbība IKT jomā Čehijas Republikai ir svarīga attiecībā

uz drošu 5G tīklu izveidi. Čehijas iniciatīvas rezultātā tika izstrādāti Prāgas priekšlikumi (*Prague Proposals*) kā virziens nākamās paaudzes tīklu nodrošināšanai.²⁴ Tomēr pat šis elements nekļuva par daļu no Čehijas iesaistes 3JI.

Līdz ar to savienojamības gadījumā var secināt, ka Čehija ir aktīva šajā virzienā, kaut arī nesaskata pievienoto vērtību šo darbību veikšanai, izmantojot 3JI formātus.

Secinājumi un ieteikumi

Čehijas pieeja 3JI patlaban atrodas transformācijas fāzē vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, ir izveidota jauna centriski labējā valdība. Kaut arī tā nomināli atbalsta 3JI un nepārprotami vēlas attīstīt attiecības ar Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīm, tai nav visaptverošas stratēģijas attiecībā uz 3JI. Otrkārt, Centrālās un Austrumeiropas realitāti ir izmainījis karš Ukrainā, kas ir pasliktinājis Čehijas Republikas enerģētisko drošību, palielinājis ASV interesi par šo reģionu un piespiedis Čehiju pastiprināt savu militāro klātbūtni NATO austrumu flangā. Treškārt, jaunā valdība pārvērtē atsevišķus infrastruktūras projektus, kas līdz šim ir novedis pie Čehijas Republikas 3JI prioritārā projekta, proti, Donavas–Oderas–Labas kanāla projekta noraidīšanas.

Čehijas pieeja Rīgas samitam varētu ļaut noprast, vai jau tiek formulēta jauna nostāja attiecībā uz 3JI. Joprojām pastāv arī situācija, kurā atbildība par pieeju 3JI ir sadalīta starp vairākiem centriem. Tā ir prezidentāla iniciatīva, tāpēc nostāju par samitu formulē Valsts prezidenta birojs. Transporta infrastruktūras jautājumos galvenā loma ir Satiksmes ministrijai. Energoapgādes drošību pārvalda Rūpniecības un tirdzniecības ministrija (*Ministry of Industry and Trade*), bet ārpolitiku vada Ārlietu ministrija. Šo dalībnieku vidū nav skaidrības par to, kuram vajadzētu vadīt Čehijas 3JI stratēģijas formulēšanu.

Kamēr tas netiks izdarīts, Čehijas pozīcija 3JI jautājumus nebūs spēcīga. Pagaidām, pat pēc sešiem gadiem, kuros Čehija ir bijusi 3JI dalībniece, iniciatīva nav tai kļuvusi svarīga un tiek uztverta kā margināls formāts salīdzinājumā ar citiem Centrāleiropas sadarbības formātiem.

Lai pastiprinātu Čehijas Republikas iesaisti, arī tai būtu vēlams apsvērt šos attiecībā uz 3JI sniegtos ieteikumus. 3JI būtu jāsauglabā

tās vāji formalizētais, uz rezultātiem orientētais, elastīgais un zemu politiskā līmeņa izmaksu formāts, jo spēcīgs spiediens uz institucionālizāciju vai politiska bloka izveidi vājinātu to dalībvalstu iesaisti, kas kā, piemēram, Čehijas Republika, nav pret šo iniciatīvu īpaši entuziastiski noskaņotas.

Reģionālo iniciatīvu skaits Centrāleiropā pēdējā desmitgadē ir ievērojami pieaudzis, un 3JI ir viena no tām. Tāpēc Čehijas Republikai ir jāanalizē katras iniciatīvas pievienotā vērtība un jāmeklē sinerģija starp tām. Šajā kontekstā 3JI būtu jāieņem pārliecinoša vieta Čehijas Centrāleiropas politikas ietvarā, jo tās mērķis ir uzlabot savienojamību reģionā un sniegt ekonomisku labumu tās dalībvalstīm.

Neraugoties uz ASV pastiprināto interesi par Centrāleiropas drošību, ko izraisījusi Krievijas agresija pret Ukrainu, 3JI arī turpmāk būtu jāuzskata par vienu no instrumentiem transatlantisko saišu bagātināšanai un stiprināšanai ekonomiskajā sfērā. Potenciālās privātās investīcijas no ASV, kas veiktas, izmantojot 3JIIF, turpmākajās desmitgadēs piešķirtu Centrālās un Austrumeiropas reģionam lielāku nozīmi ASV stratēģiju veidotāju acīs.

3JIIF nozīmība reģiona investīciju vajadzībām, visticamāk, joprojām būs zema, ņemot vērā milzīgo ES finansējuma un aizdevumu pieplūdumu nākamajā desmitgadē. Taču ES resursi arvien vairāk tiks piesaistīti noteiktām politikas prioritātēm, piemēram, klimata mērķiem. Turklāt valstīm nākotnē būs jāpielāgojas jaunam finansējumam, jo ES kohēzijas jautājums paredzētais atbalsts samazināsies. Šajā kontekstā 3JIIF varētu kalpot kā labs pārbaudījums spējai izmantot alternatīvus finansējuma avotus infrastruktūras projektiem.

Prāga turpmākajos gados meklēs jaunus risinājumus energoapgādes nodrošināšanai. Tas sniedz iespēju dažus pasākumus īstenot 3JI ietvarā. Tāpat 3JI Rīgas samītā būtu vispusīgi jāpievēršas jautājumam par Krievijas agresiju pret Ukrainu un tās ietekmi uz visu reģionu. Energoapgādes drošība ir viens no aspektiem, tomēr vienlīdz būtiski aspekti ir arī bēgļu integrācija, savienojamība un, jo īpaši, palīdzības sniegšana Ukrainai tās militārajos centienos vai valsts atjaunošanā. Tādējādi Čehijas Republikai būtu jāformulē sava stratēģija attiecībā uz Centrālās un Austrumeiropas reģionu, ņemot vērā politiskās, drošības un ekonomiskās saites. Šajos līmeņos Čehijai palielināsies reģiona nozīmība.

Čehijas Republikai ir arī jāizpilda vairāki mājasdarbi, kas saistīti ar tās iesaistīšanos 3JI. Pirmkārt, tai jāieceļ spēcīgs koordinators valdības

līmenī. Šis cilvēks varētu būt piesaistīts noteiktai ministrijai (Ārlietu ministrijai/ Rūpniecības un tirdzniecības ministrijai/ Satiksmes ministrijai) vai arī Valsts prezidenta birojam. Svarīgi ir tas, lai šim cilvēkam būtu nepārprotams valdības dots mandāts. Otrkārt, ir jāmaina Čehijas infrastruktūras 3JI prioritāte, aizstājot Donavas–Oderas–Labas (Elba) ūdensceļa projektu ar praktiski īstenojamu projektu, kas atbilstu valdības programmas deklarācijai. Treškārt, Čehijai beidzot vajadzētu paredzēt līdzekļus 3JIF. Ceturtkārt, Prāgai vajadzētu izmantot Rīgas samitu, lai iekļautu Čehijas ES prezidentūras prioritātes 3JI darba kārtībā. Tādas tēmas kā palīdzība Ukrainai un tās rekonstrukcija, energoapgādes nodrošināšana no avotiem, kas nav Krievija, Eiropas aizsardzības stiprināšana, vienlaikus saglabājot spēcīgas transatlantiskās saites, kā arī Eiropas ekonomikas noturība, ir ļoti tuvas daudzām 3JI valstīm. Čehijas Republikai arī vajadzētu atcerēties, ka tā joprojām nav rīkojusi nevienu no 3JI samitiem. Šāda pasākuma organizēšana tuvākajā nākotnē varētu būt stimuls Čehijas iekšējām debatēm par tās interesēm šajā grupā, kā arī iespēja nākamajam prezidentam vai prezidentei prezentēt sevi nozīmīgā starptautiskā forumā, turklāt vēl uzņemošā lomā.

ATSAUCES

- ¹ Dostál, V., Strážay, T., Végh, Z. 2021. *The perspective of the Czech Republic, Hungary, and Slovakia on the Three Seas Initiative*. Association for International Affairs (AMO). https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2021/06/AMO_The_Perspective_on_the_3SI.pdf
- ² Čehijas Republikas Ārlietu ministrijas pārstāvis sarunā ar Vitu Dostālu (*Vít Dostál*). 25.03.2021.
- ³ Kautský, L. 05.05.2016. *Speech by the Deputy foreign minister*. Conference: The role of the Visegrad Four in the light of the crisis of European integration. <https://bit.ly/3uqrCS0>
- ⁴ Kokot, M. 19. 07. 2017. *Wilo in Triomorze. Czechs do not want to be part of the anti-chemical pact*. Gazeta Wyborcza. <https://bit.ly/3xTLIWG>
- ⁵ Čehijas Republikas Ārlietu ministrijas pārstāvis sarunā ar Vitu Dostālu. 25.03.2021. Čehijas Republikas Prezidenta biroja pārstāvis sarunā ar Vitu Dostālu. 31.03.2021.
- ⁶ *Program SPOLU for a safe country*. 2022. Politiskās alianses SPOLU oficiālā tīmekļa vietne. <https://www.spolu21.cz/program/spolu-pro-bezpecnou-zemi>
- ⁷ *Program SPOLU for a sustainable life*. 2022. Politiskās alianses SPOLU oficiālā tīmekļa vietne. <https://www.spolu21.cz/program/spolu-pro-udrzitelny-zivot>
- ⁸ Drake, D. 21.09.2021. *Central Europe is uniting: We want the same quality of life as in the western EU*. Novinky.cz News. <https://www.novinky.cz/zahranicni/clanek/stredni-evropa-se-sjednocuje-chceme-stejnou-kvalitu-zivota-jako-na-zapade-eu-burcuje-40372623>

- ⁹ *Valdības programmas deklarācija*. 07.01.2022. Čehijas Republikas valdības oficiālā tīmekļa vietne. <http://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-193547/>
- ¹⁰ Čehijas Republikas Ārlietu ministrijas pārstāvis sarunā ar Vitu Dostālu. 25.03.2021. Čehijas Republikas Prezidenta biroja pārstāvis sarunā ar Vitu Dostālu. 31.03.2021. Čehijas Republikas Satiksmes ministrijas pārstāvis sarunā ar Vitu Dostālu. 31.03.2021. Čehijas Republikas Ārlietu ministrijas pārstāvis sarunā ar Vitu Dostālu. 05.05.2022.
- ¹¹ Čehijas Republikas Prezidenta biroja pārstāvis sarunā ar Vitu Dostālu. 31.03.2021.
- ¹² Čehijas Republikas Satiksmes ministrijas pārstāvis sarunā ar Vitu Dostālu. 31.03.2021.
- ¹³ *Valdības programmas deklarācija*. 07.01.2022. Čehijas Republikas valdības oficiālā tīmekļa vietne. <http://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-193547/>
- ¹⁴ Tomeš, M. 14.10.2021. *The government wants to send half a billion to the Trinity project just before it leaves. The Czechia has only Zeman's favorite channel in it*. Daily Newspaper Deník N. <https://denikn.cz/727177/vlada-chce-tesne-pred-odchodem-poslat-pul-miliardy-na-projekt-trojmori-cesko-v-nem-ma-jen-zemanuv-oblibeny-kanal/>
- ¹⁵ Nacionālās attīstības bankas *Czech-Moravian Guarantee and Development Bank* pārstāvis sarunā ar Vitu Dostālu, 12.04.2021.
- ¹⁶ Čehijas Republikas Ārlietu ministrijas pārstāvis sarunā ar Vitu Dostālu, 25.03.2021.
- ¹⁷ Dostál, V. 26.04.2022. *Let's Not Abandon Central Europe*. Visegrad Insight. <https://visegradinsight.eu/lets-not-abandon-central-europe/>
- ¹⁸ Pirunčík, P. *Speech of the Deputy Director of the Foreign Affairs Department of the Office of President*. Conference Czech priorities within the Trojmoří initiative. 29.09.2020. <https://bit.ly/33iOhn9>
- ¹⁹ *Slovenia. Foreign Missions*. 05.04.2022. Čehijas Republikas Aizsardzības un bruņoto spēku ministrija. <https://mise.army.cz/aktualni-mise/slovensko/slovensko--234572/>
- ²⁰ *Latvia and Lithuania*. 27.01.2022. Čehijas Republikas Aizsardzības un bruņoto spēku ministrija. <https://mise.army.cz/aktualni-mise/ll/default.htm>
- ²¹ *Deputy René Neděla met with the US Secretary of Energy Rick Perry in Houston*. 20.03.2019. Čehijas Republikas Rūpniecības un tirdzniecības ministrija. <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/pro-media/tiskove-zpravy/nametek-rene-nedela-jednal-v-houstonu-s-americkym-ministrem-pro-energetiku-rickem-perry--244688/>
- ²² *Valdības programmas deklarācija*. 07.01.2022. Čehijas Republikas valdības oficiālā tīmekļa vietne. <http://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-193547/>
- ²³ Januszek, T. 16.12.2020. *Danube-Odra-Elbe Canal? From Bohumín, a clear NO sounds again. The reason is meanders*. Daily Newspaper Deník N. <https://www.denik.cz/regiony/kanal-dunaj-odra-labe-bohumin-20201231.html>
- ²⁴ *Prague 5G Security Conference Announced Series of Recommendations: The Prague Proposals*. 03.05.2019. Čehijas Republikas valdība. <https://www.vlada.cz/en/media-centrum/aktualne/prague-5g-security-conference-announced-series-of-recommendations-the-prague-proposals-173422/>

Igaunija: pastiprināts fokuss uz ģeopolitiku pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā

Illimars Ploms (*Illimar Ploom*), Viljārs Vēbels (*Viljar Veebel*)

Kaut arī Trīs jūru iniciatīva (3JI) Igaunijā dažkārt tiek raksturota un popularizēta kā ekonomiskās sadarbības projekts, pašreizējie nemierīgie laiki ir parādījuši citus šī projekta sniegtos ieguvumus. Šobrīd, ņemot vērā neseno Covid-19 krīzi un Krievijas īstenoto karu Ukrainā, Igaunijas intereses 3JI varētu īsumā raksturot ar diviem atslēgvārdiem: savstarpējā saistība un drošība. Pirmais attiecas uz dažādu līmeņu saišu un savienojumu stiprināšanu reģionālā līmenī, jo īpaši Centrālās un Austrumeiropas valstu starpā, savukārt otrais atspoguļo nepieciešamību iegūt pēc iespējas vairāk papildu drošības garantijas. 3JI šajā kontekstā ir daudz ko piedāvāt. Vienlaikus tā dalībvalstīm, tostarp Igaunijai, varētu radīt arī zināmus slazdus un riskus. Šī raksta mērķis ir izklāstīt Igaunijas jaunākos uzskatus par 3JI un apspriest gan tās sniegtos potenciālos ieguvumus, gan arī lamatas, raugoties no Igaunijas perspektīvas.

No kurienes rodas lamatas mazām valstīm? Teorētiskās konsolidācijas

Trīs jūru iniciatīvas konceptuālie pamati varētu būt saistīti ar funkcionālisma un neofunkcionālisma teorijām. Kaut arī Trīs jūru iniciatīvas pamatideja cēlusies no Amerikas Savienotajām Valstīm, un ASV šobrīd ir svarīga un spēcīga loma 3JI aktivitātēs, šim projektam ir arī ciešas saites ar sākotnējo Eiropas integrācijas teoriju – funkcionālismu, kas balstās uz savstarpējās atkarības loģiku¹. Saskaņā ar šo teoriju ciešākas saites starp valstīm un reģioniem rada lielāku ekonomiskās izaugsmes potenciālu un tādējādi samazinot valsts lomas svarīgumu, samazina arī karu

izcelšanās draudus. Savukārt neofunkcionālisma teorija² koncentrējas uz ES integrāciju, un citu iezīmju starpā ieskicē valsts lomu integrācijas procesā.

Tomēr pastāv arī zināmi, ar šīm teorijām saistīti, kritiskie aspekti, kas rada jautājumu par to, vai šī loģika patiešām varētu nedarboties 3JI gadījumā. Jautājums ir, vai ekonomiskā izaugsme un attīstība (ieskaitot savstarpējo saistību) būtu jāattiecina uz valsts funkcijām? Infrastruktūras projektus varētu uzskatīt vai nu par atbildi uz jau esošu pieprasījumu, vai arī par proaktīvu mēģinājumu veicināt pieprasījumu, vispirms izveidojot infrastruktūru. Šajā ziņā var uzskatīt, ka 3JI būtībā izdara spiedienu uz valsts vai publiskā sektora lomu, kas, veicinot infrastruktūru, var attiecīgi veicināt izaugsmi. Tomēr ir svarīgi arī izprast iniciatīvas plašāko ideoloģisko kontekstu. Eiropas integrācijas vēsturi nosacīti varētu iedalīt divos posmos: pirmais posms sniedzas no Eiropas Ogļu un tērauda kopienas izveides līdz Vienotajam Eiropas aktam, un otrais posms no Vienotā Eiropas akta līdz eirozonai un globālajām krīzēm.³ Pirmajam periodam ir raksturīgs plašs impulss palīdzēt dalībvalstīm panākt ekonomisko vienlīdzību. Tas bija gan pašmērķis, gan priekšnoteikums iekļaujošākai un spēcīgākai ekonomikas izaugsmei. Šo mērķi pastiprināja arī salīdzinoši nelielās atšķirības starp dalībvalstīm, kas bija pievienojušās Eiropas integrācijai. Tomēr otrajam periodam bija jau cita ideoloģija, proti, neoliberālisms, un saskaņā ar to ekonomiskā izaugsme tika uztverta kā brīvā tirgus ekonomikas procesu funkcija. Šajā periodā ES pievienojās dalībvalstis ar daudz vājāk attīstītām ekonomikām un ievērojami plašākām atšķirībām. Ņemot vērā visu iepriekš minēto, rodas jautājums par to, vai loģika, ka savstarpējā atkarība veicina ekonomisko izaugsmi, mieru un labklājību, darbojas arī 3JI gadījumā. Pamatojoties uz imperiālisma loģiku, saskaņā ar kuru galvenie ieguvumi izriet no perifērijas reģionu resursiem, šis process varētu attīstīties arī alternatīvā virzienā. Līdz šim lielā mērā 12 ES dalībvalstis, kas piedalās 3JI projektā, vairāk vai mazāk ir uzņēmušās perifēro lomu, un to galvenās darbības ir bijušas vērstas uz ciešāku saišu veidošanu ar ES kodolu, piemēram, Vāciju, Franciju, Itāliju un Beniluksa valstīm. Šajā ziņā 3JI ideāli pilda plašāku stratēģisko funkciju, līdzsvarojot ES aktuālo attīstības procesu netiešo imperiālo raksturu. Tomēr taisnība ir arī tajā, ka vismaz pirmajos gados pēc 3JI uzsākšanas Rietumeiropas valstis bija nedaudz atturīgas pret to un pauda bažas, ka šī iniciatīva sašķeļ ES valstis un izjauc savienības saskaņotību.

Igaunijas nostāja 3JI kontekstā: vienprātīgs atbalsts politiķu aprindās un kritiski viedokļi akadēmiķu vidū

Igaunijas valsts amatpersonu un politikas veidotāju vidū kopējā attieksme pret 3JI šķiet atbalstoša un varbūt pat pārāk optimistiska. Šī attieksme ir labi atspoguļota, piemēram, intervijā ar Igaunijas diplomāti no Ārlietu ministrijas Kaisu Hannu Parelu (*Kaisa Hanna Parel*). Viņa norāda ka iniciatīvai ir spēcīgs un vienots politiskais atbalsts Igaunijā, un iemesls, kāpēc tā dažkārt tiek publiski kritizēta, ir saistīts ar problēmu, ka iniciatīva joprojām ir salīdzinoši nezināma ārpus Igaunijas politiskajām aprindām.⁴ Tādējādi viņa būtībā apgalvo, ka tikai tie cilvēki, kuri nezina iniciatīvas būtību, uzdrošinās to kritizēt, savukārt visi labi informētie un "gudrie" Igaunijas politiķi un valsts amatpersonas to vienbalsīgi atbalsta. Tomēr šķiet, ka tā ir nedaudz tuvredzīga un ierobežota pieeja, īpaši paturot prātā, ka ir pilnīgi pieņemami mēģināt saprast, kā šī iniciatīva attiecas uz Eiropas Savienību un kāda tajā ir ASV loma un ambīcijas. Nevar izslēgt, ka Igaunijas politikas veidotāju un valsts amatpersonu spēcīgā ticība 3JI ir saistīta ar emocionālo sasaisti, jo vēl pavisam nesen, 2020. gadā, Igaunija bija iniciatīvas koordinatore un rīkoja vairākas augsta līmeņa sanāksmes par šo tēmu.⁵ Turklāt bijusi Igaunijas Republikas prezidente Kersti Kaljulaida (*Kersti Kaljulaid*) ir bijusi izteikta 3JI atbalstītāja, kas, iespējams, arī atstājis ietekmi uz Igaunijas politikas veidotāju un valsts amatpersonu pašreizējo attieksmi pret Trīs jūru iniciatīvu.

Vienlaikus argumenti, ko Kersti Kaljulaida ir izcēlusi 3JI aizstāvbai, šķiet pilnīgi pamatoti un tāpēc ir vērts tos apskatīt detalizētāk. Intervijā viņa norāda, ka 3JI ir iniciatīva, kas apvieno dinamiskākās ES dalībvalstis un popularizē šo reģionu, kurā ir vairāk nekā 100 miljoni iedzīvotāju un kas ir visstraujāk augošā ES daļa. Kersti Kaljulaida arī ir vērs uzmanību uz to, ka līdz šim šis reģions savstarpējās attiecībās ar ES nav pilnībā izmantojis savu ekonomisko potenciālu. Kā piemēru viņa min faktu, ka "patlaban visi labie maršruti un savienojumi ved no austrumiem uz rietumiem, bet nav labu savienojumu no ziemeļiem uz dienvidiem"⁶. Viņa arī stingri iebilst pret ideju, ka 3JI varētu konkurēt ar ES, un ir pārliecināta, ka tas ir vienkāršs, bet veiksmīgs «mēģinājums» apvienot publiskos un privātos resursus, lai sasniegtu attīstības mērķus. Visbeidzot, bet ne mazāk svarīgi ir tas, ka viņa neizslēdz iespēju, ka noteikti Trīs

jūru iniciatīvas projekti varētu aptvert arī valstis ārpus ES, piemēram Ukrainu un Balkānu valstis.⁷

Savukārt Igaunijas akadēmisko aprindu pārstāvji, šķiet, nedaudz vilcinās paust savu viedokli par 3JI. Vairāki pētnieki, piemēram, tādi kā Pireta Kūsika (*Piret Kuusik*) no Starptautiskā aizsardzības un drošības centra (*Centre for Defence and Security (ICDS)*), ir nedaudz skeptiski attiecībā uz tādiem aspektiem kā Igaunijas ieguvumi no iniciatīvas, līdzsvara atrašana starp Eiropu un ASV, kā arī attiecības starp 3JI un 17+1 iniciatīvu (atsaucoties uz Ķīnas vadīto sadarbības tīklu).⁸ Šo tēmu ir apskatījis arī bijušais diplomāts un žurnālists Harri Tiido (*Harri Tiido*), galveno uzmanību pievēršot Polijas lomai iniciatīvas virzīšanā.⁹

Igaunijas ieguvumi no 3JI: fokuss uz ekonomiskajiem ieguvumiem, investīcijām un enerģētisko neatkarību

Ir skaidrs, ka ir grūti izsvērt un sarindot ieguvumus, ko 3JI sniedz Igaunijai. No vienas puses, Trīs jūru iniciatīva Igaunijai ir ļoti svarīga ekonomisku iemeslu dēļ. Tā kā iniciatīvas mērķis ir attīstīt transporta, enerģētikas un digitālos savienojumus uz ES ziemeļu–dienvidu ass, Igaunijai kā mazai valstij, kas atrodas ES perifērijā, tā jau pati par sevi ir ļoti svarīga. Jebkuri pasākumi, kas palielina tirdzniecības plūsmas reģionā un ar kaimiņos esošajām teritorijām, kas uzlabo konkurenci un drošību reģionālajā enerģētikas tirgū, kas veicina digitālo risinājumu izplatīšanu un kas ES ziemeļu–dienvidu asi padara pievilcīgāku potenciālo investoru acīs, rada tiešu ekonomisko izdevīgumu Igaunijai. Turklāt tādas tēmas kā digitālā transformācija, jaunās tehnoloģijas un inovatīvi risinājumi jebkurā gadījumā ir tuvas igauņu sirdīm. Arī politiskā un ekonomiskā situācija, ko izraisījusi nesēnā Covid-19 pandēmija un Krievijas īstenotais karš Ukrainā, ir likusi daudzām valstīm pārskatīt savas piegādes ķēdes, lai mazinātu atkarību no Krievijas energoresursiem. Igaunija šajā ziņā nav izņēmums, kas nozīmē, ka Trīs jūru iniciatīvas piedāvātās ekonomiskās iespējas būtībā ir nenovērtējamas, lai valsts spētu veicināt savu ekonomisko izaugsmi un iegūtu enerģētisko neatkarību no Krievijas laikā, kad visā pasaulē ir traucētas piegādes un Krievija ar energoapgādi pastāvīgi šantažē savus kaimiņus un partnerus Eiropā.

Tomēr svarīgākais ieguvums šajā ziņā varētu būt savstarpējās saistības reģionālā dimensija. Savstarpējai saistībai jeb sasaistei ir globāla dimensija, kas ir bijusi visredzamākā pēdējā globalizācijas vilnī kopš 1970.-tajiem gadiem, bet tai ir arī reģionāla dimensija. To vislabāk ilustrē Eiropas Savienības fenomenālie sasniegumi: brīvas preču, pakalpojumu, cilvēku un kapitāla apmaiņas pamatā ir pieņēmums, ka starp dalībvalstīm pastāv daudzskaitlīgas saites, kuras šī apmaiņa ir vienlaikus pastiprinājusi. 3JI sākas ar atziņu, ka ES Centrālās un Austrumeiropas (CAE) apakšreģionā, neraugoties uz tā ievērojamajiem izaugsmes tempiem kopš pievienošanās ES, savienojamības ziņā ir vērojamas būtiskas nepilnības. Tādējādi ļoti apsveicama ir koncentrēšanās uz savienojumiem CAE valstīs kā ES apakšreģionā.

Tāda ir arī Igaunijas nostāja: labāka savienojamība CAE reģionā nepārprotami ir viena no valsts prioritātēm un uzlabo tās reģionālās perspektīvas. 3JI atbilst arī Igaunijas ilgtermiņa starptautiskajai stratēģijai, proti, kļūt arvien integrētākai starptautiskajos tīklos. Igaunijai ir lielas cerības uz daudziem pašreizējiem prioritārajiem projektiem, kas iesniegti 3JI ietvarā, piemēram, transporta infrastruktūras projektiem *Rail Baltica* un *Via Baltica*, sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) regazifikācijas termināli Paldiskos, Igaunijas hidroenerģijas uzglabāšanas projektu un Baltijas elektrosistēmu sinhronizāciju ar kontinentālo Eiropu.¹⁰ Visiem šiem projektiem ilgtermiņā būtu jānodrošina augsts ekonomiskās izaugsmes un investīciju līmenis Igaunijā, kā arī jāpalielina valsts enerģētiskā neatkarība.

Vienlaikus, rezumējot, lielākie ieguvumi no šiem projektiem ir saistīti ar politisko ģeogrāfiju, un šajā ziņā savienojamību var uzskatīt par pašmērķi. Savienojumi ar draudzīgām valstīm Baltijas sauszemes koridorā un jūras vai gaisa maršrutos ir īpašais spēks, kas piemīt tādām projektam kā 3JI, taču nevajadzētu aizmirst arī par savstarpējās saistības ēnas pusēm, kā to ir parādījuši Covid krīze un Krievijas karš Ukrainā. Līdztekus tam, ka gan vērtību ķēdes, gan piegāžu ķēdes, kas raksturo mūsdienu savstarpēji saistīto pasauli, ir izaugsmes un stabilitātes avots, tās potenciāli var radīt arī nestabilitāti. Tomēr mūsdienu atvērtajā pasaulē joprojām priekšroka tiek dota savienojamībai starp valstīm ar līdzīgām vērtībām.

Lielāks fokuss uz ģeopolitiku: politiskās līdzsvarošanas akts

Papildus ekonomiskajiem ieguvumiem, ko 3JI sniedz Igaunijai, tai ir arī skaidra stratēģiskā nozīme, ņemot vērā prioritātes statusa noteikšanu iniciatīvai kā Igaunijas ārpolitikas prioritārajai sadarbības platformai.¹¹ Tas, kas šajā ziņā 3JI padara vitāli svarīgu Igaunijai, ir ASV iesaiste. Igaunija vairākkārtīgi ir norādījusi, it īpaši NATO alianses ietvaros, ka tai ir ārkārtīgi svarīgas labas attiecības ar ASV un ka tā dara visu iespējamo, lai būtu drošs un uzticams partneris citām NATO dalībvalstīm. Praksē šis vēstījums galvenokārt ir vērsts uz ASV, jo – īpaši ņemot vērā Krievijas karu Ukrainā – Igaunija sagaida, ka NATO alianse ASV vadībā spēs aizstāvēt Igauniju pret Krieviju, ja Krievija kādā brīdī nolems uzbrukt Igaunijai. Tādējādi šķiet pilnīgi saprātīgi, ka Igaunija izmanto iespēju attīstīt ciešas attiecības ar ASV arī 3JI ietvarā. ASV ir Igaunijas galvenā ar drošību saistītā prioritāte, un reģionālās ekonomiskās saites, ko stiprina un atbalsta galvenais drošības garants (t.i., ASV), piedāvā spēcīgu potenciālu drošības un miera veicināšanai reģionā. Turklāt 3JI sadarbības formāts arī netieši konkurē ar Ķīnas un Eiropas attiecību jeb 17+1 formātu, un, ņemot vērā jaunākos notikumus starp Ķīnu un Rietumiem, Igaunijai ir pamats atbalstīt alternatīvu, ko piedāvā 3JI.¹²

Savukārt attiecībā uz ģeopolitiku ir vēl viena un daudz sarežģītāka nianse, kas arī būtu rūpīgi jāapsver, proti transatlantiskās attiecības. Sākotnējo ES distancēšanos no 3JI daudzi, tostarp Igaunijas politiķi un diplomāti, uztvēra kā veidu, kā savstarpēji attālināt ES un ASV. Kaut arī Donalda Trampa (*Donald Trump*) laikmets ir atkāpies, un ES ir aktīvāk iesaistījies šajā iniciatīvā, joprojām pastāv risks, ka 3JI varētu potenciāli savstarpēji attālināt transatlantiskos partnerus. Šādas iespējamības risks noteikti ir lielāks patlaban, kad ASV aktīvi atbalsta Ukrainu tās taisnīgajā cīņā pret Krieviju, kamēr jo īpaši Rietumeiropas valstis ir vilcinājušās un bijušās pasīvas atbalsta sniedzējas. Igaunijas galvenajās, kaut arī netiešajās, interesēs ir nodrošināt, lai sadarbība starp ES un ASV 3JI ietvarā šajā jomā tiktu stiprināta, nevis vājināta.

Vēl viens Igaunijai svarīgs ģeopolitiskais aspekts, kas ir izgaismojies saistībā ar Krievijas karu Ukrainā, attiecas uz Polijas lomu 3JI ietvarā. ES ģeopolitiskais varas dalījums nepārprotami mainās, izrietot no "Eiropas kodola" pasīvās, svārstīgās un dažkārt pat neizprotamās reakcijas

uz karu Ukrainā pretstatā Polijas drosmīgajai un atbalstošajai rīcībai, reaģējot uz Krievijas agresiju. Iepriekš Rietumeiropas valstis, piemēram, Vācija, bieži ir kalpojušas par paraugu Igaunijai, un Igaunija ir uzskatījusi Vāciju par savu sabiedroto un uzticamu partneri.¹³ Savukārt Vācijas un Francijas pašreizējā uzvedība rada ļoti daudz jautājumiem igauņiem, kuru valsts pašlaik atrodas to pasaules valstu galvgalī, kas visaktīvāk sniedz militāro un humāno atbalstu Ukrainai. Vienlaikus Polija ar saviem spēcīgajiem vēstījumiem un uzmundrinošo uzvedību nepārprotami ir piemērs Igaunijai. Tas nozīmē, ka kauliņi šajā ziņā jau ir mesti, un, lai uz ko cerētu "Eiropas kodols", tā valstīm būs ļoti grūti atjaunot savu reputāciju un pozīciju ES līmenī, vismaz raugoties no igauņu skatupunkta, un iespējams, ka pat lūkojoties no CAE valstu perspektīvas kopumā. Turklāt pirmo reizi pēdējās desmitgadēs faktiski varētu gadīties, ka termins "Igaunija kā sabiedrotais" patiešām varētu kaut ko nozīmēt. Līdz šim, lai gan Vācija un Francija ir bijušas atbalstošas savos vārdos, norādot, ka Igaunija ir viņu tuvs partneris un sabiedrotais, tam nebija praktiskas nozīmes līdz karam Ukrainā, jo patiesībā šīm lielajām valstīm nebija vajadzīgs Igaunijas atbalsts un ieguldījums, lai virzītu savas intereses. Savukārt patlaban Polijai pa īstam varētu būt nepieciešams Igaunijas, kā arī abu pārējo Baltijas valstu atbalsts, lai kļūtu par pilnvērtīgu "jauno kodola valsti", kuru ieskauj spēcīgi partneri un sabiedrotie. Šajā ziņā 3JI ietvars nepārprotami piedāvā līdzsvarotāku alternatīvu nesena- jam modelim, kurā Rietumeiropas valstis veido kodolu un CAE valstis – perifēros reģionus.

Secinājumi un ieteikumi

Apkopojot rakstā izklāstīto, jāsecina, ka kaut arī 3JI varētu būt vairāki spēcīgi ģeopolitiskie aspekti, jo īpaši ņemot vērā pašreizējo drošības krīzi Eiropā, tās galvenais virzītājspēks ir un paliek ekonomika. Līdz šim ES dalībvalstis no Centrālās un Austrumeiropas reģiona ir ES ietvarā piedzīvojušas ievērojamu ekonomiskās attīstības trajektoriju, tomēr tajā pašā laikā lielākā daļa no tām ir pieredzējušas arī nelabvēlīgas demogrāfiskās un darba tirgus tendences, tostarp darbaspēka aizplūšanu uz veco Eiropas dalībvalstu pārtikušākajiem darba tirgiem. Turklāt CAE valstu konkurētspēja Eiropā ir sasniegusi sava veida "stikla griestus". Šie divi faktori padara ekonomisko un sociālo noturību par augstām CAE

valstu prioritātēm. Tādējādi uzsvars, ko 3JI liek uz reģionālās ekonomikas attīstību, ir ārkārtīgi svarīgs. Ja transatlantiskās partnerattiecības patiešām darbosies 3JI ietvarā, tad solījums padarīt reģiona nākotni drošāku dos tiešu labumu ne tikai CAE valstīm, bet arī ES un Rietumiem kopumā.

Tomēr līdztekus globālajām ģeopolitiskajām tendencēm un varas sadalījumam gan transatlantiskajā arēnā, gan ES iekšienē, ES perifēro valstu, tostarp Igaunijas, turpmākā loma lielā mērā būs atkarīga arī no šo valstu pašu pieņemtajiem lēmumiem. Ja tās izvēlēsies būt tuvredzīgas un garlaicīgas, tām nebūs izredžu uz labāku nākotni pat tad, ja tiks izmantotas iespējas, ko piedāvā 3JI ietvars. Galvenais atslēgvārds šajā kontekstā ir "sadarbība", kas pēc pārrobežu iniciatīvu nostiprināšanas arvien vairāk tiks aizmirsts. Atšķirībā no Eiropas integrācijas sākumposma mūsdienu praksē sadarbība parasti sliecas nozīmēt, ka dalībnieki mēģina iegūt lielāko pīrāga gabalu uz citu rēķina. Tomēr tai nevajadzētu būt sadarbības un integrācijas uzlabošanas patiesajai nozīmei.

Visbeidzot, bet ne mazāk svarīgi ir tas, ka ir vēl viens ļoti praktisks aspekts, ko nedrīkst aizmirst, apspriežot to liela mēroga infrastruktūras projektu ilgtspēju, kuru mērķis ir savienot cilvēkus, ekonomikas dalībniekus un valstis. Kā daudzi pētījumi ir atklājuši, šie projekti ir jāplāno un jāīsteno ļoti uzmanīgi, reāli aprēķinot gan projektu izmaksas, gan ieņēmumus un pieņemot lēmumus, kas pamatojas vienīgi uz reālistiskām prognozēm, nevis emocionāliem argumentiem. Projekti, kas neatbilst faktiskām vajadzībām, neatbilst arī 3JI projektu interesēm. Igaunijai vissarežģītākais projekts šajā ziņā ir *Rail Baltica* dzelzceļa projekts, kas ietver skaidru risku kļūt par infrastruktūras "balto ziloni" un slogu valstij.¹⁴ Pastāv arī īstermiņa riski attiecībā uz SDG termināļa būvniecību Paldiskos, tomēr šajā gadījumā riski galvenokārt ir saistīti ar viedokļu atšķirībām starp Igaunijas valsti un privāto uzņēmumu par to, kam būtu jāuzņemas no projekta izrietošie riski. Lai izvairītos no iespējamām neveiksmēm un kļūmēm, ES līmenī būtu jācenšas arī apvienot labākas savienojamības mērķi ar atjaunoto kohēzijas politiku ES kopumā, saskaņā ar kuru infrastruktūras projekti būtu jāoptimizē, ņemot vērā vietējā līmeņa vajadzības.

ATSAUCES

- ¹ Skat., Mitrany, D. 1933. *The Progress of International Government*. London: George Allen & Unwin.
- ² Piemēram, Haas, E. B. 1958. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces 1950–1957*. Stanford: Stanford University Press.
- ³ Skat. piemēram, Reinert, Erik and R. Kattel. 2013. "Failed and Asymmetrical Integration: Eastern Europe and the Non-Financial Origins of the European Crisis." Working Papers in Technology Governance and Economic Dynamics 49. 20.05.2022 <http://technologygovernance.eu/files/main//2013041503510303.pdf>
- ⁴ Skat., Kornis, V. 21.02.2022. *Estonia's Perspective on the Three-Seas-Initiative*. Friedrich Naumann Foundation. 14.05.2022 <https://www.freiheit.org/central-europe-and-baltic-states/estonias-perspective-three-seas-initiative>
- ⁵ Igaunijas Republikas Ārlietu ministrija. 2021. *Three Seas Initiative (3SI)*. 27.05.2022 <https://vm.ee/en/activities-objectives/three-seas-initiative-3si>
- ⁶ Igaunijas publiskā raidsabiedrība ERR. 21.10.2020. *President: kolme mere algatus ei konkureeri Euroopa Liiduga*. 27.05.2022 <https://www.err.ee/1146183/president-kolme-mere-algatus-ei-konkureeri-euroopa-liiduga>
- ⁷ Igaunijas publiskā raidsabiedrība ERR. 21.10.2020. *President: kolme mere algatus ei konkureeri Euroopa Liiduga*. 27.05.2022 <https://www.err.ee/1146183/president-kolme-mere-algatus-ei-konkureeri-euroopa-liiduga>
- ⁸ Kuusik, P. 13.11.2020. *How Does the Three Seas Initiative Help Estonia? ICDS Commentary*. 24.05.2022 <https://icds.ee/en/how-does-the-three-seas-initiative-help-estonia/>; Kuusik, P. 19.10.2020. *Kolme mere algatus avab Eesti välispoliitikas vana arutelu uue peatüki*. Žiņu portāls *Postimees*. 24.05.2022 <https://maailm.postimees.ee/7088928/kommentaar-kolme-mere-algatus-avab-estee-valispoliitikas-vana-arutelu-ue-peatuki>
- ⁹ Igaunijas publiskā raidsabiedrība ERR. 11.03.2021. *Harri Tiido: Kolme mere algatus ja selle ajalooline taust*. 23.05.2022 <https://www.err.ee/1608138733/harri-tiido-kolme-mere-algatus-ja-selle-ajalooline-taust>
- ¹⁰ Igaunijas Republikas Ārlietu ministrija. 2021. *Three Seas Initiative (3SI)*. 27.05.2022 <https://vm.ee/en/activities-objectives/three-seas-initiative-3si>
- ¹¹ Igaunijas Republikas Ārlietu ministrija. 2021. *Three Seas Initiative (3SI)*. 27.05.2022 <https://vm.ee/en/activities-objectives/three-seas-initiative-3si>
- ¹² Kuusik, P. 13.11.2020. *How Does the Three Seas Initiative Help Estonia? ICDS Commentary*. 24.05.2022 <https://icds.ee/en/how-does-the-three-seas-initiative-help-estonia/>; Kuusik, P. 19.10.2020. *Kolme mere algatus avab Eesti välispoliitikas vana arutelu uue peatüki*. Žiņu portāls *Postimees*. 24.05.2022 <https://maailm.postimees.ee/7088928/kommentaar-kolme-mere-algatus-avab-estee-valispoliitikas-vana-arutelu-ue-peatuki>
- ¹³ Skat., European Council of Foreign Relations. 2020. *European Solidarity Tracker*. 20.05.2022 <https://ecfr.eu/special/solidaritytracker/>
- ¹⁴ Skat. piemēram, Veebel, V., Ploom, I, Markus, R. 2018. *EU-Financed Peripheral Large-Scale Infrastructure Projects and the White Elephant Syndrome: the Example of Rail Baltica*. Romanian Journal of European Affairs, 18. sēj., Nr. 1. 12.05.2022 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3296940

Ungārija: minimālā dalība

Žombors Zēolds (Zsombor Zeöld)

Pirms 2022. gadā Rīgā notiekošā Trīs jūru iniciatīvas (3JI) samita galvenie jautājumi attiecībā uz iniciatīvas finanšu komponenti nav atrisināti, un svarīgākais 3JI ārējais atbalstītājs, ASV, maina savu stratēģiju attiecībā uz Krieviju, jau ap 2021. gada nogali to atsaucot. 2022. gadā aizsāktā Krievijas un Ukrainas kara rezultātā parādās tādi ārējie faktori, kas, visticamāk, ietekmēs 3JI nākotni. Tas attiecas gan uz sarunām par ietvaru (kuram līdz šim nav bijis militārā aspekta), gan uz galveno dalībvalstu nostāju par pašu iniciatīvu. Ņemot vērā cietās drošības jautājumu pieaugošo nozīmi un valstu nepieciešamību rast atbildes uz tiem, Ungārijas nostāja attiecībā uz 3JI, visticamāk, būtiski nemainīsies. No iniciatīvā minētajām sadarbības jomām Ungārijas iesaiste, visticamāk, palielināsies energoapgādes drošības kontekstā, kaut tas daļēji notiks citu iemeslu dēļ, nevis tikai raizējošies par 3JI nākotni.

Gandrīz gadu pēc samita Sofijā 3JI valstis ir sarīkojušas vēl vienu divpadsmit dalībvalstu sanākumi – šoreiz Latvijas galvaspilsētā Rīgā. Iepriekšējos samitos dalībvalstīm diemžēl nav izdevies atrisināt ieilgušās problēmas, kas kavē iniciatīvas potenciāla pilnīgu izmantošanu. Turklāt pēdējā gada laikā ir radušās vai atkārtoti parādījušās citas problēmas, kas papildina to jautājumu sarakstu, kas jārisina, lai nodrošinātu 3JI attīstību. Rīgas samita atmosfēru ietekmēs ne tikai atsāktais Krievijas un Ukrainas karš, bet arī Džo Baidena (*Joe Biden*) vadītās ASV administrācijas nespēja atklāti atbalstīt šo reģionālo iniciatīvu tādā veidā, kas pārsniegtu sporādiskus paziņojumus presei. Šie aspekti kopā ar neatrisinātajiem jautājumiem, kas saistīti ar 3JI finanšu attīstību, 2022. gadā jau atkal liek apšaubīt iniciatīvas nākotni, turklāt šis ir gads, kad ģeopolitiskās un drošības politikas vide ir draudīgāka nekā jebkad agrāk.

2022. gada samits sniedz lielisku iespēju novērtēt katras 3JI dalībvalsts uzskatus par iniciatīvu. Ungārijai, kas ir vidēja lieluma iniciatīvas

dalībvalsts, šis uzdevums atšķiras vairāku iekšpolitikas un ārpolitikas iemeslu kombinācijas dēļ. Tomēr, lai novērtētu Budapeštas nostāju, vispirms ir jāieskicē vispārējā aina attiecībā uz 3JI attīstību un vīziju.

3JI raksturīgās problēmas

Kopš 3JI izveides par to ir atšķirušies viedokļi starp Eiropu un ASV, proti, valsti, kuras attieksme pret reģionālo sadarbību bija un joprojām ir izšķiroši svarīga. Definējot trīs galvenās 3JI sadarbības jomas (enerģētiskā drošība, fiziskās infrastruktūras attīstība un digitālā attīstība), tās Eiropā tika prezentētas kā instrumenti ekonomiskās (un tirdzniecības) sadarbības uzlabošanai starp Centrāleiropas valstīm, publiski neatzīstot faktu, ka vismaz divas no šīm trim jomām ir tieši saistītas ar militāriem aspektiem.

Iespējams, ka tieši 3JI militārā komponente bija tā, kas Vašingtonā radīja galvenās bažas. Donalds Trampa (*Donald Trump*) administrācijas laikā galvenā nacionālās drošības politikas pozīcija bija pretspara došana gan Krievijai, gan Ķīnai, kas ietvēra politiskus soļus un kam bija arī militārā (plānošanas) komponente, kā to parādīja piemērs par Dienvidķīnas jūras pieaugošo nozīmi. Laikā no 2016. līdz 2022. gadam ASV meklēja reģionālos partnerus un iniciatīvas, kas atbalstītu šos mērķus. No Vašingtonas skatupunkta raugoties, 3JI šķita ideālā Eiropas reģionālā iniciatīva, lai veicinātu šo mērķu sasniegšanu, taču tā tika uzskatīta par Eiropas vadītu iniciatīvu, kas nozīmē, ka (ievērojamais) ASV finansiālais atbalsts bija atkarīgs no kopīgajiem mērķiem. ASV arī gaidīja konsekvenci no ikgadējiem 3JI samitiem, proti, nemainīga līmeņa saistības no valstīm, kas rīko šos pasākumus, proti, lai citas organizatores pastiprinātu savus centienus līdz Polijas iesaistes līmenim un lai tās 3JI virzītu uz priekšu ne tikai tajā gadā, kad uzņemušās samita viesu uzņemšanas lomu. Attiecībā uz ASV finansiālo ieguldījumu ir jāpieņem, ka pēc 2020. gada prezidenta vēlēšanām (pat pārejas posmā) Vašingtona ievērojami samazināja potenciālo atbalstu, ko toreizējais valsts sekretārs Maiks Pompeo (*Mike Pompeo*) 2020. gada Minhenes drošības konferences laikā solīja piešķirt Trīs jūru iniciatīvas Investīciju fondam (3JIIF), samazinot potenciālo ASV finansiālo iesaisti no viena miljarda ASV dolāru līdz 300 miljoniem ASV dolāru. Raugoties uz Baidena administrācijas īstenotajiem pasākumiem 3JI virzienā, ir redzams,

ka neveiksmes šajā kontekstā turpinās: publiski nav ticis minēts nekāds būtisks, politiskais atbalsts kopš prezidenta Baidena stāšanās amatā. Turklāt jaunākais šīs attieksmes piemērs bija vērojams prezidenta 2022. gada aprīļa vizītes laikā Varšavā, kurā 3JI netika pieminēta publiski pieejamajās runās un paziņojumos. Tā kā 3JI ir viegli iegūstams auglis transatlantiskās sadarbības veicināšanai, tas bija pārsteidzošs solis.

Iespējams, ka izmaiņas galvenajā ASV stratēģijā (kas līdz pat 2021. gada beigām neuzskatīja Maskavu par galveno draudu Vašingtonai un novirzīja resursus Pekinas virzienā)¹ ietekmēja tās nostāju pret 3JI – redzamākais piemērs tam bija sankciju atcelšana attiecībā uz *Nord Stream 2* cauruļvadu 2021. gada maijā. Klimata komponentes ieviešanu 3JI atbalstošajā atsevišķajā iniciatīvā “Transatlantiskās enerģētikas sadarbības partnerība” (*Partnership for Transatlantic Energy Cooperation*, agrāk *P-TEC*; tagad *P-TECC*) var uzskatīt par tukšiem vārdiem, it īpaši, ja tie nāk komplektā ar 2021. gadā pieņemto likumprojektu par 3 triljonu ASV dolāru piešķiršanu infrastruktūrai, kas iezīmēja ievērojamu resursu novirzīšanu ASV iekšējam tirgum digitālās un fiziskās infrastruktūras attīstībai. Ļoti iespējams, ka šis solis ietekmēja iespējamo ar ASV valdību saistīto finanšu apjomu, ko varēja novirzīt izlietošanai Eiropas tirgos.

Izmaiņas ASV ārpolitikā nepalika bez atbildes arī no dažu 3JI dalībvalstu puses: tās arī sāka mainīt savu Ķīnas politiku. Sekojot Čehijas valdības piemēram, Lietuva 2021. gada oktobrī nolēma uzsākt oficiālas attiecības ar Taivānu, kā rezultātā tika īstenotas trīs darbības: saišu vājināšana ar Ķīnu, Taivānas investīciju ieplūdes sākšanās valstī 2022. gada janvārī (rūpniecības un tehnoloģiju nozarēs), kā arī 600 miljonu ASV dolāru vērtā eksporta kredīta līguma iegūšana no ASV 2021. gada novembrī. Raugoties strikti no 3JI skatupunkta, šo līgumu var uzskatīt par ASV ārpolitikas “šantažēšanas” aktu, kas būtu varējis novest pie nevajadzīgas sāncensības 3JI dalībvalstu starpā.

Vēl viena draudoša problēma ir saistīta ar 3JIIF attīstību, kurai 2022. gadā ne tikai trūkst kapitāla, ko fonds pats ir definējis kā nepieciešamu, bet ir jālemj arī par pamatjautājumiem (piemēram, vai no valsts “A” piešķirtos resursus var izmantot, lai finansētu valstu “B” un “C” kopīgu projektu; vai kā trīs pīlāru starpā sadalīt piešķirtos līdzekļus). Ņemot vērā finanšu plānošanas raksturu, sabiedrībai ir pieejama ļoti ierobežota informācija par šiem jautājumiem.

2022. gadā notiekošais Krievijas un Ukrainas karš ir izgaismojis vairākus ar 3JI saistītus jautājumus. 2019. gadā notikušajā Ļubļanas samita laikā tika panākta vienošanās par dalības 3JI sasaisti ar dalību Eiropas Savienībā (ES). Tā kā Ukraina tagad ir iesniegusi anketu par dalību ES, arī 3JI dalībvalstīm turpmākajos gados būs jārisina šis jautājums.

Ungārija un 3JI tās pašreizējā stāvoklī: nostāja, virzītājspēki valsts iekšienē, vispārēja pieeja

Tā kā Ungārija ir vidēja lieluma valsts, tās pieeju 3JI veido ne tikai politiskā pieeja, bet arī ģeogrāfija. Ģeogrāfiskā novietojuma negatīvais aspekts šajā gadījumā ir tas, ka valstij nav savas pieejas jūrai, kas attiecībā uz 3JI enerģētiskās drošības pīlāru nozīmē, ka Ungārija ir (vismaz daļēji) atkarīga no kaimiņos esošajām 3JI dalībvalstīm, ja tā vēlas izmantot energoresursus, kuru izcelsmes valsts nav Krievija. No otras puses, ņemot vērā Ungārijas ģeogrāfisko novietojumu un ģeogrāfiju, transporta infrastruktūras attīstīšana ir vienmēr bijusi Ungārijas galvenā prioritāte iniciatīvas ietvarā.

Viktora Orbāna (*Viktor Orbán*) vadītās valdības politiskā attieksme pret šo reģionālo formātu ir bijusi remdēna jau kopš tā izveides: Budapešta līdz šim ne tikai nav uzņēmusies ikgadējā samita rīkošanas lomu, bet arī ir izturējusies pret šo iniciatīvu kā pret vienu no reģionālajām iniciatīvām, kas interesē Ungāriju, un tomēr ir mazsvarīgāka nekā, piemēram, Višegrādas grupa (*Visegrád Group*).

Ja aplūkojam Ungārijas nostāju attiecībā uz 3JI, pieņemot, ka šis formāts tika izveidots, lai vērstos pret Krievijas un Ķīnas negatīvo ietekmi Centrāleiropas reģionā, var izvirzīt trīs galvenos iespējamus iemeslus lielas Ungārijas intereses trūkumam. Savas (vēsturiskās) pieredzes un ģeogrāfiskā stāvokļa rezultātā Ungārijā ir izveidojies pieņēmums par "minimālo" dalību dažos sadarbības formātos, kas nozīmē, ka dalība nepāraug dziļā iesaistē. Turklāt ir iespējams, ka Ungārijas nostāju vismaz daļēji var izskaidrot ar iekšējiem faktoriem (piemēram, sadrumstatotā vadības struktūra iniciatīvas atbalstam vai citu svarīgāku reģionālās ārpolitikas mērķu eksistence), vai arī – ņemot vērā Ungārijas "atvēršanās austrumiem" (*Opening to the East*) politiku, kurā iesaistīta Ķīna, un Ungārijas–Krievijas divpusējo attiecību padziļināšanu, ko raksturo, piemēram, Starptautiskās Investīciju bankas (*International Investment Bank*)

klātbūtne Budapeštā – ar ārpolitikas faktoriem, Budapeštai uzskatot, ka šo savienojumu attīstība ir svarīgāka par atbalsta sniegšanu 3JI. Es uzskatu, ka atbilde vairāk sliecas uz pirmā faktora pusi (tomēr, izmantojot publiski pieejamos avotus, nav iespējams atrast precīzu atbildi attiecībā uz otrā faktora īpatsvaru). Galvenās jomas, kas saistītas ar trim 3JI galvenajiem mērķiem, ir sadalītas starp dažādām Ungārijas ministrijām: piemēram, ar enerģētiku un energoapgādes drošību saistītos jautājumus risina četri atbildīgie (Ārlietu un tirdzniecības ministrija (*Ministry of Foreign Affairs and Trade*), Inovāciju un tehnoloģiju ministrija (*Ministry for Innovation and Technology*), viens ministrs bez portfeļa un viena valdības pilnvarotā persona). Abām minētajām ministrijām ir zināma atbildība par infrastruktūras attīstību, un otra ir atbildīga par digitalizācijas jautājumiem.

Raugoties uz nominālvērtību, Ungārijas 3JIIF piešķirtais ieguldījums 20 miljonu eiro apmērā nav “šokējoši” zems, bet parāda, ka Budapešta ir ignorējusi pieeju par finansiālā ieguldījuma aprēķināšanu proporcionāli iedzīvotāju skaitam. Būtībā, ņemot vērā, ka Budapeštai ir citi svarīgi reģionālās sadarbības formāti, tās pieeju 3JI var raksturot kā “minimālo daļību” – izņēmums ir infrastruktūras attīstība.

Energoapgādes drošība

Pēdējos gados un ne pilnībā bez noteiktu ASV centienu palīdzības vairākas 3JI dalībvalstis (piemēram, Polija, Slovākija, Rumānija) ir veikušas pasākumus, kas attiecas uz trim enerģētiskās drošības aspektiem, proti, dabasgāzes pazemes krātuvju attīstīšana, Krievijas un Ķīnas ietekmes ierobežošana kodoldegvielas stieņu piegādē un energoefektivitātes palielināšana.² 2022. gadā uzsāktā Krievijas un Ukrainas kara rezultātā jau tā paša gada maijā bija vērojami divi notikumi: pirmkārt, noslēdzot gadiem ilgušu problēmu, daļa no *Neptun Deep* zemūdens gāzes lauka Melnajā jūrā kļuva par Rumānijas īpašumu, un, otrkārt, tika paātrināta Grieķijā izvietotā Aleksandropoles sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) termināļa (vēl viens punkts ASV sašķidrinātās dabasgāzes nokļūšanai Eiropā) un savienojošās infrastruktūras attīstība. Pastāv iespēja, ka mainīsies ilggadējā tradīcija, ka tirgus dalībnieki nepiedalās fiziskās infrastruktūras attīstībā. No otras puses, Eiropai ir jārisina problēmas, kas saistītas ar dabasgāzes un, iespējams, naftas

nodrošināšanu no avotiem, kas nav Krievijas avoti, un tikai attiecībā uz apjomu vien, ASV nevar un, visticamāk, nekļūs par vienīgo piegādātāju. (Trampa administrācijas laikā mērķis bija piespiest *Gazprom* darboties kā atbildīgam pakalpojumu sniedzējam, nevis vispār aizliegt atrasties Eiropas tirgū.³)

Ungārijas galvenais mērķis ir divējāds: pirmkārt, nodrošināt rūpniecībai nepieciešamo resursu apjomu (jāpiemin, ka pieaugošās enerģijas cenas un karš ir piespiedis galveno Ungārijas mēslojuma ražotāju *Nitrogénművek Zrt* apturēt darbību) un, otrkārt, nodrošināt energoresursus iedzīvotājiem par saprātīgu cenu.⁴ Rīki šo mērķu sasniegšanai ir vai nu saistīti ar ES politiku (piemēram, energoefektivitātes uzlabošana), vai arī atkarīgi no citām 3JI valstīm.

Attiecībā uz dabasgāzi vājā vieta ir dabasgāzes starpsavienojumu caurlaides jauda un to iespējamā attīstība. Pēdējos gados ir aizkavējušies vairāki plānotie projekti, kas būtu varējuši dot pozitīvus rezultātus Ungārijas energoapgādes drošībai. Viens no šādiem projektiem attiecas uz Ungārijas un Rumānijas sadarbību enerģētikas jomā (piemēram, Rumānijas un Ungārijas starpsavienojuma paplašināšana). Krievijas un Ukrainas kara ietekmē šis projekts varētu tikt īstenots, tomēr tā attīstība vairāk atrodas Bukarestes, nekā Budapeštas rokās. Pastāv varbūtība, ka Rumānijas lēmums iegādāties *ExxonMobile* ieguldījumu *Neptun Deep* projektā varētu būt viens no virzošajiem faktoriem kopīgu Rumānijas un Ungārijas projektu attīstīšanai, tomēr, lai tas būtu iespējams, ir jāmainās Rumānijas attieksmei, ņemot vērā, ka pēdējos gados ir bijuši gadījumi, kad Rumānija būtiskāku Ungārijas lomu ir traktējusi kā draudu tās drošībai.⁵ Vēl viens iespējams punkts dabasgāzes, kas netiek piegādāta no Krievijas, piegādei Ungārijas tirgū, visticamāk, vedīs caur Poliju un Slovēniju – tiklīdz saskaņā ar plāniem 2022. gadā tiks pabeigts Polijas un Slovēnijas starpsavienojums.

Tomēr galvenais jautājums attiecas uz šādu projektu īstenošanas finansiālo raksturu, un tas ietekmē ne tikai Ungāriju, bet arī citas 3JI dalībvalstis. Līdz 2022. gadā īstenojamajai Krievijas agresijai Ukrainā pastāvēja plaši izplatīts uzskats, ka nevalstiskie tirgus dalībnieki nevēlas ieguldīt lielos infrastruktūras projektos, kuru mērķis ir uzlabot enerģētisko drošību. Savukārt patlaban pastāv iespēja, ka karš šo pieeju būs izmainījis (pirmais apliecinājums ir redzams Aleksandropoles SDG termināļa gadījumā), tomēr jautājums par jau esošo jaudu (piemēram, starpsavienojumu) palielināšanu joprojām paliek aktuāls. Iespējams, ka

šo starpsavienojumu paplašināšana būtu galvenais temats Ungārijas gadījumā.

No 2022. gada maija, ja plānotās un iespējami plānotās investīcijas tiks laikus pabeigtas, Ungārijas diskusijas par enerģētisko drošību, visticamāk, no dabasgāzes pārvirzīsies uz naftu un kodolenerģiju. Neatkarīgi no tā, cik racionāla ir Ungārijas valdības nostāja, kas vērsta pret *pilnīgu un nenovēršamu* Krievijas izcelsmes naftas aizliegumu ES, ārējie faktori (piemēram, ES nostājas maiņa, kas norāda uz pilnīgu Krievijas izcelsmes energoresursu aizliegumu) tuvākajos gados varētu piespiest Ungārijas valdību mainīt tās pašreizējo pieeju un vai nu meklēt citus piegādātājus, vai arī uzsākt dārgo procesu, lai pielāgotu naftas pārstrādes centrus citam(-iem) naftas veidam(-iem) (šajā kontekstā svarīga ir nevis izcelsme, bet gan sēra saturs un naftas blīvums). Kad šis solis būs sperts, tas, visticamāk, ierobežos valdībai pieejamos līdzekļus, ko tā varētu novirzīt ārpus energoapgādes drošības jomas esošo mērķu sasniegšanai.

Starp energoapgādes drošības jautājumu un Ungārijas nostāju nav velkama vienādības zīme. Pēdējos gados Ungārijas valdība būtu varējusi darīt vairāk, lai ierobežotu valsts atkarību no Krievijas izcelsmes avotiem – īpaši attiecībā uz plānoto Pakšas atomelektrostacijas paplašināšanu, kas saskaņā ar medijos pieejamo informāciju varētu noritēt bez izmaiņām pat 2022. gada maijā. Tomēr vairāku plānu īstenošanā Budapešta ir bijusi ļoti atkarīga no citām 3Jl dalībvalstīm (piemēram Rumānijas un Horvātijas). Iespējams, ka galvenais Budapeštas izaicinājums turpmākajos gados būs atrast līdzsvaru starp nepieciešamajām izmaiņām (piemēram, atdalīšanos no noteiktiem Krievijas avotiem) tādā veidā, kas nekavēs Ungārijas ekonomikas attīstību, kas vismaz daļēji balstās uz energoietilpīgajām nozarēm (piemēram, autobūves).

Pastāv iespējamība, ka šo problēmu novēršana varētu būt īstenojama 3Jl ietvarā, tomēr 2022. gada maijā pastāv gan ārēji, gan iekšēji faktori, kuru rezultātā ir pat grūti pieļaut iespējamību par lielāku Ungārijas iesaisti 3Jl enerģētikas pīlārā.

3JI reģiona ekonomikas izaugsme un noturība

Ķīnas un mazākā mērā Krievijas ekonomiskās ietekmes mazināšana bija viens no mērķiem, kura sasniegšanai lēmumu pieņēmēji abās Atlantijas okeāna pusēs cerēja izmantot 3JI. Digitālā nozare ir iniciatīvas joma, kurā Ķīnas klātbūtne Centrālās un Austrumeiropas reģionā tika ierobežota visvairāk – 3JI valstu pēdējos gados veiktie pasākumi, cita starpā, ierobežoja *Huawei* un citu Ķīnas uzņēmumu iespējas piedalīties 5G tīklu attīstībā un ārvalstu (Rietumu) kapitāla piesaistīšanā.

Tas radīja konkurenci starp 3JI dalībvalstīm attiecībā uz to, kuru piesaistīt. No otras puses, tādi uzņēmumi kā *Microsoft* vai *Google* izdarīja racionālu izvēli attiecībā uz to, kur ieguldīt (Polija). 3JI vispārējā problēma bija divējāda: 3JIIF kā potenciālo investoru piesaistes "rīka" nepietiekamā attīstība un reģiona noturības veidošanas veicināšanai nepieciešamā ārējā (ārpus reģiona esoša) finanšu avota trūkums. Raugoties uz otro faktoru, ASV vispirms nevēlējās, pēc tam bija atturīga pret ideju kļūt par vienīgo reģiona "finanšu patronu" un nodrošināt *Māršala plānam* līdzīgu risinājumu. Jau minētais 2021. gada Lietuvas piemērs parādīja ne tikai to, ka Baidena administrācijas "šantāža" ir iespējama, ja runa ir par Ķīnas ietekmes mazināšanu, bet arī to, ka šis solis piesaista investorus, kuri uzskata Pekinu par draudu un ir gatavi ieguldīt informācijas tehnoloģijās un progresīvajās tehnoloģijās (Taivāna).

3JI dalībvalstis, kas visas atrodas ES pusperifērijā, ir pakļautas tām pašām problēmām, ar kurām saskaras ES rietumu dalībvalstis, savukārt galvenā atšķirība ir tāda, ka tām šo problēmu (piemēram, oglekļa emisiju samazināšana utt.) risināšanai ir pieejami ierobežotāki finanšu resursi. 2022. gada karš, visticamāk, novedīs pie pārtikas nodrošinājuma drošības un lielāka apjoma valsts militāro izdevumu atgriešanās, kas attiecīgi ietekmēs pat teorētiskās ekonomiskās izaugsmes iespējas. 3JI valstu galvenais izaicinājums, lai izvairītos no ekonomikas sarūkuma un inflācijas pieauguma, ir vai nu ieguldīt nozarēs ar augstu pievienoto vērtību, vai arī atrast investorus, kas vēlas investēt šī paša mērķa sasniegšanai. Šajā kontekstā un ņemot vērā lielāku ASV fokusu uz tās iekšējo tirgu, aktualizējas jautājums par to, vai ir kāds ārpus reģiona esošs investors, kas pieņemtu politisku lēmumu ne tikai ieņemt stingrāku nostāju pret Pekinu, bet būtu gatavs arī ieguldīt 3JI reģionā. Lūkojoties no "tīras" uzņēmējdarbības perspektīvas, vairākās Polijā organizētās konferencēs, kas bija veltītas 3JI nākotnei, uzņēmēji uzstāja, ka galvenais ir atrast

investīciju jomas, kas ir noturīgas pret inflāciju un saistītas, piemēram, ar metalurģiju.

Kopš 2010.-ajiem gadiem un Orbāna valdību laikā Ungārija izvēlējās ceļu, kas nefokusējās uz nozaru ar augstu pievienoto vērtību attīstību. Līdztekus aizsardzības nozarei galvenā joma, kurai piesaistīt ārvalstu tiešās investīcijas, bija autobūves nozare un ar to saistītās jomas, galvenajiem investoriem nākot no Vācijas un Korejas Republikas.

Kopējā aina ir sarežģīta: publiski pieejamā informācijā liecina, ka Ungārijā tiks attīstītas aizsardzības nozares pētniecības un attīstības spējas, ir plānots izveidot superdatoru klasteri, un arī Korejas uzņēmuma *SK Innovation* veiktā elektrisko transportlīdzekļu akumulatoru rūpnīcas izveide var veicināt valsts ekonomisko izaugsmi. No otras puses, 2018.–2022. gada Orbāna valdība ne tikai ļāva *Huawei* iesaistīties 5G tīkla attīstīšanā Ungārijā, bet ar šo uzņēmumu arī parakstīja saprašanās memorandu, kas ietver izglītības digitalizāciju, 5G un vadu tīkla attīstību, kā arī attiecas uz risinājumiem, kas saistīti ar viedajām pilsētām. Ņemot to vērā, ir vairāk nekā iespējams, ka Orbāna valdība neraugās uz Ķīnu kā draudu digitālajā nozarē, un tas, visticamāk, ierobežos valsts starptautisko sadarbību vienā no 3JI pīlāriem.

Tas pats attiecas arī uz IT (un arī notiekošā kara rezultātā), jo ir diezgan iespējams, ka Ungārijas valdībai būs problēmas ar nozarēm vai uzņēmumiem, kas ir saistīti, piemēram, ar 3JI transporta pīlāru. Šajā kontekstā izceļas divi konkrēti gadījumi: valsts vadošais tērauda ražotājs *ISD Dunaferr* (kas jau pirms kara bija iestrēdzis cīņā par Krievijas un Ukrainas aprindu pārvaldības jautājumiem), un uzņēmums *Dunakeszi Járnyító*, kas atjauno un ražo vilcienu vagonus (50 % uzņēmuma pie der Krievijas akciju sabiedrībai *Transmashholding*).

Pēdējos gados galvenais virzītājspēks ārvalstu tiešo investīciju pie saistei Ungārijai bija lielās Orbāna valdības nodrošinātās atbalsta shēmas, kuru ietvarā ieguldītāju izcelsme netika uzskatīta par drošības risku. Maz ticams, ka karš būs mainījis vispārējo reģionālo ainu un mēs varētu ieraudzīt potenciālos investorus, kuri vēlētos stiprināt savas reģionālās saites, pamatojoties uz pieņēmumu par Krievijas vai Ķīnas kapitāla mazināšanu Centrālajā un Austrumeiropā. No otras puses, tā kā kapitālam ir tendence sekot racionāliem lēmumiem, šie pieņēmumi varētu būt pārāgri. Atrodoties uz ekonomikas iespējamās recesijas sliekšņa Ungārijai – valstij, kas pēdējos gados ir ieguldījusi vairāk rūpnieciskās ražošanas jaudās nekā pētniecības un attīstības kapacitātes

veidošanā – galvenais izaicinājums ir tajā, vai ir iespējams piesaistīt vairāk augstas pievienotās vērtības investīciju stratēģiskām nozarēm laikā, kad valsts konkurē arī ar citām 3Jl dalībvalstīm.

Ar iespējamo ekonomikas lejupslīdi ir saistīts arī jautājums par lielāku Ungārijas ieguldījumu 3JlIF. 2022. gada maijā, ņemot vērā Ungārijas ekonomikas pieaugošās iekšējās problēmas (pieaugošās inflācijas draudi, valdības restrukturizācijas programmas iespējamība), ir maz ticams, ka Ungārija būtu gatava no valsts budžeta piešķirt vairāk līdzekļu Investīciju fondam.

Attiecībā uz iepriekš minēto, ar *Huawei* parakstīto saprašanās memorandu, ir vērts pieminēt, ka parakstīšanas datums (2021. gada 26. oktobris) ir īpaši interesants, jo tajā pašā dienā premjerministrs Orbāns atklāja *M30* autoceļa pēdējo posmu, kas savieno Miškolcas pilsētu ar Ungārijas un Slovākijas robežu. Līdz ar *M30* pabeigšanu tika noslēgts viss Ungārijas posms projektā *Via Carpathia*, kas ir viens no 3Jl redzamākajiem projektiem. (Ir iespējams, ka paziņojumi tajā pašā dienā norāda uz Ungārijas valdības līdzsvarozošo pozīciju starp “radošo” politiku un reģionālo politiku, kuru Budapeštai bija izdevīgi īstenot.)

Uzticama, ilgtspējīga un iekļaujoša savienojamība

Lai gan dalībvalstis to neatzīst, 3Jl savienojamības paraugprojekti, piemēram, standarta platuma *Rail Baltica* dzelzceļš, *Via Carpathia* un Polijas “nacionālais” flagmanis “Solidaritātes transporta mezgls” (*Solidarity Transport Hub*), ir divējāda mērķa plāni, kas kalpo gan komerciāliem, gan militāriem nolūkiem. Līdz 2022. gada februārim tika uzsvērts to komerciālais raksturs (nodrošinot sen nepieciešamās ziemeļu–dienvidu infrastruktūras ass izveidi un Baltijas valstu savienošānu ar Centrāleiropu pa Eiropas platuma dzelzceļu), taču ir ļoti iespējams, ka pašreizējais Krievijas un Ukrainas karš ietekmēs šo pieeju. Šo projektu izstrādes militārais pamatojums bija nodrošināt, pirmkārt, strauju ārpus reģiona esošo karavīru pārvietošanu uz reģionu, izmantojot gaisa transportu (un attiecīgā aprīkojuma pārvietošanu, izmantojot dzelzceļu), otrkārt, nodrošināt karavīru starpreģionālo rotāciju, izmantojot galvenokārt autoceļus un dzelzceļu. Ja mēs aplūkojam straujo ASV spēku izvietošānu Polijā, izmantojot Žešovas–Jasionkas (*Rzeszów-Jasionka*) lidlauku, vai smagās tehnikas transportēšanu no Vācijas caur Poliju un Polijas

kļūšanu par loģistikas centru smagās tehnikas piegādei uz Ukrainu, tad militārais komponents ir skaidri redzams.

Raugoties uz trim 3JI pīlāriem, Ungārija ir paveikusi visvairāk fiziskās infrastruktūras attīstības jomā un ir pabeigusi visas automaģistrāles (gar Eiropas ceļiem E71 un E79), kas visas veido daļu no *Via Carpathia*. Nav publiski pieejamu norāžu, ka Budapešta jebkad būtu atzinusi šo projektu militāro raksturu.

To pabeigšanas rezultātā aktualizējas jautājums par to, kādu plānu uzsākšanu un pabeigšanu varētu apsvērt Budapešta. Dzelzceļa attīstības projekti galvenokārt attiecas uz valsts austrumiem (posmi no galvenās dzelzceļa līnijas starp Budapeštu un Ungārijas–Ukrainas robežu) un pretrunīgi vērtēto Belgradas–Budapeštas līnijas attīstības projektu, kurā tiek izmantota Ķīnas nauda. (Drošības politikas kontekstā attiecībā uz Belgradas–Budapeštas dzelzceļa līniju ir vēl viena problēma, proti, tā tieši savienos NATO dalībvalsti ar valsti, kas nav NATO sastāvā.) Kopš 2022. gada maija ir atklāts arī jautājums par iespējamo Krievijas iesaistīšanos (kravas) dzelzceļa loka izveidē ap Ungārijas galvaspilsētu, kas attiecas uz austrumu–rietumu attīstības asi.

Ar 2022. gada maija lēmumu ātrgaitas autoceļu tīkla attīstība tika nodota koncesijas rokās, kā rezultātā tā būs atbildīga par sistēmas paplašināšanu trīsdesmit piecus gadu periodā – saskaņā ar agrākajiem plāniem, kas paredz attīstību līdz 2030. gadam, trūkst vēl viena ziemeļu–dienvidu ass, kas savieno Slovākiju ar Slovēniju un Horvātiju, viens koridors, kas savieno Budapeštu tieši ar Ungārijas un Horvātijas robežu, kā arī divi koridori, kas savienotu Ungāriju ar Rumāniju.

Attiecībā uz tīkla izmantošanu militārajām vajadzībām (un jo īpaši ņemot vērā notiekošo Ungārijas militāro reformu, kas paredz jaunu aprīkojumu, piemēram, galvenos kaujas tankus, kas ir daudz smagāki nekā to postpadomju analogi), trūkst viena svarīga elementa, proti, tiltu attīstības – līdz šim ir publiski paziņots tikai par vienu kompleksu projektu 2022. gada februāra beigās (neilgi pirms kara sākuma).

Līdztekus valdības plāniem atpirkt valsts galveno lidostu, kas atrodas Budapeštā, līdzīgu attīstības stratēģiju var redzēt arī reģionālo lidostu attīstības kontekstā. Šo plānu izstrāde turpinās (2021. gada beigās plašsaziņas līdzekļos sporādiski tika pieminēta iespējamā lidostu paplašināšana, piemēram, Debrecenā, Pēčā un Bēkēščabā), un tie, visticamāk, tiks īstenoti, izmantojot Ungārijas līdzekļus vai apvienojot valsts un ES resursus.

Ģeopolitika

Baidena administrācijas pieeja, kas atvasināta no sākotnējiem 3JI mērķiem (Krievijas un Ķīnas ietekmes mazināšana), paveica maz vai vispār neko, lai atbalstītu sadarbību. Novirzot resursus uz Pekinu, Vašingtona vājināja savu pozīciju iepretim Krievijai, un 2022. gada februārī uzsāktais karš pārsteidza ASV politiskos plānotājus nesagatavotus. Iespējams, ka šī atjaunotā interese par Krieviju būs tikai īslaicīga (un ilgs līdz brīdim, kad Vācija atradīs savu jauno lomu gan attiecībā uz ES, gan arī Centrāleiropu). Iespējams arī, ka 3JI ģeopolitiskā nākotne būs atkarīga no šādiem faktoriem:

- Vācijas nostāja attiecībā uz reģionu,
- Eiropas stratēģiskās autonomijas nākotne,
- Polijas ārpolitikas un militārās politikas panākumi, tiecoties kļūt par reģionālo līderi uz Vācijas rēķina,
- Ukrainas dalības ES nākotne,
- plašāki procesi, kas ietekmē 3JI kā *reģionālās* sadarbības formātu.

Ņemot vērā ideju par Zviedrijas un Somijas pievienošanos NATO, mainās ne tikai reģionālais fokuss, kas novirzās uz ziemeļiem, bet arī plānošanas fokuss, kas novirzās uz militārajiem un "cietās" drošības jautājumiem – kaut kas tāds, kas nav ticis publiski attiecināts uz 3JI. No reģionālā līdzsvara viedokļa raugoties, Vācijas izvēle vairāk tērēt militārajiem mērķiem ir pretrunā ar Polijas interesēm: Varšava vēlas piesaistīt pēc iespējas vairāk uzmanības sev un savai (reģionālajai) politikai salīdzinoši īsā laika posmā, kas ilgst līdz iespējamai Vācijas konsolidācijai, un šim mērķim ir piešķīrusi diplomātiskos un ekonomiskos resursus. Tomēr kopš 2022. gada maija 3JI loma Polijas ārpolitikā ir šķietami neskaidra: šī tēma kā "viegli iegūstams auglis" netika publiski pieminēta prezidenta Baidena Varšavas vizītes laikā, radot jautājumus par augsta līmeņa politiskā atbalsta saglabāšanu iniciatīvai (vienlaikus Polijas–Horvātijas un Polijas–Rumānijas starpvaldību diskusijās šis jautājums bija ietverts). Stratēģiskās autonomijas kontekstā svarīga ir ne tikai militārā dimensija, bet arī rūpnieciskās ražošanas jaudas (ķīmiskā rūpniecība un citas nozares, kas ir ļoti atkarīgas no energoresursiem), kā arī pētniecība un attīstība. Galu galā vismaz liela daļa jautājumu piezemēsies pie finanšu aspektu risināšanas, tostarp attiecībā uz Ukrainas pievienošanos ES, kas pēc pabeigšanas novestu pie tā, ka ES līdzekļi tiktu novirzīti Kijevai, potenciāli samazinot citiem ES mērķiem pieejamo budžetu.

Budapeštas gadījumā valsts pozīciju ietekmē neskaitāmi ārējie faktori vai, visticamāk, ietekmēs. Ungārijas nostāju attiecībā uz ģeopolitisko aspektu var raksturot, raugoties no diviem leņķiem: stratēģiskā līmeņa (ieskaitot attiecības ar ASV, Krieviju un Ķīnu) un reģionālā līmeņa. Lūkojoties uz stratēģisko līmeni, jāsecina, ka Ungārijas un ASV attiecības kopš Baidena administrācijas stāšanās amatā ir pasliktinājušās, un nav maz ticams, ka sadarbības līmenis saglabāsies tādā pašā līmenī, kāds tas ir patlaban. No otras puses, 2022. gada maija sākumā nav publisku indikāciju, ka ievēlētā Orbāna valdība varētu pārtraukt pašreizējā līmeņa ekonomiskās attiecības ar Ķīnu, un arī diskusijas par Krievijas turpmāko lomu Ungārijas ekonomikā ir pakļautas ārējiem faktoriem Ungārijas dalības ES dēļ.

Ungārijas, kā ES dalībvalsts, ārpolitikas veidotājiem un ārpolitikas plānotājiem ir jārod atbildes uz visiem šiem jautājumiem, no kuriem svarīgākais attiecas uz reģionālo politiku, kā to turpmākajos gados plāno Budapešta. Diskusijām pievēršoties militāriem jautājumiem, Ungārijas reģionālā politika cieta smagu neveiksmi: Višegradas grupa (*Visegrád Group, V4*), kas Budapeštai ir galvenais reģionālais formāts, nespēj risināt militārās drošības jautājumus. Papildus problēmu Budapeštai rada arī tas, ka pēdējos gados Višegradas grupas formāts ir kļuvis par Orbāna vadīto valdību izvēlēto reģionālās sadarbības formātu, atstājot maz vietas citiem (piemēram, 3JI).

Kara dēļ Ungārijai, vismaz daļēji, ir jāpārveido gan tās reģionālā politika, gan arī divpusējās attiecības ar Poliju. Turpmākajos gados, ņemot vērā rotējošo prezidentūru un Ungārijas pilnvaru termiņa beigas 2022. gada vidū, Ungārijai būs ierobežotas iespējas aktīvi virzīt Višegradas grupu noteiktos virzienos, un organizācijas liktenis attiecīgi vairāk atradīsies Slovākijas, Čehijas un Polijas prezidentūras rokās. Turklāt Ungārijai ir jātiekas ar tādu Poliju, kas kopš 2022. gada februāra ir sākusi spēlēt plašākā starptautiskā laukā, un tādējādi kopš 2022. gada maija nav skaidrs, kādas sekas tas atstās uz 3JI. Pastāv iespēja, ka gadījumā, ja Varšava nolems turpināt popularizēt 3JI, viens no varbūtējiem Ungārijas soļiem, lai sekmētu abu valstu divpusējo jautājumu risināšanu, varētu būt pastiprinātas lomas uzņemšanās iniciatīvas ietvarā.

Ukrainas jautājums ir vēl viena Ungārijas ārpolitikas problēma. Šī problēma ir divējāda un attiecas ne tikai uz neatrisinātajām ungāru kopienas problēmām Ukrainā, bet arī uz Budapeštas komunikāciju (un

atšķirību starp darbībām un komunikāciju) saistībā ar notiekošo karu.⁶ Neatkarīgi no tā, cik ilga būtu iespējamā Ukrainas pievienošanās ES, ja tā tiktu pabeigta, tā likumsakarīgi radītu jautājumus arī attiecībā uz 3JI. Līdz šim tikai nelielā saujīņā 3JI projektu Ukraina ir tikusi uzskatīta par iesaistīto valsti. Uz 2022. gadu 3JI gadījumā nav paplašināšanās pieredzes: nav oficiālu procedūru, nav termiņu un, vēl svarīgāk, nav publiski pieejamu plānu par to, kā iesaistīt “jaunpienācēju” projektos, kas jau tiek īstenoti, vai kā rīkoties saistībā ar tā iespējamo pievienošanos 3JIIF (ņemot vērā visus iepriekš minētos jautājumus attiecībā uz šo finanšu organizāciju). Raugoties uz Ungārijas un Ukrainas attiecību vispārējo stāvokli, vienprātīgs lēmums par Ukrainas dalību 3JI, šķiet, drīzāk ir neiespējams, kā iespējams.

Vēl viens atklāts jautājums Budapeštai attiecas uz to, kā pārvērtēt attiecības ar ES. Noliekot sāņus tēmas, kas saistītas ar Krieviju, izceļas divi faktori: Vācijas un Ungārijas (ekonomisko un politisko) attiecību nākotne un iespējamās izmaiņas ES ārpolitikas lēmumu pieņemšanas procesā. Ņemot vērā Vācijas kapitāla klātbūtni un īpatsvaru Ungārijā, iespējams, ka pirmajam faktoram būtu nozīme, formulējot Budapeštas nostāju attiecībā uz 3JI. Savukārt, otrais faktors, ja tas tiks īstenots, neattieksies uz Ungārijas diplomātijas koalīcijas veidošanas spējām, bet varētu ierobežot Budapeštas ārpolitiku iepretim ārējiem dalībniekiem, kas atrodas arī ārpus Eiropas.

Secinājumi un ieteikumi

Kopš 2022. gada maija ir grūti rakstīt par 3JI iespējamo nākotni, galvenokārt trīs iemeslu dēļ. 3JI tika radīta kā operatīvā līmeņa ietvars kas izrietēja no stratēģiskā līmeņa novērtējuma (lielvaru konkurence starp ASV, Krieviju un Ķīnu) un kura mērķis bija rast reģionālus risinājumus, kurus varētu iekļaut plašākā ietvarā. Vienlaikus 3JI nebija pietiekami balstīta uz taktiskiem lēmumiem un pasākumiem (piemēram, resursu piešķiršana 3JIIF). 2022. gada Krievijas un Ukrainas karš parādīja, ka iniciatīvas nākotne, vismaz daļēji, būs atkarīga no reakcijas uz ārējiem draudiem. Pirms 2022. gadā Rīgā notiekošā 3JI samita nav skaidrs, vai, pirmkārt, atjaunotā ASV interese par Krieviju būs pastāvīga, kaut arī tā, visticamāk, būs īslaicīga; otrkārt, kā iespējamā Zviedrijas un Somijas iestāšanās NATO mainītu reģiona operatīvo ietvaru (pusperifērija

klūtu lielāka, reģionālais smaguma centrs noteikti novirzītos uz ziemeļiem; un cietās drošības jautājumi klūtu svarīgāki); un, treškārt, vai 3JI dalībvalstis spēs atrisināt joprojām atvērtos finanšu un ar 3JIF saistītos jautājumus. Atlikušais atvērtais jautājums ir par to, vai, ņemot vērā Krievijas un Ķīnas draudu, ārvalstu investori pieņemtu lēmumu par ieguldīšanu, pamatojoties ne tikai uz ekonomiskajiem, bet arī uz politiskajiem faktoriem (piemēram, Taivāna Lietuvas gadījumā). Ja tā, tad atbildēt uz pēdējo jautājumu, visticamāk, būs vieglāk. Tomēr pēc ASV infrastruktūras likumprojekta pieņemšanas šādu potenciālo investoru loks ir kļuvis mazāks.

Šo trīs faktoru krustcelēs atrodas arī Polijas pozīcija. Varšavai kā 3JI radītājai un nelokāmai atbalstītājai ir jāizlemj, vai palielināt savu ambīciju līmeni attiecībā uz iniciatīvu – patlaban nav skaidru indikāciju par šādu lēmumu.

Ungārijai, valstij, kas vēsturiski ir biežāk ieņēmusi pieņēmējas nevis iniciatores lomu, un dalībvalstij, kuras lēmums par pievienošanos iniciatīvai vismaz daļēji balstījās uz pieņēmumu, ka labāk ir pievienoties nekā palikt ārpusē, galvenais izaicinājums ir saistīts ar vispārējās ārpolitikas plānošanu. Iepriekšējo Orbāna vadīto valdību laikā Budapeštas ārpolitikas veidotāji labi spēja pieņemt taktiskus lēmumus, vienlaikus pastāvot grūtībām ar šo soļu analīzi stratēģiskā līmenī. Šī elastīgā pieeja parasti ļāva Budapeštai vajadzības gadījumā izstrādāt jaunu ārpolitikas virzienu. 2022. gada februārī Ungārijas taktiski stratēģiskā perspektīva sadūrās ar no augšas uz leju virzīto plānošanu, liekot sastingt Ungārijas ārpolitikai attiecībā uz tās turpmāko iesaistīšanos dažādos reģionālās sadarbības formātos (līdz ar to arī nenoteiktība par Višegrādas grupas nākotni), kā arī attiecībā uz atbilžu meklēšanu uz procesiem, kas apdraud Ungārijas ārpolitikas un iekšpolitikas pamatus (piemēram, iespējamā Krievijas kā Ungārijas galvenā energoresursu piegādātāja saglabāšana vai attiecības ar ES).

Jaunā, piektā Orbāna valdība tika izveidota 2022. gada maija beigās, un tā izvēlējās struktūru, kuras ietvarā ar ekonomiku un enerģētiku saistītie jautājumi tika nodoti dažādām institūcijām. Ar 3JI saistītos tematus varētu viegli iekļaut vismaz trīs atsevišķu ministriju portfelī. Kamēr šī struktūra nesāks darboties, nevajadzētu gaidīt, ka jaunā Ungārijas valdība lems par 3JI uzsvēršanu. Ņemot vērā iekšējos faktorus, Ungārijas ekonomikas vispārējo pozīciju un makroekonomiskos rādītājus, ir maz ticams, ka Budapešta piešķirs vairāk finanšu resursu 3JIF.

No otras puses, ir publiskoti vairāki valdības plāni, kas norāda uz tādu elementu attīstību (piemēram, lidlauka), kurus varētu iekļaut 3JI ietvarā (bet kurus nevirza iniciatīva).

Turklāt ir vēl kāds jautājums, proti, Ungārijas ekonomikas pievilcība ārvalstu investoru acīs. Pieredze rāda, ka uzņēmējdarbības lēmumi, kas pieņemti attiecībā uz Ungāriju, tiek pieņemti, pamatojoties uz ekonomiskiem (nevis politiskiem) aspektiem. Nav arī skaidrs, kā turpmāk attīstīsies situācija ar, pirmkārt, Krievijas kapitālu, kas jau atrodas valstī, un, otrkārt, jau izziņotajām Ungārijas un Ķīnas kopīgajām investīcijām.

Tādējādi pastāv iespējamība, ka ārējā dimensija būs galvenais izšķirošais faktors, kas noteikts turpmāko Ungārijas pieeju 3JI sadarbības jomām – tas gan nenozīmē, ka tas pats attiecas uz pašu sadarbību. Budapešta ir sasniegusi minimālos mērķus 3JI savienojamības pīlārā, nekad nav būtiski atbalstījusi 3JI ģeopolitisko pieeju un ir saglabājusi saites ar Krieviju un Ķīnu enerģētikas un ekonomikas jomā. Iespējams, ka Budapešta piešķirs resursus, lai atrisinātu jautājumus, kas saistīti ar energoapgādes drošību, bet tas galvenokārt notiks nepieciešamības dēļ. Nav mazticams, ka straujās (un zināmā mērā tuvredzīgās) izmaiņas ES politikā⁷ attiecībā uz Krieviju piespiedīs Budapeštu piešķirt resursus energoapgādes drošības jautājumu risināšanai. Tomēr, tā kā Ungārija ir valsts, kurai ir tikai sauszemes robežas, daži soļi ir iespējami tikai tad, ja tās 3JI kaimiņvalstīm (Rumānijai un Horvātijai) ir tādi paši mērķi un tās ir gatavas sadarboties savā starpā.

Ņemot vērā visus šos faktoros (piemēram, ļoti ticamo konkurējošo interešu grupu/ ministriju klātbūtni valdībā, neskaitāmus ārējos, neatliekamos faktoros, kas jārisina Ungārijas ārpolitikas veidotājiem, Ungārijas reģionālās politikas neskaidro nākotni, ārpolitikas pieeju, kura līdz šim nav saturējusi cietās drošības aspektu), būtībā ir neiespējami sniegt ieteikumus. Tomēr Krievijas un Ukrainas kara ēnā būtu vēlams pārstrādāt Ungārijas pamatdokumentus, piemēram, Nacionālās drošības stratēģiju. Un kad tas būtu paveikts, būtu iespējams izstrādāt atsevišķu un visaptverošu reģionālās ārpolitikas stratēģiju. Tās mērķis varētu būt atbilžu rašana un scenāriju izstrāde, tostarp attiecībā uz Višegrādas grupu un 3JI. Papildu ieteikums attiecas uz šo reģionālo pieeju: darbs pie scenārijiem, kas paredz, pirmkārt, Višegrādas grupas nozīmes devalvāciju vidējā termiņā, un, otrkārt, nepieciešamību atrast "alternatīvu" reģionālo formātu Višegrādas grupai.

2022. gada maija notikumi saistībā ar sesto sankciju paketi (Krievijas naftas un dabasgāzes nākotne ES tirgū) parādīja, ka enerģētiskās drošības jautājums kļūst par Budapeštas galveno prioritāti. Tomēr, ņemot vērā valdības paziņojumus šī jautājuma kontekstā, jāatzīmē, ka tā iemesli galvenokārt attiecas uz iekšpolitiskajiem aspektiem.

ATSAUCES

- ¹ Biden, J.R. Jr. 03.2021. *US National Security Strategic Guidance. Interim National Security Strategic Guidance*. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf>
- ² Khakova, O. 10.10.2019. *Transatlantic energy cooperation gains momentum at the second P-TEC ministerial*. Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/transatlantic-energy-cooperation-gains-momentum-at-the-second-p-tec-ministerial/>
- ³ Neoficiāla saruna ar ASV Enerģētikas departamenta (*Department of Energy*) pārstāvi. 2019. Vašingtona.
- ⁴ *Rezsicsökentés* ("komunālo pakalpojumu izmaksu samazināšana") nodrošina, piemēram, gāzi un elektroenerģiju par iepriekš noteiktu cenu nerūpnieciskajiem patērētājiem, proti, starpība starp šo cenu un faktisko cenu tiek maksāta no valsts budžeta.
- ⁵ Līdztekus Rumānijas ārzonu likumam (tas pats, kura dēļ *ExxonMobile* pameta valsti) ir iespējams, ka Rumānijas prese vēlējas izdarīt spiedienu uz Rumānijas valdībām attiecībā uz to, "kam pārdot valsts resursus".
- ⁶ Rezumējot, ir patiešām grūti atrast kopsaucēju starp Budapeštas paziņojumiem un Ungārijas iestāžu faktiskajām darbībām. Ungārijas politiskajā paziņojumā tika uzsvērts, ka valsts nevēlas ļaut izmantot savu gaisa telpu un zemi nāvējošu ieroču pārvadāšanai (valdības dekrēts [1120/2022. (III. 7.) *Korm. határozat*] ļauj veikt šos pārvadājumus uz citām ES un NATO dalībvalstīm). Bez elektroenerģijas sistēmas regulatora *MAVIR* Ukraina nebūtu pievienojusies un nevarētu pievienoties *ENTSO-E*.
- ⁷ Neatkarīgi no tā, cik saprotams ir ES lēmums ierobežot maksājumus agresoram Krievijai, Eiropas iestādēm būtu arī jāstrādā pie tā, lai nodrošinātu Eiropas rūpniecības un rūpnieciskās ražošanas iespējamību.

Latvija: iesaistīšanās Trīs jūru iniciatīvā un ģeopolitika kā prioritāte

Imants Lieģis

Ir kāds populārs latviešu teiciens, ko varētu attiecināt uz Latvijas dalību Trīs jūru iniciatīvā (3JI): “ne mana cūka, ne mana druva”. Citiem vārdiem sakot, “mans zirgs nepiedalās šajās sacīkstēs” un tāpēc “tas mani neskar, un es neiesaistīšos”. Šis latviešu teiciens raksturo Latvijas sākotnējo iesaisti 3JI. Ideju par šī jaunā foruma izveidi pirmo reizi ierosināja Polijas un Horvātijas prezidenti tieši pirms 2015. gada septembrī Ņujorkā notiekošās ANO Ģenerālās asamblejas sanāksmes. Šo pirmo pasākumu apmeklēja Latvijas ārlietu ministrs kopā ar prezidentiem un citiem ministriem no divpadsmit Eiropas Savienības (ES) valstīm, kas atrodas Adrijas, Melnās un Baltijas jūras reģionos.

Par neieinteresētu iesaistīšanos liecināja dalības līmenis pirmajā samītā, kurā 2016. gadā Dubrovnikā tika aizsākta 3JI. Šajā sanāksmē, kas bija paredzēta kā valstu vadītāju sanāksme, Latviju pārstāvēja Satiksmes ministrijas Tranzīta politikas departamenta direktors. Latvijas īstenotā “nogaidi un paskaties” pieeja nozīmēja, ka Latvijas sākotnējā ieinteresētība bija ļoti pieticīga. Ņemot vērā, ka nākamajā samītā, kas 2017. gadā norisinājās Varšavā, tika nodrošināta prezidenta Donalda Trampa (*Donald Trump*) dalība, nav pārsteigums, ka tajā ieradās arī Latvijas prezidents. Nākamajā šī ikgadējā samita reizē Latvijas pārstāvniecības līmenis atkal nokritās, Bukarestes samītā 2018. gadā piedaloties ārlietu ministram, kaut arī Latvija vienlaikus sāka saskatīt 3JI ekonomiskās dimensijas nozīmību un parakstīja saprašanās memorandu par Trīs jūru iniciatīvas Investīciju fonda (3JIIF) izveidi kopā ar piecām citām valstīm.

Tomēr tikai 2020. gada septembrī Latvijas Ārlietu ministrija izveidoja 3JI nacionālās koordinācijas grupu, lai tā sniegtu ieteikumus par Latvijas iesaisti 3JI un to organizētu, kā arī iniciatīvas ietvarā koordinētu Latvijas intereses. Kopš tā laika Latvijas iesaiste pietiekami pieauga, lai jau 2022. gada jūnijā Rīgā tiktu rīkots 3JI valstu vadītāju samits

un biznesa forums, savukārt maijā – Pilsoniskās sabiedrības forums. Pamatojoties uz Latvijas Saeimas iniciatīvu līdztekus samitam un biznesa forumam norisināsies arī 3JI valstu parlamentu deputātu un līdzīgi domājošu valstu Parlamentārais forums (parlamentu līmeņa sanāksme). Šie pasākumi Latvijai sniedz platformu, kurā demonstrēt tās intereses šīs reģionālās iniciatīvas ietvarā, kā arī izmantot tās piedāvātās iespējas un risināt pašreizējos izaicinājumus, kas ir aktuāli gan reģionā, gan ārpus tā.

Krievijas astoņus gadus ilgušais karš pret Ukrainu, kas 2022. gada 24. februārī tika izvērsts par pilna mēroga militāru uzbrukumu visai valstij, nav atstājis neskartu faktiski nevienu reģionālo vai globālo organizāciju Eiropā. 3JI nav izņēmums. Tas, ka septiņas no divpadsmit 3JI valstīm robežojas vai nu ar Krieviju, vai Ukrainu, nozīmē, ka notiekošais brutālais karš neizbēgami ir ietekmējis to darba kārtību. Tāpēc šī raksta kontekstā pašreizējie 3JI mērķi, kas Latvijai sniedz iespējas un izaicinājumus, tiks aplūkoti šādās četrās grupās:

1. ģeopolitika,
2. ekonomikas izaugsme, reģionālā noturība un investīcijas,
3. energoapgādes drošība,
4. uzticama, ilgtspējīga un iekļaujoša savienojamība.

Šo četru jomu starpā nav skaidru robežlīniju, tās drīzāk pārklājas un sapludinās.

Ģeopolitika

Rīgā notiekošā septītā 3JI samita un biznesa foruma pirmā prioritāte ir "augsta līmeņa ASV dalība". Šī prioritāte jau pati par sevi liecina, ka Latvija 3JI uzskata par primāri ģeopolitisku projektu. Amerikai, Vācijai un Eiropas Komisijai 3JI ir partnera statuss. Ir paredzēts, ka Rīgas samitā piedalīsies Vācijas prezidents Franks Valters Šteinmeiers (*Frank-Walter Steinmeier*). Prezidents Tramps piedalījās otrajā 3JI samitā, kas 2017. gadā norisinājās Varšavā. Arī 2022. gada Latvijas ārējās un drošības politikas gadagrāmatā Latvijas Ārlietu ministrijai tika ieteikts veikt apņēmīgus soļus, lai nodrošinātu prezidenta Džo Baidena (*Joe Biden*) klātbūtni Rīgas 3JI samitā, ņemot vērā, ka "lai gan Ķīna joprojām ir galvenais stratēģiskais izaicinājums, tieši Krievija turpina radīt lielākos draudus Eiropai un Eiropas transatlantiskajiem partneriem"¹.

Latvijas ārpolitika kopš 1991. gada ir balstījusies uz ASV interešu pie-
saisti Latvijai. Latvija uzskata, ka 3JI primāri ir politiski iedvesmota plat-
forma, kurā ASV ir galvenais stratēģiskais partneris. Kopš 2004. gada
un iestāšanās NATO galvenais ASV intereses saglabāšanas instruments
patiešām ir bijis aizsardzības un drošības sektors, sadarbojoties alian-
ses transatlantisko saišu ietvarā. Tādējādi 3JI patlaban tiek izmantota kā
papildu rīks, lai iesaistītu ASV, kā tas ir atspoguļots šajā citātā: "Latvijas
prioritātes sadarbībā ar ASV paliek nemainīgas: ASV militārās klātbūt-
nes stiprināšana reģionā, sadarbības veicināšana digitālajā un tehnolo-
ģiju jomā, kā arī aktīvāka ASV iesaiste Trīs jūru iniciatīvā"².

ASV ir arī atzinusi, ka tai ir svarīga Eiropas nacionālās drošības un
savstarpējo saišu stiprināšana, izmantojot 3JI starpniecību. Kongresa
pētījumā ir norādīts, ka "2020. gada novembrī Pārštāvju palāta pieņē-
ma divpusēju rezolūciju, "pauzot atbalstu Trīs jūru iniciatīvai tās centie-
nos palielināt enerģētisko neatkarību un infrastruktūras savienojamī-
bu, tādējādi stiprinot Amerikas Savienoto Valstu un Eiropas nacionālo
drošību" (Pārštāvju palāta, 672, 116. kongress)"³. Tomēr 3JI valstu un
ASV kopīgās savstarpējās intereses negarantē augstākā līmeņa dalī-
bu no ASV puses, proti, prezidenta Baidena klātbūtni Rīgas samitā
20.–21. jūnijā. Šķiet mazticams, ka viņš pavadīs desmit dienas Eiropā,
ņemot vērā, ka viņš neapšaubāmi apmeklēs 29. un 30. jūnijā Madridē
notiekošo NATO samitu. Prezidents drīzāk apvienos savu braucienu uz
Eiropu ar Kijevas apmeklējumu, sekojot valsts sekretāra Entonija Blinke-
na (*Antony Blinken*) un aizsardzības ministra Loida Ostina (*Lloyd Aus-
tin*) vizītei Ukrainā 24. aprīlī un pirmās lēdijas vizītei 8. maijā. Tas būtībā
nozīmē, ka Latvija mēģinās panākt, ka 3JI samitā piedalās vai nu vice-
prezidente Kamala Harisa (*Kamala Harris*), vai vismaz tirdzniecības sek-
retāre Džīna M. Raimondo (*Gina M. Raimondo*).

Arī Latvijas ārlietu ministrs ir norādījis, ka "Trīs jūru iniciatīva rada
labākus priekšnosacījumus reģiona drošībai"⁴. Šī gada samitā reģio-
nālajai drošībai tiks pievērsta īpaša uzmanība, pateicoties Ukrainas
prezidenta Volodimira Zelenska (*Volodymyr Zelensky*) dalībai. Viņš
ir oficiāli uzaicināts ierasties klātienē. Ja Krievijas karš joprojām būs
aktīvajā fāzē, viņš noteikti nepiedalītos, bet pievienotos tiešsaistē.
Tā kā 3JI ietilpst tikai ES dalībvalstis, Ukrainas centieni iegūt ES kan-
didātvalsts statusu, ko stingri atbalsta Latvija, varētu tikt atkārtoti
uzsvērti Rīgas samitā, pat ja iestāšanās centienus nomainīs lēmumi
par Ukrainas atjaunošanu pēc kara. Jo īpaši tāpēc, ka ES Komisija ir

arī 3JI partnere un Rīgā to pārstāvēs priekšsēdētājas izpildvietnieks, komisārs Valdis Dombrovskis.

Neatkarīgi no pašreizējā kara, kopš 3JI pirmsākumiem tās kontekstā ir bijušas klātesošas iepriekš pastāvējušas ģeopolitiskas vai "politiski iedvesmotas" intereses, kas sniedzas tālāk par ASV iesaisti. Apsverot Latvijas intereses, par tām ir nepieciešams atgādināt. Viena no tām ir spēcīgākas ziemeļu-dienvidu koalīcijas veicināšana kā pretsvars Francijas un Vācijas "motoram", kas bieži tiek uztverts ar negatīvu pieskaņu, jo īpaši attiecībā uz Francijas ambīcijām, kas saistītas ar ES suverenitāti, un Vācijas pārmērīgo paļaušanos uz gāzes piegādēm no Krievijas, izmantojot *Nord Stream* cauruļvadus. Abus šos aspektus ir ietekmējis Krievijas karš Ukrainā. Līdz ar prezidenta Emanuela Makrona (*Emmanuel Macron*) atkārtotu ievēlēšanu uz vēl vienu piecu gadu termiņu Francija turpinās īstenot viņa centienus panākt lielāku ES suverenitāti. Vācija ir apturējusi gāzesvada *Nord Stream 2* pabeigšanu un strādā pie tā, lai kopā ar ES partneriem samazinātu atkarību no Krievijas energoresursu piegādēm, taču politiski samazinātā tempā. Vācija oficiāli ir 3JI partnere, savukārt Francija nav, bet tā ir uzaicināta piedalīties samītā. Kaut arī daudzas ES politikas nevar virzīt uz priekšu bez Francijas un Vācijas piekrišanas, Latvija nav vairījiesies paust iebildumus pret lielāku ES autonomiju aizsardzības jomā, kā arī Krievijas un Vācijas *Nord Stream* projektu. Tāpat Latvija nav vairījiesies arī no tiešiem kontaktiem ar Vācijas un Francijas partneriem, par ko liecina gaidāmā prezidenta Šteinmeiera klātbūtne samītā un Francijas ārlietu ministram izteiktais uzaicinājums piedalīties. Francijas dalība ir mazticama, ņemot vērā vēlēšanas un valdības maiņas procesu. 3JI noteikti var izmantot kā forumu, lai "apcirptu spārnus" mēģinājumiem saglabāt atkarību no Krievijas, kā arī mēģinājumiem mazināt ASV un transatlantisko iesaisti Eiropas aizsardzībā.

Polijai kā sestajai lielākajai ES valstij pēc teritorijas un piektajai lielākajai pēc iedzīvotāju skaita piemīt arī reģionālas ambīcijas, kas ne vienmēr atbilst Latvijas interesēm. Nav šaubu, ka, formulējot un paziņojot par 3JI ideju 2015. gadā, kas bija arī gads, kad amatā stājās gan Polijas prezidents Andžejs Duda (*Andrzej Duda*), gan Horvātijas prezidente Kolinda Grabara-Kitaroviča (*Kolinda Grabar-Kitarović*), abi ņēma vērā gan savu valstu iekšpolitiskos apsvērumus, gan ģeopolitiskos centienus. Tas, iespējams, arī izskaidro Latvijas sākotnējo piesardzību attiecībā uz pilnvērtīgu iesaistīšanos. Raugoties no ģeopolitiskā, stratēģiskā

un drošības viedokļa, Polijai ir īpaši būtiska loma 3JI reģiona Baltijas jūras daļā. Šī loma balstās uz tās vairāk nekā tūkstoš gadu ilgo vēsturi (piemēram, kādreizējā impērija kopā ar Lietuvu; pretošanās kustības "Solidaritāte" izveide Aukstā kara laikā) un ģeogrāfiju (Baltijas jūras valsts, kurai ir sauszemes robeža ar Vāciju, Ukrainu, Krieviju (Kaļiņingradu), Baltkrieviju, Slovākiju un Čehiju). 3JI tika dibināta nemierīgajā 2016. gadā, kura vasarā notika arī *Brexit* referendums, savukārt novembrī – pretrunīgi vērtētā ASV prezidenta Trampa ievēlēšana. Polijas valdībā kopš 2015. gada ir dominējusi partija "Likums un taisnīgums". Dēvēta par "populistisku", šī valdība ir krustojusi zobenus ar ES par ES tiesību aktu saderību ar Polijas tiesību aktiem un ar to saistītajiem jautājumiem par ES finansējumu Polijai.⁵

Lūkojoties no Latvijas perspektīvas, Polijas centieni stiprināt transatlantiskās saites (par ko liecina Trampa klātbūtne Varšavas samītā) var būt pozitīvi vērtējami, savukārt Polijas reģionālās ambīcijas un strīdi ar Briseli varētu radīt negatīvas sekas ES kontekstā. Tomēr šogad šos negatīvus elementus atstāj ēnā Polijas izšķirošā un slavējamā loma, palīdzot Ukrainai politiskajā, militārajā un bēgļu jomā.

Arī Ķīna ir figurējusi kā faktors 3JI izveidē, proti, kā pretsvars Ķīnas ietekmei, kas izriet no tās finanšu ieguldījumiem infrastruktūrā, un tās diplomātiskajai uzstājībai, izmantojot Jostas un ceļa iniciatīvu. Šo aspektu ir atzīmējusi arī ASV.⁶ Neraugoties uz Ķīnas 17+1 formāta (kas galvenokārt ietver Centrālās un Austrumeiropas partnerus) lielo pārklāšanos ar 3JI valstīm, sākotnējais flirts starp abām iniciatīvām kopš to sākotnējiem kontaktiem, kad Ķīna tika uzaicināta un pat pārstāvēta 3JI samītā, ir apdzisis. 17+1 formāts līdz ar Lietuvas aiziešanu arī nesen saruka līdz 16+1, un tas liecina, ka šajā formātā ietilpstošās ES dalībvalstis turpmāk varētu savās attiecībās ar Ķīnu izvēlēties vairāk paļauties uz pilno ES 27+1 formātu.

Latvijas nostāja par attiecībām ar Ķīnu ir reizumis bijusi neviennozīmīga, piemēram, ir bijuši mēģinājumi attīstīt transporta pakalpojumus virzienā uz austrumiem pa Ķīnas-Eiropas sauszemes transporta maršrutu.⁷ Taču sapņi par Ķīnas investīcijām Latvijas infrastruktūrā, kuru augstākais punkts bija Ķīnas premjerministra klātbūtne Rīgā 2016. gadā, kopš tā laika ir izkūpējuši. Latvijas finanšu līdzekļi, kurus bija paredzēts piešķirt projektiem ar Ķīnu, tika novirzīti uz 3JIIF. Pašreizējais virziens, šķiet, ir stingri piesaistīts ASV īstenotajai pieejai attiecībās ar Ķīnu, fokusējoties uz to, lai nepieļautu nekādu Ķīnas iesaisti Latvijā. Kā norādīts

iepriekš, pastāv arī citi ģeopolitiskie faktori, kas ietekmē Rīgā notiekošo 3JI sanāksmju darba kārtību. Veidojas arī varbūtība par interesantu pretsvaru Ķīnai, ņemot vērā iespējamo Japānas pārstāvju dalību samītā. Transatlantisko saišu stiprināšanai ir uzaicināts arī Kanādas ārlietu ministrs, īpaši paturot prātā Kanādas vadošo lomu Latvijā bāzētajā NATO paplašinātās klātbūtnes (*Enhanced Forward Presence*) kaujas grupā. Tādējādi Latvija paplašina līdzīgi domājošo valstu intereses, mudinot tās pievērsties šim reģionālajam formātam.

Ekonomikas izaugsme, reģionālā noturība un investīcijas

Latvijas Ārlietu ministrija publiski nepieejamos darba dokumentos ir norādījusi, ka jau no paša sākuma Latvija ir atbalstījusi iniciatīvas ekonomiskās dimensijas izveidi. Šī dimensija ir nostiprināta 3JIIF, kas papildina ES finanšu stratēģijas un atbalsta prioritātes klimata, zaļās mobilitātes, transporta, digitalizācijas un enerģētikas jomā. No "paša sākuma" vietā, iespējams, precīzāk būtu teikt "kopš 2018. gada", kad, kā jau tika minēts, Latvija bija viena no sešām 3JI valstīm, kas vienojās par 3JIIF izveidi. Līdz šim divas no sešām valstīm (Čehija un Slovākija) nav piešķirušas finansējumu, savukārt Latvija vienojās par 20 miljonu eiro piešķiršanu un to lielāko daļu jau ir iemaksājusi.

Pērn Latvijas ārlietu ministrs atgādināja, ka Aukstā kara gados 3JI reģions tika atmests atpakaļ savā attīstībā, un tā infrastruktūra un ekonomika tika noplicinātas.⁸ Tas, šķiet, norāda uz to, ka Latvija uzskata 3JI par vēl vienu ES iekšienē pieejamu ekonomisko instrumentu cīņai pret Aukstā kara sekām. Raugoties no šodienas perspektīvas, šķiet acīmredzams, ka galvenā uzmanība tiks pievērsta ES instrumentiem un fondiem, lai mazinātu divu krīžu negatīvo ietekmi. ES nauda tiks maksimāli izmantota, pirmkārt, lai palīdzētu atgūties no *Covid-19* pandēmijas un, otrkārt, lai risinātu ievērojamās ekonomiskās sekas, ko rada Krievijas īstenotais karš pret Ukrainu.

Latvijas pašreizējās ekonomiskās prioritātes 3JI ietvarā ir atspoguļotas informācijā par samitu, kur tiek uzsvērti šādi aspekti: a) patiesas ES līmeņa kohēzijas un reģiona noturības stiprināšana; b) tādu reģiona projektu izstrāde, kas veicina ilgtspējīgu infrastruktūras savienojamību, kā arī ekonomikas izaugsmi; c) publisko un privāto investīciju

piesaiste reģiona savienojamības attīstībai.⁹ Labas ilgtermiņa investīciju perspektīvas uzņēmumiem uzsvēra arī Latvijas prezidents pagājušā gada novembrī, uzstājoties Dubajā notiekošās izstādes *EXPO2020* īpašajā sanāksmē, kas bija veltīta 3JI samitam un biznesa forumam.¹⁰ Turklāt Latvija aktīvi cenšas panākt ASV investoru dalību Biznesa forumā, kā norāda Latvijas vēstnieks Vašingtonā.¹¹ Galvenais instruments, lai ieguldītu lielajos reģionālajos infrastruktūras projektos, ir 3JIF. Fonds ir izveidojusi un vada *Amber Infrastructure Group* Londonā, un šajā konsorciā Latviju pārstāv Latvijas valsts attīstības finanšu institūcija *Altum*¹². *Altum* mērķis ir nodrošināt, lai fonda investīciju projekti būtu dzīvotspējīgi un ilgtspējīgi, nevis balstīti uz "vēlmju domāšanu". Tas vienlīdz lielā mērā attiecas gan uz Latvijas, gan citu 3JI valstu projektiem.

Fonds tika dibināts 2019. gadā ar sākotnējo piešķirumu 500 miljonu eiro apmērā no Polijas un Rumānijas attīstības bankām, un tas tika izveidots kā finanšu platforma infrastruktūras projektu attīstīšanai enerģētikas, transporta un digitālās komunikācijas sektorā, lai veicinātu reģiona ekonomikas izaugsmi un sadarbības perspektīvas. 3JI dalībvalstis ir apsolījušas fondam kopumā piešķirt aptuveni vienu miljardu eiro. Arī Trampa administrācija ir solījusi fondam piešķirt līdzekļus līdz pat viena miljarda ASV dolāru apmērā, taču iemaksu veikšana fondā vēl nav pabeigta. 2021. gada februārī ASV Kongresa divpartiju locekļu grupa mudināja Baidena administrāciju turpināt iepriekšējās administrācijas solīto finansiālo atbalstu 3JI un aicināja pabeigt apstiprināto 300 miljonu ASV dolāru investīciju piešķiršanu. Rīgas samīts sniegs iespēju pabeigt šo procesu. Papildus sadarbības stiprināšanai un infrastruktūras uzlabošanai reģionā, fonda mērķis ir nodrošināt peļņu saviem investoriem. Par fonda ieguldījumu procesu ir atbildīgas profesionālas un neatkarīgas struktūras.

Fonda investori var būt institūcijas, kas pārstāv Trīs jūru iniciatīvas valstis, starptautiskās finanšu institūcijas un privātie investori no visas pasaules. Tiek lēsts, ka fonda rīcībā būs no trīs līdz pieciem miljardiem eiro, tam investējot projektos, kuru kopējā vērtība sasniegs 100 miljardus eiro. 3JIF līdzekļi papildina valsts naudu un ES fondus.¹³ Latvija ir apsolījusi piešķirt 20 miljonus eiro, no kuriem daļa jau ir samaksāta. Trīs valstis, proti, Austrija, Čehijas Republika un Slovākija, vēl nav apņēmušās veikt iemaksas fondā. 2020. gada februārī Rīga organizēja fondam veltītu konferenci, kurā 3JI valstu pārstāvji sadarbojās ar Latvijas

valdības un biznesa kolēģiem. Ir skaidrs, ka plānotais Biznesa forums sniegs iespēju fokusēties uz Latvijas astoņiem fondā iesniegtajiem projektiem, proti:

1. *Rail Baltica*;
2. Vēja parka projekta izstrāde;
3. Viedo āra apgaismojuma tehnoloģiju ieviešana;
4. Mobilitātes risinājumu izstrāde un ieviešana;
5. Projekta *Via Baltica* posma būvniecība;
6. Piekrastes sašķidrinātās dabasgāzes termināļa būvniecība;
7. Pārrobežu optiskās šķiedras kabeļu tīkla attīstība;
8. Datu centru pārrobežu tīkla attīstība.

Neviens no šiem Latvijas projektiem vēl nav saņēmis statusu "operacionāls" vai saņēmis finansējuma piešķirumu no *Amber Infrastructure Group*. Pašlaik divi projekti, viens no tiem ir Polijas iesniegts (transport), un otrs, Bulgārijas, Čehijas Republikas un Slovākijas iesniegts (ilgtspējīga enerģija), ir aktīvi un funkcionējoši, savukārt trešais, ko iesniegusi Igaunija (digitālā infrastruktūra), vēl gaida. 3JI samītā Latvija centīsies panākt, ka visas 3JI valstis veic finansējuma iemaksu Investīciju fondā (vai apņemas to veikt), kā arī nodrošināt ASV solītā maksājuma realizēšanos, un mēģinās piesaistīt fondam privātās investīcijas. Bez šaubām tiks mēģināts arī pārliecināt citas līdzīgi domājošas valstis veikt ieguldījumus šajā fondā, turklāt Japāna jau ir paudusi savu interesi šajā kontekstā.

Energoapgādes drošība

Kaut arī 3JI, cita starpā, tika izveidota, lai mazinātu savienojamības nepilnības enerģētikas sektorā, šķiet mazticams, ka tā var sniegt pievienoto vērtību īstermiņa situācijā, kad jautājums par Eiropas atkarību no Krievijas energoresursiem ir kļuvis tik neatliekams. Patiešām, Krievijas eskalējošais karš var izrādīties "paslēpusies svētība", kas palīdzēs izbeigt sadarbību ar piegādātāju, kura ienākumi tiek izmantoti, lai finansētu brutālās militārās darbības pret Ukrainu. Latvijai un citām 3JI valstīm tā ir paša kara krīze, nevis 3JI pastāvēšana, kas ir radījusi garām nelaižamu iespēju panākt lielāku energoapgādes neatkarību.

Kā jau iepriekš tika minēts, divi no astoņiem Latvijas 3JIIF iesniegtajiem projektiem ir saistīti ar enerģētikas nozari: vēja parka projekta

izstrāde un sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) termināja būvniecība. Neviens no šiem projektiem nav kļuvis operacionāls fondu pārvaldošā *Amber Infrastructure Group* ietvarā. Kādas ir 3JI sniegtās iespējas un izaicinājumi enerģētikas nozarē? Centieni palielināt enerģētisko neatkarību ir izšķiroši svarīgi visam reģionam kopumā un arī konkrēti Latvijai. Latvija ir ilgstoši no Krievijas iepirkusi aptuveni 90 % tai nepieciešamās gāzes. Ņemot vērā ES sankcijas un nepārprotamo nepieciešamību diversificēt energoresursus, Latvijas Saeima neseno nobalsoja par Krievijas gāzes piegādes pilnīgu aizliegšanu līdz 2023. gada 1. janvārim.¹⁴

Latvija ir kavējusies attiecībā uz savas atkarības no Krievijas gāzes mazināšanu un tikai tagad virza lēmumus par sava SDG termināja būvniecību. Ir aplēses, kas liecina, ka šāds terminālis varētu būt gatavs ne agrāk kā 2023. gada vasarā, kas pats par sevi var izrādīties nereāls un nerasniedzams laika grafiks. Valdība patlaban mēģina pieņemt lēmumu par to, kur šādam terminālim būtu jāatrodas un kas to būvēs. Jebkuru iztrūkumu šajā pārejas periodā, visticamāk, varēs kompensēt, izmantojot Lietuvas SDG termināli vai arī to, kuru šogad Paldiskos plāno uzbūvēt Igaunija.

Vienlaikus ir izskanējušas šaubas par nepieciešamību Latvijai būvēt SDG termināli, kas desmit gadu laikā varētu kļūt par "apgrūtinošu aktīvu" (*stranded asset*), ņemot vērā nepieciešamību pāriet uz atjaunīgo energoresursu piegādēm laikā, kad samazināsies arī gāzes pieprasījums. Pastāv arī aplēses, ka Klaipēdas SDG terminālis faktiski varētu nodrošināt 80 % no visām trim Baltijas valstīm nepieciešamā gāzes apjoma. Pirms 2022. gada oktobrī notiekošajām vēlēšanām Latvijā varētu pastāvēt noteiktas aprindas, kas izdara spiedienu uz pašreizējo Latvijas valdību, lai atbalstītu SDG projektu Skultē, kas atrodas darba kārtībā jau vairākus gadus. Šajā kontekstā būtu vēlams apsvērt alternatīvas, tomēr, ja projekts tiks īstenots, tam vajadzētu balstīties tikai uz komerciāliem pamatiem bez jebkāda valsts finansiāla atbalsta, lai izvairītos no tā, ka Latvijas nodokļu maksātājiem tas ir jāfinansē. Ilgtermiņā šķiet loģiskāk izvēlēties vēja parka projektu kā prioritāro projektu 3JI ietvarā.

Infrastruktūra un piegādes avoti ir jautājumi, kuriem steidzami jāpievērš uzmanība, un kuri 3JI samita priekšvakarā tiek definēti kā prioritāri. Latvijas, Lietuvas un Polijas prezidentu piedalīšanās 2022. gada 5. maija oficiālajā ceremonijā, lai atklātu Polijas–Lietuvas gāzes starpsavienojumu (*GIPL*), kas savieno Polijas tīklu ar Lietuvas SDG termināli, norāda,

cik politiski nozīmīgi reģionam ir kļuvuši piegādes ceļi, kā arī neatliekamā vajadzība, kas diktē, ka ir "jāatbrīvojas no Krievijas ietekmes"¹⁵.

Lai gan Apvienotā Karaliste oficiāli nav 3JI partnere, ir neapstiprināti ziņojumi par ārlietu ministres Elizabetes Trusas (*Elizabeth Truss*) dalību Rīgas sanāsmēs, kā arī indikācijas par Apvienotās Karalistes interesi izmantot samitu, lai veicinātu kodolenerģijas izmantošanu kā vēl vienu iespēju panākt enerģētisko drošību. Kaut arī jautājums par kodolenerģiju nav nonācis Latvijas politiskajā dienaskārtībā, Apvienotās Karalistes ārlietu ministres klātbūtne samitā būtu apsveicams notikums.

Krievijas īstenotais pilna mēroga karš Ukrainā ir Latvijai sniedzis nepieciešamo stimulu steidzami uzlabot situāciju enerģētiskās drošības jomā. Latvija tika "stumta", bet "nesteidzās" izmantot iepriekšējās iespējas brīvprātīgi samazināt atkarību no Krievijas. Iespējams, tas bija saistīts ar spiedienu, ko uz iepriekšējām Latvijas valdībām izdarīja bijušie politiķi (piemēram, bijušais Ministru prezidents Aigars Kalvītis) un citi, kas ieņēma vadošus amatus enerģētikas uzņēmumos, kuri pārstāvēja Krievijas intereses. Iekšpolitisko lēmumu pieņemšana attiecībā uz alternatīvajiem piegādes avotiem un pāreju uz atjaunīgajiem energoresursiem vēl ir priekšā. Ņemot vērā infrastruktūras projektu ārējo un neatkarīgo novērtējumu 3JIF ietvarā, būtu jāizmanto iespēja vairāk fokusēties uz atjaunīgo energoresursu piegādēm, izmantojot 3JI. Šī pieeja saskan ar ES politiku, kuras mērķis ir samazināt atkarību no fosilajiem energoresursiem. Šāda ilgtermiņa izvēle palīdzētu stiprināt Latvijas ekonomiku, kā arī padarīt to stabilāku un prognozējamāku. Ziemeļu–dienvidu infrastruktūras attīstīšana 3JI ietvarā varētu palīdzēt Latvijai samazināt ģeopolitisko ievainojamību, kas izriet no tās vēsturiskās sasaistes ar austrumiem.

Uzticama, ilgspējīga un iekļaujoša savienojamība

Gada sākumā ikgadējās ārpolitikas debatēs Latvijas parlamentā Latvijas ārlietu ministrs atzina, ka "Trīs jūru iniciatīva tika izveidota, lai attīstītu nozīmīgus infrastruktūras projektus un mazinātu esošās savienojamības plaisas starp Eiropas Savienības ziemeļu un dienvidu reģionu enerģētikas, transporta un digitālās komunikācijas sektoriem"¹⁶. Rīgā paredzētais 3JI samits un biznesa forums tika īsumā pieminēts, tuvojoties ministra Saeimas uzrunas pašam beigām.

Iespējas un izaicinājumi, ko rada uzlabota savienojamība 3JI reģionā, kurā dzīvo aptuveni 110 miljoni iedzīvotāju, piedāvā iespēju atrastīt nepārtrauktu ekonomiskās izaugsmes potenciālu. Igaunijas 2020. gadā organizētajā virtuālajā 3JI samitā tika uzsvērtā viedās savienojamības koncepcija, proti, digitālo komponentu paplašināšana enerģētikas un transporta infrastruktūrai.¹⁷

Enerģētiskā drošība, kā jau tika minēts iepriekš, ir neatņemama savienojamības sastāvdaļa. Kā vēl Latvija izmanto citas ekonomiskās izaugsmes iespējas, pateicoties lielākai savienojamībai? Latvijas savienojamība sākas ar mūsu ziemeļu un dienvidu kaimiņiem. Latvijas ģeogrāfiskais novietojums starp Igauniju un Lietuvu nozīmē, ka savienojamība, izmantojot Baltijas valstu sadarbību, ir daļa no Latvijas DNS. Tas nozīmē arī to, ka šī ir vērtība, kas jāpiedāvā partneriem, kas 3JI teritoriālajā ietvarā atrodas tālāk. Latvijai ir jāizmanto sava pašreizējā pozitīvā iesaiste, lai uzrunātu partnerus, ar kuriem esam bijuši mazāk saistīti. Transporta savienojamība, piemēram, ar Rumāniju un Bulgāriju ir vāja. Rumānijai un Bulgārijai nav Rīgā bāzētu vēstniecību, tāpat kā Latvijai nav klātienes pārstāvniecības Bukarestē un Sofijā. 3JI sniedz iespēju tieši sadarboties ar katru Višegrādas grupas valsti atsevišķi un laikā, kad Višegrāda kā četru valstu grupa saskaras ar iekšējām problēmām.

Gatavojoties 3JI samitam, ASV tirdzniecības palātas Latvijā un Bulgārijā sadarbojās ar *Digital Poland* un *Google*, lai 2022. gada 28. aprīlī sarīkotu digitālo konferenci. Tajā tika uzsvērtā nepieciešamība sadarboties digitālajā jomā, veicināt pārrobežu savienojamību un nodrošināt viedos enerģētikas, transporta un digitālos tīklus.¹⁸ Papildu uzmanība savienojamībai tika pievērsta ar pasākumu, ko 12. maijā Londonā organizēja Latvijas un Polijas vēstniecības, popularizējot uzņēmējdarbības iespējas, lai novērstu ziemeļu–dienvidu savienojamības plaisu enerģētikas, transporta un digitālajā sektorā, kā arī iesaistītu 3JIIF.¹⁹

Viens no Latvijas prioritārajiem 3JI projektiem ir *Rail Baltica*, kura centrā atrodas dzelzceļa savienojamība un kas sniedz savienojamības un ekonomiskās izaugsmes iespējas. Apvienotās Karalistes un Francijas Eirotunnelis, kā arī Ēresunda tilts, kas savieno Zviedriju un Dāniju, ir piemēri projektiem, kas sniedz reģionālajai ekonomikai tādus dinamiskus ieguvumus, kuri ne vienmēr ir bijuši acīmredzami plānošanas posmos. Pašu *Rail Baltica* projektu ir "apsēdušas" pārvaldības problēmas, trim Baltijas valstīm nespējot izveidot neatkarīgu, profesionālu struktūru, kas vadītu projektu un stāvētu pāri nacionālajām interesēm. Latvijas

3JI ietvarā iesniegtais *Rail Baltica* posms attiecas uz Salaspils kravu pārkraušanas termināli. Pastāv šaubas par to, ka šis projekts iegūs finansējumu no 3JIF. Projektam, iespējams, trūkst stabila ekonomiskā pamatojuma, jo tajā bija paredzēts savienot austrumu–rietumu dzelzceļa un autoceļu savienojumus ar *Rail Baltica* ziemeļu–dienvidu savienojumu. Nav arī skaidrs, vai Salaspils tiek uztverta kā centrs/loģistikas centrs, kas piesaista interesi ārpus Latvijas robežām. Pašreizējie apstākļi nozīmē, ka gan dzelzceļa, gan autoceļu kravu pārvadājumi starp Latviju un Krieviju turpinās samazināties, tādējādi radot šaubas par komerciālo pamatojumu apvienot austrumu–rietumu un ziemeļu–dienvidu maršrutus caur Salaspili. Turklāt gandrīz pēdējo desmit gadu laikā Salaspils projektam nav izdevies piesaistīt privātās investīcijas, kas to varētu padarīt nepievilcīgu potenciālajiem investoriem, kuri 3JIF ietvarā meklē peļņu. Ar *Rail Baltica* saistītās grūtības var kavēt projekta centienus iegūt papildu finansiālo atbalstu no 3JIF.

Secinājumi un ieteikumi

Turpināt ASV iesaistīšanu 3JI ir uzdevums, kurš jāturpina uzskatīt par prioritāru. Latvijai ir pilnībā jāizmanto 3JI kā forums, kas noraida mēģinājumus saglabāt atkarību no Krievijas, kā arī centienus mazināt ASV un transatlantisko iesaisti Eiropas aizsardzībā. Ņemot vērā interešu un uz konkrētiem jautājumiem balstīto grupējumu daudzveidību un dažādību ES, Latvijai nevajadzēs uzsvērt, ka 3JI ir sava veida pretsvars Francijas un Vācijas “motoram”. Ņemot vērā jauktos ģeopolitiskos vēstījumus, kas nāk no Berlīnes, Latvijai būs uzmanīgi jā rūpējas par Vācijas partnerību ar 3JI.

Polijas kā stratēģiska reģionālā dalībnieka loma, kas stiprina transatlantiskās drošības saites, kopā ar Baltijas valstīm veido daļu no NATO austrumu flanga, kā arī atbalsta Ukrainu, nozīmē, ka Latvijai ir jāturpina izmantot 3JI kā instruments Polijas reģionālās lomas atbalstīšanai. Latvijai būtu jāpalīdz nodrošināt, ka Ukraina īstermiņā saglabā savu vietu 3JI dienaskārtībā, jo īpaši ņemot vērā Ukrainas kā izšķiroši svarīgas Melnās jūras reģiona valsts atrašanās vietu un tās pausto interesi pievienoties iniciatīvai. Ukrainai varētu piedāvāt īpašu partnerattiecību statusu sadarbībai ar 3JI, ņemot vērā, ka pati dalība ir iespējama tikai ES dalībvalstīm.

Latvijai ir nepieciešams saņemt 3JIF atbalstu tās projektiem. Latvijas nodokļu maksātāji varētu vēlēties uzzināt, kādu atdevi Latvija saņems no tās 20 miljonu eiro ieguldījuma fondā. *Altum* būtu jāturpina aktīvi iesaistīties fonda darbībā. Ja samītā neizdosies panākt 300 miljonu ASV dolāru investīciju iemaksas pabeigšanu un panākt, ka visas 3JI valstis veic (vai apsola veikt) ieguldījumu fondā, Latvijai būs jāturpina šo neatrisināto jautājumu pabeigšana. Latvijai arī būtu jāturpina centieni mudināt līdzīgi domājošas valstis (kā Japāna, Apvienotā Karaliste) ieguldīt fondā.

Ņemot vērā steidzamo nepieciešamību īstenot politiku, kas paredz samazināt reģionālo enerģētisko atkarību no Krievijas, Latvija var izmantot 3JIF kā papildu finanšu instrumentu šī mērķa sasniegšanai. Tā vietā, lai koncentrētos uz SDG termināļa būvniecību, kura izmantošana tuvāko desmit gadu laikā varētu kļūt lieka, Latvijai ir jāfokussējas uz atjaunīgo energoresursu piegāžu attīstīšanu 3JI ietvarā. Iespējas samazināt atkarību no fosilajiem energoresursiem, izmantojot 3JI projektus, būs jāaskaņo ar ES politiku un finanšu resursiem. Latvijas gadījumā, šķiet, ka ilgtermiņā loģiskāka būtu izvēle par prioritāru projektu 3JI ietvarā noteikt vēja parka projektu. SDG projekts būtu jāvirza tikai tad, ja tas ir komerciāli dzīvotspējīgs projekts, kurš nav jāsubsidē no Latvijas nodokļu maksātāju līdzekļiem. Turklāt Latvijai savienojamības kontekstā ir jātiecas uz pozitīvu sadarbību ar tai mazāk pazīstamiem partneriem 3JI ietvarā, piemēram, Rumāniju un Bulgāriju. Rūkošā austrumu–rietumu savienojumu nepieciešamība ir vēl vairāk jāaizstāj ar ziemeļu–dienvidu savienojumiem, kuru gadījumā 3JI piedāvā skaidras politiskās un ekonomiskās iespējas.

Latvija ir veiksmīgi paplašinājusi 3JI tvērumu un robežas, iekļaujot arī pilsonisko sabiedrību un parlamentāro dimensiju. Parlamentārajiem un pilsoniskajiem pārstāvjiem ir jāturpina fokusēties uz prioritātēm, kas saistītas ar reģiona ekonomikas uzlabošanu, nevis jāiestrēgst citos aspektos. Rīgas sanāksmju panākumu rādītājs varētu būt saistīts ar dalībvalstu un ASV iemaksām 3JIF. Krievijas paplašinātā kara pret Ukrainu rezultātā turpinās pieaugt 3JI reģionālā un ģeopolitiskā nozīme.

Latvija pēdējā laikā ir izmantojusi visus pieejamos resursus, lai ar Valsts prezidenta kancelejas, Ārlietu ministrijas un *Altum* starpniecību popularizētu 3JI darba kārtību gan Ziemeļamerikā, gan Eiropā. Jaunākais impulss Latvijas lielākai iesaistei un apņēmībai 3JI ietvarā, šķiet, ir nācis no Valsts prezidenta Egila Levita, kurš, bez šaubām, novērtēja šī formāta trāpīgo aprakstu, proti, ka iniciatīva ir "politiski iedvesmota

un komerciāli virzīta". Tā vietā, lai nogaidītu, kā 3JI attīstīsies tālāk, viņš saprata, ka Latvija var gūt priekšrocības no komerciālās virzības elementa. Latvijai tagad attiecībā uz 3JI ir "zirgs, kas piedalās sacīkstēs", un kā liecina 2022. gada maijā un jūnijā Rīgā organizētie pasākumi, tā ir pilnībā iesaistījusies. Teiciens "ne mana cūka, ne mana druva" vairs neattiecas uz Latvijas pieeju 3JI.

ATSAUCES

- ¹ Lieģis I., 2022. *Kā 2022. gadā Latvija tiks galā ar Franciju un uzmanības trūkuma draudu kokteili?* No: Broka, S., Sprūds, A. (red.), *Latvijas ārējā un drošības politika*, Rīga: Hansa Print Riga, 52. lpp. https://lai.lv/publikacijas/latvijas-areja-un-drosibas-politika-gadagramata-2022-956?get_file=1
- ² Rinkēvičs E., 2022. Ārlietu ministra ievadvārdi. No: Broka, S., Sprūds, A. (red.), *Latvijas ārējā un drošības politika*, Rīga: Hansa Print Riga, 10. lpp. https://lai.lv/publikacijas/latvijas-areja-un-drosibas-politika-gadagramata-2022-956?get_file=1
- ³ Gardling, S. E. and Mix D. E. 2021. *The Three Seas Initiatives*. Congressional Research Service. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11547>
- ⁴ Rinkēvičs, E. 28.01.2021. *Ārlietu ministra uzruna Saeimas ārpolitikas debatēs*. Latvijas Republikas Ārlietu ministrija. <https://www.mfa.gov.lv/lv/arlietu-ministra-uzruna-saeimas-arpolitikas-debates>
- ⁵ Hutton, W. 31.10.2021. *The EU Is Locked in a Momentous Fight with Poland. And the UK Is Backing the Wrong Side*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/oct/31/boris-johnson-picked-wrong-side-polands-battle-with-eu-over-rule-of-law>
- ⁶ Gardling, S. E. and Mix D. E. 2021. *The Three Seas Initiatives*. Congressional Research Service. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11547>
- ⁷ Eichmanis, J. 2021. *Trīs jūru iniciatīva: turpmākā attīstība*. No: Broka, S., Sprūds, A. (red.), *Latvijas ārējā un drošības politika*, Rīga: Hansa Print Riga, 89. lpp. https://www.lai.lv/publikacijas/latvian-foreign-and-security-policy-yearbook-2021-902?get_file=2
- ⁸ Rinkēvičs, E. 28.01.2021. *Ārlietu ministra uzruna Saeimas ārpolitikas debatēs*. Latvijas Republikas Ārlietu ministrija. <https://www.mfa.gov.lv/lv/arlietu-ministra-uzruna-saeimas-arpolitikas-debates>
- ⁹ *Three Seas Initiative*. 2022. *2022 Summit and Business Forum in Riga*. <https://3seas.eu/event/2022-summit-and-business-forum-in-riga>
- ¹⁰ Levits, E. 27.11.2021. *Valsts prezidents: Latvijas dalība "EXPO 2020 DUBAI" sekmē mūsu atpazīstamību pasaulē*. Latvijas Valsts prezidenta kanceleja. <https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidents-latvijas-daliba-expo-2020-dubai-sekme-musu-atpazistamibu-pasaule>
- ¹¹ Selga, M. 28.04.2022. *Panorāma*. LSM, Latvijas Radio un Latvijas Televīzijas oficiālais ziņu portāls. Pieejams no: <https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/28.04.2022-panorama.id259954>
- ¹² ALTUM. 2022. Valsts attīstības finanšu institūcija ALTUM. <https://www.altum.lv>
- ¹³ *Trīs jūru iniciatīvas investīciju fonds*. 2022. Valsts attīstības finanšu institūcija ALTUM. Pieejams no: <https://www.altum.lv/pakalpojumi/tris-juru-iniciativas-investiciju-fonds/> un Gardling, S. E. and Mix D. E. 2021. *The Three Seas Initiatives*. Congressional Research Service. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11547>

- ¹⁴ *Exiting Russian Gas Market Supported by Latvian Saeima*. 31.10.2022. LSM, Latvijas Radio un Latvijas Televīzijas oficiālais ziņu portāls. <https://eng.lsm.lv/article/politics/saeima/exiting-russian-gas-market-supported-by-latvian-saeima.a454424/>
- ¹⁵ *Valsts prezidents: Polijas-Lietuvas gāzes starpsavienojums sniegs būtisku drošības pienesumu visām Baltijas valstīm un Somijai*. 05.05.2022. Latvijas Valsts prezidenta kanceleja. <https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidents-polijas-lietuvass-gazes-starpsavienojums-sniegs-butisku-drosibas-pienesumu-visam-baltijas-valstim-un-somijai>
- ¹⁶ Rinkēvičs, E. 27.01.2022. Ārlietu ministra uzruna *Saeimas ārpolitikas debatēs*. Latvijas Republikas Ārlietu ministrija. <https://www.mfa.gov.lv/lv/arlietu-ministra-uzruna-saeimas-arpolitikas-debates>
- ¹⁷ *Smart Connectivity*. 2022. *2022 Summit and Business Forum in Riga*. <https://3seas.eu/about/smart-connectivity>
- ¹⁸ *Digital Transformation in the 3SI Region Addressing New Challenge*. *2022 Summit and Business Forum in Riga*. <https://3seas.eu/media/news/digital-transformation-in-the-3si-region-addressing-new-challenge>
- ¹⁹ *Three Seas Initiative: Business Opportunities in Filling the North-South Connectivity Gap*. 2022. Eventbrite. <https://www.eventbrite.co.uk/e/315340099727?aff=efbneb>

Lietuva: sinerģiju meklēšana

Ģedimins Varvuolis (*Gediminas Varvuolis*),
Ģedimins Vitkus (*Gediminas Vitkus*)

Lai labāk izprastu Lietuvas attieksmi pret Trīs jūru iniciatīvu (3JI), ir jāņem vērā tās kopējā attieksme pret reģionālo integrāciju un subreģionu sadarbību. Lietuva kā pilntiesīga Eiropas Savienības (ES) dalībvalsts ir ļoti uzticīga Eiropas projektam. Tās politiskā elite uzskata, ka Eiropas Savienības saglabāšana un stiprināšana kā tāda ietilpst Lietuvas primārajās nacionālajās interesēs. Vienlaikus Lietuva ir iesaistīta dažādos subreģionālos sadarbības formātos, kaut arī tās attieksme pret subreģionālo sadarbību ir selektīvāka. Attiecīgi ir bijusi vērojama diezgan atšķirīga attieksme pret dažādām subreģionālajām grupām. 2021. gadā Lietuva nolēma izstāties no Austrumeiropas 17+1 bloka¹. Savukārt Lietuvas attieksme pret 3JI jau kopš pašas tās izveides ir bijusi nemainīgi pozitīva.

Šis gadījums ir ne tikai praktiska, bet arī teorētiski interesanta mīkla attiecībā uz iemesliem, mērķiem un motivāciju, kāpēc konkrētas valstis iesaistās dažādās subreģionālās struktūrās, un to, kā šī iesaistīšanās mijiedarbojas ar plašākām reģionālajām struktūrām. Lai atrisinātu šo mīklu, ir svarīgi vienoties par teorētiskajiem jēdzieniem. Pirmkārt, ir jāņem vērā attiecīgo vienību hierarhija. No vienas puses, ir ES kā galvenā reģionālā vienība, kurai dalībvalstis ir uzticējušas plašu ekonomisko, sociālo un politisko uzdevumu klāstu, kā arī piešķirušas plašas (dažos gadījumos pat pārnacionālas) pilnvaras. No otras puses, tomēr ir skaidrs, ka valstis ar to nav pilnībā apmierinātas un joprojām saskata pietiekamus iemeslus, lai veidotu mazākas "subreģionālās" vienības, piemēram, 3JI, ar kuru palīdzību varētu īstenot noteiktus papildu mērķus un uzdevumus, kuri ir attiecīgo dalībvalstu interesēs un kurus pilnībā neaptver galvenā reģionālā vienība.

Jēdzieni "reģionālisms" un "subreģionālisms" ir diezgan plaši izmantoti un apspriesti pētnieciskajā literatūrā. Pētījumi par "reģionālismu" ir vairāk attīstīti. Visu literatūru par Eiropas integrāciju var uzskatīt par

daļu no tiem. Savukārt jēdziens "subreģionālisms" arī ir diezgan plaši pielietots termins, taču, kā norāda Šintaro Hamanaka (*Shintaro Hamanaka*), kurš ir sagatavojis visaptverošu pārskatu par subreģionālisma jēdzienu, «precīza šī termina nozīme, jo īpaši tas, kā šis termins atšķiras no citiem terminiem, piemēram, reģionālisma un mikroreģionālisma, nav skaidra"². Pētnieks uzskata, ka tas ir tāpēc, ka globālā mērogā visas valstu sadarbības formas būtu grūti iedalīt vai nu "reģionālās", vai "subreģionālās". Tomēr, pamatojoties galvenokārt uz trīs apjomīgu agrāk veiktu pētījumu rezultātiem³, autors rosina atšķirīgu "subreģionālisma" koncepciju, kas balstīta uz iesaistīto valstu mērķiem un motivāciju. Šintaro Hamanaka uzskata, ka reģionālisma un subreģionālisma gadījumu identificēšanai var izmantot tos pašus mainīgos lielumus, taču to nozīme katrā gadījumā ir atšķirīga.⁴

Skaidrības labad mēs apskatīsim kritērijus, tos cieši saistot ar ES un 3JI gadījumiem, kurus mēs šī raksta kontekstā definējam kā attiecīgi "reģionālisma" un "subreģionālisma" gadījumus:⁵

- *Politiskās un ekonomiskās sadarbības mērķis*. Ja reģionālisma (ES) gadījumā sadarbības mērķi nosaka tikai pašas dalībvalstis, tad "subreģionālā" 3JI gadījumā dalībvalstis parasti atsaucas uz plašāko ES projektu un uzsver savas iniciatīvas papildinošo un sinerģisko raksturu.⁶
- *Locekļi vai dalībnieki*. Reģionālisma gadījumā dalībnieku skaits vienmēr būs lielāks nekā subreģionālisma gadījumā. Šajā gadījumā mums ir divdesmit septiņas ES valstis salīdzinājumā ar divpadsmit 3JI dalībvalstīm.
- *Vadība*. Reģionālisma gadījumā vadību parasti īsteno dibinātājvalstis. ES dalībvalstis ir Eiropas Savienības patiesie saimnieki, pat ja izmanto tādu relatīvi spēcīgu pārstāvi kā Eiropas Komisija. Subreģionālisma gadījumā šādas stingras skaidrības nav. Lai gan vadība var arī turpmāk atrasties dalībvalstu rokās, sadarbība varētu būt atvērtāka, iekļaujot valstu iekšējās pārvaldes struktūras, uzņēmumus, pilsonisko sabiedrību, starptautiskās institūcijas vai pat citas "ārējās" valstis, proti, tās, kas atrodas ārpus reģionālās organizācijas. Tādējādi, piemēram, 3JI kontekstā ASV līdzdalība ir ļoti gaidīta.⁷
- *Ierobežota teritorija*. Reģionālisma gadījumā struktūras robežas izriet no dalībvalstu robežām, kā tas ir ES gadījumā. Subreģionālisma gadījumā oficiālās robežas ir mazsvarīgākas nekā dabiskās

ģeogrāfiskās vai ekonomiskās robežas (piemēram, Ziemeļvalstu–Baltijas valstu grupa). Subreģionālisma shēmu ģeogrāfiskā dimensija paver līdzdalības iespējas ne tikai valstīm, bet arī to sastāvdaļām, piemēram, nevis visai Vācijai, bet atsevišķām Vācijas federālajām zemēm. 3JI gadījumā mums atkal ir ģeogrāfiskais kritērijs, jo dalībvalstis atrodas starp trim jūrām, proti, Baltijas, Melno un Adrijas jūru.

Raksta turpinājumā tiks aplūkots Lietuvas dalības gadījums, ņemot vērā visas šīs modalitātes. Rakstā tiks parādīts, kā, raugoties no Lietuvas perspektīvas, tiek īstenoti centieni, lai veicinātu “reģionālisma” un “subreģionālisma” mijiedarbības racionālā un sinerģiskā rakstura saglabāšanu 3JI mērķu un projektu plānošanā un īstenošanā.

Lietuva un 3JI mērķi

3JI oficiāli nodibināja Polijas prezidents Andžejs Duda (*Andrzej Duda*) un Horvātijas prezidente Kolinda Grabara-Kitaroviča (*Kolinda Grabar-Kitarović*), un pirmais šī jaunā Eiropas formāta samits notika 2016. gadā Dubrovnikā. Kopš tā laika katru gadu tiek rīkoti ikgadējie divpadsmit valstu vadītāju samiti, kas nodrošina šī ietvara politisko iedvesmu un pārraudzību. Lietuva ir piedalījusies 3JI jau no tās pirmsākumiem. Prezidente Daļa Grībauskaite (*Dalia Grybauskaitė*) atbalstīja šo iniciatīvu, pievienojoties saviem kolēģiem Dubrovnikā un uzsverot Lietuvas nodomu padziļināt iesaisti šajā daudzpusējās sadarbības platformā. Lietuva ļoti atzinīgi vērtēja 3JI pamatmērķi uzlabot infrastruktūru starp dalībvalstīm un mazināt ekonomisko plaisu starp Rietumeiropu un Austrumeiropu. Turklāt Lietuvas amatpersonas, tāpat kā citi šīs iniciatīvas dalībnieki, lieliski apzinājās šīs Eiropas daļas milzīgās vajadzības infrastruktūras jomā, ņemot vērā, ka saskaņā ar Starptautiskā Valūtas fonda aplēsēm kopējās infrastruktūras izmaksas Trīs jūru reģionā veido 1,15 triljonus eiro.⁸

Tiekšanās pēc energoapgādes drošības

Lai gan 3JI vispusīgi fokusējās uz transporta, enerģētikas un digitālās infrastruktūras veicināšanu, Lietuva sākotnēji par lielākām prioritātēm uzskatīja ieguldījumus energoapgādes infrastruktūrā un diversifikācijā.⁹ Turklāt Lietuvas pievienošanās 3JI sakrita ar tās centieniem iegūt

enerģētisko neatkarību un atbrīvoties no Krievijas gāzes piegādēm, kas ilgu laiku tikušas izmantotas kā politisks ierocis, lai piespiestu Lietuvu (līdz tam atkarīgu no Krievijas gāzes) mainīt tās uz vērtībām balstīto ārpolitiku. 2014. gada rudenī Lietuvas ostas pilsētā Klaipēdā tika sagaidīts pirmais sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) terminālis Baltijas jūras austrumu daļā, tā dēvētā peldošā uzglabāšanas un regazifikācijas iekārta (*FSRU*) ar simbolisko nosaukumu "Neatkarība" (*Independence*), kas ļauj Lietuvai īstenot tās energoresursu diversifikācijas mērķi. Šis SDG terminālis tika uzbūvēts, lai nodrošinātu, ka Lietuvas patērētāji var saņemt gāzi arī tad, ja politiskās attiecības ar Krieviju pasliktinātos tik tāl, ka būtu jāpārtrauc gāzes piegāde no austrumiem. Lietuvas "neatkarības" stāsts varētu būt noderīgs piemērs citām Trīs jūru reģiona valstīm, kas vēlas atbrīvoties no Krievijas gāzes piegādēm.¹⁰ Sašķidrinātā dabasgāze no transportkuģa tiek iesūknēta kuģī, kurā tiek pārvērsta atpakaļ gāzē izmantošanai vai uzglabāšanai. *FSRU* sistēmas var uzbūvēt salīdzinoši ātri, un projektu ilgums tiek lēsts no viena līdz trim gadiem. Turklāt parasti šīm sistēmām ir nepieciešams mazāks skaits plānošanas atļauju nekā pastāvīgajiem sauszemes ekvivalentiem. Tās var pārvietot uz dažādām vietām un nepieciešamības gadījumā samērā viegli nomainīt pret lielākām vai mazākām vienībām. Svarīgi ir arī tas, ka tās ļauj valstij izvēlēties, no kurienes nāk tās SDG piegādes: Lietuva pašlaik lielu daļu sašķidrinātās dabasgāzes iegūst no Norvēģijas, ASV un Kataras.

Iedvesmojoties no panākumiem SDG jomā, Lietuva ir arī aktīvi iesaistījies citos enerģētikas projektos, piemēram, 2015. gadā pabeigtajā projektā, kura ietvarā tika izbūvēts zemūdens elektropārvades kabelis starp Klaipēdu Lietuvā un Nībru (*Nybro*) Zviedrijā, kas pazīstams kā *NordBalt* (iepriekš arī *SwedLit*) un kura mērķis ir veicināt elektroenerģijas tirdzniecību starp Baltijas un Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgiem, kā arī palielināt piegādes un energoapgādes drošību abos tirgos. Baltijas valstu elektrotīklu sinhronizācija ar kontinentālās Eiropas pārvades sistēmu operatoriem (*European transmission system operators*) arī aptuveni šajā laikā sāka iekļauties politiskajā darba kārtībā, apliecinot celmlauža pieeju, ko Lietuva ir īstenojusi Trīs jūru reģionā energoresursu diversifikācijas ziņā, un izskaidrojot, kāpēc enerģētisko drošību var uzskatīt par vienu no svarīgākajiem Lietuvas mērķiem pirmajos 3JI darbības gados. Jaunākais sasniegums, kas tikai vēlreiz apstiprina šo tēzi, ir 2022. gada 1. maijā veiksmīgi uzsāktā

Polijas–Lietuvas gāzes starpsavienojuma (*GIPL*) cauruļvada starp Poliju un Lietuvu, darbība, kas ļauj fiziski pārvadīt gāzes plūsmas un palīdz integrēt Baltijas valstis un Somiju Eiropas gāzes tirgū. Šis jaunākais infrastruktūras projekts ir vēl viens svarīgs punkts Lietuvas un Polijas, kā arī visa reģiona enerģētiskās neatkarības sasniegšanas vēsturē, jo īpaši saistībā ar drošu gāzes piegāžu nodrošināšanu pašreizējos ģeopolitiskajos apstākļos, kad mēs esam liecinieki lieliem ar Krieviju saistītiem piegādes traucējumiem, jo izvēršot karu pret Ukrainu un atklāti šantažējot atsevišķas ES dalībvalstis un draudot tām ar energoresursu piegādes pārtraukšanu, tā ir izvēlējusies izolēties no civilizētās starptautiskās sabiedrības.

Savienojamība transporta jomā

Tomēr energoapgādes drošība nav vienīgā Lietuvas prioritāte infrastruktūras attīstības kontekstā. Vēl viena svarīga joma, kurai Lietuvas institūcijas ir tradicionāli pievērsušas pilnu uzmanību, ir savienojamība transporta jomā. Tā nav nejaušība, ka no astoņiem prioritārajiem starpsavienojumu projektiem, kurus Lietuva iesniedza apkopotajā datu bāzē, kas kalpo kā to projektu kopums, kuri būtu jāisteno, lai uzlabotu savienojamību Trīs jūru reģionā, četri attiecās uz transporta jomu, savukārt atlikušie četri uz enerģētikas jomu.

Raugoties uz transporta jomu Trīs jūru reģiona ietvarā, Lietuva nepārprotami balstījās uz pārliecību, ka austrumu–rietumu virziena transporta infrastruktūra, kas ir vairāk attīstīta padomju mantojuma rezultātā, ir jāaizstāj ar lielāku uzsvaru uz ziemeļu–dienvidu savienojumiem, tieši tāpat kā austrumu–rietumu cauruļvadu dominēšana un attiecīgi šo cauruļvadu ierobežotās alternatīvas ir bijuši faktori, kas noteikuši Eiropas pastāvīgo atkarību no Krievijas enerģētikas jomā. Attiecīgi visi četri iepriekš minētajā datubāzē iekļautie Lietuvas projekti transporta jomā (*Viking Train*, *Rail Baltica*, *Via Baltica* un 5G pārrobežu transporta koridori savienotai un automatizētai mobilitātei (*CAM*) Baltijā) bija vērsti uz to, lai stiprinātu ziemeļu–dienvidu vektoru un palielinātu Baltijas valstu kopējo savienojamību ar Poliju un visu Centrāleiropas reģionu. Prezidents Gitans Nausēda (*Gitans Nausēda*), kurš pirmo reizi piedalījās 3JI veltītā samitā, apmeklējot Tallinas rīkoto virtuālo 3JI samitu, izvēlējās demonstrēt pēctecību ar savu priekšgājēju Daļu Grībauskaiti, atkārtoti uzsverot ģeopolitisko aspektu nozīmi attiecībā

uz transporta un enerģētikas infrastruktūru reģionā. Viņš norādīja, ka enerģētika un transports ir Lietuvas stratēģiskās nozares, kas nodrošina ekonomikas izaugsmi un valsts drošību. Turklāt viņš uzsvēra, ka Lietuva jau īsteno vairākus Eiropas mēroga infrastruktūras projektus, piemēram, *Rail Baltica*, *Via Baltica*, kā arī elektrotīkla sinhronizācija ar kontinentālo Eiropu un gāzes sadales tīkla savienojuma izveide ar Poliju.

Digitālā drošība un kiberdrošība

Tā kā enerģētikas un transporta jomas projekti nepārprotami ieņem centrālo vietu Lietuvas prioritāro projektu sarakstā, kas iesniegts 3JI datubāzē, sākotnējais projektu trūkums digitālās savienojamības jomā bija diezgan uzkrītošs. Tomēr pēdējā laikā Lietuva ir sākusī pievērst uzmanību arī digitālajai un kiberdrošībai. Piedaloties Bulgārijas galvaspilsētā Sofijā 2021. gada 9. jūlijā notikušajā 3JI samitā, Lietuvas prezidents Nausēda ļoti skaidri norādīja, ka, veidojot dinamisku digitālo ekonomiku, ir svarīgi arī nodrošināt aizsardzību pret kiberuzbrukumiem.¹¹ Tādējādi kopš 2019. gada Lietuva ir centusies likt uzvaru uz ļoti praktisku rīku izveidi, kuru mērķis ir risināt kibernegadījumus (*cyber emergencies*). Pēc Lietuvas kā vadošās valsts iniciatīvas 2020. gadā tika radīta ES Kiberdrošības ātrās reaģēšanas vienība (*Cyber Rapid Reaction Team, CRRT*), ko ES kopējās drošības un aizsardzības politikas pastāvīgās strukturētās sadarbības ietvaros izveidoja vairākas līdzīgi domājošas ES dalībvalstis, no kurām lielākā daļa ietilpst arī 3JI (Lietuva, Horvātija, Igaunija, Polija, Rumānija un Nīderlande).¹² Tā tika iecerēta kā ļoti praktisks rīks, kas vērsts uz kibernegadījumu risināšanu un kiberdrošības krīžu vadību, proti, kā sava veida kiberdrošības ātrās reaģēšanas spēki, kas ir spējīgi, kā arī gatavi rīkoties un pielietot nepieciešamo instrumentu kopumu. Tā piesaistīja uzmanību nesen, tieši pirms Krievijas agresijas pret Ukrainu, kad pēc Ukrainas lūguma 2022. gada februārī ES to aktivizēja, un, lai gan *CRRT* fiziskā izvietošana tika apturēta, tās trauksmes un uzraudzības līmenis tika saglabāts, lai palīdzētu Ukrainas iestādēm noteikt atbalsta vajadzības.

Vēl viens notikums, kas apliecina Lietuvas pieaugošo iesaisti kiberdrošības jautājumos reģionālā mērogā bija reģionālā kiberdrošības centra (*regional cybersecurity centre*) izveide Lietuvas otrajā lielākajā

pilsētā Kauņā 2020. gadā, tā izveidē aktīvi iesaistoties ASV un piedaloties arī Ukrainai un Gruzijai.¹³ Turklāt pašas 3JI ietvarā un sadarbībā ar Poliju Viļņā notika seminārs par kibernetikas veicināšanu, kurā piedalījās četru valstu, proti, Latvijas, Igaunijas, Polijas un Lietuvas pārstāvji, un tika rosināts turpināt pētīt sadarbību kibernetikas jomā un novērtēt reģiona spējas drošu un noturīgu risinājumu izstrādē, izmantojot dialogu un sadarbību starp publiskajām un privātajām struktūrām. Kibernetiku 3JI varētu saistīt arī ar nākotnes telekomunikāciju tehnoloģiju attīstību un 5G koridoru ieviešanu kā daļu no plašākā ES Eiropas transporta tīkla (*TEN-T*). Lietuvas gadījumā reģionāla pieeja šāda veida projektiem varētu būt lielisks risinājums, kas ļautu privātiem uzņēmumiem meklēt kopīgus risinājumus.

Ekonomikas izaugsme

Turklāt Lietuva ir pozitīvi uztvērusi arī mērķi panākt Trīs jūru reģiona ekonomisko izaugsmi un lielāku investoru interesi. 2020. gada janvārī Lietuva oficiāli pievienojās Trīs jūru iniciatīvas Investīciju fondam (3JIIF), ar valsts investīciju un attīstības aģentūras *National Promotional Institution (VIPA)* starpniecību veicot 20 miljonu eiro ieguldījumu. Lietuva piedalās visās 3JIIF vadības struktūrās un mudina savus uzņēmumus un uzņēmējdarbības struktūras meklēt iespējas izmantot šo kapitāla fondu kā alternatīvu finansēšanas instrumentu, lai veicinātu izaugsmi un savienojamību Trīs jūru reģionā.

3JI ģeopolitiskā dimensija

Tomēr, lai gan Lietuva pieturas pie formulas, ka 3JI ir komerciāli virzīta un politiski iedvesmota iniciatīva, tā vienmēr ir vairāk uzsvērusi šī unikālā subreģionāla formāta ģeopolitisko raksturu.

Eiropas ietvars

Viens no nemainīgajiem elementiem Lietuvas pozīcijā attiecībā uz 3JI jau no paša sākuma ir bijusi ES lomas akcentēšana šī projekta kontekstā. Lietuva uzskata, ka šī Eiropas iekšējās savienojamības iniciatīva, kurā visas divpadsmit dalībvalstis ir arī ES dalībvalstis, ir

lieliska iespēja stiprināt reģionālo sadarbību un padziļināt ES integrāciju. Tāpēc Lietuvai vienmēr ir bijis ļoti svarīgi, lai iniciatīva darbotos saskaņā ar ES politiku. Izpildoties šim kritērijam, Lietuva sagaida, ka iniciatīva pozitīvi veicinās ES tirgus attīstību un palielinās ES valstu savstarpējo savienojamību. Turklāt Lietuva atbalstītu vēl ciešāku sadarbību starp ES un iniciatīvu, nekā tā ir pašlaik.¹⁴ Līdztekus augstu ES amatpersonu politiskajai dalībai samitos Lietuva atzinīgi novērtētu arī Eiropas specializēto finanšu institūciju, piemēram, Eiropas Investīciju bankas vai Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankas faktisku pienesumu 3JIIF. Lietuva arī uzskata, ka šī divpadsmit ES dalībvalstu koalīcija netiek pietiekami izmantota Briselē un ka tās mērķus varētu labāk aizstāvēt, ciešāk sadarbojoties ar dažādām ES institūcijām. Galu galā, gribam mēs to vai negribam, galvenais rīks savienojamības trūkumu novēršanai 3JI reģionā un liela mēroga stratēģisko starpsavienojumu projektu īstenošanai būs ES instrumenti un to piedāvātie finansēšanas veidi, vai nu tas būtu Eiropas transporta un enerģētikas tīklu (*TEN*), Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta (*Connecting Europe Facility*), Atveseļošanas un noturības mehānisma (*Recovery and Resilience Fund*), vai arī citu struktūru ietvarā.

Ārpus Eiropas

Vēl viens būtisks politiskais aspekts, kas raksturo Lietuvas nostāju 3JI kontekstā, ir uzsvars uz transatlantisko dimensiju, kas ir sistemātiski atspoguļota visos Lietuvas augstāko amatpersonu vēstījumos, kas tikusi pausti šai iniciatīvai veltītajos pasākumos. Sofijā notikušajā samītā prezidents Nausēda nepārprotami norādīja, ka 3JI kalpo kā platforma ciešākai reģionālajai sadarbībai ar ASV, kas attiecīgi stiprina arī visu Eiropu.¹⁵ Jāatzīmē, ka spēcīgu transatlantisko saišu veicināšana ir vienmēr bijusi viens no Lietuvas ārpolitikas stūrakmeņiem, ko tā aizstāvējusi visos starptautiskajos formātos, tostarp, arī 3JI gadījumā, proti, atbalstījusi aktīvāku ASV iesaistīšanos reģionālajos projektos un 3JI darbībā gan divpusējā formātā, gan sniedzot finansiālu ieguldījumu 3JIIF. Lietuva atzinīgi novērtē un ar prieku pieņem stingro politisko atbalstu, ko 3JI ir sniegusi iepriekšējā un pašreizējā ASV valdība, kā arī no abām ASV Kongresa partijām saņemto atbalstu.

Raugoties uz ģeogrāfiskā pārklājuma un ģeopolitiskās pieejas aspektu, Lietuva vienmēr ir atbalstījusi 3JI konvergenci ar citiem līdzīgi

domājotiem partneriem visā pasaulē, proti, partneriem, kuriem ir līdzīga pieeja uz vērtībām balstītai savienojamībai un kuru mērķis ir piedāvāt kvalitatīvu infrastruktūru dažādiem pasaules reģioniem. Tādējādi Lietuva vienmēr ir stingri atbalstījusi ciešāku saišu veidošanu starp 3JI un tādām valstīm kā Apvienotā Karaliste, Japāna, Korejas Republika, Kanāda un citas. Viļņa uzskata, ka investīciju potenciāls, kas ir pieejams pasaules lielāko ekonomiku vadošajām finanšu institūcijām, noteikti varētu būtiski palielināt 3JIIF kopējo kapitāla vērtību un palīdzēt sasniegt tā mērķi, proti, ieguldījumus trīs līdz piecu miljardu apmērā. Turklāt šo valstu iesaistīšanās 3JI varētu veicināt topošās pasaules mēroga uzticamās savienojamības alianses konsolidāciju, centrālo vietu ieņemot tās diviem lielākajiem pīlāriem, proti, ASV iedvesmotajai iniciatīvai *Build Back Better World* (Atjaunojam labāku pasauli) un ES programmai *Global Gateway* (Globālā vārteja).

Austrumu partnerība

Vēl viena ļoti skaidra Lietuvas prioritāte attiecībā uz 3JI ģeogrāfisko pārklājumu ir tās ciešais tuvums ar trim ES asociētajām partnervalstīm no Austrumu partnerības. Būtu jāpiemin, ka, neraugoties uz Melnās jūras reģiona stratēģisko nozīmi, 3JI politiski veido tikai ES dalībvalstis, lai gan formāts neparedz formālus ierobežojumus attiecībā uz valstīm, kas nav ES dalībvalstis. 2021. gada janvārī Ukrainas un Moldovas prezidenti kopīgā paziņojumā vēlreiz apstiprināja savu interesi par pievienošanos 3JI, un 19. jūlijā Batumi samitā visas trīs valstis, Ukraina, Moldova un Gruzija, uzsvēra Trīs jūru iniciatīvas nozīmību reģionam.¹⁶ No Lietuvas perspektīvas raugoties, lielākā palīdzība, ko 3JI varētu sniegt šīm trim valstīm, kā arī citām ieinteresētajām Balkānu valstīm, ir savienojamības projektu paplašināšana, tādējādi palīdzot nodrošināt šo valstu un ES fizisko sasaisti un ļaujot uzlabot mobilitāti un savienojamību attiecībā uz Centrālās un Austrumeiropas ziemeļu–dienvidu asi. Šajā ziņā Lietuva ir rādījusi piemēru, veicot praktiskus pasākumus, piemēram, izveidojot iepriekš minēto reģionālo kiberdrošības centru, kurā piedalās arī Ukraina un Gruzija.

Mikroreģionālā komponente

Interesanti atzīmēt, ka raugoties no 3JI reģionālās, subreģionālās un mikroreģionālās jeb vietējās dimensijas korelācijas perspektīvas, Lietuva ir aktīvi piedalījies arī tā dēvētajā 3JI Reģionu forumā (*Forum of Regions*), kura iniciatore ir Ļubļinas (*Lubelskie*) vojevodiste (administratīvi teritoriāla vienība) un kuru veido piecas Polijas vojevodistes: Ļubļinas vojevodiste, Mazovijas (*Mazowieckie*) vojevodiste, Piekarpātu (*Podkarpackie*) vojevodiste, Podlases (*Podlaskie*) vojevodiste un Sventokšiskas (*Świętokrzyskie*) vojevodiste, kurām pievienojušās tādas Lietuvas administratīvi teritoriālās vienības kā Alītas (*Alytus*) apriņķis, Marijampoles (*Marijampolė*) apriņķis un Panevėžas (*Panevėžys*) pilsēta, kā arī Prešovas (*Prešov*) apgabals no Slovākijas, Hajdū–Biharas (*Hajdú–Bihar*) meģe no Ungārijas un piecas Rumānijas administratīvi teritoriālās vienības: Kalarasi (*Călărași*), Karaša-Severīna (*Caraș Severin*), Dolja (*Dolj*), Maramureša (*Maramureș*) un Timiša (*Timiș*). Tiek plānots, ka 2022. gadā tiks parakstīts oficiāls starpreģionu nolīgums par Reģionu tīkla (*Network of Regions*) izveidi, kurā piedalīsies iepriekš minētās Lietuvas pašvaldības, un tas ietvers tīkla statūtu pieņemšanu, specializētu sektoru izveidi transporta, tūrisma, ekonomikas u.c. jomās, jaunu dalībnieku uzņemšanu no citām 3JI valstīm, kopīgu projektu īstenošanu pieejamo ES programmu ietvarā un virkni vietējā līmeņa pasākumu.

Secinājumi un ieteikumi

Apskatot Lietuvas dalību un intereses 3JI, ir viegli pamanīt, ka no visiem līdzšinējiem galvenajiem mērķiem prioritāte noteikti ir tikusi piešķirta energoapgādes drošībai. Lietuva ir guvusi sāpīgu "mācību" no tā, ko nozīmē vienpusēja atkarība no viena piegādātāja, un attiecīgi fokusējas uz to, lai pēc iespējas ātrāk atrisinātu enerģētiskās atkarības problēmu. Sākotnēji, īstenojot sašķidrinātās dabasgāzes termināļa projektu, Lietuva nesaņēma ne Eiropas Komisijas, ne kaimiņvalstu atbalstu un bija spiesta paļauties tikai uz valsts resursiem. Tomēr tagad, kad ģeopolitiskā un "ģeoenerģētiskā" situācija ir krasi mainījusies, tā ir kļuvusi par paraugu ne tikai kaimiņvalstīm, bet arī ES lielākajai ekonomikai, proti, Vācijai. Sadarbība 3JI ietvarā paver Lietuvai jaunas iespējas un per-

spektīvas ne tikai vēl vairāk stiprināt energoapgādes drošību, bet arī izdevīgi piedalīties reģionālajā energoresursu tirgū.

Savukārt, ņemot vērā ievērojamo progresu energoapgādes drošības problēmas risināšanā, citiem 3JI mērķiem, proti, transporta ceļu savienojamībai, ekonomikas izaugsmei un kiberdrošībai būtu likumsakarīgi jāpievērš vairāk uzmanības nākotnē. Lietuva un citas reģiona valstis pakāpeniski sāk saprast, ka šai iniciatīvai vajadzētu pozitīvi ietekmēt to nacionālo drošību. Raugoties no Lietuvas perspektīvas, 3JI ietvarā būtu primāri jāīsteno nacionālās drošības mērķi un jāstiprina reģiona aizsardzības spējas, kas panākams, stiprinot fizisko un digitālo infrastruktūru, kas savstarpēji savieno divpadsmit šī formāta valstis, kā arī šīs valstis ar Eiropas rietumu daļu. Turklāt 3JI projekti var kļūt arvien nozīmīgāki no reģiona drošības arhitektūras viedokļa, jo tie ietver infrastruktūras projektus, kas var veicināt reģionā izvietoto NATO spēku militārās loģistikas spēju stiprināšanu un vispārējās infrastruktūras noturības uzlabošanu.

Taču lielākās pārmaiņas, bez šaubām, attieksies uz ģeopolitiku. Ģeopolitika ir galvenais iemesls, kas mudina Lietuvu ne tikai atbalstīt, bet arī aktīvi darboties 3JI subreģionālajā formātā, jo tieši šajā dimensijā Lietuva saskata lielāko pievienoto vērtību jau esošajam Eiropas "reģionālisma" formātam. Krievijas agresija un karš Ukrainā maina kopējo reģionālo paradigmu. 3JI un ziemeļu–dienvidu ass kļūst par subreģionālās dinamikas stūrakmeni. Turklāt 3JI ir kļuvusi īpaši nozīmīga ģeopolitiskajā kontekstā, ņemot vērā Lietuvas izstāšanos no tā dēvētā 16+1 formāta Ķīnas un Centrālās un Austrumeiropas valstu sadarbībai, kā arī Lietuvas apņēmību īstenot uz vērtībām un demokrātiskiem standartiem balstītu pieeju tās attiecībās ar valstīm ārpus Eiropas, izmantojot reģionālās un subreģionālās struktūras.

Visbeidzot, Lietuvas gadījums ir interesants ne tikai praktiski politiskajā, bet arī akadēmiskajā ziņā, jo tas sniedz būtisku pienesumu šī raksta sākumā minētās "subreģionālisma" mīklas atrisināšanai. Tas ļauj labāk izprast, kāpēc valstis, kas jau ir iesaistītas "reģionālismā" (šajā gadījumā ES), tomēr izvēlas pievienoties arī subreģionālās sadarbības formātiem (šajā gadījumā 3JI).

ATSAUCES

- ¹ Lau, S. 21.05.2021. *Lithuania pulls out of China's '17+1' bloc in Eastern Europe*. Politico. <https://www.politico.eu/article/lithuania-pulls-out-china-17-1-bloc-eastern-central-europe-foreign-minister-gabrielius-landsbergis/>
- ² Hamanaka, S. 2015. *What is Subregionalism? Analytical Framework and Two Case Studies from Asia*. Pacific Focus. Inha Journal of International Studies, 30. sēj, Nr. 2, 389. lpp.
- ³ Gamble, A., Payne, A. eds. 1996. *Regionalism and World Order*. Basingstoke: Palgrave; Glenn Hook, Ian Kearns (1999) *,Subregionalism and World Order*, Basingstoke: Palgrave; Shaun Breslin, Glenn Hook, eds. (2002), *Microregionalism and World Order*, Basingstoke: Palgrave.
- ⁴ Skatīt Hamanaka, S. 2015. *op. cit.*, 3. tabula, 397. lpp.
- ⁵ Jāatzīmē, ka termins "subreģionālisms" šajā rakstā tiek lietots tikai akadēmiskajā, nevis praktiski politiskajā nozīmē. Trīs jūru iniciatīvas oficiālajā un neoficiālajā diskursā "subreģionālisma" vietā parasti tiek lietoti tādi jēdzieni kā "reģionālā sadarbība" vai "reģionālie centieni".
- ⁶ Skatīt Trīs jūru iniciatīvas Sestā samita kopīgo paziņojumu, Sofija, 08.07.2021. <https://3seas.eu/event/joint-declaration-of-the-sixth-summit-of-the-three-seas-initiative>
- ⁷ Turpat.
- ⁸ Ari, A. et al. 2020. *Infrastructure in Central, Eastern and Southeastern Europe: Benchmarking, Macroeconomic Impact, and Policy Issues*. Starptautiskais Valūtas fonds, 15. lpp., 7. zemteksta piezīme. <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/DP/2020/English/ICESEEBMIPIEA.ashx>
- ⁹ Kornis V. 31.01.2022. *Lithuania's position on the Three-Seas-Initiative*. Friedrich Naumann Foundation for Freedom, Guest Commentary. <https://www.freiheit.org/central-europe-and-baltic-states/lithuanias-position-three-seas-initiative>
- ¹⁰ Skatīt: DW Wirtschaft – Nachrichten. 20.04.2022. *LNG-Terminal versorgt Litauen mit Flüssiggas*. <https://www.dw.com/de/lng-terminal-versorgt-litauen-mit-fl%C3%BCssiggas/av-61513693>
- ¹¹ Media Center of the President of the Republic of Lithuania. 09.07.2021. *The President stressed the importance of transatlantic cooperation for the Three Seas Initiative*. <https://www.lrp.lt/en/media-center/news/the-president-stressed-the-importance-of-transatlantic-cooperation-for-the-three-seas-initiative/36289>
- ¹² Eiropas Aizsardzības aģentūra. 24.02.2022. *Activation of first capability developed under PESCO points to strength of cooperation in cyber defence*. <https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2022/02/24/-of-first-capability-developed-under-pesco-points-to-strength-of-cooperation-in-cyber-defence>
- ¹³ Lietuvas Republikas Nacionālās aizsardzības ministrija. 2021. *Regional Cyber Defence Centre officially starts work*. <https://kam.lt/en/regional-cyber-defence-centre-officially-starts-work/>
- ¹⁴ Valerie Kornis (2022), *op. cit.*
- ¹⁵ *Media Center of the President of the Republic of Lithuania* (2021), *op. cit.*
- ¹⁶ Davlashedidze, M. 27.10.2021. *The importance of joining the Three Seas Initiative for Georgia, Ukraine and Moldova*. Foreign Policy research Institute, Eurasia program, Intern Corner. <https://www.fpri.org/article/2021/10/the-importance-of-joining-the-three-seas-initiative-for-georgia-ukraine-and-moldova/>

Polija: reģionālā vadība, ko kavē pārvaldības dilemmas

Kamils Jarončiks (*Kamil Jarończyk*),
Vojčehs Pržibilskis (*Wojciech Przybylski*)

Trīs jūru iniciatīva (3JI) ir Polijas atbilde uz infrastruktūras trūkuma problēmu Eiropā, jo īpaši ziemeļu–dienvidu virzienā. Lai saglabātu savu vadošo lomu 3JI, Polija veicina nepieciešamo pārvaldības modernizāciju, kas ļautu tai veikt lielāku ieguldījumu 3JI veiksmes stāstā, kā arī palielināt tā atpazīstamību. Polija varētu arī apsvērt iespēju stiprināt iniciatīvas Eiropas dimensiju, kas ir zudusi sakarā ar joprojām notiekošajiem cīņiem ar Eiropas Savienību (ES) par likuma varu. Noliekot malā lielos vēsturiskos vēstījumus šī formāta izmantojamības un unikalitātes uzsvēršanai ES makroreģionu kontekstā, Polija un Centrālā un Austrumeiropa (CAE) varēs sniegt pievienoto vērtību arī savām kaimiņvalstīm, jo īpaši Ukrainai, iekļaujot to pašreizējos CAE savienojamības plānos.

3JI reģiona ekonomikas izaugsme un noturība un lielāka investoru interese

Polija, ņemot vērā tās ģeogrāfisko novietojumu 3JI reģiona centrā, var daudz ko iegūt no tā ziemeļu–dienvidu savienojumu attīstības. Tāpēc arī tās prioritārajos projektos tik liela uzmanība tiek pievērsta šo maršrutu attīstībai, turklāt tas bija arī ekonomiskais virzītājspēks, kura dēļ tā sākotnēji, 2016. gadā, uzstāja uz 3JI izveidi. Kopš 2004. gada, kad ES pievienojās Polija un astoņas citas 3JI dalībvalstis (Austrija pievienojās 1995. gadā, Bulgārija un Rumānija – 2007. gadā, bet Horvātija – 2013. gadā), galvenā uzmanība ir tikusi pievērsta austrumu–rietumu virziena savienojumu attīstīšanai visos infrastruktūras veidos, ņemot vērā, ka tuvākais ekonomikas un rūpniecības centrs ir Vācija. Vienlaikus 1991. gadā Čehoslovākijas (pirms “samta šķiršanās”), Ungārijas un

Polijas politiskajai un militārajai virzībai uz rietumiem izveidotā Višegradas grupa ir strādājusi pie gadsimtiem ilgās ieceres uzlabot ziemeļ–dienvidu savienojamību un kohēziju, pēc šo valstu pievienošanās ES paveroties iespējai šos mērķus sasniegt.¹ Polija attiecīgi pieslēdza savu rūpniecību Vācijas piegādes ķēdēm, jo tas bija ātrākais ceļš uz valsts attīstību. Šis attīstības ceļš tika pārņemts visā reģionā. 1990. gados sākot ekonomikas pārveidi, kas balstījās uz naudas aizņēmumiem no ASV, Vācijas un citām ES valstīm, Polija sasniedza tādu izaugsmes līmeni, kas līdz 2000. gadu sākumam to jau ierindojās piecu Vācijas lielāko tirdzniecības partneru vidū.

Viena no kritiskajām piezīmēm attiecībā uz ziemeļ–dienvidu savienojumu attīstību Centrālajā un Austrumeiropā ir tā, ka pašreizējā Eiropas tirdzniecības maršrutu dēļ tie nekad nebūs tik ekonomiski izdevīgi kā austrumu–rietumu savienojumi. Šis makroreģionu mēroga infrastruktūras trūkums, kas kavē visas ES turpmāko ekonomisko attīstību, bija galvenais politiskais mērķis, ko, izveidojot 3JI, izvirzīja Polijas valdība. Ir svarīgi uzsvērt, ka tā tika izveidota saskaņā ar lielo ES mērķi veicināt kontinenta savstarpējo savienojamību. Līdz šim Igauniju un Poliju nekad nav savienojusi dzelzceļa līnija, jo *Rail Baltica* maršruts ir tikai būvniecības stadijā, savukārt dzelzceļa infrastruktūra starp Varšavu (Polijā) un Sofiju (Bulgārijā) ir tik vāji attīstīta, ka šī maršruta veikšanai ir nepieciešams divreiz ilgāks laiks nekā maršrutam Parīze–Varšava (kas ir divreiz lielāks attālums).

Apmierinoša apjoma tirdzniecības trūkumu CAE valstu starpā Polija skaidroja ar nepietiekami attīstīto infrastruktūru, un tika pieņemts, ka tad, ja pastāvētu funkcionējošs maršruts, palielinātos arī tirdzniecības apjoms, kā arī pieaugtu investoru peļņa. Vērienīgākais 3JI jauninājums ir investīciju fonda izveide. Trīs jūru iniciatīvas Investīciju fonds (3JIIF) ir privāts fonds, ko ekskluzīvi konsultē Apvienotajā Karalistē bāzētais un Luksemburgā reģistrētais fonds *Amber Infrastructure Group*.

3JIIF ir jauninājums, kas tika ieviests 2018. gadā Bukarestē notikušajā 3JI samītā, lai tas kalpotu kā praktisks rīks, lai piesaistītu nacionālos investīciju plānus, ko galvenokārt virza simtiem ES piešķirumu, kas no ES budžeta valstu nodaļām tiek piešķirti makroreģionālajam līmenim. Tiek prognoēts, ka 3JI savienojamības projektu finansējums būs privātā un publiskā sektora līdzekļu apvienojums, sākotnēji piesaistot valsts attīstības banku līdzekļus, ko nākamajā posmā papildinās globālie investori. Līdz 2022. gada maijam fonds vēl nav saņēmis ziedojumus no

visām 3JI dalībvalstīm (trūkst Austrijas, Čehijas Republikas un Slovākijas ieguldījuma), turklāt lielāko daļu sākuma kapitāla ir piešķīrusi Polijas nacionālā attīstības banka *Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK)* kopā ar Rumānijas investīciju banku vairāk nekā 500 miljonu eiro apmērā.² Fonda mērķis ir piesaistīt aptuveni trīs līdz piecus miljardus eiro, kas padara Poliju par lielāko šī fonda investori, un ASV administrācija ir solījusi piešķirt līdzvērtīgu summu, kas palielinātu šī investīciju fonda atpazīstamību un uzticamību. Fonda pirmais projekts bija 100 % akciju iegāde uzņēmumā *Cargounit*, kas ir lielākais privātais lokomotīvu īres uzņēmums Polijā.³ Šis ieguldījums vienmēr tiek minēts kā fonda agrīnais panākums tā prezentācijās investoriem.⁴ Fondam ir daudz saišu ar Poliju, kas ir likumsakarīgi, jo Polija ir 3JI iniciatore un galvenā virzītāja. *BGK* prezidente Beata Dašinska-Muzička (*Beata Daszyńska-Muzyczka*) ir arī 3JIIF Uzraudzības padomes (*Supervisory Board*) priekšsēdētāja un piedalās vairumā ar 3JIIF saistīto pasākumu. Taču pēc sākotnējā Polijā veiktā ieguldījuma fonds vēl nav finansējis nevienu citu Polijas projektu, tā vietā izvēloties finansēt projektus Slovākijā, Igaunijā un visbeidzot Rumānijā.

Prioritārie projekti

3JI sadarbība balstās uz prioritāru projektu kopumu, ko izvirza katra valdība un kurā visiem projektiem būtu jāsniedz ieguvumi vairāk nekā tikai vienai 3JI dalībvalstij. Prioritārie projekti veido daļu no 3JI kopš 2018. gadā notikušā Bukarestes samita. Lai gan prioritāro projektu pamatā bija ideja 3JI izveidot konkrētu projektu prioritāro sarakstu, tas nenotika, jo, piemēram, Čehijas Republika ierosināja tikai vienu ļoti nepopulāru projektu, proti, Donavas–Oderas–Elbas savienojumu (ko par prioritāti ir izvirzījusi arī Polija), savukārt citas valstis, piemēram, Ungārija, ierosināja daudzus projektus, kuru tvērums nepārsniedza tās robežas un kuri bija maza mēroga. Polijai pašlaik ir desmit prioritārie projekti, kas atbilst iepriekš minētajiem kritērijiem, un tā par tiem aktīvi sniedz statusa ziņojumus. Kaut arī 3JI digitālais elements ir pasludināts par vienu no trim galvenajām jomām, Polijas prioritārie projekti galvenokārt attiecas tikai uz enerģētiku un liela mēroga infrastruktūru, un uzņēmums ir tikai 3 jūru digitālās maģistrāles projekts (*3 Seas Digital Highway*)⁵. Digitālās maģistrāles projektu ir iesniegusi Polija,

un tajā tiek izvirzīts plašs mērķis, proti, “[radīt] pārrobežu kiberneturīgas digitālās infrastruktūras projektus (3 jūru digitālā maģistrāle), kas nodrošina labāku un drošāku datu pārraidi no reģiona ziemeļiem uz dienvidiem un novērš nepilnības komunikācijas infrastruktūrā, tostarp optiskās šķiedras un 5G tehnoloģiju infrastruktūrā”. Saskaņā ar vienošanos, kas tika pieņemta Ļubļanas samītā 2019. gadā, 3JI tīmekļa vietnē tiek publicēti ikgadējie statusa ziņojumi par katras valsts prioritārajiem projektiem.⁶

Dzelzceļa infrastruktūrai ir svarīga loma Polijas plānos attiecībā uz 3JI, par ko liecina pirmā 3JIIF investīcija un īpašā loma, kas dzelzceļam tiek piešķirta Polijas prioritārajos projektos. Viens no veiksmīgiem prioritārajiem projektiem ir plānotā dzelzceļa kravas pārvadājumu koridora *Amber (Amber Rail Freight Corridor)* paplašināšana. Šis koridors atrodas starp Poliju, Ungāriju, Slovākiju un Slovēniju. Projekts palīdz atvieglot kravu pārvadājumus starp visām iesaistītajām valstīm un savieno Adrijas ostu Slovēnijā ar Donavas ostām Ungārijā un Slovākijā. Kravu pārvadājumu reģionālās infrastruktūras attīstīšana atbilst Polijas ekonomiskajām interesēm, jo tās dzelzceļa sektors ir lielākais reģionā, savukārt *PKP* un *PKP Cargo* ir divi valstij piederoši dzelzceļa uzņēmumi. *PKP Cargo* cer paplašināt savu lomu Eiropā kā ES un Ķīnas dzelzceļa kravas pārvadājumu tirdzniecības veicinātājs, jo tam jau tagad ir izdevīga pozīcija, pateicoties Malaševičes (*Małaszewicze*) stacijai pie robežas ar Baltkrieviju.⁷

Vēl viens dzelzceļa projekts ir *Rail Baltica*, un kaut arī tas netiek uzskatīts par Polijas projektu, tam ir daudz ko tai piedāvāt. *Rail Baltica* ir Polijas un Baltijas valstu kopīgs prioritārais projekts, kas paredz savienot Baltijas valstis (un, iespējams, Somiju) ar pārējo ES, izmantojot dzelzceļu.⁸ Baltijas valstīm līdz šim ir bijušas problēmas attiecībā uz dzelzceļa savienojumiem ar ES, jo to dzelzceļa tīkliem ir platākas sliedes kā Krievijas impērijas un vēlāk Padomju Savienības atstātais mantojums. Jebkurš dzelzceļa savienojums starp Baltijas valstīm un pārējo ES ietvers arī Poliju. Šāda dzelzceļa infrastruktūra pavērtu jaunus tirgus un jaunu tirdzniecības plūsmu, kas virzītos caur Poliju un dotu Polijas dzelzceļa uzņēmumiem jaunas iespējas Baltijas valstu tirgos.

Galvenais infrastruktūras projekts, kas ir cieši saistīts ar 3JI kopš paša sākuma un ir īpaši svarīgs Polijai, ir pazīstams kā *Via Carpatia*. *Via Carpatia* ir automaģistrāle, kas savienotu Klaipēdu Lietuvā ar Saloniem Grieķijā un šķērsotu visu 3JI austrumu daļu, proti, Lietuvu,

Poliju, Slovākiju, Ungāriju, Rumāniju un Bulgāriju. Polijas valdība jau ir nodrošinājusi finansējumu ceļa izbūvei caur tās teritoriju, bet viens no Polijas galvenajiem mērķiem ir panākt, lai *Via Carpatia* maģistrāle tiktu iekļauta Eiropas transporta tīkla (*TEN-T*) pamattīklā, kas ļoti būtiski palielinātu finansējumu visam projektam. Iemesls, kādēļ šis projekts pašlaik neietilpst pamattīklā, ir saistīts ar veidu, kādā *TEN-T* tīkls tiek saskaņots, proti, līdzsvarojot ģeogrāfiskās un ekonomiskās vajadzības attiecīgā tīkla kontekstā. Patlaban *TEN-T* piedzīvo potenciālu rekonstrukciju, un, reģionam pienācīgi aizstāvot šo mērķi, varētu panākt, ka *Via Carpatia* maģistrāle tiktu pievienota *TEN-T* pamattīklam, kas ļautu iegūt daudz vairāk līdzekļu, kā arī nodrošinātu, ka projekta institucionālo pārraudzību veic ES, nevis individuālās valstis, no kurām dažas (Slovākija un Ungārija), šķiet, nav īpaši ieinteresētas piešķirt šim projektam prioritāti. Projekts ir ļoti svarīgs Polijas interesēm, jo tas var nodrošināt tirdzniecības un attīstības potenciālu Polijas austrumu rajoniem, kas tradicionāli ir bijuši agrāri un mazāk attīstīti nekā valsts centrālā vai rietumu daļa. Turklāt šajā valsts daļā atrodas arī partijas "Likums un taisnīgums" (*Prawo i Sprawiedliwość, PiS*) vadītās valdības lojālāko vēlētāju bāze.

Līdzās tranzīta infrastruktūrai otra lielā joma, kurā Polija saskata lielu ekonomisko potenciālu, ir gāzes pārvades infrastruktūra. Polijas valstij piederošais uzņēmums *PGNiG* plāno kļūt par gāzes tirdzniecības starpnieku reģionā, tādējādi nodrošinot stratēģisko ieguvumu, proti, veicinot atbrīvošanos no Krievijas gāzes piegādēm. Šim nolūkam Polija pēdējos gados ir ieguldījusi ievērojamus līdzekļus gāzes piegāžu diversifikācijā. Tā ir izveidojusi sašķidrinātās dabasgāzes termināli Svinoujsces (*Świnouście*) ostā un plāno izbūvēt cauruļvadu, kas Baltijas reģionam piegādātu gāzi no Norvēģijas. Viens no Polijas lielākajiem mērķiem saistībā ar 3JI, neskaitot infrastruktūru, ir izveidot gāzes starpsavienojumus ar Lietuvu un Slovākiju, lai Centrāleiropas valstīm, kurām ir tikai sauszemes robežas, kā arī Baltijas valstīm un Somijai varētu tirgot gāzi, kuras avots nav Krievija. Vēl viens kaimiņš, kura gadījumā Polijai ir lielas stratēģiskās cerības, ir Ukraina, kurai nav sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) termināļu un kura jebkurā brīdī var tikt atslēgta no Krievijas gāzes piegādēm. Pašlaik reversā plūsma uz Ukrainu ir iespējama tikai no Slovākijas, tāpēc Polija vēlas atvērt starpsavienojumu ar Ukrainu, ņemot vērā, ka tā ir viena no galvenajām gāzes piegādātājām savam lielākajam pastāvīgajam kaimiņam.

Polija kā iniciatore, lielākā finansētāja un valsts ar vērienīgākajiem 3J projektiem saskata šajā sadarbībā lielu ekonomisko potenciālu. Kaut arī šiem projektiem ir ekonomiska vērtība, tos nevar nošķirt no nacionāli stratēģiskā elementa, kas ir vērienīgāko projektu virzītājspēks. Liela mēroga infrastruktūras un enerģētikas projekti sniegs ieguvumus Polijas nacionālajām nozarēm, proti, valsts dzelzceļa uzņēmumam *PKP (PKP Cargo)* un gāzes uzņēmumam *PGNiG*. Polija, kas ir lielākā valsts 3J sadarbības formātā, un kurai šajās stratēģiskajās nozarēs ir arī lielākie valstij piederošie uzņēmumi, no šīs ekonomiskās savstarpējās sasaistes var iegūt visvairāk, tomēr vēl nav zināms, vai tā sasniegs savus ambiciozos mērķus un vai šie mērķi nesadursies ar kaimiņvalstu ambīcijām, kuras varētu baidīties no lielākās kaimiņvalsts ekonomiskās un politiskās ietekmes, ja savstarpējā sasaiste reģionā tiks attīstīta tikai saskaņā ar Polijas redzējumu.

Ģeopolitika

Polijas drošības politikas mugurkauls periodā pēc 1989. gada ir raksturots Ježija Giedroiča (*Jerzy Giedroyc*) izdotajā poļu trimdas laikrakstā *Kultura Paryska* (Parīzes kultūra) atrodamajos Juliūša Mieroševska (*Juliusz Mieroszewski*, pazīstams arī kā *Londyńczyk* jeb Londonietis) rakstos. Savukārt ietekmīgākais raksts ir *Rosyiski "kompleks polski" i obszar ULB* (Krievu "Polijas jautājums" un ULB teritorija), kur ULB nozīmē Ukrainu, Lietuvu un Baltkrieviju.⁹

Pamata teorija ir tāda, ka Polija var atrasties drošībā tikai tad, ja to ieskauj neatkarīgas un demokrātiskas nācijas valstis, kas ir brīvas no Krievijas vai citu ārvalstu imperiālistiskās kundzības. Šis konkrētais ULB aspekts tika attīstīts un plašāk izvērstas laikrakstā *Kultura Paryska*, iekļaujot tajā arī ideju par Čehoslovākijas un Ungārijas atbrīvošanu no Krievijas imperiālisma, kā arī lika pamatus reģiona galveno demokrātiskās opozīcijas dalībnieku pagrīdes sadarbībai. Turklāt ambiciozākās cerības ietvēra arī pašas Krievijas kā nācijas valsts atbrīvošanu no tās impēriskā mantojuma.

Višegradas grupa, kas izveidojās pēc tam, kad tās dibinātājvalstis veiksmīgi saskaņoja Sarkanās armijas izvešanu no to teritorijas, lika pamatus kopējai izpratnei par drošības stratēģiju un palīdzēja brūgēt ceļu uz NATO un vēlāk uz ES. Višegradas grupa un to veidojošo

valstu sadarbība iedzīvotāju un organizāciju līmenī (*grassroots cooperation*), ko citu starpā atbalsta Starptautiskais Višegradas fonds (*International Visegrád Fund*), joprojām atrodas reģionālās identitātes un plānošanas pamatā, lai gan kopš tā laika ir izveidojušies vairāki paralēli reģionālie formāti, un tie, visticamāk, arī turpinās veidoties, kamēr citi zaudē un zaudēs savu nozīmi (piemēram, Centrāleiropas iniciatīva (*Central European Initiative*), Slavkovas trijstūris (*Slavkov Triangle*), Centrāleiropas piecinieks (*Central Five*), Bukarestes deviņnieks (*Bucharest Nine*), Ziemeļu un Baltijas valstu astotnieks (*North Baltic Eight*) u.c.).

Trīsdesmit neatkarības gadu laikā Polijas ārpolitikā prioritāri vienmēr ir bijuši divi Eiropas formāti, kuros Polija saskatīja savu spēku, pamatojoties uz savstarpējo sasaisti Eiropā, proti, Višegradas grupa un Veimāras trijstūris (*Weimar Triangle*), kurā bija iesaistīta arī Francija un Vācija, taču, salīdzinot ar pirmo formātu, tas bija lielā mērā nepilnīgs politiku un politiskās koordinācijas ziņā. Turklāt aptuveni pēdējo desmit gadu laikā Polija ir aktīvi iesaistījies Baltijas sadarbībā, tās stiprināšanā pamatojoties uz premisu par Eiropas valstu savstarpējo saistību. Šīs platformas ir kalpojušas kā virzītājspēks lielākām ambīcijām ES ietvarā, izmantojot kopīgu iniciatīvu politiskos formātus, piemēram, tādus kā Austrumu partnerība (ko kopīgi uzsāka Zviedrija un Polija un kuru vēlāk pieņēma reģionālie partneri, un visbeidzot arī ES kopumā), kā arī Bukarestes deviņnieks (kopā ar Rumāniju uzsākta iniciatīva attiecībā uz CAE pozīcijām NATO).

3JI var uzskatīt par Polijas tālāku mēģinājumu izveidot reālus materiālus savienojumus starp CAE valstīm ES, tādējādi veicinot ciešākas ekonomiskās un politiskās saites un palīdzot sasniegt visaptverošo ģeopolitisko mērķi, proti, atrasties draudzīgu demokrātiju vidū. Tā kā 3JI ir Polijas prezidenta iniciatīva, sākotnēji tās politiku neīstenoja attiecīgo valstu valdības, un laika gaitā šis aspekts ir ticis izlabots. Polijas gadījumā prezidentālais formāts nozīmēja ierastās prakses izmantošanu, ņemot vērā, ka Polijas prezidenti Varšavā uzņem plašākas CAE valstu līderu delegācijas un pārstāv to pozīcijas globālā mērogā, jo īpaši attiecībā ar ASV. Tomēr agrākajiem CAE valstu grupu formātiem trūka mērķu un statusa vienotības, jo tajos bija apvienotas ES valstis un valstis, kas nav ES dalībvalstis.

Polija sava izmēra un novietojuma dēļ vienlaikus ir liela valsts savā reģionā un labākajā gadījumā vidēja lieluma valsts visas ES kontekstā. Tā

kā Polijai ir nedaudz vairāk kā 38 miljoni iedzīvotāju (atbilstoši provizoris-kajiem 2021. gada tautas skaitīšanas rezultātiem¹⁰) un 312 679 kvadrāt-kilometru kopējā platība, tā ir nepārprotami lielākā no visām 3JI valstīm gan platības, gan iedzīvotāju skaita ziņā. Vienlaikus tā ne tuvu nav lielākā salīdzinājumā ar Rietumeiropas valstīm, jo Vācijā ir aptuveni 83 miljoni iedzīvotāju, savukārt Francijā – 67 miljoni. Nemaz nerunājot par Polijas Rietumeiropas kaimiņvalstu ekonomiku izmēru. Šis apstāklis Polijā ir izraisījis debates par tās lomu Eiropā un aktualizējis klasisko dilemmu par to, vai ir labāk būt "salīdzinoši mazai zivij lielā dīķī, vai lielai zivij mazā-kā dīķī" (proti, Centrāleiropā). Tie Polijas ārpolitikas pārstāvji, kas vairāk saistīti ar iepriekšējo valdošo partiju "Pilsoniskā platforma" (*Platforma Obywatelska, PO*), uzsver Polijas attiecības ar Vāciju un Franciju, veidojot Veimāras trijstūri, savukārt konservatīvākās partijas "Likums un taisnī-gums" (*PiS*) piekritēji iestājas par Višegrādas sadarbības formātu un tiek uzskatīti par 3JI arhitektiem, jo tās izveide ir kulminācija viņu ģeopolitis-kajam uzskatam par Polijas vietu Eiropā, proti, Poliju kā Centrāleiropas reģiona līderi.

Pirms *Brexit* procesa sākšanās pašreizējā *PiS* valdība ES politikas koordinēšanas kontekstā sāka attālināties no Vācijas un doties Apvie-notās Karalistes virzienā. Tomēr šo virzienu nācās atkal mainīt atpakaļ uz Berlīni pāris gadus vēlāk, kaut tas notika ar pamatīgu vilcināšanos no Varšavas puses. Kamēr Eiropa pēc *Brexit* tikai uzsvēra Polijas potenciālo lomu pozīciju saskaņošanā ar mazākām valstīm attiecībā uz ES politikas turpmākajiem virzieniem, *PiS* valdība akcentēja savu piedāvājumu CAE valstīm kļūt par Eiropas līderi attiecībā uz transatlantisko partnerību, to pretstatot Džo Baidena (*Joe Biden*) stratēģijai veidot transatlantiskās attiecības galvenokārt ar Vācijas starpniecību. *PiS* valdības stratēģija bija balstīta uz pieņēmumu, ka Donalds Trampa (*Donald Trump*) admi-nistrācija izvēlēšies citu ceļu savu un Eiropas attiecību veidošanā un attiecīgi paaugstinās CAE pozīciju transatlantiskajās attiecībās. Realitā-tē neviena no šīm divām stratēģijām nav tikusi pilnībā integrēta, ņemot vērā notiekošo karu Ukrainā, kurā Polijas kā galvenā reaģēšanas centra loma ir devusi tai dabisku līdera pozīciju CAE un Vācijā, un kas, nerau-goties uz vājo politisko komunikāciju, ir pierādījusi, ka tā ir neaizstā-jams elements drošības arhitektūrā un reaģēšanā uz Ukrainas un CAE vajadzībām.

Vispārliciecināmais arguments Polijas ambīciju aizstāvībai attiecībā uz *Via Carpatia* ir šī projekta militārie aspekti. Visas valstis, kuras savieno

šis maršruts, ir NATO dalībvalstis, taču Karpatu kalnu un zemā attīstības līmeņa dēļ nav liela mēroga infrastruktūras, kas savienotu Baltijas valstis ar Rumāniju un Bulgāriju, kas savukārt varētu radīt katastrofālas sekas hipotētiskajai austrumu flanga aizsardzībai, jo nebūtu iespējams efektīvi pārvietot cilvēkus un tehniku visā frontes garumā.

Raugoties uz 3JI reģiona ģeogrāfiju no Polijas perspektīvas, vienīgā dabiskā robeža uz austrumu–rietumu ass ir Oderas upe, kas nav kavējusi infrastruktūras attīstību un kuras gadījumā ir daudz vieglāk izbūvēt savienojumus no austrumiem uz rietumiem. Situācija attiecībā uz ziemeļu–dienvidu ass savienojumu starp Poliju un 3JI dienvidu valstīm ir citāda. Starp tām atrodas plašais Karpatu kalnu masīvs ar tā augstākajām virsotnēm, proti, Tatra kalnu grēdu, kas ir Polijas senākā robeža.

Tradicionālie maršruti ap šo kalnu grēdu ved cauri galējiem robežpunktiem, kas savieno ar Čehijas Republiku, un dodas tālāk uz Vīni, vienlaikus austrumos nav nozīmīgas infrastruktūras, kas savienotu Poliju un 3JI dienvidu valstis, jo no šiem reģioniem bija daudz vieglāk doties uz rietumiem, šķērsojot Lielo Eiropas līdzenumu, lai nonāktu Vācijas un Austrijas ekonomiskajos centros, nekā šķērsot Karpatu kalnus, lai dotos uz krietni nabadzīgākajiem reģioniem dienvidos. Šī situācija rada izaicinājumu 3JI, jo tāpat kā ceļu tīklu izveide Alpos, arī šo ceļu izveidei ir nepieciešami lieli resursi, kurus reģions, iespējams, nebūtu gatavs tērēt, ja vien netiktu izmantotas plaša mēroga ES finansējuma programmas, piemēram, tādas, kādas šobrīd ir pieejamas CAE reģionam.

Raugoties no ģeopolitiskās analīzes viedokļa, Polija tiek aplūkota tikai caur fatālisma prizmu, kas to neglābjami iespiesto globālā līmeņa lielvaru spēlē. Tās pašreizējais spēks galvenokārt ir veidojies, pateicoties veiklai savstarpējās atkarības tīklu veidošanai, kuras mērķis ir pārvarēt šos ģeopolitiskos vēstījumus. Neraugoties uz notiekošajām sadursmēm ar ES institūcijām par likuma varu, Varšava nepārtraukti uzsver starptautisko tiesību un uz tiesiskumu balstītas kārtības prioritāti, kas ir priekšnoteikums drošībai valstī, kura ir lielā mērā pakļauta ģeopolitiskiem riskiem. Tomēr pēdējā laikā ģeopolitiskās analīzes vēstījums ir ticis popularizēts, īpaši analītiskajās aprindās, kas ir pietuvinātas labējā spārna politikai. Tas ir arī palīdzējis rast kopsaucēju starp ASV izcelsmes politikas ietekmētājiem un CAE reģionu Rietumu un revizionistisko lielvaru (Krievija un Ķīna) globālās konkurences kontekstā. Ķīnas

formāts sadarbībai ar CAE valstīm ietilpst 17+1 zīmola, savukārt 3JI tiek uzskatīta par labāku alternatīvu un diezgan svarīgu ASV globālās stratēģijas elementu, ko atbalsta abas galvenās politiskās partijas. Polija, apliecinot savu nelokāmo uzticību ASV kā galvenajai transatlantiskajai sabiedrotajai Eiropā, uzskata 3JI par pilāru turpmākai transatlantiskajai sadarbībai ekonomikas un drošības jomā.

Energoapgādes drošība

Patlaban 3JI reģionā pastāv milzīga atkarība no Krievijas gāzes. Starp 2014. un 2019. gadu dabasgāzes apjoms, ko 3JI valstis importēja no Krievijas, palielinājās par 16,5 miljardiem kubikmetru, kas nozīmēja patēriņa pieaugumu gandrīz 50 % apmērā. Tā kā Centrāleiropas valstu ekonomika aug, pieaug arī vajadzība pēc energoresursiem, un tas nozīmē to importēšanu no valstīm ārpus reģiona, proti, no Krievijas. Reģiona ietvarā energoresursu atkarība no Krievijas vidēji veido aptuveni 50 %, un tā pastāvīgi pieaug kopš 2000. gada (kad tā bija 44 %). Pieaugot valstu ekonomikām, palielinās arī nepieciešamība pēc energoresursu importa no ārvalstīm, tādējādi reģionam ir jāmeklē ārējie piegādātāji. Šī loģika ir arī nostiprinājusi Višegradas grupas kopējo nostāju attiecībā uz tās kodolenerģijas stratēģiju. Kamēr Polija joprojām ir vienīgā, kurai nav šādas spēkstacijas, pārējās Višegradas valstis plāno saglabāt, modernizēt un paplašināt savus kodolenerģijas avotus.

Polija jau laikus saprata, ka tai ir nepieciešama diversifikācija, jo bija ietilpusi Varšavas paktā un bijusi pilnībā atkarīga no Krievijas gāzes, kas plūst pa Jamalas (*Yamal*) cauruļvadu. Šīs absolūtās atkarības rezultātā Polija bija valsts, kas par gāzi maksāja vienu no lielākajām cenām visā ES. Gāzes diversifikācija bija viens no galvenajiem Polijas iemesliem, lai radītu 3JI kopā ar Horvātiju, kas 2016. gadā strādāja pie SDG termināļa izbūves Krkā (*Krk*). Viena no sākotnējām 3JI vīzijām bija izveidot gāzes tīklu caur ES austrumiem no Krkas līdz Svinoujscei, kas visām tradicionāli no Krievijas gāzes atkarīgajām valstīm dotu iespēju iepirkt gāzi no starptautiskā SDG tirgus, izmantojot Polijas un Horvātijas SDG termināļus. Polija joprojām cer, ka šis gāzes tīkls kļūs par realitāti, un, ņemot vērā pašreizējo karu Ukrainā, tai ir vēsturiska iespēja virzīt uz priekšu šo ieceri par gāzes diversifikāciju reģionā, par ko liecina Polijas prezidenta

Andžeja Dudas (*Andrzej Duda*) vizīte pie Slovēkijas prezidentes Zuzanas Čaputovas (*Zuzana Čaputová*) 2022. gada maijā, kuras laikā tika apsolīta ātra rīcība Polijas un Slovēkijas starpsavienojuma jautājumā. Polija ar valsts uzņēmuma *PGNiG* palīdzību vēlas kļūt arī par reģiona galveno energoresursu tirdzniecības starpnieku un plāno izbūvēt gāzes starpsavienojumu ar Ukrainu, lai tādējādi tai palīdzētu pēc iespējas ātrāk atteikties no Krievijas gāzes.

Polijas enerģētikas politika 3JI kontekstā līdz šim ir bijusi izteikti vēsta uz gāzi, un tai nav bijis neviens ar zaļo enerģiju saistīts prioritārais projekts. Viena daļa no Polijas enerģētikas portfeļa, kas nav minēta 3JI, bet kas būtu rūpīgāk jāizpēta, ir atkarība no ogleņiem, kuras lielā mērā tiek importētas no Krievijas.¹¹ Ogles veido aptuveni 40 % no Polijas enerģētikas portfeļa, padarot Poliju par vienu no "netīrākajiem" enerģijas ražotājiem Eiropas Savienībā. Kaut arī gāzes piegāžu diversifikācija ir bijusi šīs valdības prioritāte, salīdzinoši maz ir ticis darīts, lai būtiski samazinātu ogļu daudzumu, kas valstī tiek izmantots enerģijas ražošanai.

Polija un 3JI valstis kopumā varētu iegūt daudz ko vairāk enerģētikas jomā, ja lielāks uzsvars tiktu likts uz gāzes un citu fosilo energoresursu īpatsvara mazināšanu, nevis tikai uz piegāžu diversifikāciju. Vienlaikus diversifikācijas kontekstā ir jāatceras, ka, ja vien ASV nekļūs par vienīgo SDG piegādātāju, tad, visticamāk, veidosies situācija, kurā Polija savu atkarību no vienas autokrātiskas un ar energoresursiem bagātas kaimiņvalsts būs nomainījusi ar atkarību no vairākām autokrātiskām un ar energoresursiem bagātām valstīm, piemēram, Saūda Arābijas vai Kataras.

Uzticama, ilgtspējīga un iekļaujoša savienojamība

Lai gan reģiona nozīme tirdzniecībā jau ir ievērojama un arvien pieaug, tā infrastruktūra gan kvalitātes, gan kvantitātes ziņā joprojām būtiski atpaliek no Eiropas rietumu daļas. Kamēr austrumu–rietumu savienojumi tiek atzīti par prioritāriem kā izdevīgākie tirdzniecības plūsmas maršruti, ziemeļu–dienvidu savienojumi ES infrastruktūras vispārējā plānā ir relatīvi atstāti novārtā, un attiecīgi Eiropas transporta tīklā (*TEN-T*) ir acīmredzamas nepilnības attiecībā uz ziemeļu–dienvidu savienojamību 3JI reģionā. Šīs būtiskās atšķirības piemēru

var redzēt, piemēram, paraugoties uz hipotētisku braucienu ar vilcienu no Varšavas uz Parīzi salīdzinājumā ar braucienu no Varšavas uz Sofiju. Saskaņā ar *Rome2Rio* datiem brauciens ar vilcienu no Varšavas uz Parīzi, kas ir gandrīz 300 kilometru garāks nekā attālums līdz Sofijai, aizņem tikai 15 stundas un 40 minūtes un ir nepieciešamas divas pārsēšanās.¹² Savukārt brauciens no Varšavas līdz Sofijai var aizņemt vairāk nekā 34 stundas, un tam nepieciešamas četras pārsēšanās. Šīs acīmredzamās ziemeļu–dienvidu savienojamības plaisas novēršanu kā projektu, kas būtu jāiekļauj *TEN-T*, patlaban vairākas 3JI dalībvalstis apspriež ar ES (projekta iekļaušana *TEN-T* nodrošinātu ievērojamu ES finansējumu).

Šādas savienojamības nepieciešamība ir acīmredzama, raugoties no iekļaušanas viedokļa. Turklāt daudzi vēsturiskie un etniskie jautājumi varētu būt šķetināmi, uzsākot adekvātu procesu, lai risinātu ne tikai robežu juridiskās atvēršanas jautājumus, kas jau tiek darīts visu 3JI dalībvalstu gadījumā, bet arī lai izveidotu dzelzceļa un autoceļu infrastruktūru, kas padarītu braucienu no Varšavas uz Sofiju tikpat ērtu kā braucienu no Varšavas uz Parīzi. Tomēr, lai sasniegtu Vācijas, Francijas un Itālijas kohēzijas līmenim līdzvērtīgu stāvokli, dzelzceļa un autoceļu infrastruktūrai 3JI reģionā būtu jāklūst salīdzināmai ar tās Rietumeiropas partneriem. Kaut arī ir skaidrs, ka šie savienojamības projekti ir iekļaujoši, Polijas un tādējādi arī visu 3JI projektu ilgtspējība un uzticamība raisa šaubas.

Kaut arī Polijas projekti un 3JI kā Polijas mērķis kopumā balstās uz iekļaujošas savienojamības ideju, jo katram projektam ir jāsniedz ieguvums vairāk nekā vienai 3JI valstij un, ideālā gadījumā, pēc iespējas vairāk valstīm, savienojamības ilgtspēja un uzticamība joprojām ir fundamentāls jautājums. Kaut arī ziemeļu–dienvidu savienojamība ir nepārprotami nepieciešama no stratēģiskā un militārā viedokļa, jo šī iniciatīva ietver gandrīz visu NATO austrumu flangu (izņemot Grieķiju un Turciju), pastāv varbūtība, ka 3JI valstu savstarpējā tirdzniecība nav tik nepieciešama, lai attaisnotu šādu savienojumu izveidi. Reģionos, caur kuriem varētu vest potenciālā *Via Carpatia* maģistrāle, nav reāla ekonomiska pieprasījuma pēc šāda savienojuma, un tas ir arī iemesls, kāpēc ES līdz šim to nav iekļāvusi pamattīklā.

Šādu ziemeļu–dienvidu savienojumu priekšrocības varētu būt ļoti svarīgas Rietumbalkānu un Austrumu partnerības valstu (Polijas gadījumā svarīgākās būtu Ukraina un Baltkrievija) tūlītējai savienojamībai,

turklāt tādējādi tiktu dabiski paplašināta arī Somijas un Grieķijas savienojamība. Izveidojot šāda mēroga austrumu ziemeļu–dienvidu savienojumu, būtu daudz vieglāk reāli savienot Polijas austrumu kaimiņvalstu tirdzniecības sistēmas ar plašākām ES tirdzniecības sistēmām, kā arī ar Polijas Baltijas jūras ostām.

Šo projektu uzticamības un ilgtspējas problemātiskums Polijas gadījumā izriet arī no tā, kā 3JI tiek uztverta Polijas politikā. Tā kā valstu prezidenti veido iniciatīvas mugurkaulu un astoņās no divpadsmit 3JI dalībvalstīm prezidentus ievēlē vispārējās vēlēšanās, pastāv risks, ka iniciatīva un tās projekti var tikt politizēti un opozīcijas kandidāta ievēlēšanas rezultātā atmesti kā nederīgi vai ievērojami samazināti. Polijas opozīcija par 3JI runā ļoti reti, un tie, kas zina par šo projektu, uzskata to par partijas “Likums un taisnīgums” (PiS) lolojumu. Šī situācija ir simptomātiska Polijas politiskās ainavas, kā arī Polijas sabiedrības un politikas polarizācijas kontekstā. 3JI, visticamāk, netiks turpināta, ja Polija kā lielākā finansētāja un atbalstītāja pārstās to aizstāvēt, un tas ir lielākais risks projekta ilgtspējai un uzticamībai.

Secinājumi un ieteikumi

Polija kā lielākā un ietekmīgākā 3JI dalībvalsts gūtu labumu no 3JI Eiropas dimensijas uzsvēršanas, piešķirot tai Eiropas Savienības makroreģiona statusu. Makroreģioni ir Eiropas instruments, kurā jau piedalās visas pašreizējās 3JI dalībvalstis. Polija, Lietuva, Latvija un Igaunija ietilpst Baltijas jūras makroreģionā, savukārt Slovēnija, Horvātija, Čehijas Republika, Slovākija, Ungārija, Rumānija un Bulgārija ietilpst Donavas makroreģionā. Kļūstot par makroreģionu, papildu ieguvums būtu makroreģionālā stratēģija, kas tiktu izstrādāta, lai risinātu kopīgās problēmas un izmantotu kopīgās iespējas. Tas palīdzētu oficiāli noformēt iniciatīvu un risināt iniciatīvai kaitīgo politizācijas problēmu, kas ir īpaši aktuāla Polijas gadījumā, ņemot vērā, ka tā ir cieši saistīta konkrēti ar prezidentu un vispārēji ar valdošo partiju. Oficiālāka iekļaušana ES un attiecīgi oficiālāka atzišana padarītu iniciatīvu noturīgāku un sniegtu papildu ieguvumu, jo dotu iespēju izteikties reģioniem, kurus ietekmē šie lielā mēroga projekti.

3JI būtu jāuzsver iniciatīvas Eiropas dimensija, nosakot arī vērienīgākus mērķus attiecībā uz pamattīkla koridoriem Eiropas transporta tīkla

(TEN-T) plānā, kurā noteikti līdz 2030. un 2050. gadam sasniedzamie mērķi. Tas ļautu ES līmenī īstenot un regulēt tik ļoti nepieciešamos ziemeļu–dienvidu savienojumus, piemēram, *Via Carpatia*, liekot valstīm, kuras pašlaik kavē projektu īstenošanu, tos pabeigt, kā arī paverot iespēju saņemt lielāku ES finansējumu šiem dārgajiem projektiem.

Arī Polija ir viena no valstīm, kas atbalsta sekretariāta izveidi, kas ir viens no iespējamajiem veidiem, kā institucionalizēt šo formātu, lai veicinātu tā ilgtspēju. Tā kā projekti galvenokārt attiecas uz infrastruktūru, kurai gadiem ilgi nepieciešams pastāvīgs finansējums un pārraudzība, Polijas interesēs būtu izveidot iestādi, kas turpina šo formātu, nodrošinot tā finansējumu, kā arī ilgtspēju attiecībā uz citām valstīm, kuru prezidentūras vai ambīcijas var mainīties.

Saspīlētās attiecības ar citām Višegradas grupas partnervalstīm, kas izriet, pirmkārt, no Polijas šķietamās pakļaušanās Ungārijas vadītajai īpašajai politiskajai līnijai un tās iekšējām problēmām saistībā ar likuma varu jeb tiesiskumu un nekoncekventu ES politiku (attālinoties no Vācijas un tuvinoties Apvienotajai Karalistei, lai pēc brīža atkal atgrieztos pie Vācijas, kā arī balsojot pret sava politiķa Donalda Tuska (*Donald Tusk*) palikšanu Eiropadomes priekšsēdētāja amatā) ir vājinājušas saites ar Čehijas Republiku un Slovākiju, kuru politika ir nepārprotami atšķirusies no Budapeštas formulētā virziena. Čehija un Slovākija joprojām nav pieņēmušas 3JI darba kārtību un vēl nepiedalās Investīciju fondā, kaut arī pastāv diezgan labas izredzes, ka nākotnē tas varētu mainīties.¹³

Turklāt Austrija tradicionāli nav vēlējusies pieņemt Polijas kā līderes lomu reģionā, taču, visticamāk, šajā un citos formātos tā samierināsies ar šo aspektu, ņemot vērā, ka pastāvīgi pieaug to savstarpējā ekonomiskā atkarība tirdzniecības jomā, proti, pieaug Polijas lomas īpatsvars Austrijas galveno tirdzniecības partneru vidū, un tas nozīmē, ka palielinās arī politiskās mijiedarbības intensitāte.

Polija ir sapratusi problēmu, ko rada nepareizi priekšstati un atšķirīgas izpratnes, kas ilgtermiņā apdraud 3JI ilgtspēju un kohēziju. Tādējādi, reaģējot uz šo problēmu, 2021. gada 18. septembrī fonds *State of Poland Foundation*, kas izveidots kā valdības organizēta nevalstiska organizācija, ir sarīkojis konferenci *Three Seas Generation Freedom Conference (GENFREE)*¹⁴, pulcinot galvenokārt jauniešus, domnīcas un plašsaziņas līdzekļu pārstāvjus no visām 12 dalībvalstīm. Savā pamatojumā tā ir uzskaitījusi vairākus projektus, kas palīdzētu veidot saliedētu sabiedrisko domu attiecībā uz 3JI, tostarp: a) televīzijas programmu

un filmu veidošana, lai popularizētu tūrismu, vēsturi, reģiona valstis saistošas tēmas un veiktu produktu izvietojumu (visas kategorijas), b) dažādu vēsturisko personību popularizēšana, jo īpaši to, kurām bijusi svarīga loma vairākās reģiona valstīs, c) reģiona valstu pagātnes sadarbības piemēru izcelšana, d) 3JI popularizējošu ekspertu un vēstnieku tīkla izveide, kā arī e) savstarpēju pozitīvo stereotipu klāsta radišana. Joprojām pastāv šaubas par to, vai ierosinātie darbības veidi, tostarp GONGO operators, ir piemēroti izvirzītā mērķa sasniegšanai.

Vienlaikus 2022. gadā Polijā ir iezīmējusies arī salīdzināma nevalstisko dalībnieku iniciatīva, kas ir šī raksta autoru īstenota. 2022. gada 20. un 21. maijā Latvijas prezidents šī gada 3JI foruma ietvaros atklāja Latvijas Transatlantiskās organizācijas (LATO) rīkoto pirmo Pilsoniskās sabiedrības forumu (PSF), kas tika izveidots, pamatojoties uz ieteikumu iesaistīt plašāku pilsoniskās sabiedrības dalībnieku loku (piemēram, uzņēmēju asociācijas, pētniekus un demokrātiskās drošības aizstāvjus), lai tādējādi nodrošinātu trešo iniciatīvas formātu, kas vērstas uz Rietumu vērtībām un principiem: "PSF ir atbalsta mehānisms demokrātijas, drošības un ilgtspējas stiprināšanai un savstarpēji izdevīgu saišu veidošanai starp dalībvalstīm un to partneriem gan Eiropā, gan ārpus tās. Tas nozīmē atbalsta sniegšanu 3JI valstu pilsoniskajai sabiedrībai, aizsargājot tādus demokrātijas principus un vērtības, kā, piemēram, sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanā, politisko un ekonomisko lēmumu pārredzamības saglabāšana, kā arī pilsoņu iesaistīšana reģionālajās un Eiropas iniciatīvās."¹⁵ Šis forums atspoguļo stratēģisko prognožu projekta ieteikumus, kas pirms gada tika publicēti analīzes un mediju platformas *Visegrad Insight* 2021. gada jūlija ziņojumā *Towards the 3SI Civil Society Forum, July 2021*¹⁶ (Ceļā uz 3JI Pilsoniskās sabiedrības forumu).

Galū galā 3JI ir atvērts formāts. Raugoties no tālo ziemeļu un tālo dienvidu ģeogrāfiskajām robežām, visa reģiona savienojamība ir ES dalībvalstu, kas neietilpst 3JI, piemēram, Somijas vai Grieķijas, kā arī ES neietilpstošo kaimiņvalstu interesēs. Kaut arī sākotnēji 3JI netika uzskatīta par formātu, kurā nākotnē varētu potenciāli iekļauties Ukraina, turklāt organizācijas *Atlantic Council* ekspertiem 2021. gadā šajā kontekstā pieminot Ukrainu, pret to sākotnēji pat protestēja Polijas politiskie padomnieki, iespēja nākotnē iekļaut vairāk valstu no Austrumu partnerības un Rietumbalkāniem pastāv (Ukraina un potenciāli Baltkrievija būs daudz labāk savienotas ar Polijas infrastruktūru, ja šādi savienojumi

tiks izveidoti tagad).¹⁷ Šobrīd šī ideja, sākot ar Ukrainu, tiek atbalstīta arī kā viena no politiskajām atbildēm uz Krievijas agresiju (skatīt *Visegrad Insight* 2022. gada februāra ziņojumu *Russian Invasion of Ukraine: How Nine Central and Eastern European Countries Will Respond, February 2022*¹⁸ (Krievijas iebrukums Ukrainā: kā reaģēs deviņas Centrālās un Austrumeiropas valstis) un to jau ir atbalstījusi Polijas vadība, kas visspilgtāk bija redzams neseno Polijas prezidenta Ukrainas parlamenta uzrunā 2022. gada 22. maijā¹⁹.

3JI atrodas izšķirošā attīstības posmā, un Polijai ir jāskatās tālāk par tās aktuālajiem iekšpolitiskajiem dalījumiem, lai panāktu ilgtermiņu, kas nepieciešama šāda projekta īstenošanai. 3JI piesaiste ES un tās atvērtība paplašināšanai, piemēram, iekļaujot Ukrainu, piešķirtu tai ilgtermiņu un stabilitāti, kas nepieciešama, lai tā tiktu veiksmīgi īstenota un kļūtu par rīku, kas ļautu atrisināt mūžseno ziemeļu un dienvidu savienojamības problēmu Centrālās un Austrumeiropas reģionā.

ATSAUCES

- ¹ “[Parakstītājas] fokusēsies uz komunikācijas infrastruktūras attīstību gan attiecībā uz saitēm starp trim valstīm, gan saitēm ar citām Eiropas daļām, galvenokārt ziemeļu–dienvidu virzienā, un koordinēs savu energosistēmu un telekomunikāciju tīklu attīstību”. Višegrādas grupa: Čehijas Republika, Ungārija, Polija un Slovākija. 24.08.2006/*Www. visegradgroup.eu*. <https://www.visegradgroup.eu/documents/visegrad-declarations/visegrad-declaration-110412-2>
- ² Czyż, A. 07.07.2019. *The Three Seas Initiative Investment Fund Officially Established*. Media.bgk.pl. <https://media.bgk.pl/61041-the-three-seas-initiative-investment-fund-officially-established>
- ³ *The Three Seas Fund Agrees Its First Investment*. 23.10.2020. Three Seas Initiative Investment Fund. <https://3siif.eu/news/the-three-seas-fund-agrees-its-first-investment>
- ⁴ *Financing Regional Security: An Update on the Three Seas Initiative Investment Fund*. 14.04.2022. Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/event/financing-regional-security/>
- ⁵ *The 3 Seas Digital Highway – Three Seas*. 2022. Three Seas Initiative. <https://projects.3seas.eu/projects/the-3-seas-digital-highway>
- ⁶ *Ljubljana Summit 2019/2020*. Three Seas Initiative. <https://3seas.eu/about/past-summits/ljubljana-summit-2019>
- ⁷ Przybylski, R. 06.09.2021. *Małaszewicze Z Rekordem Przeladunków. Rzeczpospolita*. <https://logistyka.rp.pl/szynowy/art18890251-malaszewicze-z-rekordem-przeladunkow>
- ⁸ *Rail Baltica – Three Seas*. 2022. Three Seas Initiative. <https://projects.3seas.eu/projects/rail-baltica-submitted-by-poland>
- ⁹ Mieroszewski, J. 09.1974. *Rosyiski ‘Kom Pleks Polski’ IObszarULB*. Kulturaparyska.com. <https://kulturaparyska.com/pl/search/searched-attachment/1112/1/ULB#page=1&search=ULB>

- ¹⁰ Szałtys, D. 2022. *Preliminary Results of the National Population and Housing Census 2021*. Stat.gov.pl. <https://stat.gov.pl/en/national-census/national-population-and-housing-census-2021/national-population-and-housing-census-2021/preliminary-results-of-the-national-population-and-housing-census-2021,1,1.html>
- ¹¹ *Energy Policy Review Poland 2022*. International Energy Agency. <https://www.iea.org/reports/poland-2022>
- ¹² Przybylski, W., Jarończyk, K. 2021. *Towards 3SI Civil Society Forum*. Visegradinsight.eu. <https://visegradinsight.eu/3si2025/>
- ¹³ Dostál, V. 23.06.2021. *The Perspective of the Czech Republic, Hungary, and Slovakia on the Three Seas Initiative*. Association for International Affairs. <https://www.amo.cz/en/the-perspective-of-the-czech-republic-hungary-and-slovakia-on-the-three-seas-initiative/>
- ¹⁴ PAP Mediaroom. 22.09.2021. *GenFree: Three Seas Generation Freedom Conference Has Freedom in Its DNA*. Wwww.thefirstnews.com. <https://www.thefirstnews.com/video/the-genfree-three-seas-generation-freedom-conference-has-freedom-in-its-dna-563>
- ¹⁵ *The Three Seas Initiative Civil Society Forum*. 05.2022. Three Seas Initiative. <https://3seas.eu/event/the-three-seas-initiative-civil-society-forum>
- ¹⁶ Przybylski, W., Jarończyk, K. 2021. *Towards 3SI Civil Society Forum*. Visegradinsight.eu. <https://visegradinsight.eu/3si2025/>
- ¹⁷ Fried, D., Mosbacher, G., Brzezinski, I. 01.05.2021. *Brzezinski, Fried, Mosbacher: Czym Jest Inicjatywa Trójmorza? Od Wizji Do Działania – Trimarium*. Trimarium.pl. <https://trimarium.pl/projekt/brzezinski-fried-mosbacher-czym-jest-inicjatywa-trojmorza-od-wizji-do-dzialania/>
- ¹⁸ *Russian Invasion of Ukraine: How Nine Central and Eastern European Countries Will Respond*. 2022. Visegradinsight.eu. <https://visegradinsight.eu/reports/>
- ¹⁹ *Speech by the President at the Verkhovna Rada*. 22.05.2022. Oficjalna Strona. Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. <https://www.president.pl/news/speech-by-the-president-at-verkhovna-rada>

Rumānija: Trīs jūru iniciatīvas pārvēršanas stratēģiskā iespēja. Īss pārskats

Mihajs Sebe (*Mihai Sebe*)

Aukstā kara beigas un demokrātijas ieviešana radīja jaunu cerību Centrālajā un Austrumeiropā jeb reģionā, kas līdz tam bija ticis izmantots kā lielvalstu spēļu laukums. Eiropas un Eiroatlantiskās integrācijas procesam virzoties uz priekšu, izskatās, ka reģiona valstis nepārprotami atrodas ceļā uz labāku nākotni. Valstu valdību pieņemtās nepieciešamās reformas ir tuvinājušas šo valstu sabiedrību Rietumu modelim, vienlaikus sniedzot tai tādu papildu drošības līmeni, kāds šajā reģionā vēl nav bijis pieredzēts. Pēc NATO paplašināšanās 1999. un 2004. gadā, kā arī Eiropas Savienības (ES) paplašināšanās 2004. un 2007. gadā šķita, ka Centrālās un Austrumeiropas valstis ir sasniegušas sava starptautiskā prestiža un ietekmes virsotni.

Tomēr drīz vien starptautiskā konkurence kļuva arvien intensīvāka un sāka ietekmēt reģionu, tā kā valstīm nācās nostāties vienā vai otrā pusē, vienlaikus jau atkal saskaroties ar potenciāli eksistenciāliem draugiem to suverenitātei, piemēram, enerģētisko atkarību, ko var izmantot nacionālo lēmumu ietekmēšanai u.t.t. Šajā kontekstā valstis ķērās pie radošas ārpolitikas ar mērķi saglabāt esošo starptautisko kārtību, kas balstīta uz multilaterālismu, cilvēktiesībām un starptautisko tiesību pārkāpumu, proti, kārtību, kas bija vairāk nekā labvēlīga postkomunisma valstīm ar to sarežģīto pagātnei, kuru raksturo netaisnība, starptautiskie diktāti un vispārēja suverenitātes ignorēšana. Šajā kontekstā tika izveidota arī Trīs jūru iniciatīva (3JI), proti, kā reģionālās sadarbības sekmēšanas rīks.

Šī raksta mērķis ir iepazīstināt ar Rumānijas lomu 3JI. Tas ir pētniecisks raksts, ziņojums par paveikto un vēl darāmo, un tas ir iecerēts kā sākumpunkts tālākai un padziļinātākai analīzei. Kāpēc Rumānija ir svarīga un kāda ir Rumānijas (potenciālā) loma, attiecīgi ir galvenie jautājumi,

kas atrodas šī raksta pamatā. Lai sniegtu provizorisku atbildi, tika veikta oficiālo paziņojumu, zinātniskās literatūras un līdzīgu avotu analīze, tādējādi mēģinot sniegt empīrisku un aprakstošu atbildi, kas vēlāk izmantojama citiem saistītajiem pētījumiem.

3JI. Par ko tā ir?

3JI ir elastīga un neformāla prezidentāla līmeņa politiskā platforma, kas apvieno divpadsmit ES dalībvalstis, kas izvietojušās starp Adrijas, Baltijas un Melno jūru (Austrija, Bulgārija, Čehijas Republika, Horvātija, Igaunija, Latvija, Lietuva, Polija, Rumānija, Slovākija, Slovēnija un Ungārija). Iniciatīvas mērķis ir palielināt konvergenci un kohēziju, lai palielinot reģiona valstu savstarpējo savienojamību enerģētikas, transporta un digitālajā jomā, vienlaikus samazinātu ekonomiskās attīstības plaisu starp dažādiem reģiona rajoniem, kā arī ES dalībvalstīm. 3JI pamatprincipi ir: ekonomiskās attīstības veicināšana, kohēzijas palielināšana Eiropas līmenī un transatlantisko saišu stiprināšana.¹

3JI faktiski atrodas reģionā ar vēsturisku reģionālās sadarbības pieredzi, kas pazīstama kā *Intermarium* jeb zeme starp Baltijas un Melno jūru Austrumeiropā. Šī teritorija ir pēdējais acīmredzamais Rietumu civilizācijas valnis austrumos un vieta, kur saplūst atšķirīgas kultūras.²

Raugoties no Rumānijas perspektīvas, šo projektu var uzskatīt par tādū, kas balstās uz vienu stabilāko saikni, proti attiecībām starp Rumāniju un Poliju. Faktiski tas ir turpinājums abu valstu starpkaru alianses projektam, kura sākumpunkts ir 1921. gada aizsardzības alianse. "Šī alianse bija pirmais kolektīvās drošības projekts reģionālā līmenī un mūsu pirmā stratēģiskā partnerība."³ Tā tika tālāk attīstīta pēc Aukstā kara beigām, 2009. gadā parakstot Stratēģisko partnerību un 2015. gadā to atjaunojot, pamatojoties uz politiski diplomātisko dialogu un būtisku ekonomisko un nozaru sadarbību.

Rumānijas interese par 3JI iniciatīvu bija acīmredzama jau pašā sākumā, ņemot vērā, ka tā piedalījās pirmajā 2016. gadā Dubrovnikā notikušajā iniciatīvas samītā ar delegāciju, kuru vadīja toreizējais satiksmes ministrs (*Minister of Transportation*) Sorins Buše (*Sorin Buşe*),⁴ raidot politisku signālu, ka tajā laikā 3JI tika uzskatīta par ļoti nozīmīgu ekonomikas un infrastruktūras kontekstā, turklāt tā bija pragmatiska, nevis politiska nozīmība. Ņemot vērā, ka Dubrovnikas deklarācijā (*Dubrovnik*

Declaration) uzsvars tika likts uz sadarbību attiecībā uz "konkrētiem pārrobežu un makroreģionāliem projektiem, kas ir stratēģiski svarīgi iesaistītajām valstīm enerģētikas, transporta, digitālās komunikācijas un ekonomikas jomā Centrālajā un Austrumeiropā"⁵, izskatās, ka Rumānijas cerības tika piepildītas.

Šis paziņojums saskanēja ar Adrijas, Baltijas un Melnās jūras piekrastes valstu vadītāju 2015. gadā Ņujorkā rīkotajā sanāksmē pausto, Rumānijas prezidentam Klausam Johannisam (*Klaus Iohannis*) uzsverot Trīs jūru reģiona svarīgumu, proti, ka šis ir reģions, kas savieno ar plašāko pasauli. Rumānijas prezidents uzsvēra enerģētiskās drošības un transporta koridoru (sauszemes, jūras, gaisa) savienošanas nozīmību, jo šīm jomām ir jāapvieno ne tikai Melnās, Adrijas un Baltijas jūras valstis, bet arī jāapvieno šī Eiropas reģiona iedzīvotāji labklājības un ekonomiskās stabilitātes telpā. Vienlaikus prezidents Klauss Johanniss uzsvēra, ka, lai šis starpsavienojumu projekts būtu veiksmīgs, ir jāveic darbības trīs līmeņos. Pirmkārt, valstīm ir jārīkojas, lai sekmētu savus savstarpējos savienojumus ar kaimiņvalstīm; otrkārt, jārīkojas, lai veicinātu transporta koridorus ziemeļu–dienvidu un austrumu–rietumu virzienā; un, treškārt, Trīs jūru reģionam būtu jātiecas arī uz globālu integrāciju gan ar Centrālāziju un Āfriku, gan ar paplašināto eiroatlantisko reģionu.⁶

2017. gada Varšavas samītā paaugstinājās pārstāvniecības līmenis. Samītā piedalījās ASV prezidents Donalds Tramps (*Donald Trump*), un Rumānija sāka saredzēt 3JI piedāvāto iespēju, kā rezultātā to pārstāvēja Rumānijas prezidents Klauss Johanniss. No nacionālā viedokļa raugoties, samīts bija veiksmīgs, jo pamatojoties uz Rumānijas prezidenta Klauša Johannisa priekšlikumu, tika vienprātīgi nolemts nākamo 3JI samitu, kā arī pirmo biznesa forumu 2018. gadā rīkot Rumānijā.⁷

Tas bija brīdis, kad Rumānija formulēja skaidrāku redzējumu par to, ko mēs sagaidām no 3JI, un tā bija vīzija, kurai piekrita visas galvenās politiskās partijas. Rumānija uzskata, ka 3JI ir noderīgs reģiona modernizācijas instruments, kas jāattīsta tā, lai atbalstītu vienotību un kohēziju ES. Reģiona savstarpējai savienojamībai ir jāveido daļa no Eiropas integrācijas procesa, un tas arī jāveicina. Tādējādi projektiem transporta infrastruktūras, enerģētikas un digitālo tirgu reģionālajai savienošanai, jo īpaši attiecībā uz ziemeļu–dienvidu asi, ir pilnībā jāatbilst ES politikai. Un, lai novērstu dažas neskaidrības, kas radušās dažās Rietumu "kancelejās", Bukarestes formātā ir paredzēts apspriest Austrumu flanga kopējās aizsardzības jautājumus. 3JI nav militārās un aizsardzības

komponentes, un tā ir paredzēta reģionālajai civilajai attīstībai. Tāpēc mēs piedalāmies divos nozīmīgos reģionālajos formātos, viens attiecas uz kolektīvās aizsardzības dimensiju, savukārt otrs uz reģionālās attīstības dimensiju.⁸ Vēl viens pierādījums, kas atspoguļo 3Jl jauniegūto svarīgumu, ir fakts, ka tā pirmo reizi oficiāli tika minēta Rumānijas Ārlietu ministrijas (*Ministry of Foreign Affairs*) darbības pārskatā (*Activity Report*) 2017. gadā.⁹

Bukarestes samits un kāpēc tas bija nozīmīgs

2018. gada Bukarestes samits bija nozīmīgs gan tāpēc, ka tika pieņemts lēmums palielināt 3Jl praktisko nozīmi, gan ar tāpēc, ka tajā piedalījās augsta līmeņa amatpersonas, savedot kopā gan transatlantisko, gan arī Eirocentriskāko redzējumu par reģiona nākotni.

Raugoties no Eiropas perspektīvas, reģionālās politikas komisāre Korina Kreču (*Corina Crețu*) savā uzrunā, atklājot 3Jl samitu, uzsvēra ekonomisko pieeju, kas koncentrējas uz kohēziju un konvergenci: “būtībā tā ir plaiss mazināšana starp Rietumeiropu un Austrumeiropu”. Lai to panāktu, ir nepieciešami divi priekšnosacījumi: spēcīgs ES budžets un īstie resursi īstajā vietā (“reģioniem, kuros joprojām ir augsts bezdarba līmenis, jo īpaši jauniešu vidū; reģioniem, kas atrodas bēgļu krīzes frontes līnijā; tiem, kas visvairāk cieš no globalizācijas un tehnoloģisko pārmaiņu blakusparādībām”), un šajā scenārijā 3Jl ir izšķiroša nozīme savienojamības projektu panākumu nodrošināšanai.¹⁰

Līdzīgu skatījumu pauda arī toreizējais Eiropas Komisijas priekšsēdētājs Žans Klods Junkers (*Jean-Claude Juncker*), kurš uzsvēra sadarbības labās īpašības un runāja par investīciju nepieciešamību infrastruktūras attīstībā, kā arī energoapgādes un dabasgāzes transportēšanas jomā.¹¹

Bukarestes samits bija arī pirmais 3Jl samits, kurā, pamatojoties uz Rumānijas prezidenta uzaicinājumu, piedalījās Vācijas pārstāvis. Toreizējais Vācijas ārlietu ministrs Heiko Māss (*Heiko Maas*) uzsvēra Vācijas vēlmi “būt par tiltu būvētāju un moderatoru, balstoties uz Eiropas vienotības garu”, kā arī rosināja palielināt Vācijas iesaisti šajā iniciatīvā.¹²

Pieminēšanas vērtā ir arī konkurējošā vīzija, proti, ciešākas attiecības ar ASV, ņemot vērā, ka dalībnieku vidū bija arī ASV enerģētikas ministrs (*Secretary for Energy*) Riks Perijs (*Rick Perry*). Viņš uzsvēra ciešākas

sadarbības nepieciešamību un norādīja, ka "ASV atbalsta energoresursu diversifikācijas pamatprincipu kā Trīs jūru iniciatīvas galveno pīlāru", veicinot "ziemeļu–dienviņu enerģētikas koridora kritiskās infrastruktūras" attīstību, kas retrospektīvi raugoties, šķiet pareizi.¹³

Runājot Rumānijas vārdā, prezidents Klauss Johanniss uzsvēra galvenos mērķus, proti, "reģiona ekonomisko attīstību, fokusu uz Eiropas Savienību un transatlantiskajām saitēm, kā arī vajadzību pēc savstarpējas savienojamības ziemeļu–dienviņu virzienā.¹⁴ Turpinājumā 3JI no koncepcijām virzījās uz praktiskiem aspektiem, kas redzams, piemēram, saistībā ar pirmā 3JI Biznesa foruma rīkošanu, kā arī attiecībā uz lēmumu izveidot 3JI valstu tirdzniecības kameru tīklu, un arī saistībā ar nodomu vēstules parakstīšanu par Trīs jūru iniciatīvas Investīciju fonda (3JIIF) izveidi.¹⁵

Tas bija svarīgākais brīdis Bukarestei, kā uzsvēra Polijas puse: "no šī brīža Bukareste Trīs jūru iniciatīvas attīstības kontekstā tiecas prezentēt sevi kā trešo iniciatīvas virzītājspēku (pēc tās iniciatorēm, proti, Horvātijas un Polijas)".¹⁶ Samīts bija veiksmīgs, jo saskaņā ar Rumānijas Ārlietu ministrijas norādīto tas bija samīts ar lielām likmēm, tostarp ekonomikas jomā (sekmēt galveno reģionālo savstarpējās savienojamības projektu prioritāro īstenošanu; veicināt ekonomikas dalībnieku attiecības 3JI reģionā un ārpus tā, lai identificētu jaunas uzņēmējdarbības iespējas), politikas jomā (pilnveidot noturību un stiprināt ES ar izaugsmes palīdzību), ekonomiskās un sociālās konverģences jomā (nodrošināt konverģenci starp ES dalībvalstīm, kā arī sniegt pamatojumu transatlantisko attiecību ekonomiskajai dimensijai), tēla jomā (palielināt Rumānijas redzamību reģionālajā un eiroatlantiskajā līmenī tieši pirms ES Padomes prezidentūras pārņemšanas). Vienlaikus Bukarestes samitā tika apstiprināta iniciatīvas Eiropas dimensija.¹⁷ Turklāt tika pieņemts arī prioritāro projektu saraksts.¹⁸

Pēc Bukarestes samita

Ceturtais samīts un otrais biznesa forums norisinājās 2019. gada 5. un 6. jūnijā attiecīgi Brdo un Ļubļanā, un to mērķis bija praksē īstenot Bukarestes samita lēmumus. Rumānijai tā bija iespēja uzlabot Bukarestē nolemto, fokusējoties uz energoapgādes drošību reģionā, jo īpaši attiecībā uz Bulgārijas–Rumānijas–Ungārijas–Austrijas (BRUA) starpsavienojumu.¹⁹

Covid-19 pandēmija piespieda rīkot hibrīda samitu, tādējādi 2020. gada 19. oktobrī Tallinā notikušais Trīs jūru iniciatīvas virtuālais samits un tīmekļa forums bija jau piektais 3JI samits, taču pirmais, kas tika organizēts unikālā hibrīdformātā.²⁰ Rumānija samitu apmeklēja augstākajā līmenī, tajā virtuāli piedaloties prezidentam Klausam Johanisam, kurš norādīja, ka: "Rumānijas galvenais mērķis ir stratēģisko starpsavienojumu projektu īstenošana, un šajā kontekstā svarīgs solis ir dabasgāzes pārvades projekta, tā dēvētā *BRUA* projekta, pirmā posma pabeigšana un pāreja uz otrā posma ieviešanu. Transporta jomā es vēlētos uzsvērt īpašo ekonomisko un stratēģisko nozīmību attiecībā uz dzelzceļa līniju *Rail2Sea*, kas savieno Konstancas un Gdaņskas ostas, kā arī attiecībā uz Eiropas automaģistrāli *Via Carpathia*"²¹.

Visbeidzot, nesenākais samits notika 2021. gada 8. un 9. jūlijā Sofijā, Bulgārijā.²² Tāpat kā iepriekšējā samita laikā, Rumānijas uzmanība bija fokusēta uz infrastruktūras projektiem *Rail2Sea* un *Via Carpathia*.²³ Rumānijas pusei svarīga bija arī ASV Kongresa delegācijas klātbūtne samitā un dialogs ar to. Tas bija signāls, ka ASV atbalsta 3JI, kā arī iespēja Rumānijai uzstāt uz ASV atbalstu vairākiem projektiem. "Prezidents Klauss Johanniss uzsvēra, ka Rumānijai ir ļoti svarīgi īstenot *Rail2Sea* un *Via Carpathia* projektu, un aicināja ASV šajos projektos būtiski iesaistīties, tostarp finansiāli, lai stiprinātu tās ekonomisko klātbūtni reģionā, jo īpaši ar šādu stratēģiska rakstura projektu palīdzību."²⁴

3JI reģiona ekonomikas izaugsme un noturība un lielāka investoru interese

3JI ir virkne stratēģisku mērķu, un Rumānija aktīvi piedalās, vienlaikus tās iesaistīšanās atšķiras atkarībā no mērķa. Līdz 2021. gadam Rumānija bija reģistrējusi kopumā septiņus projektus dažādos īstenošanas posmos.²⁵

Projekti, kas saistīti ar ekonomikas izaugsmi un noturību, kā arī līdzīgi projekti tika realizēti, pateicoties 3JI dibinātāju ieskatam, ka komunistiskās pagātnes dēļ ziemeļi un dienvidi nav pietiekami savienoti. "3JI aizsākušās valstis atzīmēja, ka Padomju Savienība tika izveidojusi sauszemes ceļus un dzelzceļa līnijas, kas ar šīm valstīm savienoja tikai Krieviju, bet ne valstis savā starpā, kā rezultātā aiz dzelzs priekškara tika izveidota apzināti vāja ziemeļu un dienvidu ass savienojamība. Maskava

pamatā prognozēja karaspēka pārvietošanos no austrumiem uz rietumiem un tāpēc nebūvēja neko, kas tieši savienotu okupētās valstis pēc Otrā pasaules kara.”²⁶

Tā kā iepriekš minētie mērķi ir plaši un transversāli, šī raksta autors uzskata, ka tiem ir nepieciešama divējāda pieeja: tiem nepieciešama spēcīga iekšējo reformu programma un spēcīgs iekšējais atbalsts. Ņemot to vērā, daudzi transporta projekti, no oficiālā viedokļa raugoties, atrodas darba kārtības augšgalā.

Divi projekti, kas īpaši izceļas un kurus amatpersonas gadu gaitā ir vairākkārtīgi pieminējušas, ir *Via Carpathia* un *Rail2Sea*, savukārt Donavas ūdensceļa projekts *Fairway Danube* tiek pieminēts retāk. Šo projektu gadījumā ir pastāvīga interese par finansējuma piesaisti ne tikai no ES, bet arī no ASV, jo tie tiek uzskatīti par ļoti svarīgiem pēdējā laika norišu kontekstā.²⁷ Šo koridoru Rumānijas posmi ir minēti nacionālajās transporta investīciju programmās.²⁸

Via Carpathia projekta mērķis ir izveidot transporta koridoru no Eiropas ziemeļu daļas līdz dienvidiem, kas ved cauri Lietuvas Republikai, Polijas Republikai, Slovākijas Republikai, Ungārijai, Rumānijai, Bulgārijas Republikai un Grieķijas Republikai. Attiecībā uz Rumānijas teritoriju tas ietver jaunas infrastruktūras izbūvi visa tās garuma lielākajā daļā un vairāku jau esošo ceļu modernizāciju. Saskaņā ar aplēsēm uz 2021. gadu kopējais budžets ir 11,31 miljards eiro (nodrošināti 85 %). *Via Carpathia* ir stratēģisks infrastruktūras projekts, kas atspoguļo 3JI pieejas būtību, ko veido ekonomikas izaugsmes veicināšana, atbalsts transatlantiskajām attiecībām (tā rezultātā tiks labāk savienotas ES un NATO dalībvalstis) un Eiropai, ņemot vērā, ka tiks aizpildīta svarīga reģiona savienojamības plaša transporta jomā.²⁹

Rail2Sea projekta mērķis ir izbūvēt dzelzceļa līniju starp Gdaņskas ostu un Konstancas ostu, šķērsojot četras valstis: Polijas Republiku, Slovākijas Republiku, Ungāriju un Rumāniju. Kopējās nepieciešamās investīcijas tiek lēstas 13 832,36 miljonu eiro apmērā bez PVN, no kurām 5 873,13 miljoni eiro ir nodrošināti. Šim dzelzceļa maršrutam ir liels komerciālais potenciāls, jo tas apvieno nozīmīgākos Rumānijas rūpniecības centrus (Timišoara, Krajova, Bukareste) ar Konstancas ostu. Atsevišķu šī maršruta posmu finansējumam ir īpaša komerciāla vērtība augstās efektivitātes dēļ un tādējādi tiek izpildīti 3JI finansēšanas nosacījumi. Šī projekta ieviešanas rezultātā par vismaz divām stundām tiktu samazināts tranzīta laiks Konstancas–Kurtičas (*Constanța–Curtici*)

koridorā, savukārt ar šo investīciju saistītā digitālā infrastruktūra kļūtu par galveno balss un datu plūsmas tīklu, kas ir savienots ar vairāk nekā 3,5 miljonu iedzīvotāju urbāno aglomerāciju. Šī investīcija ietvers pārejas, tuneļus, kā arī multimodālās un intermodālās stacijas, kuras visas tiks dublētas ar digitālo infrastruktūru un, protams, iekļaus arī *Smart City* tehnoloģijas attiecībā uz katru infrastruktūras daļu. Dzelzceļa līnijas var izmantot arī drošai pasažieru pārvadāšanai no 3JI reģiona uz pārējām Eiropas valstīm.³⁰

Savukārt *FAIRwayDanube* projekta vispārējais mērķis ir izstrādāt saskaņotus rīcības plānus, lai īstenotu Donavas un tās kuģojamo pieteku atjaunošanas un kopšanas ģenerālpilānu (*Master Plan for the Fairway Rehabilitation and Maintenance on the Danube River and its navigable tributaries*) kas izstrādāts ES stratēģijas Donavas reģionam ietvarā. Projekta mērķis ir veicināt iekšzemes kuģošanas drošību, efektivitāti un draudzīgumu videi. Attiecībā uz Rumāniju projekta mērķis ir izstrādāt un iegūt datu bāzes, kur uzkrāt informāciju, kas iegūta no hidroloģijas, hidrogrāfijas, signalizācijas, elektroniskās kartēšanas; kā arī skaitļošanas sistēmām un ūdens līmeņa prognožu izplatīšanas; inovatīvajām tehnoloģijām, uzraugot signalizācijas shēmu ar navigācijas iekārtu palīgīdzekļu izmantošanu, kā arī autonomo zemes, gaisa un ūdens sistēmu izmantošanas, sniedzot atbalstu pašreizējās administrācijas darbībām; kā arī procedūrām un sistēmām tādu faktoru identificēšanai un uzraudzībai, kas ietekmē Rumānijas Donavas sektora lidojumderīgumu. Projekta kopējā summa ir 21 721 347 eiro, no kuriem 8 704 098 eiro ir piešķirti Rumānijas administratīvajām institūcijām, proti, Lejas Donavas administrācijai (*Lower Danube River Administration, AFDJ*) un Kuģojamo kanālu administrācijai (*Administration of the Navigable Canals, ACN*). Projekts tiek finansēts Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta (*Connecting Europe Facility*) ietvarā.³¹

Ģeopolitika

Kā redzams, Rumānija uz 3JI vairāk fokusējas, raugoties no ekonomiskās perspektīvas nekā no ģeopolitiskās. Ņemot vērā iepriekšējo samītu paziņojumus un deklarācijas, var secināt, ka pastāv liela vēlme šajā reģionā savest kopā gan ES, gan ASV. Nesen reģionā tika uzsāktas arī

ekspertu diskusijas par politiskākas lomas piešķiršanu reģionam divdesmit pirmā gadsimta lielvaru konkurencē, tomēr šī politiskā komponente ir vairāk jāizkristalizē. Joprojām nav atrisināti jautājumi par to, kā 3JI ietvarā rīkoties, piemēram, attiecībā uz karu Ukrainā un iespējamo Ukrainas, Moldovas Republikas un Gruzijas iekļaušanu reģionā.

Energoapgādes drošība

Energoapgādes drošība Rumānijai ir ārkārtīgi svarīga reģiona kontekstā, un tā ir arī valsts prioritāte pati par sevi. Jaunākā iniciatīva šajā jomā attiecas uz kodolenerģiju, jo Rumānija vēlas piesaistīt ASV atbalstu, lai "līdz 2028. gadam izvietotu "pirmos tāda veida" ASV būvētos mazos modulāros reaktorus (*small modular reactors, SMR*).³² Tā ir arī pašreizējās pārvaldības programmas oficiāla prioritāte: "Pirmā SMR projekta ieviešana vienā no Trīs jūru iniciatīvas (3JI) partnervalstīm ir būtiska, lai demonstrētu stratēģijas, kas paredz ogļu spēkstaciju aizstāšanu ar mazajiem modulārajiem reaktoriem, efektivitāti. Rumānijai ir visi priekšnoteikumi, lai tā būtu pirmā, kas reģionā attīstīs SMR 50 Hz sistēmā un, iespējams, kļūtu par SMR reģionālo ražošanas centru, kā arī par bāzi, kas nodrošina apmācības un atbalstu citām Trīs jūru iniciatīvas valstīm attiecībā uz šo jauno tehnoloģiju."³³

Savukārt pirms SMR galvenais fokuss enerģētikas jomā bija vērsts uz BRUA gāzes pārvades sistēmu, kas paredzēta reģiona savstarpējās savienojamības uzlabošanai un energoresursu atkarības mazināšanai. BRUA projekts paredz Rumānijas teritorijā izveidot Nacionālo gāzes pārvades sistēmu (*National Gas Transmission System, NTS*), kas šķērso Bulgārijas–Rumānijas–Ungārijas–Austrijas koridoru (BRUA projekta 1. un 2. posms), uzlabot divvirzienu gāzes pārvades koridoru (BRUA 3. posms), kā arī attīstīt Dienvidu gāzes pārvades koridoru (*Southern Gas Transmission Corridor*) Rumānijas teritorijā gāzes piegādei no Melnās jūras piekrastes (Tuzlas-Podisoras cauruļvads). Saskaņā ar aplēsēm uz 2021. gadu kopējais budžets ir 14,55 miljardi eiro (nodrošināts 0 %). BRUA projekta īstenošana nodrošinās pastāvīgas divvirzienu plūsmas starp Rumānijas Nacionālās gāzes pārvades sistēmas starpsavienojumiem ar Bulgāriju un Ungāriju.³⁴

Uzticama, ilgtspējīga un iekļaujoša savienojamība

3JI iniciatīvas novatoriskais elements ir uzsvars uz reģiona digitālās infrastruktūras attīstību. Šī attīstība IKT nozarē dotu labumu gan reģionam, gan ES kā globālam spēlētājam. Turklāt labākas savstarpējās savienojamības nodrošināšana palielinātu reģiona IKT centru digitālo ekspertīzi un koordinēšanas spējas, kā arī nodrošinātu nepieciešamo kolaboratīvo ieguldījumu, kas varētu kompensēt pētniecībā un attīstībā ieguldītā kapitāla trūkumu.

Viens no šādiem projektiem, kurā piedalās Rumānija, ir Digitālā platforma hidrogrāfisko bāzu monitoringam 3JI reģionā (*Digital Platform on monitoring hydrographic bases in the 3SI region*), un tā mērķis ir izveidot viedo digitālo platformu 3JI reģiona hidrogrāfisko baseinu ūdens reāllaika uzraudzībai, piesārņojošo vielu digitālajai modelēšanai, ūdens novadīšanai, risku analīzei, ūdens straumju aprēķināšanai un monitoringam. Saskaņā ar aplēsēm uz 2021. gadu nepieciešamais budžets ir 2,5 miljoni eiro (nodrošināts 0 %).³⁵

Vēl viens projekts ir 3JI Transporta birža (*Transportation stock exchange in the 3SI region*), un tā mērķis ir izveidot viedo digitālo platformu ar iespējām transponēt transporta pakalpojumus un starptautisko paplašināšanos, reāllaika preču pārvadājumus transporta pakalpojumu optimizācijai, nodrošinājuma pierādījumus, kā arī piekļuvi informācijai par tarifiem, speciālajiem pakalpojumiem, incidentu apliecinājumiem un transporta žurnāliem. Saskaņā ar aplēsēm uz 2021. gadu prognozētais kopējais budžets ir 4,5 miljoni eiro (nodrošināts 0 %).³⁶

Kā redzams no iepriekš minētajiem mērķiem un oficiālajiem paziņojumiem, šiem projektiem Rumānijas programmās ir atšķirīga praktiskā nozīmība. Kā tika minēts iepriekš, fokuss tiek vērsts uz 3JI pragmatisko pusi, tieši koncentrējoties uz digitālo un transporta, kā arī energoapgādes savienojamību.

Secinājumi un ieteikumi

3JI reģionā ir milzīgs potenciāls, ņemot vērā kopējās vēsturiskās un ģeogrāfiskās saites, kā arī ambīciju līmeni un cilvēkresursus. Tā ir unikāla integrācijas iniciatīva, kas ir radusies šajā reģionā un kurai ir virkne ilgtermiņa mērķu. Lai panāktu ziemeļu–dienvidu savienojamību, ir

nepieciešams laiks un nauda, taču atlīdzība par šiem pūliņiem būs lielāka nekā visi nepieciešamie ieguldījumi.

Tas, kas sākas kā uz infrastruktūras nodrošināšanu balstīts projekts, tagad ir projekts, kura pamatā ir solidaritāte un vienotība. Ja 3JI valstis spēs pārvarēt šķēršļus, ko rada atšķirīgās nacionālās intereses, vajadzība identificēt nepieciešamos resursus, kā arī iespējamā konkurence attiecībā uz līdera izvēli, tad 3JI varētu sniegt pozitīvu pienesumu Eiropas kohēzijai, kā arī stiprināt Eiropas ekonomiku.

3JI ir projekts, kas nedrīkst iestrēgt uz projektiem orientētas struktūras birokrātiskajā loģikā. Ņemot vērā šai iniciatīvai sniegto politisko atbalstu, tā var turpināt attīstīties, lai kļūtu par reģionālās attīstības dzinējspēku, jo īpaši saistībā ar ES kandidātvalsts statusa piešķiršanu Ukrainai, Moldovas Republikai un Gruzijai. 3JI var paplašināties ātrāk nekā ES un kā ES "priekštelpa" uzņemt šīs trīs valstis.

Mums ir jānoliek malā savas individuālās atšķirības un situācijas, lai šajā reģionā paveiktu kaut ko vairāk, un mums ir jāpatur prātā arī plašāka perspektīva, jo 3JI ir jāiekļauj globālajā kontekstā, lai pilnībā izprastu tās potenciālu pasaules mēroga konkurencē. Šī iemesla dēļ mums ir jāsaprot, ka karam Ukrainā ir ne tikai vietēja vai reģionāla ietekme, bet arī globāla (piemēram, ja ņemam vērā kara radīto globālo pārtikas krīzi). Šajā kontekstā būtu jāveic virkne analīžu, lai noskaidrotu, kā reorganizēt ekonomikas apriti un ražošanas piegādes ķēdes, lai tās kļūtu noturīgākas un pašpietiekamas.

Pastāvīga sekretariāta izveide varētu būt noderīga attiecībā uz ieguldījumu koordinēšanu reģionā. 3JI ir radījusi lielu cerību reģionā, un tai būtu vairāk jākoncentrējas uz investīciju piesaisti arī no Japānas un Dienvidkorejas, ne tikai no ES fondiem un ASV. Papildu uzmanība būtu jāvelta reģiona finanšu infrastruktūras attīstībai un konsolidācijai.

3JI digitālo resursu apvienošana var kompensēt nepietiekamos investīciju līdzekļus, kas nepieciešami lieliem IKT projektiem un jaunu tehnoloģiju attīstībai. Kopīgs intelektuālo un fizisko resursu kopums digitālajā sektorā var izrādīties izšķirošs, veidojot digitālo nākotni, uzlabojot pētniecību par mākslīgo intelektu un tā tālāk.

3JI ietvarā būtu arī jāpievērš īpaša uzmanība svarīgākajiem un vienlaikus neaizsargātākajiem resursiem, proti, cilvēkresursiem. Mums reģionā ir vajadzīga labāka uz cilvēkiem vērsta politika, lai visiem pilsoņiem radītu drošu un draudzīgu vidi ar garantētu piekļuvi kvalitatīviem izglītības un medicīnas pakalpojumiem līdztekus visām modernas

sabiedrības sniegtajām priekšrocībām, lai reģionā dzīvojošie tajā arī paliktu, lai aizbraukušos varētu pārliecināt atgriezties, kā arī lai piesaistītu kvalificētus cilvēkresursus no visas pasaules, pamatojoties uz reģiona vajadzībām. Galu galā runa ir par to, lai 3JI reģionā izveidotu virkni demokrātisku un sociāli orientētu valstu, kas kļūtu par nākotnes paraugu.

3JI savas struktūras dēļ kļūst par ES spēkstaciju, un to sagaida spoža nākotne, ja vien tā uzņemsies iniciatīvu un veidos politisko identitāti. Nākotne vēl ir jāuzraksta; tomēr mums ir visas panākumiem nepieciešamās sastāvdaļas.

ATSAUCES

- ¹ *Inițiativa celor Trei Mări (I3M)* (Trīs jūru iniciatīva). Rumānijas Ārlietu ministrija. <http://mae.ro/node/49437>
- ² Chodakiewicz, M. J. 2016. *Intermarium. The Land Between the Black and Baltic Seas*. Routledge.
- ³ *Mesajul Președintelui României, Klaus Iohannis, transmis în cadrul Conferinței internaționale dedicate marșării centenarului Alianței defensive dintre România și Polonia – ‘Un singur popor, două drapele’* (Rumānijas prezidenta Klausa Johannissa uzruna starptautiskajā Rumānijas un Polijas alianses simtgadei veltītajā konferencē “Viena nācija, divi karogi”). 12.05.2021. Rumānijas prezidenta oficiālā tīmekļa vietne. <https://www.presidency.ro/ro/media/mesaje/mesajul-presedintelui-romaniei-klaus-iohannis-transmis-in-cadrul-conferintei-internationale-dedicat-marșării-centenarului-alianței-defensive-dintre-romania-si-polonia-un-singur-popor-doua-drapele>
Turklāt starpkaru periodā Rumānijas valdība runāja arī par tā dēvēto Donavas konfederāciju, iekļaujot Rumāniju, Poliju, Ungāriju, Čehoslovākiju, Austriju un Dienvidslāviju, kuras mērķis bija reģiona izveidot ekonomisku bloku. Skatīt vairāk šeit: Sebe, M. 2011. *Romanian Perspectives Regarding the Inter-war Plans of Creating a ‘Danubian Confederation’*. *Toward a European Danube Strategy avant la lettre*. European Institute of Romania. http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/wp_31.pdf
- ⁴ *Raport de activitate pentru anul 2016* [Darbības pārskats par 2016. gadu]. Satiksmes ministrija. <https://www.mt.ro/web14/documente/interes-public/rapoarte/RAPORT%20final%202016.pdf>
- ⁵ *The Joint Statement On The Three Seas Initiative (The Dubrovnik Statement)*. 2018. <http://three-seas.eu/wp-content/uploads/2018/06/DUBROVNIK.pdf>
- ⁶ *Reuniune la New York a liderilor statelor rivane Mărilor Adriatică, Baltică și Neagră. Klaus Iohannis: Regiunea „celor trei mări” ar trebui să vizeze integrarea pe scară globală, atât cu Asia Centrală și Africa, cât și cu regiunea euroatlantică extinsă* [Adrijas, Baltijas un Melnās jūras piekrastes valstu pārstāvju augsta līmeņa tikšanās Ņujorkā. Klauss Johanniss: «Trīs jūru reģionam būtu jātiecas uz globālu integrāciju gan ar Centrālāziju un Āfriku, gan ar plašāko eiroatlantisko reģionu»], 30.09.2015. Calea Europeana. <http://www.caleaeuropeana.ro/reuniune-la-new-york-a-liderilor-statelor-rivane-marilor-adriatica-baltica-si-neagra-klaus-iohannis-regiunea-celor-trei-mari-ar-trebuie-sa-vizeze-integrarea-pe-scară-globala-atať>

- ⁷ *Previous Summits*. 2022. Three Seas Initiative. <http://three-seas.eu/previous-summits/>
- ⁸ *Discursul Președintelui României, domnul Klaus Iohannis, susținut cu prilejul primirii șefilor de misiuni și a consulilor generali cu ocazia Reuniunii Anuale a Diplomației Române* [Rumânijas prezidenta Klaus Johannis Diplomatiskā dienesta uzruna Rumānijas diplomātu ikgadējās sanāksmes laikā]. 30.09.2017. Rumānijas prezidenta oficiālā tīmekļa vietne. <https://www.presidency.ro/ro/media/agenda-presedintelui/discursul-presedintelui-romaniei-domnul-klaus-iohannis-sustinut-cu-prilejul-primirii-shefilor-de-misiuni-si-a-consulilor-generalii-cu-ocazia-reuniunii-anelale-a-diplomatiei-romane>
- ⁹ *Raportul Anual al Ministerul Afacerilor Externe*. 2017. [Ārlietu ministrijas ikgadējais pārskats. 2017]. Ārlietu ministrija. http://www.mae.ro/sites/default/files/file/anul_2018/17072018_raportul_anual_al_ministerului_afacerilor_externe_2017.pdf
- ¹⁰ *Speech of Commissioner Cretu at the Three Seas Initiative Summit – Conference ‘The 3 Seas Initiative as a catalyst towards cohesion and convergence in the EU’*. 18.09.2018. Eiropas Komisija. https://web.archive.org/web/20181003093036/https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2014-2019/cretu/announcements/speech-commissioner-cretu-three-seas-initiative-summit-conference-3-seas-initiative-catalyst-towards_en
- ¹¹ *Juncker, la summitul I3M: Investițiile nu au sens dacă lipsește respectul față de statul de drept* [Junkers 3JI samitā: investīcijām bez tiesiskuma nav jēgas], 18.09.2018. Digi 24. https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/juncker-la-summitul-i3m-investitiile-nu-au-sens-daca-lipseste-respectul-fata-de-statul-de-drept-998610?__grsc=cookiesUndef0&__grts=51242091&__grua=355797456e3e6e5be830df39aa1e4901&__grrn=1. *Message of President Juncker at the Three Seas Initiative Summit*. 18.09.2018. <https://www.youtube.com/watch?v=ezQ8XUt2sFI>
- ¹² *Germany wants to fully participate in the Three Seas Initiative*. 19.09.2018. Remix News. <https://rmx.news/article/germany-wants-fully-participate-three-seas-initiative/>. *Primirea de către Președintele României, domnul Klaus Iohannis, a ministrului afacerilor externe al Republicii Federale Germania, domnul Heiko Maas* [Rumānijas prezidents Klaus Johannis pieņēma Vācijas Federatīvās Republikas ārlietu ministru Heiko Māsa kungu]. 27.08.2018. Rumānijas prezidenta oficiālā tīmekļa vietne. <https://www.presidency.ro/ro/media/agenda-presedintelui/primirea-de-catre-presedintele-romaniei-domnul-klaus-iohannis-a-ministrul-afacerilor-externe-al-republicii-federale-germania-domnul-heiko-maas>
- ¹³ *U.S. Secretary of Energy Rick Perry at the Three Seas Initiative Business Forum*. 20.09.2018. ASV vēstniecība Rumānijā. <https://ro.usembassy.gov/secretary-of-energy-rick-perry-at-the-three-seas-initiative-business-forum/>
- ¹⁴ *Alocuțiunea Președintelui României, domnul Klaus Iohannis, susținută în cadrul sesiunii plenare „An Initiative which delivers – key projects in energy, transport, digital interconnections. The 3SI as catalyst for the cohesion and convergence of the EU and for the strengthening of the transatlantic link”* [Rumānijas prezidenta Klaus Johannis runa plenārsesijā “Iniciatīva, kas nodrošina rezultātu – galvenie projekti enerģētikas, transporta un digitālo starpsavienojumu jomā. 3JI kā ES kohēzijas un konverģences, kā arī transatlantisko saišu stiprināšanas katalizators”]. 18.09.2018. Rumānijas prezidenta oficiālā tīmekļa vietne. <https://www.presidency.ro/ro/media/discursuri/allocutiunea-presedintelui-romaniei-domnul-klaus-iohannis-sustinuta-in-cadrul-sesiunii-plenare-an-initiative-which-delivers-key-projects-in-energy-transport-digital-interconnections-the-3si-as-catalyst-for-the-cohesion-and-convergence-of-the-eu-and-for-the-strengthening-of-the-transatlantic-link>

- ¹⁵ *Joint Declaration of the Third Summit of the Three Seas Initiative* 18.09.2018. 3 Seas Initiative Summit. <http://three-seas.eu/wp-content/uploads/2018/09/BUCHAREST-SUMMIT-JOINT-DECLARATION.pdf>
- ¹⁶ Lewandowski, P. 2022. *The Warsaw-Bucharest axis and Romania's place in the Three Seas initiative? Polish-Romanian Leadership in the Three Seas Initiative (3SI)*. Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne. 7. 45-59. 10.17951/we.2021.7.2.45-59.
- ¹⁷ *Raportul Anual al Ministerul Afacerilor Externe*. 2018 [Ărlietu ministrijas ikgadējais pārskats 2018]. Ărlietu ministrija. http://www.mae.ro/sites/default/files/file/anul_2021/2021_pdf/1final_raport_mae_2018_-_varianta_aprobata.pdf
- ¹⁸ *The Three Seas Initiative*. 2019. *Priority Interconnection Projects*. https://www.presidency.ro/files/userfiles/Lista_regionala_de_proiecte_prioritare_de_interconectare_I3M.pdf
- ¹⁹ Declarații de presă susținute de Președintele României, domnul Klaus Iohannis, înaintea participării la Summitul Inițiativei celor Trei Mări [Rumâniyas prezidenta Klausia Johannissa paziņojums presei pirms Trīs jūru iniciatīvas samita]. 05.07.2019. Rumâniyas prezidenta oficiālā tīmekļa vietne. <https://www.presidency.ro/ro/media/agenda-presedintelui/declaratii-de-presa-sustinute-de-presedintele-romaniei-domnul-klaus-iohannis-inaintea-participarii-la-summitul-iniatiivei-celor-trei-mari>
- ²⁰ *Three Seas Initiative*. 2020. *Tallinn Summit 2020*. <https://3seas.eu/about/past-summits/tallinn-summit-2020>
- ²¹ *Conferința de presă susținută de Președintele României, domnul Klaus Iohannis* [Rumâniyas prezidenta Klausia Johannissa preses konference].19.09.2020. Rumâniyas prezidenta oficiālā tīmekļa vietne. <https://www.presidency.ro/ro/media/declaratii-de-presa/conferinta-de-presa-sustinuta-de-presedintele-romaniei-domnul-klaus-iohannis1603124062>
- ²² *Three Seas Initiative*. 2021. *Sofia Summit 2021*. <https://3seas.eu/about/past-summits/sofia-summit-2021>
- ²³ *Declarații de presă susținute de Președintele României, domnul Klaus Iohannis, înaintea participării la Summitul Inițiativei celor Trei Mări* [Rumâniyas prezidenta Klausia Johannissa paziņojumi presei pirms Trīs jūru iniciatīvas samita]. 09.07.2021. Rumâniyas prezidenta oficiālā tīmekļa vietne. <https://www.presidency.ro/ro/media/agenda-presedintelui/declaratii-de-presa-sustinute-inaintea-participarii-la-summitul-iniatiivei-celor-trei-mari-sofia-republica-bulgaria>
- ²⁴ *Întrevederea Președintelui României, Klaus Iohannis, cu senatorii care conduc delegația Congresului SUA participantă la Summitul Inițiativei celor Trei Mări* [Rumâniyas prezidenta Klausia Johannissa tikšanās ar senatoriem, kuri vada Trīs jūru iniciatīvas samitu apmeklējošo ASV Kongresa delegāciju]. 09.07.2021. *Rumâniyas prezidenta oficiālā tīmekļa vietne*. <https://www.presidency.ro/ro/media/comunicate-de-presa/intrevederea-presedintelui-romaniei-klaus-iohannis-cu-senatorii-care-conduc-delegatia-congresului-sua-participanta-la-summitul-iniatiivei-celor-trei-mari-sofia-8-iulie-2021>
- ²⁵ *Three Seas Initiative*. 2021. *Status Report of 2021*. <https://projects.3seas.eu/report>
- ²⁶ Mădălin Necșușu, *De la Intermarium la Inițiativa celor Trei Mări: cum pot limita foștii sateliți ai URSS influența Rusiei în Europa* [No Intermarium līdz Trīs jūru iniciatīvai. Kā bijušās PSRS satelīvalstis var ierobežot Krievijas ietekmi Eiropā]. 27.09.2021. Veridica. <https://www.veridica.ro/editoriale/de-la-intermarium-la-iniatiiva-celor-trei-mari-cum-pot-limita-fostii-sateliti-ai-urss-influenta-rusiei-in-europa>
- ²⁷ *Ministerul Transporturilor, Infrastructurii și Comunicațiilor salută intenția partenerului strategic, Statele Unite ale Americii, de a sprijini construirea unei autostrăzi și a unei căi ferate între România și Polonia* [Satiksmes, infrastruktūras un komunikāciju

ministrija (*Ministry of Transport, Infrastructure and Communications*) atzinīgi vērtē stratēģiskā partnera Amerikas Savienoto Valstu iecerī atbalstīt automaģistrāles un dzelzceļa līnijas būvniecību starp Rumāniju un Poliju]. 10.10.2020. Satiksmes un infrastruktūras ministrija. <https://www.mt.ro/web14/spatiul-media/comunicate-de-presa/3134-10102020>

- ²⁸ *Sorin Grindeanu: "Aprobarea Programului Investițional este un anumit de către România în cadrul PNRR, care trebuia aprobat până la sfârșitul anului 2021 și ministrul pe care îl conduc s-a ținut de cuvânt. Programul este în același timp și o condiție favorizantā pentru aprobarea noului kadru financiar multi-anual 2021–2027. Prin aprobarea acestui act normative se vizează o schimbare de paradigā ce se koncentrē uz set clar de prioritāti investīcionale care sā dezvoltē rețeaua naționalā de transport, fie ea rutierā, feroviarā, aerianā, navalā sau multimodalā"* [Sorin Grindeanu: "Investīciju programmas apstiprināšana ir pavērsiens, ko Rumānija uzņēms PNRR ietvarā, kas bija jāapstiprina līdz 2021. gada beigām, un manis vadītā ministrija ir turējusi savu vārdu. Vienlaikus programma rada labvēlīgu nosacījumu jaunā 2021.-2027. gada daudzgadu finanšu ietvara apstiprināšanai. Šī normatīvā akta apstiprināšana ir vērsta uz paradigmas maiņu, lai fokusētos uz skaidru investīciju prioritāšu kopumu, kas attīstīs valsts transporta tīklu gan autoceļu, gan dzelzceļu, gan gaisa un jūras ceļu, gan multimodālo risinājumu kontekstā"]. 30.12.2021. Satiksmes un infrastruktūras ministrija. <http://www.mt.gov.ro/web14/spatiul-media/comunicate-de-presa/3721-30122021-2>
- ²⁹ *Via Carpatia*. 2022. Three Seas Initiative. <https://projects.3seas.eu/projects/via-carpatia-submitted-by-romania>
- ³⁰ *Rail2Sea*. 2022. Three Seas Initiative. [https://projects.3seas.eu/projects/rail-2-sea-modernization-and-development-of-railway-line-gdansk\(pl\)-constantia-\(ro\)](https://projects.3seas.eu/projects/rail-2-sea-modernization-and-development-of-railway-line-gdansk(pl)-constantia-(ro))
- ³¹ *FAIRwayDanube*. 2022. Three Seas Initiative. <https://projects.3seas.eu/projects/fairway-danube>
- ³² *Joint Statement on the Seventh Round of the Strategic Dialogue between the United States and Romania*. 10.11.2021. ASV Valsts departaments. <https://www.state.gov/joint-%20statement-on-the-seventh-round-of-the-strategic-dialogue-between-the-united-%20%20states-and-romania/>
- ³³ *Program De Guvernare 2021–2024. Coaliția pentru reziliență, dezvoltare și prosperitate* [Pārvaldības programma 2021.–2024. gadam. Koalīcija noturībai, attīstībai un labklājībai]. https://gov.ro/fisiere/programe_fisiere/Program_de_Guvernare_2021%E2%80%942024.pdf
- ³⁴ *BRUA*. 2022. Three Seas Initiative. [https://projects.3seas.eu/projects/brua-development-on-the-territory-of-romania-of-the-national-gas-transmission-system-along-the-corridor-bulgaria-romania-hungary-austria-\(brua-phase-1-and-2\)-and-enhancement-of-the-bidirectional-gas-transmission-corridor-bulgaria-romania-hungary-austria-\(brua-phase-3\)-and-the-development-on-the-territory-of-romania-of-the-southern-gas-transmission-corridor-for-taking-over-gas-from-the-black-sea-shore-\(black-sea-podisor\)](https://projects.3seas.eu/projects/brua-development-on-the-territory-of-romania-of-the-national-gas-transmission-system-along-the-corridor-bulgaria-romania-hungary-austria-(brua-phase-1-and-2)-and-enhancement-of-the-bidirectional-gas-transmission-corridor-bulgaria-romania-hungary-austria-(brua-phase-3)-and-the-development-on-the-territory-of-romania-of-the-southern-gas-transmission-corridor-for-taking-over-gas-from-the-black-sea-shore-(black-sea-podisor))
- ³⁵ *Digital Platform on monitoring hydrographic bases in the 3SI region*. 2022. Three Seas Initiative. <https://projects.3seas.eu/projects/digital-platform-on-monitoring-hydrographic-bases-in-the-3si-region>
- ³⁶ *Transportation stock exchange in the 3SI region*. 2022. Three Seas Initiative. <https://projects.3seas.eu/projects/transportation-stock-exchange-in-the-3si-region>

Slovākija: reģionālās pozīcijas stiprināšana un jauno problēmu risināšana

Lūcija Mokra (*Lucia Mokrá*)

Trīs jūru iniciatīvas (3JI) pamatmērķis ir saistīts ar valstu sadarbību enerģētikas, transporta un digitālās jomas infrastruktūras attīstīšanai. Ir izvirzīti mērķi, kas vērsti uz jaunu investīciju palielināšanu, ekonomikas izaugsmi un, visbeidzot, bet ne mazāk svarīgi, energoapgādes drošību. Slovākija un jo īpaši tās ārpolitika, ko veido ne tikai valdības programmas deklarācija, bet arī vidējā termiņa stratēģija, nosaka darbības pamatprincipus arī attiecībā uz šo starptautisko iniciatīvu. Kopš 2020. gada Slovākija ir pieņēmusi vai pārskatījusi virkni stratēģisko dokumentu, kā arī izvirzījusi diskusiju un konkrētas politikas (īpaši Eiropas politiku un arī drošības un aizsardzības politiku) diskusiju un politikas veidošanas centrā. Ņemot vērā Eiropas politikas specifiku, kas lielā mērā ietver iekšpolitisko darba kārtību ar tiešu ietekmi uz Slovākijas pilsoņiem, valdība kopš inaugurācijas ir paudusi stingru proeuropeisku un, drošības politikas kontekstā, arī protransatlantisku nostāju. Kopš tā laika mēs atkal varam nepārprotami redzēt konkrētus proeuropeiskus soļus, kas pēdējā desmitgadē drīzāk bija netiešas iekšpolitikas sastāvdaļas un daudzos gadījumos tika iepludināti vispārējā ārpolitikas koncepcijā. Mainīgā ārpolitiskā vide, nozīmīgi stimuli, kā arī noteiktu aktoŗu, tostarp konkrētu valstu, rīcība ir radījusi daudz jautājumu attiecībā uz Slovākijas vidējā termiņa ārpolitikas formulēšanu, tostarp nepieciešamību ieviest jauninājumus, piemēram, migrācijas politikas stratēģijā un drošības stratēģijā. Šo stratēģiju saturu un tvērumu lielā mērā nosaka ne tikai Slovākijas Republikas dalība Eiropas Savienībā (ES), bet arī tās dalība dažādos reģionālās sadarbības formātos, tāpēc šajā rakstā tiks analizēts tas, kā jaunajā desmitgadē ir mainījušās Slovākijas Republikas ārpolitikas prioritātes, īpaši drošības un ekonomikas jomā.

Drošības politika ES un Slovākijas nostāja

Slovākijas 2005. gada Drošības stratēģija (*Security Strategy*) tika pieņemta pēc Slovākijas iestāšanās ES un NATO, un tajā ir identificēts plašs draudu spektrs: "brūkošās valstis (*failing states*), noteiktu valstu varas ietekmes pieaugums, informācijas tehnoloģiju izmantošana terorismam, masu iznīcināšanas ieroču izplatība u.c., kā arī būtībā nosauktas Slovākijas Republikas "bezgalīgās" drošības intereses, kā arī drošības politikas mērķi un līdzekļi"¹. Vienlaikus Slovākijas Drošības stratēģijā ir ietverts noteikums, kas paredz tās pārskatīšanu "atbilstoši nepieciešamībai, lai atspoguļotu būtiskas izmaiņas drošības vidē"². Mēs uzskatām, ka Ukrainā notiekošais kopš 2014. gada jo īpaši apliecina fundamentālās ilgtermiņa izmaiņas Eiropas drošības vidē, ko apstiprināja arī Slovākijas valdība, 2014. gadā pieņemot operatīvus pasākumus drošības risku mazināšanai (piemēram, valdības Rezolūcija Nr. 236/2014), un kas turpinās arī pašreiz notiekošajā agresijā Ukrainas teritorijā. Šie un citi faktori bija iemesls, lai pārskatītu Slovākijas Drošības stratēģiju, kas tika īstenots tikai daļēji. Atjaunināto stratēģiju 2017. gadā vienbalsīgi apstiprināja Slovākijas valdība, taču tā netika iesniegta parlamentā (Slovākijas Nacionālajā padomē (*National Council of the Slovak Republic*)).³ Iesniegtā materiāla mērķis bija aizstāt Slovākijas 2005. gada Drošības stratēģiju, tādējādi reaģējot uz fundamentālajām izmaiņām drošības vidē, kā arī jaunajiem drošības apdraudējumiem. Pati stratēģija atspoguļoja drošības iekšējās un ārējās dimensijas savstarpējo saistību un līdž ar to arī nepieciešamību pēc visaptverošas pieejas drošības politikai, savukārt tās galvenais pamats joprojām bija Slovākijas drošības politikas pro-Eiropeskā un pro-Atlantiskā fokusa nepārtrauktība, kas balstījās uz plašu politisko vienprātību.⁴

Kopš tā laika Eiropas aktuālie drošības izaicinājumi, tostarp pandēmija, kibernetiskie uzbrukumi un iebrukums suverēnā kaimiņvalstī, ir likuši 2020. gada martā izveidotajai jaunajai valdībai pēc sešpadsmit gadiem sagatavot jaunu stratēģiju, kuru 2021. gada 27. janvārī pieņēma Slovākijas Nacionālā padome.⁵ Drošības stratēģijā norādīts, ka globālā drošība ir pasliktinājusies vairākos aspektos, kas tieši ietekmē Slovākijas drošību un noturību. Saskaņā ar stratēģiju draudi un izaicinājumi, ar kuriem saskaramies, kļūst arvien sarežģītāki, ir savstarpēji saistīti, tūlītēji un ar lielāku ietekmi uz Slovākijas drošību. Stratēģijā

tiek atgādināts, ka globālā pandēmija, jo īpaši 2019.–2020. gadā, ir izgaismojusi vairākus ievainojamības faktoros. Tā ir arī paātrinājusi un padziļinājusi jau pastāvošās tendences, proti, multilaterālisma vājināšanos, ģeopolitiskās sāncensības atjaunošanos, neatlaidīgu individuālo interešu aizstāvību, nestabilitātes turpināšanos Eiropas kaimiņvalstīs, kā arī reģionālās krīzes visā pasaulē. Tādējādi mēs varam identificēt noteiktas jomas, kuras Slovēkija savā transatlantiskajā drošības ietvarā uzskata par nozīmīgākajām kā potenciālos riskus valstij, kā arī ES teritorijai.

Krievijas agresija – no Krimas aneksijas līdz iebrukumam 2022. gadā – izmaiņas drošības jomā un enerģētikas sektora izaicinājumi

Slovēkijas attiecības ar Krieviju līdz 2014. gadam, pēc Krimas aneksijas, ko Krievija veica pretēji starptautiskajām tiesībām, var raksturot kā arvien vēsākas. Slovēkija arī pauda savu nostāju, atbalstot ANO Ģenerālās asamblejas rezolūciju, kurā valstis tika aicinātas neatzīt izmaiņas Krimas reģiona statusā,⁶ un apstiprinot, ka Slovēkija uzskata Krievijas rīcību par starptautisko tiesību pārkāpumu.

Slovēkija ieņem stingru nostāju attiecībā uz saistībām, kas izriet no starptautiskajām tiesībām, un vienmēr ir atbalstījusi ANO, pieņemot stratēģiskās politiskās nostājas, kas izriet no ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcijām,⁷ kā arī vienotā veidā atbalstīja ES nostāju attiecībā uz Krieviju, kas tika pieņemta ES ārējo attiecību jomā. Konkrētos jautājumus, ko Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos formulēja 2022. gada 25. februārī⁸ attiecībā uz Krimas un Sevastopoles nelikumīgo aneksiju, ir pauduši arī Slovēkijas politiskie pārstāvji.

Nord Stream 2 un Slovēkijas pozīcija. Pašreizējās Slovēkijas un Krievijas attiecības atbilst ES politikas mērķiem, tostarp attiecībā uz *Nord Stream 2* projektu, ko galvenokārt atbalstīja Vācija. Slovēkija kopā ar citām Centrālās un Austrumeiropas (CAE) valstīm īpaši neatbalstīja *Nord Stream 2* būvniecību, jo šis projekts paredzēja savienot Krieviju un Vāciju caur Baltijas jūras reģionu, apejot CAE tranzīta reģionu. «*Nord Stream 2* cauruļvads ir iecerēts kā viens no galvenajiem gāzes cauruļvadiem, pa kuru Eiropai tiks piegādāta Krievijas gāze (kopā ar

Jamalas-Eiropas, *Brotherhood* un *Nord Stream* cauruļvadiem). Ar paziņojumu par *Nord Stream* cauruļvada "dviņumāsas" būvniecību *Gazprom* kopā ar pieciem lielākajiem Eiropas enerģētikas uzņēmumiem nāca klajā 2015. gadā, un kopš tā laika tas ir viens no projektiem, kas ES raisa lielākās pretrunas un dalīšanos. *Nord Stream 2* dublē *Nord Stream* maršrutu, tieši savienojot Krieviju ar Vāciju (apejot tranzītvalstis), un tam vajadzētu divkāšot pašreizējo *Nord Stream* piegādes jaudu.⁹

Tā kā *Nord Stream 2* projekts radītu negatīvas sekas, jo īpaši Slovērijas energoapgādes drošības kontekstā, tas tika uztverts kā praktisks demonstrējums tam, kā Krievijas cenšas ietekmēt Eiropas politiku ar gāzes piegāžu starpniecību. "*Nord Stream 2* projekta pabeigšana ļaus krieviņiem uz Eiropu transportēt par 55 miljardiem kubikmetru vairāk gāzes nekā līdz šim. Tādējādi, piemēram, 2019. gadā Krievija uz ES eksportēja 135 miljardus kubikmetru gāzes, no kuriem 95 miljardus izmantoja Vācijas patērētāji.»¹⁰ Kā norāda Vertlens (*Wertlen*): "Krievijai ir svarīga loma ES enerģētiskās drošības diskursā"¹¹.

2022. gada nesēnākie notikumi un Krievijas iebrukums Ukrainā apstiprina energoresursu tranzīta kā ģeopolitiska instrumenta izmantošanu. ES, tostarp Slovēkija, pieņēma stratēģisku pozīciju, un Komisija paziņoja par plānu, vēlākais, divu gadu laikā radikāli samazināt atkarību no Krievijas gāzes.¹² Komisijas plānā *REPowerEU*¹³ ir precīzi izklāstīts mērķis novērst Eiropas atkarību no Krievijas gāzes līdz 2030. gadam. Šis plāns ir vērstis uz diviem galvenajiem mērķiem: gāzes piegāžu nodrošināšanu un atjaunīgo energoresursu avotu, tostarp energoefektivitātes pasākumu, izmantošanas paātrināšanu. Šo pasākumu mērķis ir līdz 2023. gadam par divām trešdaļām samazināt Eiropas atkarību no Krievijas gāzes. Lai gan Slovēkijas nostāja Padomē ir skaidra, tās Eiropas Parlamenta deputātu vidū pastāv zināmas bažas attiecībā uz Krievijas gāzes piegāžu samazināšanu, kā tas redzams nesēnājās intervijās.¹⁴ Tomēr kopumā vēstījums par pāreju uz ilgtspējīgākiem energoresursiem un nepieciešamību vienlaicīgi atbrīvoties no fosilajiem energoresursiem un atkarības no Krievijas ir klātesošs. Kā norāda viens no Eiropas Parlamenta deputātiem: "Atslēgšanās no Krievijas fosilajiem energoresursiem ir nepieciešama mūsu Eiropas nākotnei un arī mūsu morālais pienākums pret Ukrainu"¹⁵.

Gāzes un naftas embargo dominēja arī ES atvērtajos priekšlikumos kā daļa no pietās ES sankciju paketes pret Krieviju. Tieši importa atslēgšana vai samazināšana radītu ievērojamas ekonomiskas

problēmas Slovēkijas rūpniecībai, kas ir par 100 % atkarīga no naftas un par 86 % no gāzes. Neraugoties uz vairāku valstu paziņotajiem mēģinājumiem neatbalstīt sankcijas pret Krieviju, piektajā sankciju paketē ir iekļauts ogļu importa aizliegums.¹⁶ Vienlaikus priekšlikumi ierobežot gāzes un naftas piegādi joprojām tiek apspriesti, ņemot vērā arī Krievijas prasību veikt maksājumus tikai rubļos, kas ir pret-runā ar jau pieņemtajām sankcijām. Vairākas dalībvalstis jau ir minējušas iespējamību uzlikt veto šādiem pasākumiem, jo to īstenošana varētu būtiski apdraudēt attiecīgās valsts un ekonomikas funkcionēšanu. Šo valstu vidū ir arī Slovēkija, kur valdošās koalīcijas vienotā nostāja ir atkarīga no koalīcijas partiju vienošanās un, ņemot vērā ekonomisko ietekmi, tā pašlaik raisa ļoti plašas debates ar spēcīgu politisko un pat elektroālo potenciālu.¹⁷

Digitālie izaicinājumi un kiberuzbrukumi

“Kibertelpas jēdziena nepieciešamība izriet no cilvēka dabiskās vajadzības izvietot telpā objektus, notikumus un procesus. Mūsdienās kibertelpa kalpo dažādāko cilvēku vajadzību nodrošināšanai, sākot ar informācijas iegūšanu līdz pat socializācijai, uzņēmējdarbības veikšanai un noziedzībai.”¹⁸ Kibertelpa un digitalizācija ir aktuāla arī drošības jomā, kas patlaban vēl biežāk saskaras ar kiberuzbrukumu draudiem. Arī saskaņā ar NATO definīciju kibertelpa ir kļuvusi par neatņemamu drošības sastāvdaļu, proti, “trim tradicionālajiem militārajiem kaujas laukiem (sauszeme, jūra, gaiss) tika pievienots ceturtais kaujas lauks – telpa, kibertelpu attiecīgi identificējot kā jaunāko no kaujas laukiem”¹⁹.

Arī Slovēkijas institūcijas ir identificējušas kiberuzbrukumus un dezinformācijas kampaņas kā draudus drošības videi, un attiecīgi ir pieņemts arī jauns likums, kas regulē aizsardzību pret kiberuzbrukumiem un ar digitālo attīstību saistīto stratēģisko prioritāšu īstenošanu. Pamatojoties uz valsts tiesību aktiem kiberdrošības jomā (Likums Nr. 69/2018), tika apstiprināti šādi rīki: nacionālā kiberdrošības stratēģija un vienotā kiberdrošības informācijas sistēma, kā arī drošības pasākumi un kiberdrošības nodrošināšanas sistēma, kas uzrauga un pārbauda atbilstību šim likumam. Efektīvu valsts tiesību aktu esamība ļāva ļoti pārredzami risināt situāciju, kad tika konstatēts kiberdrošības

vides pārkāpums, kura rezultātā Slovākija 2020. gada oktobrī izraidīja trīs Krievijas diplomātus pēc tam, kad Slovākijas Informācijas dienests (*Slovak Information Service*) publicēja ziņojumu par hibrīddraudiem un dezinformācijas kampaņām.²⁰ Kaut arī diplomātu izraidīšana un *persona non grata* statusa piešķiršana tiek uzskatīta par nopietnu draudzīgu divpusējo attiecību pārrāvumu, pat 2020. gadā īstenotā izraidīšana neatturēja Krieviju turpināt tās nelikumīgās un prettiesiskās darbības Slovākijas teritorijā. 2022. gada martā Slovākijas Ārlietu un Eiropas lietu ministrija (*Ministry of Foreign and European Affairs*) nolēma par 35 diplomātiem samazināt Krievijas diplomātiskā personāla skaitu Slovākijā, pamatojoties uz Vīnes Konvencijas par diplomātiskajiem sakariem (*Vienna Convention on Diplomatic Relations*) 11. pantu. Kā norādīja ministrs Ivans Korčoks (*Ivan Korčok*): "Šis solis ir nepieciešamā atbilde uz Krievijas vēstniecības darbinieku pastāvīgi īstenotajām darbībām, kas ir pretrunā ar Vīnes konvenciju par diplomātiskajiem sakariem, Slovākijas interesēm un partnerattiecību attīstībai ar Krievijas Federāciju. Šajā kontekstā ar nožēlu jāatzīmē, ka pēc pēdējo divu gadu laikā veiktajām iepriekšējām Krievijas diplomātu izraidīšanas reizēm Krievijas diplomātiskā pārstāvniecība nav izrādījusi interesi par korektu darbību mūsu teritorijā"²¹.

Kiberuzbrukumi ir izgaismojuši problemātiskās jomas Slovākijas digitālās drošības kontekstā. Neraugoties uz 2018. gadā pieņemtajiem tiesību aktiem, realitāte liecina, ka attīstītas digitālās vides trūkums, iespējams, ir veicinājis ļaunprātīgu izmantošanu no ārējo varu puses. Šī iemesla dēļ valdības programmas deklarācijā galveno prioritāšu vidū tiek norādītas arī tādas prioritātes kā digitālo pakalpojumu attīstība, digitālā ekonomika un sabiedrības digitalizācija. Valdības programmā ir noteikts šāds pienākums: "Lai atbalstītu digitālo pakalpojumu attīstību valstī, valdība pārskatīs regulatīvo slogu un likvidēs novecojušos tiesību aktus, kas kavē digitālās ekonomikas attīstību. Valdība atbalstīs arī jaunas norises, kas veicina jaunus digitālās ekonomikas veidus. Slovākijas valdība nodrošinās atbilstošu tiesisko regulējumu, lai valsts pārvalde būtu sagatavota un aprīkota digitālo tehnoloģiju ieviešanai un izmantošanai, un radīs apstākļus kvalitatīvām valsts pārvaldes darbības izmaiņām, pamatojoties uz digitalizācijas principiem. Slovākijas valdība šos mērķus arī iekļaus ilgtermiņa stratēģijās attiecībā uz jauno ES plānošanas periodu saskaņā ar Slovākijas Digitālās pārveides stratēģiju (*Digital Transformation Strategy*)"²².

Ir jāpievērš īpaša uzmanība, kā arī jāveic modifikācijas attiecībā uz kritiskās infrastruktūras kiberdrošību, kuras kontekstā valdība ar nesen pieņemto Slovēkijas drošības politiku ir praksē īstenojusi valdības prioritāti, kas vērsta uz kritiskās infrastruktūras attīstību un aizsardzību, un tādējādi ir izpildījusi programmas deklarācijā noteikto uzdevumu: "Informācijas un operāciju drošība, kā arī kritiskās infrastruktūras aizsardzība ir izšķirošs faktors pieaugošajā sabiedrības datorizācijā. Slovēkijas valdība veiks rūpīgu kiberdrošības un informācijas drošības, kā arī kritiskās infrastruktūras auditu. Valdība ar sistemātiskiem pasākumiem drošības politikas jomā veicinās ieguldījumus "zinātībā", tehnoloģijās un darbiniekos, kuriem ir pieredze kiberdrošības un informācijas drošības jomā"²³. Kiberdrošība kā viena no drošības politikas prioritātēm ir tikusi uzticēta jaunizveidotajai struktūrvienībai Slovēkijas Investīciju, reģionālās attīstības un informatizācijas ministrijas (*Ministry of Investments, Regional Development and Informatisation of the Slovak Republic*) ietvarā.

Migrācijas politika

Pamatojoties uz 2020. gada valdības programmu, Slovēkija uzskata, ka viens no identificētajiem drošības riskiem ir nekoordinēta migrācija, kaut arī tā vienlaikus uzskata, ka migrācija ir dabiska cilvēka eksistences sastāvdaļa. 2015. gada migrācijas krīze ir atklājusi daudzus riskus, kas saistīti ar nekontrolētām migrācijas plūsmām un nekoordinēto ES pieeju. Slovēkijas valdības mērķis ir fokusēt tās centienus, lai nodrošinātu, ka, izstrādājot jauno Eiropas migrācijas un patvēruma politiku, tiek ņemtas vērā Slovēkijas likumīgās intereses. Šī mērķa sasniegšanai valdība plānoja izvērtēt iespējas centralizēt šīs programmas vienuviet, lai attiecīgi varētu nodrošinātu efektīvāku pārvaldību valsts līmenī, un sagatavoja, kā arī apstiprināja jaunu migrācijas politiku laikposmam līdz 2025. gadam.²⁴ Saskaņā ar dokumentu "Slovākijas migrācijas politika laikposmam līdz 2025. gadam" (*Migration Policy of the Slovak Republic for the period to 2025*) Slovēkijas kā nepieciešamās stratēģiskās prioritātes migrācijas jomā uzsvēra "galvenokārt darbaspēka mobilitāti, kas nodrošināta ar tiesisko regulējumu un pārvaldīta atbilstoši Slovēkijas ekonomikas vajadzībām, Slovēkijas pilsoņu, kuri atgriezušies no ārvalstīm, reintegrāciju, kā arī

ārvalstnieku integrāciju Slovēkijas sabiedrībā, uzskatot šīs prioritātes par veiksmīgas un pārvaldītas migrācijas neatņemamu sastāvdaļu un efektīvu pieeju atgriešanās politikas jomā. Migrācijas jomā Slovēkija arī nodrošina starptautiskās aizsardzības piešķiršanu saskaņā ar tiesisko kārtību, kā arī palīdzības sniegšanu humānajā jomā un jaunattīstības valstīs²⁵. Tas, kas faktiski nav pieminēts gandrīz nekādā veidā, bet ir saistīts ar migrācijas politiku, ir migrācijas ekonomiskie un fiskālie aspekti. Slovēkijas Republikai lielākoties ir bijusi emigrācijas pieredze, savukārt mūsdienās, tostarp dzimstības samazināšanās dēļ, tā mēģina risināt jaunu fenomenu, proti, (kvalificēta) darbaspēka trūkumu. Legālā migrācija, jo īpaši ekonomiskā migrācija un efektīva to personu uzņemšanas procesa pārvaldība, kuras bēg no vajāšanas un meklē patvērumu, ir instruments, ar kura palīdzību Slovēkija var veicināt gan savu saistību izpildi starptautisko cilvēktiesību jomā, gan arī brīvo darba vietu aizpildīšanu.

Cik pievilcīga ir Slovēkijas uzņēmējdarbības vide?

Šie stratēģiskās drošības izaicinājumi, kas ir izklāstīti arī Drošības stratēģijā, ir saistīti ar aktuālajiem ģeopolitiskajiem izaicinājumiem. Tomēr starptautiskās pozicionēšanās kontekstā runa ir ne tikai par drošības, bet arī saistītajiem politiskajiem un ekonomiskajiem izaicinājumiem. Tādējādi katra politiskā pārstāvība saskaras ar izaicinājumu nodrošināt ekonomisko izaugsmi un prezentēt valsti tā, lai tā būtu ne tikai interesanta, bet arī ekonomiski pievilcīga investoriem un inovācijām.

Slovēkija nav izņēmums, un ekonomiskās vides pievilcības saglabāšanai tai ir attiecīgi pastāvīgi jāiegulda līdzekļi darba vidē, jāstiprina tiesiskums, kā arī jāatbalsta ekonomikas attīstība. Saskaņā ar statistikas datiem Slovēkijā bija vērojams Centrālās un Austrumeiropas valstu vidū augstākais pievienotās vērtības vidējais pieaugums rūpnieciskās ražošanas sektorā.²⁶ Kā pierādījumu šim apgalvojumam var izmantot IKP attīstības rādītāju pēdējo piecu gadu laikā²⁷:

Gads	2016	2017	2018	2019	2021
Reālais IKP pieaugums	2,1%	3,0%	3,7%	2,5%	4,9%

Veselīgai ekonomikas videi ir nepieciešamas iekšējo avotu tiešās investīcijas attīstībā galvenokārt divu iemeslu dēļ: lai nodrošinātu attīstības nepārtrauktību un veicinātu inovācijas, kā arī lai nodrošinātu, ka valsts ekonomiskā vide ir kompetenta un pievilcīga investoriem. Šo iemeslu dēļ Slovēģija un tās valdības pēdējo desmit gadu laikā ir ieviešus arī īpašas darbības un pasākumus, lai uzlabotu uzņēmējdarbības vides kvalitāti un padarītu pievilcīgākas ārējās investīcijas.

Šie pasākumi ietver ar pētniecību un attīstību saistītā nodokļu režīma apstiprināšanu 2015. gadā, oficiālās duālās izglītības sistēmas ieviešanu 2015. gadā, uzņēmumu ienākuma nodokļa likmes samazināšanu līdz 21 %, elektroenerģijas cenu atlaidi energoietilpīgajiem ražotājiem 2019. gadā, kā arī jaunus tiesību aktus sociālajā jomā attiecībā uz nodokļiem un sociālajām iemaksām, kas parasti stājas spēkā attiecīgā gada 1. janvārī. Līdz ar pandēmijas ierobežojumiem tika paātrināta saīsinātā darbalaika (*Kurzarbeit*) mehānisma ieviešana, lai tādējādi nodrošinātu darba vietu saglabāšanu krīzes laikā.²⁸

No pirmā acu uzmetiena varētu šķist, ka Slovēģijai ir visi priekšnoteikumi, lai tā būtu ļoti pievilcīga investīciju vide. Pamatojoties uz starptautiskās ekonomikas vērtējumu Eiropas Savienības teritorijā, 2021. gadā tā ieņēma 1. vietu ES attiecībā uz preču eksportu (76,3 %) un 4. vietu attiecībā uz preču un pakalpojumu eksportu kopā (85,7 %).²⁹ Oficiālajos prezentācijas materiālos tiek norādīts, ka Slovēģija ierindojas 12. vietā pasaulē saskaņā ar Tirdzniecības indeksu (*Open Markets Index*), kas vērtē atvērtību tirdzniecībai, tirdzniecības politikas ietvaru, atvērtību ārvalstu tiešajām investīcijām, kā arī tirdzniecību veicinošo infrastruktūru.³⁰ Tomēr, lai iegūtu kopējo ainu, ir jāraugās arī uz citiem avotiem attiecībā uz uzņēmējdarbības vides stāvokli Slovēģijā. Katru gadu Slovēģijas valdība apspriež materiālu "Ziņojums par uzņēmējdarbības vides stāvokli" (*Report on the state of the business environment*), kas ietver Slovēģijas uzņēmējdarbības vides stāvokļa un attīstības novērtējumu salīdzinājumā ar Pasaules Bankas (*Doing Business*) un citu starptautisko vērtējošo organizāciju novērtējumu, vienlaikus precizējot un norādot noteiktas problēmas, kas ietekmē Slovēģijas uzņēmējdarbības vides kvalitāti, un ierosinot pasākumus to novēršanai vai ietekmes mazināšanai. Pēdējā pieejamajā ziņojumā, proti, par 2020. gadu, ir norādīts, ka koronavīrusa izplatības novēršanai ieviestie pasākumi ir negatīvi ietekmējuši saimniecisko darbību. 2020. gadā tika fiksēta ekonomikas lejupslīde, un

tiek paredzēts, ka Slovākijas ekonomika arī turpinās piedzīvot negatīvu attīstības tendenci, kas izriet no COVID-19 pandēmijas ietekmes mazināšanai ieviestajiem ierobežojumiem. Šī iemesla dēļ valdība gatavo un apstiprina pasākumus uzņēmējdarbības vides atbalstam gan no valsts budžeta, gan ES fondu līdzekļiem. Pamatojoties uz Ziņojumu par uzņēmējdarbības vides stāvokli Slovākijā 2020. gadā, svarīgāko pasākumu vidū ir elektroenerģijas izmaksu samazināšanas pasākumi, kas arī pašlaik ir ļoti svarīgi, kā arī atbalsta pasākumi uzņēmēju sadarbībai ar pētniecības un attīstības organizācijām. Tie bija paredzēti, lai atbalstītu inovatīvus projektus, taču administratīvā sarežģītība un būtībā arī infrastruktūras nesagatavotība būtiski ierobežo šī nozīmīgā pasākuma īstenošanu. Eiropas un investīciju struktūrfondu finansiālais atbalsts, šķiet, ir nozīmīgs ieguldījums ekonomikas attīstībā, kā arī uzņēmējdarbības vides pievilcības veicināšanā. Vienlaikus Slovākija jau ilgu laiku ir bijušas problēmas gan ar tā dēvēto ES fondu līdzekļu apguvi, gan arī attiecīgajām turpmākajām korekcijām. Jaunais rīks ES finansiālā atbalsta līmenī, proti, Atveseļošanas un noturības mehānisms (*Resilience and Recovery Fund*) paver plašas iespējas nākotnei. Un, kaut arī Slovākija bija viena no pirmajām dalībvalstīm, kas apstiprināšanai Eiropas Komisijā iesniedza savu nacionālo atveseļošanas un noturības plānu, kā arī stratēģiskos materiālus, līdz šim vairākās jomās pat nav izsludināti konkursi.

Slovākija atveseļošanas plānā ir iekļautas 14 komponentes (no kopumā 18), kas ietver darbības un pasākumus, kuru mērķis ir uzlabot uzņēmējdarbības vidi. No tām par stratēģiskām jomām tiek uzskatīta efektīva valsts pārvalde un digitalizācija.³¹ Tādējādi Slovākija plāno atbalstīt pasākumus, lai nākamo divu gadu laikā samazinātu regulatīvo slogu uzņēmumiem, apstiprinātu jaunus tiesību aktus izolācijas procedūru procesu unificēšanai un datorizēšanai, kā arī reformētu publisko iepirkumu sistēmu un ieguldītu līdzekļus procesu digitalizācijā. Tas radītu iespēju padarīt pievilcīgāku uzņēmējdarbības vidi. Tomēr, pamatojoties uz iepriekšējā ES fondu finanšu līdzekļu izlietojuma novērtējuma datiem,³² ierobežojumi attiecībā uz iepriekš minēto izriet tieši no zemā izlietojuma līmeņa un pārmērīgā sloga, kas tiek uzlikts gala labuma guvējiem. Tādējādi no efektīvas ieviešanas viedokļa raugoties, ir svarīgi, lai Slovākijas valdība apstiprinātu pasākumus, kas būs piemērojami un attiecināmi arī pašreizējās ekonomikas vides atveseļošanai un noturībai, ņemot vērā, ka tā joprojām saskaras

ar izaicinājumiem un negatīvo ietekmi, kas izriet no iepriekš minētās drošības krīzes, enerģētikas krīzes un arī humānās krīzes saistībā ar Krievijas agresiju Ukrainā.

Secinājumi un ieteikumi

Slovākija ir viena no tām valstīm, kas Centrālās un Dienvidaustrumeiropas valstu grupā vislēnāk reaģē uz jaunajiem draudiem drošības jomā. Drošības stratēģijas pieņemšana 2021. gadā, proti, sešpadsmit gadus pēc sākotnējās stratēģijas, kad tā bija skaidri eiroatlantiski orientēta, izgaismo problēmas, kas saistītas ar valsts politisko ainu un tās skaidri izteikto pieeju elastīgi un mērķtiecīgi reaģēt uz konkrētiem draudiem, to kontekstā paužot konkrētus vēstījumus un īstenojot konkrētas darbības. Laikposmā pēc 2020. gada Slovākija ir saskārusies ar izaicinājumiem, kas būtu jārisina fundamentālā veidā. Tādi faktori kā pandēmija, jauni kiberdraudi, energoresursu trūkums saistībā ar krīzes situāciju Ukrainā, kuras kulminācija bija Krievijas nelikumīgais iebrukums kaimiņvalstī, ir likuši visa politiskā spektra politiskajiem līderiem ne tikai pieņemt jauno Slovākijas Drošības stratēģiju, bet arī rīkoties.

Pēdējie divi gadi ir apliecinājuši, ka Slovākijai ir spēja un kapacitāte rīkoties, tostarp veikt izmaiņas tiesību aktos, lai izpildītu savas ārpolitikas un drošības politikas saistības ne tikai pret ES, bet arī pret saviem pilsoņiem. Šajā kontekstā ir jāpievērš uzmanība diviem tematiem, kuros Slovākija tomēr ir atšķirīga drošības pieeja salīdzinājumā ar kaimiņvalstīm. Šie temati ir energoresursi un migrācijas politika. Attiecībā uz energoresursiem Slovākija, līdzīgi kā Polija, joprojām sliecas par labu "tradicionālo" fosilo energoresursu izmantošanai, lai gan arī šajā jomā vērojamas izmaiņas attiecībā uz politisko lēmumu pieņemšanu saistībā ar tā dēvēto kalnrūpniecības reģionu pārveidošanu. Tomēr veiksmīga pāreja uz alternatīvo resursu izmantošanu vēl ir tālu. Vienlaikus attiecībā uz atkarības mazināšanu no Krievijas gāzes un naftas ir redzams, ka viena no Slovākijas koalīcijas partijām, līdzīgi kā Ungārijā, iebilst pret šo mērķi. Ņemot vērā, ka Slovākijas ministrs var Padomē balsot tikai tā, kā Slovākijas valdība kā kolektīva struktūra saskaņā ar Slovākijas konstitūciju tam ar rezolūciju ir likusi, joprojām pastāv politiska iespēja panākt vienotu nacionālo pozīciju veidā, kas būtu saderīgs ar Eiropas Komisijas

priekšlikumu. Savukārt migrācijas politikas jomā joprojām ir vērojama diezgan nemainīga Slovākijas Republikas nostāja attiecībā uz migrācijas pārvaldību un migrācijas kā drošības riska uztveršanu. Pat valdības programmas deklarācijā joprojām tiek uzsvērtā ārējo robežu drošības nepieciešamība, migrācijas pārvaldība, pamatojoties uz subsidiaritātes principu, kā arī stingra pieeja, pieņemot Eiropas tiesību aktus attiecībā uz migrācijas ierobežošanu, kas šaurākā nozīmē varētu robežoties ar neizraidīšanas principu. Tomēr Krievijas iebrukums Ukrainā ir parādījis praktisko solidaritāti, ko Slovākija ir spējusi īstenot attiecībā uz migrantiem no Ukrainas, līdzīgi kā to ir darījušas citas reģiona valstis, tostarp Polija, Ungārija un ES neietilpstošā Moldova. Šajā kontekstā es redzu iespēju pielāgot un īstenot tādu migrācijas politiku, kurā migrācija netiek primāri uztverta kā drošības risks un kurā tiek nošķirta legālā un nelegālā migrācija, jo īpaši ekonomiska rakstura, un saistībā ar bēgļiem, kas bēg uz drošu ES dalībvalsts telpu, lai glābtu savu dzīvību un cilvēka cieņu.

Savukārt attiecībā uz ekonomikas attīstību un spēju reaģēt uz jauniem ekonomikas izaicinājumiem, tostarp saistībā ar ekonomikas atveseļošanas un noturības stiprināšanu, jo īpaši, lai pārvarētu pandēmijas radītās krīzes sekas, Slovākija ir pierādījusi, ka spēj proaktīvi un profesionāli reaģēt. Nacionālā atveseļošanas plāna izcilais izstrādes līmenis un tā apstiprināšana rada arī iespējas stiprināt ekonomisko vidi, kā arī stiprināt dalībniekus un cīnīties pret jauniem ekonomikas, drošības un kibertelpas apdraudējumiem, kas saistīti ar digitalizāciju virknē politikas jomu un publiskajā telpā kopumā. Tā kā Slovākija ģeogrāfiski atrodas Eiropas centrā, tās atrašanās vieta sniedz stratēģiski izdevīgu pozīciju. Politiskās un ekonomiskās vides drošības un stabilitātes ziņā tā tika uzskatīta par vienu no drošākajām un stabilākajām valstīm 2021. gadā.³³ Šādu vērtējumu neapšaubāmi veicināja arī vairāki citi faktori, piemēram, dalība Eiropas Savienībā, eirozonā un NATO. No ekonomikas viedokļa raugoties, vērtīgi ir galvenokārt tādi faktori kā izmaksu ziņā efektīvs, kvalificēts un lojāls darbaspēks ar lieliskām daudzu valodu prasmēm un ekonomikas atvērtība.³⁴ Vienlaikus par pievilcīgu deklarētā investīciju vide drīzāk eksistē virknē programmu, savukārt realitāte ir citāda. Slovākijai vēl ir tāls ceļš ejams, lai faktiski īstenotu tās plānus gan ekonomiskā, gan drošības vides stiprināšanā. Sociālie, politiskie un ekonomiskie notikumi valstī un reģionā norāda, ka ir nepieciešama atbildīga līmeņa elastība attiecībā uz noteiktajiem mērķiem un rādītājiem, kas izveidoti,

lai reaģētu uz jaunajiem izaicinājumiem, tostarp neparedzamajiem, piemēram, energoresursu ierobežojumiem, bruņotiem konfliktiem, kibernetiskiem un demokrātijas vājināšanos.

Tomēr pat tad, ja pastāv elastība un spēja pieņemt lēmumus, reaģējot uz aktuālajām norisēm un izaicinājumiem vai pat draudiem, ir svarīgi uzsvērt, ka valstij un jebkurai valdošajai politiskajai elitei jebkurā laikā ir jābūt ietvaram un kritērijiem, kas nosaka tās darbības. Stratēģisko dokumentu un turpmākās rīcības plānu pieņemšana un īstenošana bez pārmērīga administratīvā sloga, jo īpaši digitālajā laikmetā, radīs iespējas faktiskai ieviešanai, kuras mērķis ir novērst draudus, tostarp to negatīvo ietekmi uz iedzīvotājiem. Tomēr līdz ar šādiem rīkiem ir nepieciešama arī pārskatbaidība un iespējas to īstenot. Tāpēc regulāri būtu jāizvērtē ekonomiskie izaicinājumi un drošības apdraudējumi, un attiecīgo turpmāko pasākumu piemērošana būtu jābalsta uz ekspertu vērtējumu, protams, ņemot vērā arī stratēģisko ģeopolitisko kontekstu. Vienlaikus tas nozīmē, ka, raugoties no ilgtermiņa perspektīvas, stratēģijām ir jābalstās uz fundamentālām vērtībām un to aizsardzību. Tās ir tieši vērtības, kas mums ir kopīgas ar citām valstīm gan Eiropas Savienībā, gan citās cienījamās starptautiskajās organizācijās.

Savukārt attiecīgajai turpmākajai politikai un konkrētajiem lēmumiem ir jāreaģē uz jaunām un strauji mainīgām situācijām un jāņem tās vērā, izvērtējot gan pozitīvo, gan negatīvo ietekmi un pieņemot lēmumus visas valsts interesēs. Kā mērķus, kuru īstenošanai Slovērijas apstākļos ir nepieciešama ātra rīcība, varētu minēt, piemēram, drošu digitalizāciju un tādas kibertelpas izveidi, kas spēj atvairīt drošības apdraudējumus, kā arī legālu un pārvaldītu migrāciju, kurai ir pozitīva fiskālā ietekme.

ATSAUCES

- ¹ *Slovākijas Republikas Drošības stratēģija*. 27.05.2019. Slovērijas Republikas Nacionālā padome. https://www.mosr.sk/data/files/4264_bezpecnostna-strategia-sr-2005.pdf
- ² *Slovākijas Republikas Drošības stratēģijas 81. pants*. 27.05.2019. Slovērijas Republikas Nacionālā padome. https://www.mosr.sk/data/files/4264_bezpecnostna-strategia-sr-2005.pdf
- ³ *Valdības rezolūcija Nr. 459/2017; 04.10.2017*. <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/16591/1>
- ⁴ *Slovākijas Republikas Drošības stratēģija – projekts*. LP/2017/627. Slovērijas republikas Tieslietu ministrija. <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2017-627>

- ⁵ Slováķijas Republikas valdība ar 2020. gada 16. decembra Rezolūciju Nr. 803 apstiprināja Slováķijas Republikas Drošības stratēģijas projektu, kas pēc tam 2021. gada 8. janvārī tika iesniegts Slováķijas Republikas Nacionālajai padomei apstiprināšanai kā Parlamenta dokuments (*Parliamentary Print*) Nr. 369. Saskaņā ar Slováķijas Republikas Nacionālās padomes priekšsēdētāja 2021. gada 8. janvāra lēmumu Nr. 372 projekts tika nodots Eiropas lietu komitejai, Slováķijas Republikas Nacionālās asamblejas Ārlietu komitejai un Slováķijas Republikas Nacionālās asamblejas Aizsardzības un drošības komitejai, savukārt par atbildīgo komiteju tika noteikta Slováķijas Republikas Nacionālās asamblejas Aizsardzības un drošības komiteja. Slováķijas Republikas Drošības stratēģijas projekts tika iekļauts Slováķijas Republikas Nacionālās padomes 23. sesijas darba kārtības projektā un apstiprināts 2021. gada 28. janvārī.
- ⁶ ANO ĢA 2014. gada 27. marta rezolūcija GA/11493. <https://www.un.org/press/en/2014/ga11493.doc.htm>
- ⁷ ANO ĢA 2021. gada 16. decembra rezolūcija 76/179, ANO ĢA 2021. gada 9. decembra rezolūcija 76/70, ANO ĢA 2014. gada 27. marta rezolūcija 68/262.
- ⁸ *Ukraina: ES vārdā sniegta Augstā pārstāvja deklarācija par Krimas un Sevastopoles nelikumīgo aneksiju*. 25.02.2022. Eiropas Savienības Padome. <https://www.consilium.europa.eu/lv/press/press-releases/2022/02/25/ukraine-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-eu-on-the-illegal-annexation-of-crimea-and-sevastopol/>
- ⁹ Wertlen, D. 2020. EU Energy and Climate Policy. European Union Foreign Policy. *External Dimension of European Policies in Area of Human Rights and Development*. Bratislava: UK, 92.–93. lpp.
- ¹⁰ Hrabina, J. 28.07.2021. *Nord Stream 2: Ko tas nozīmē Slováķijai?* WebNoviny News. <https://www.webnoviny.sk/venergetike/nord-stream-2-bude-co-to-pre-slovensko-znamenat/>
- ¹¹ EU Energy and Climate Policy. European Union Foreign Policy. 2020. *External Dimension of European Policies in Area of Human Rights and Development*. Bratislava: UK, 91. lpp.
- ¹² Jenčová, I. 09.03.2022. *Komisija divu gadu laikā vēlas radikāli samazināt atkarību no Krievijas gāzes. Dalībvalstis ir sakustējušās*. Euractiv News. <https://euractiv.sk/section/energetika/news/komisija-chce-do-dvouch-rokov-radikalne-znizit-zavislost-na-ruskom-plyne-na-tahu-su-clenske-staty/>
- ¹³ COMM/2022/108 galīgā redakcija. Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. REPowerEU: Vienota Eiropas rīcība cenas ziņā pieejamākai, drošākai un ilgtspējīgākai enerģijai. 08.03.2022. Eiropas Komisija. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022DC0108&from=EN>
- ¹⁴ *Slováķijas Eiropas Parlamenta deputātu reakcija uz enerģētikas krīzi*. 24.03.2022. Eiropas Parlamenta birojs Slováķijā (*European Parliament Office in Slovakia*). <https://www.europarl.europa.eu/slovakia/sk/spravodajstvo-a-aktivita/spravy/marec-2022/reakcie-slovenskych-europoslancov-k-rieseniu-energetickej-krizy.html>
- ¹⁵ Štefanec, I. 24.03.2022. EPP. No: *Slováķijas Eiropas Parlamenta deputātu reakcija uz enerģētikas krīzi*. Eiropas Parlamenta birojs Slováķijā. <https://www.europarl.europa.eu/slovakia/sk/spravodajstvo-a-aktivita/spravy/marec-2022/reakcie-slovenskych-europoslancov-k-rieseniu-energetickej-krizy.html>
- ¹⁶ *Ukraina: ES vienojas par piekto ierobežojošo pasākumu paketi pret Krieviju*. 08.04.2022. Eiropas Komisija. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/IP_22_2332

- ¹⁷ *Ekonomikas ministrija vēlas vienoties par izņēmuma statusa piešķiršanu attiecībā uz ES pret Krieviju vērsto gāzes un naftas embargo.* 03.05.2022. SME Index News. <https://index.sme.sk/c/22900885/slovensko-a-madarsko-sa-nepripoja-k-sankciam-proti-ruskej-energetike.html>
- ¹⁸ Capková, E. – Konvit, M. – Grečnár, J. 2019 *Virtuálne priestory*. Bratislava: UK, 154. lpp.
- ¹⁹ Capková, E. – Konvit, M. – Grečnár, J. 2019 *Virtuálne priestory*. Bratislava: UK, 159. lpp.
- ²⁰ Mesežnikov, G. 08.10.2020. *Vai Krievijas diplomāti pameta "draudzīgo Slovēkiju" pēc ASV pavēles?* Dennik N News. <https://dennikn.sk/2077427/odisli-ruski-diplomati-z-priatelkeho-slovenska-na-prikaz-z-usa/>
- ²¹ *35 Krievijas diplomātiem ir jāpamet Krievija.* 30.04.2022. Dennik N News. <https://dennikn.sk/minuta/2790781/>
- ²² Slovēkijas Republikas valdības programma 2020.–2024. gadam, 69. lpp. <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=494677>
- ²³ Slovēkijas Republikas valdības programma 2020.–2024. gadam, 70. lpp. <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=494677>
- ²⁴ Slovēkijas Republikas migrācijas politika līdz 2025. gadam. <https://www.employment.gov.sk/files/sk/uvodna-stranka/informacie-cudzincov/dokumenty/migracna-politika-slovenskej-republiky-vyhľadom-do-roku-2025-nove-znenie-vlastnymat.pdf>
- ²⁵ Turpat, 3. lpp.
- ²⁶ *Why Slovakia?* 01.2022. SARIO. <https://www.sario.sk/sites/default/files/sario-why-slovakia-2022-02-01.pdf>
- ²⁷ Avots: SARIO (2021: 5), iegūts no: Eiropas Komisija, Eiropas ekonomikas prognoze, 2021. gada vasara.
N.B. Visās ES valstīs globālās pandēmijas dēļ izaugsme 2020. gadā bija negatīva. Avoti: IKP pieauguma dati: Eiropas Komisija, Eiropas ekonomikas prognoze, 2021. gada vasara; Kredītreitingu dati: S&P, Moody's, Fitch, OECD (2021); Dati par parādsaistībām: Eurostat (2020); Ekonomikas atvērtības dati: Eurostat (2020); Uzņēmējdarbības vides uzlabošana: SARIO (2021)
- ²⁸ *Why Slovakia?* 01.2022. SARIO. <https://www.sario.sk/sites/default/files/sario-why-slovakia-2022-02-01.pdf>
- ²⁹ Turpat, 10. lpp.
- ³⁰ Finger, K. M. *Open Markets Index. International Chamber of Commerce Ranking.* <https://www.iccrf.org/icc-open-markets-index.html>
- ³¹ *Slovākijas Republikas atveseļošanas un noturības plāns.* 2022. https://www.mfsr.sk/files/archiv/1/Plan_obnovy_a_odolnosti.pdf
- ³² Saskaņā ar statistikas datiem Slovēkijas Republika bija spējusi izmantot tikai 45,32 % no 2014.-2020. gada periodam daudzgadu finanšu shēmas ietvarā piešķirtā finansējuma 16,678 miljardu eiro apmērā (līdz 2021. gada 18. oktobrim). No 2020. līdz 2021. gadam šis rādītājs palielinājās par aptuveni 3,38 % gadā, taču joprojām ir milzīgs piešķiruma pārpalikums, kura izmantošanai nav nedz plānotu projektu, nedz arī projektu, par kuriem būtu noslēgts līgums.
Skatīt vairāk informācijas: *EIROFONDI: Slovēkija ir izlietojusi mazāk nekā pusi no Eiropas naudas, un līdz 2023. gada beigām vēl jāiztērē deviņi miljardi eiro.* Slovēkijas Republikas valdības birojs. 2021. <https://www.partnerskadohoda.gov.sk/eurofondy-slovensko-vyuzilo-z-europskych-penazi-necelu-polovicu-do-konca-roka-2023-zos-tava-ycerpat-este-devat-miliard-eur/>

³³ Credit Insurance Group Credendo. No: *Why Slovakia?* SARIO. 2022. <https://www.sario.sk/sites/default/files/sario-why-slovakia-2022-02-01.pdf>

³⁴ OECD un Eurostat. No: *Why Slovakia?* SARIO. 2022. <https://www.sario.sk/sites/default/files/sario-why-slovakia-2022-02-01.pdf>

Slovēnija: liela interese par Trīs jūru iniciatīvas komplementaritāti ar ES reģionālās attīstības ietvaram

Ana Bojinoviča Fenko (*Ana Bojinović Fenko*)

Slovēnija pozicionē sevi Trīs jūru iniciatīvā (3JI), pamatojoties uz savu vispārējo izpratni par iniciatīvas izcelsmi un potenciālajiem rezultātiem. Pirmkārt, 3JI tiek uztverta kā ASV iniciatīva, kas izrietēja no Donalda Trampa (*Donald Trump*) administrācijas vēlmes līdzsvarot Ķīnas 16+1 iniciatīvu, kas sadarbībai ar Centrālās un Austrumeiropas valstīm tika uzsākta 2012. gadā.¹ No šāda skatupunkta raugoties, 3JI Slovēnijai nozīmē svarīgu platformu transatlantisko attiecību stiprināšanai ne tikai ārpolitikas, ekonomisko un drošības interešu kontekstā, bet, kas ir svarīgāk, lai uzņemtos saistības attiecībā uz eiroatlantisko liberāli demokrātisko valstu kopienu un draugiem starptautiskajā sabiedrībā.² Slovēnijai nav pietiekamas ārpolitiskās kapacitātes, lai pašrocīgi organizētu atbildi 16+1 iniciatīvai. Tāpēc, pamatojoties uz savu tradicionālo daudzpusējo stratēģiju, kurā prioritāri ir Eiropas forumi, Slovēnija ir pieņēmusi iniciatīvu kā kolektīvu atbildi uz Ķīnas globālajām interesēm (jo īpaši tām, kas attiecas uz Eiropu). Slovēnijas politiskā elite un sabiedrība kopš 20. gadsimta 80. gadu demokratizācijas kustībām ir bijusi ļoti uzticīga ES vērtībām.³ Tā rezultātā Slovēnijas politiskā elite, ņemot vērā tās ārpolitikai raksturīgo neuzticēšanos autoritāriem politiskajiem režīmiem, uz Ķīnas 16+1 iniciatīvu, kas varētu sniegt labas iespējas ekonomikas jomā, raugās skeptiski. Turklāt Ķīnas investīciju projekti daudzās citās pasaules valstīs, tostarp Rietumbalkānu, ir radījuši diezgan negatīvu sociālpolitisko pieredzi, kas apliecina, ka ES standartu neievērošana ekonomikas un uzņēmējdarbības praksē nodara kaitējumu vietējai sabiedrībai un arī valsts pārvaldei.

Otrais, uz rezultātiem orientētais, pamatojums Slovēnijas izvēlei par labu 3JI ir objektīvās attīstības intereses. 3JI kopš tās izveides

2015. gadā ir tikusi uztverta kā ekonomikas – uzņēmējdarbības un infrastruktūras attīstības iespēja, kas varētu palīdzēt Austrumeiropai panākt attīstītāko ES ziemeļrietumu daļu.⁴ Tāpēc Slovēnija zināmā mērā cenšas «attīstīt 3JI tādā virzienā, lai Centrālā un Austrumeiropa pievērstu sev lielāku uzmanību un pat iegūtu lielāku ietekmi, tādējādi ciešāk savienojot Eiropu»⁵. Pašreizējā Slovēnijas 2021. gada decembra Ārpolitikas stratēģijā (*Slovenian Foreign Policy Strategy*, turpmāk – Stratēģija)⁶, kas lielā mērā balstās uz 2015. gada Stratēģiju, Slovēnija tiek definēta kā Centrāleiropas un Vidusjūras reģiona valsts, kas atrodas Alpu–Adrijas–Donavas telpas jeb trīs makroreģionālo stratēģiju (Adrijas–Jonijas, Alpu un Donavas) centrā, kā arī Rietumeiropas un Dienvidaustrumeiropas krustpunktā. Stratēģijā 3JI ir minēta tikai vienu reizi, sadaļā “Slovēnija Centrāleiropā”⁷. Slovēnijas Republikai kā Centrāleiropas valstij ir gadšimtiem senas vēsturiskās, politiskās un kultūras saites ar citām reģiona valstīm. Tā ir cieši saistīta ar šo teritoriju gan ekonomiski, gan satiksmes ziņā. Koperas ostai kā Eiropas transporta tīkla (*TEN-T*) galvenajai ostai Centrāleiropa ir likumsakarīga iekšzemes jeb “aizmugures” teritorija. Šajā kontekstā Stratēģija tieši atsaucas uz 3JI: Slovēnijas Republika stiprina politisko sadarbību ar visām Centrāleiropas valstīm un jo īpaši ar Austriju, Čehijas Republiku, Ungāriju, Slovākiju un Poliju. Ņemot vērā Slovēnijas Republikas ģeopolitisko pozīciju, tā ir dabiska Višegradas grupas (*Visegrád Group*) valstu partnere. Sadarbība ir vērsta uz ekonomisko, transporta (jo īpaši nodrošinot atbilstošus dzelzceļa savienojumus starp Koperas ostu un Centrāleiropu) un enerģētikas savienojumu stiprināšanu starp Baltijas un Adrijas jūru, tostarp Trīs jūru un neformālo C5 grupu ietvarā.⁸

Slovēnija kopš tās uzņemšanas ES par augstas prioritātes īpašo ārpolitikas mērķi ir uzskatījusi integrāciju Eiropas transporta tīklā, Koperas ostu un savienojumu ar Baltijas–Adrijas transporta asi. Vienlaikus ES/ Eiropā ir arī citas, tradicionālākas un jau nostiprinājušās reģionālās iniciatīvas, kurās Slovēnija aktīvi piedalās, piemēram, Adrijas–Jonijas jūras reģions un Donavas reģions, kā arī ES makroreģionālās stratēģijas. Šī iemesla dēļ, un ņemot vērā, ka 3JI ir jaunākais no sadarbības formātiem, tā (vēl) nav tikusi novērtēta kā daudzsološākais. Viens no iemesliem šajā kontekstā ir arī neskaidrais 3JI finanšu ietvars.⁹ Tas nozīmē, ka ir daudz vairāk apzināto finansiālo vajadzību nekā nodrošināto resursu, tāpēc nepietiekamais finansējums šobrīd ir būtisks izaicinājums.¹⁰ Tāpēc neraugoties uz to, ka daļa 3JI mērķu

atbilst Slovēnijas ilglaicīgajiem ārpolitikas mērķiem, jo īpaši attiecībā uz reģionālo savienojamību, Slovēnija ir "īpaši apņēmusies īstenot paralēlās 3JI un Eiropas Savienības makroreģionālās stratēģijas"¹¹. Tādējādi Slovēnija "tiecas attīstīt 3JI investīciju projektus, lai tos aktīvi īstenotu ES finanšu instrumentu ietvarā"¹².

Rezumējot, Slovēnija uzskata 3JI iniciatīvu par papildu starptautisko forumu, ar kura palīdzību īstenot divus savus stratēģiskos mērķus. Pirmais mērķis ir būt par uzticamu uz liberālajām vērtībām un interesēm balstītās transatlantiskās alianses dalībvalsti. Savukārt otrais mērķis ir Slovēnijas atrašanās integrētākas un reģionāli vienmērīgāk attīstītas ES dalībvalstu "kodolā". Šajā kontekstā 3JI īstenošanai būtu jāpapildina darbība jau esošajos un ES vadītajos reģionālās attīstības ietvaros.

Slovēnijas nostājas attiecībā uz 3JI četriem mērķiem analīze

Slovēnijas gadījumā svarīgākais no četriem mērķiem ir transporta, enerģētikas un digitālās infrastruktūras stiprināšana 3JI valstīs.¹³ Tā kā vēsturisku iemeslu dēļ Centrālās un Austrumeiropas (CAE) reģiona infrastruktūra salīdzinājumā ar Rietumeiropu ir mazāk attīstīta, Slovēnija "3JI reģiona" infrastruktūras attīstību saprot kā orientētu uz diviem aspektiem. Pirmajam būtu jāiekļauj infrastruktūras savienojamības stiprināšana reģiona iekšienē, savukārt otrajam būtu jāfokussējas uz reģiona savienojamību ar ES rietumu daļu. "Slovēnijas kā valsts, kas atrodas krustcelēs starp rietumiem un austrumiem, ziemeļiem un dienvidiem, vitālajās interesēs ir pēc iespējas vairāk integrēties modernajos Eiropas infrastruktūras savienojumos. Tikai tādā veidā Slovēnija var izmantot visu potenciālu, ko sniedz tās ģeogrāfiskais novietojums un dalība ES"¹⁴.

Tā kā 3JI darbojas, pamatojoties uz tādu projektu saraksta izveidi, kas ir tiesīgi saņemt finansējumu 3JI ietvarā, Slovēnija tiecas pati identificēt šādus stratēģiskos valsts un reģionālos projektus un aktīvi tos īstenot. Līdz šim valsts ir iesniegusi sešus šādus projektus:¹⁵

- divus projektus savienojamības jomā (otrais sliežu ceļš Divačas–Koperas (*Divača-Koper*) dzelzceļa līnijā; Ļubļanas dzelzceļa mezglas rekonstrukcija),

- trīs projektus enerģētikas jomā (gāzes savienojums starp Slovēniju un Ungāriju; elektrības tīkla uzlabošana starp Slovēniju un Horvātiju; sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) termināļa savienojums no Horvātijas līdz Polijai),
- vienu projektu digitalizācijas jomā (5G digitālā automaģistrāle).

Slovēnija ar savas eksporta un attīstības bankas *SID Bank* starpniecību ir nodrošinājusi arī valsts finansiālo līdzdalību 23 miljonu eiro apmērā.¹⁶ Tā kā 3JI finanšu resursi un pārvaldība vēl ir jāveido, Slovēnija dod priekšroku saglabāt savu pastāvīgo ilgtermiņa iesaisti vairākos ES vadītajos reģionālajos ietvaros. Ņemot vērā šo kontekstu, Slovēnija "vēlas pārstrādāt 3JI projektu sarakstu, lai tajā iekļautu projektus, kurus nākotnē varētu finansēt no ES investīciju fondiem sadarbībā ar transatlantiskās sadarbības investoriem atbilstoši ES politikai"¹⁷. Ceturtajā 3JI samītā, kas 2019. gada jūnijā tika rīkots Slovēnijā, tās prezidents Boruts Pahors (*Borut Pahor*) norādīja, ka: "Šī iniciatīva pilnībā atbilst Eiropas Savienības centieniem stiprināt kohēziju un pārvarēt atšķirības ES reģionu starpā. Tā papildina pastāvošās ES stratēģijas un programmas"¹⁸. Turpmākajā analizē es fokusēšos uz četriem 3JI mērķiem un sniegšu detalizētāku analīzi par svarīgāko mērķi, raugoties no Slovēnijas perspektīvas, proti, "uzticamu, ilgtspējīgu un iekļaujošu savienojamību".

3JI reģiona ekonomikas izaugsme un noturība un lielāka investoru interese

Slovēnijas intereses

Kā neliela valsts, Slovēnija bieži vien ir mazāk pievilcīga ārvalstu investoriem. Šī izaicinājuma risinājums, kuru Slovēnija ir iestrādājusi savā ekonomiskajā diplomātijā, ir pozicionēt sevi kā daļu no lielāka reģiona ar labu ekonomiskās izaugsmes potenciālu. Slovēnija uzskata, ka 3JI var ļoti labi uzņemt šo lielākā reģiona lomu, jo tās reģions ir viens no straujāk augošajiem reģioniem Eiropā un pasaulē.¹⁹ Reģiona potenciālu nodrošina tā infrastruktūras attīstība, ko var panākt tikai ar aptuveni līdzvērtīgām investīcijām visās reģiona valstīs. Koordinējot infrastruktūras projektus, 3JI reģions ārvalstu publiskajiem un privātajiem investoriem piedāvā interesantu investīciju iespēju. Slovēnija apzinās ka, sadarbojoties ar 3JI valstīm, tā varētu palielināt savu ekonomisko noturību, tiešā veidā pateicoties atkarības mazināšanai no citām valstīm (ES

kopējā tirgū), un netieša veidā pateicoties lielākai ekonomiskajai attīstībai. Vienaļikus šīs cerības galvenokārt ir saistītas ar Slovēnijas galveno mērķi, proti, savienojamības infrastruktūras attīstību.²⁰

Slovēnijas identificētās iespējas

Slovēnija ekonomiskās attīstības iespējas galvenokārt saista ar 3J projektiem savienojamības infrastruktūras jomā. Šajā jomā Slovēnija saskata ievērojamu neizmantoto potenciālu ekonomiskās sadarbības padziļināšanai ar individuālām 3J valstīm. Uzsvārs tiek likts uz "3J reģiona dienvidrietumu daļas nozīmību attiecībā uz Vidusjūras pamattīkla koridoru un Baltija–Adrijas jūras pamattīkla koridoru, kā arī šajā kontekstā stratēģiski svarīgo Koperas ostas atrašanās vietu"²¹. Vēl viena apzināta tiešā attīstības iespēja ir sarunas par *TEN-T* pārskatīšanu, kas norisinās šogad un varētu palīdzēt līdzsvarot transporta koridoru plānošanu.²²

Ģeopolitika

Slovēnijas intereses

Ņemot vērā globālos cīņus par varu interešu sfērās, Slovēnija uz Ķīnas 16+1 iniciatīvu ir reaģējusi atturīgi, pamatojoties uz perspektīvu par lielāku autoritāro valstu globālo ietekmi²³ un potenciālajām negatīvajām sociālajām un politiskajām sekām, ko rada Ķīnas investīciju un attīstības sadarbības politikas veids. Slovēnija uz savu un citu 3J valstu dalību ASV iniciatīvā raugās kā uz nelokāma atbalsta sniegšanu NATO un ES kopējām vērtībām,²⁴ piemēram, tādām kā cilvēktiesību, demokrātijas un tiesiskuma ievērošana, kā arī ES tirgus standartu un investīciju īstenošana praksē, jo īpaši attiecībā uz pārredzamiem publisko iepirkumu konkursiem, kā arī pārredzamiem aizdevumu un dotāciju nosacījumiem. ES vērtību atbalstīšana Slovēnijai ir svarīgākā iekšpolitiskā un ārpolitiskā vērtība, jo arī šajā ziņā tā cenšas atrasties ES dalībvalstu "kodolā".²⁵

Raugoties uz Eiropas ģeopolitisko cīņu par varu, jāatceras, ka Slovēnija neveidoja daļu no divu bloku bipolārās Aukstā kara sistēmas, jo tā bija daļa no bijušās sociālistiskās Dienvidslāvijas, kas vadīja Nepievienšanās kustību (*Non-Aligned Movement*). Turklāt Krievija nekad nav apdraudējusi Slovēniju ne teritoriāli, ne politiski, tāpēc Slovēnija ir diezgan pozitīvi noskaņota pret Krieviju gan vēsturiskā, gan kulturālā, gan

politiskā ziņā. "Ņemot vērā Krievijas agresiju pret Ukrainu, iniciatīvas ietvarā ir izveidota 3JI valstu digitalizācijas ministru grupa, kas ir tieši iesaistīta palīdzības sniegšanā Ukrainai un regulāri sazinās ar to. Ir veiktas arī konkrētas telekomunikāciju iekārtu piegādes Ukrainai."²⁶ Turklāt atšķirībā no daudzām CAE valstīm Slovēnija nav spējusi izveidot nozīmīgas divpusējas politiskās partnerattiecības ar ASV kā potenciālo "aizsargājošo" valsti, un tāpēc tā galvenokārt sadarbojas ar ASV daudzpusējos forumos, no kuriem tuvākais ir NATO.²⁷ Šī iemesla dēļ, kā arī ņemot vērā iepriekš minētās ar tranzītu saistītās intereses, kas izriet no tās atrašanās vietas, Slovēnijas dalība 3JI ir primāri jāsaprot kā vēl viens ietvars, lai stiprinātu ES un NATO kā nozīmīgākās reģionālās starptautiskās organizācijas, kuras veido valstis, kuras Slovēnija uzskata par draudzīgām. Slovēnijas Ārlietu ministrija (*Ministry of Foreign Affairs*) valsts ģeopolitisko nostāju attiecībā uz 3JI skaidro šādi: tādējādi 3JI valstu ekonomiskā attīstība ir ne tikai ES, bet arī citu Rietumvalstu, kurām ir kopīgas vērtības, interesēs. Lielāka ekonomiskā attīstība sniegs 3JI valstīm labākas iespējas aizstāvēt šīs vērtības, kuru apdraudējums galvenokārt nāk no austrumiem. Tā kā 3JI valstis atrodas ES austrumu daļā, var teikt, ka to stiprināšana visos aspektos ir būtiska, lai sekmīgi aizsargātos pret austrumos esošajām autoritārajām valstīm. Tāpēc ES dalībvalstis ir sākušas uztvert 3JI kā rīku Savienības stiprināšanai.²⁸

Slovēnijas identificētās iespējas

Šajā sadaļā es atsaucos uz iespēju, ko Slovēnijas Ārlietu ministrijas pārstāvji nav identificējuši, bet kas ir būtiska CAE reģionālās sadarbības kontekstā, un kas attiecas uz Slovēnijas un Horvātijas divpusējo attiecību uzlabošanu. Slovēnijai ir neatrisināts divpusējais robežstrīds ar tās kaimiņvalsti Horvātiju. Horvātija turpina neatzīt 2017. gada jūnijā pieņemtā starptautiskās šķirējtiesas lēmuma izpildes nepieciešamību šajā jautājumā. Tā kā ES institūcijas (Komisija un Tiesa) ir lēmušas, ka šis jautājums atrodas ārpus to juridiskās kompetences, izskatās, ka šis starptautiski juridiski saistošais lēmums joprojām paliek starpvalstu politikas ziņā. Paturot prātā, ka Slovēnija pati nav spējīga panākt reģionālo un vēl jo vairāk (ārējo) lielvalstu atbalstu,²⁹ tai ir aktīvi jāizmanto visi atbilstošie daudzpusējie ietvari. Tas jo īpaši attiecas uz 3JI, kur Horvātija kopā ar reģionālo lielvaru Poliju piedāvā aktīvu iesaistīšanos, balstoties uz ASV vadību, un tādējādi draud ar lielāku Slovēnijas marginalizāciju ES kontekstā. Rezumējot var teikt, ka, lai gan 3JI ir ietvars, kas primāri jāskata

globālās ģeopolitikas kontekstā, Slovēnijai tas varētu nozīmēt arī vienu no svarīgajiem forumiem politiskās ietekmes īstenošanai CAE reģionā. Es vēlētos uzsvērt, ka šis potenciāls attiecas tikai uz neformālo starpvalstu attiecību jomu, jo Eiropas Komisija ir skaidri paudusi, ka tā (publiski) šo jautājumu 3JI ietvarā nerisinās. Tādējādi, piemēram, ceturtajā 3JI samitā, kas 2019. gada jūnijā norisinājās Slovēnijā, toreizējais Eiropas Komisijas priekšsēdētājs Žans Klods Junkers (*Jean-Claude Juncker*) preses konferencē vispār nevēlējās atbildēt uz žurnālista jautājumu par Slovēnijas un Horvātijas robežstrīdu, un tā vietā vienkārši pameta preses konferenci.³⁰

Energoapgādes drošība

Slovēnijas intereses

Salīdzinājumā ar ES-27 valstīm Slovēnijai ir lielāks kodolenerģijas un atjaunīgo energoresursu (galvenokārt hidroenerģijas) īpatsvars, kā arī ievērojami mazāks dabasgāzes īpatsvars.³¹ Danijela Crnčeca (*Danijel Crnčec*) un Anas Bojinovičas Fenko (*Ana Bojinović Fenko*) nesen veiktajā analizē un novērtējumā par Slovēnijas situāciju ES enerģētikas politikas kontekstā tika konstatēts, ka Slovēnija ir diezgan netipiska valsts arī CAE reģionā.³² Salīdzinājumā ar citām CAE valstīm Slovēnijas enerģētikas sektors ir ļoti neatkarīgs no Krievijas. Šī situācija valstij ir devusi unikālu politisko un ekonomisko pozīciju, jo tā Krieviju saprot galvenokārt kā ekonomikas partneri, nevis kā draudu ekonomikas vai drošības jomā, tomēr šī pozīcija ir kļuvusi acīmredzami politiski bezjēdzīga pēc Krievijas agresijas Ukrainā 2022. gada martā. Vēl viena ar Slovēnijas enerģētikas sektoru saistīta īpatnība ir tā, ka tai ir no Aukstā kara mantota priekšrocība, proti, tā ir vienīgā CAE valsts, kurā darbojas ASV uzņēmuma *Westinghouse* atomelektrostacijas reaktors. Kopš 2020. gada šis fakts ieņem nozīmīgu vietu attiecībās ar ASV, jo Slovēnija apsver jaunas atomelektrostacijas būvniecību, pamatojoties uz ES dekarbonizācijas stratēģiju un tās pašas mērķi līdz 2050. gadam kļūt klimatneitrālai. Slovēnijas Ārlietu ministrija uzskata, ka "galvenais 3JI reģiona energoapgādes infrastruktūras stiprināšanas mērķis ir stiprināt energoapgādes drošību". Tomēr, ņemot vērā īpašo situāciju enerģētikas jomā, proti, relatīvo neatkarību no Krievijas gāzes importa un iespējamo sadarbību ar ASV kodolenerģētikas jomā, Slovēnijas interese par 3JI mērķi enerģētikas jomā ir diezgan vāja. Slovēnija neuzskata šo iniciatīvu par īpaši

daudzsološu jaunu ietvaru sadarbībai enerģētikas jomā, jo tai jau ir stabila energoresursu struktūra. Tā pievienojās iniciatīvai diezgan reaģējošā veidā, pamatojoties uz reģionālo inerci un bez īpašām cerībām.³³ Tā rezultātā Slovēnija 3JI ietvarā iesniedza divus enerģētikas infrastruktūras projektus, kas jau sen tika definēti kā būtiski vairākās citās reģionālajās iniciatīvās un investīciju struktūrās, bet kuru gadījumā tirgus dalībnieki nav bijuši ieinteresēti piešķirt līdzfinansējumu, kas ļautu uzsākt to īstenošanu.³⁴

Gāzes pārvades savienojums starp Slovēniju un Ungāriju. Pirmā projekta mērķis ir "izveidot gāzes reversās plūsmas maršrutu ar Ungārijas gāzes tirgu, lai tādējādi savienotu gāzes tirgu, samazinātu cenu atšķirības un palielinātu piegādes drošību Slovēnijā. Plānotais darbības uzsākšanas laiks ir 2025. gada oktobris. Tas ietver Slovēnijas un Ungārijas gāzes sistēmas operatoru, kā arī uzņēmumu *Plinovodi* un *FGSZ* sadarbību.³⁵

SINCRO.GRID. Šajā projektā piedalās Horvātijas un Slovēnijas elektroenerģijas sistēmas un sadales operatori: *Eles*, *HOPS*, *SODO* un *HEP ODS*. "Palielinoties decentralizēto atjaunīgo energoresursu integrācijai gan Slovēnijā, gan Horvātijā, trūkst elastīguma avotu, kas nepieciešami elektroenerģijas sistēmas regulēšanai. Projekts izveido starptautisku sadarbību viedo tīklu jomā, ļauj efektīvāk integrēt izkliedēto ģenerāciju, uzlabot sprieguma kvalitāti, iekļaut papildu sistēmas pakalpojumu avotus, kā arī labāk kontrolēt pārvades un sadales tīklu. Projekta plānots pabeigt 2022. gada rudenī."³⁶

SDG termināļu savienojums no Horvātijas caur Slovēniju uz Poliju. Ceturtajā 3JI samītā, kas norisinājās Slovēnijā, tika atklāts vēl viens projekts, kura mērķis ir uzlabot energoapgādes drošību, proti, dažādot energoresursu avotus, reģionā izbūvējot cauruļvadus, kas savienos jaunos SDG termināļus ar visām reģiona valstīm.³⁷ Ārlietu ministrija šo projektu definē kā "vienu no svarīgākajiem 3JI infrastruktūras projektiem". Tas ir Ziemeļu–dienvidu gāzes koridors, kas savienos Krkas SDG termināli Horvātijā ar Svinoujsces termināli Polijā un pēc tam ar Baltijas gāzes cauruļvadu. Tomēr lielākais konstatētais izaicinājums attiecībā uz šādiem milzīgiem infrastruktūras projektiem joprojām ir tiem nepieciešamie finanšu avoti.³⁸ Turklāt eksperti ir diezgan kritiski noskaņoti attiecībā uz visu trīs iepriekš minēto projektu potenciālo iznākumu. Viņi apgalvo, ka projekti ir vienkārši iekļauti sarakstā, jo ir bijuši iekļauti vairākās citās (apakš)reģionālās sadarbības iniciatīvās.³⁹ Tas nozīmē, ka

Slovēnija 3JI ietvarā nav izstrādājusi un pieteikusi jaunus ar enerģētiku saistītus projektus, bet drīzāk uzskata 3JI par vēl vienu forumu, kurā sarežģīti un riskanti attīstības projekti paliek "vēlmju līmenī". Energoapgādes drošības kontekstā 3JI nav palielinājusi nedz Slovēnijas cerības, nedz paplašinājusi darbības.

Slovēnijas identificētās iespējas

Pretēji ekspertu vērtējumam Ārlietu ministrijas oficiālā nostāja attiecībā uz enerģētikas projektiem ir diezgan optimistiska. Tā jo īpaši uzsver vienu projektu, proti, Horvātijas un Polijas SDG termināļu savienojumu, kas ir svarīgs Slovēnijas tranzīta vajadzībām. "Šāda mēroga projekts stiprinās visu 3JI reģiona valstu enerģētisko drošību. Enerģētikas projekti ir tie, par kuriem ārvalstu investori līdz šim izrādījuši vislielāko interesi. Viens no šādiem investoriem ir, piemēram, ASV jeb tās Starptautiskā attīstības finanšu korporācija (*Development Finance Corporation, DFC*), kas darbojas kā Amerikas Savienoto Valstu attīstības banka. *DFC* vēlas 3JI ietvarā veikt investīcijas gandrīz tikai enerģētikas projektos. Tā visvairāk vēlas finansēt projektus attiecībā uz atjaunīgās enerģijas avotiem, energoapgādes drošības veicināšanu un resursu diversifikāciju"⁴⁰.

Uzticama, ilgtspējīga un iekļaujoša savienojamība

Slovēnijas intereses

Ņemot vērā Slovēnijas ģeogrāfisko novietojumu Eiropas centrā, tā tranzīta jomā ir savstarpēji atkarīga no visām Eiropas daļām, un tādējādi dalība 3JI varētu sniegt stimulu tās salīdzinoši vāji attīstītajai (loģistikas) infrastruktūrai.⁴¹ Tādējādi Slovēnija ceturtā 3JI samita darba kārtībā izvirzīja jautājumu par savienojamību starp ES ziemeļiem un dienvidiem, proti, starp Baltijas, Adrijas un Melno jūru. Transporta infrastruktūras savienojamības uzlabošana ir 3JI mērķis, kuru Slovēnija ir visvairāk uzsvērusi.⁴² Attiecīgi šī raksta tupinājumā tiks sniegts apraksts par Slovēnijas interesēm attiecībā uz diviem stratēģiskajiem projektiem, kurus tā ir iekļāvusi 3JI projektu sarakstā. *Otrais sliežu ceļš Divačas-Koperas dzelzceļa līnijā*. No kopējā Koperas ostā pārkrauto kravu apjoma aptuveni 60 % kravu tiek ievestas vai aizvestas, izmantojot dzelzceļu. Ņemot vērā tirgus daļu pieaugumu esošajos iekšzemes tirgos un tirgus daļu pieaugumu salīdzinoši jaunajos tirgos, jo īpaši

Vācijas dienvidos, ir nepieciešami uzticami un labāki iekšzemes savienojumi, jo īpaši dzelzceļa jomā. Koperas tirdzniecības osta un citas svarīgas ostas Adrijas jūras ziemeļos, proti, Venēcijas, Triestes, Ravennas un Rijekas, ir interesantas ārvalstu kravu kontekstā, jo īpaši kravu, kas caur Suecas kanālu ieplūst no Āzijas. Šīs kravas Adrijas jūras ziemeļu ostās ierodas aptuveni nedēļu agrāk nekā konkurējošajās Ziemeļeiropas ostās (Roterdamā, Antverpenē u.c.).⁴³ Pašreizējā vienceļa elektrificētā dzelzceļa līnija starp Koperu un Divaču ir vienīgais dzelzceļa savienojums starp Koperas ostu un iekšzemi. Līnijas jauda ir ierobežota tehniskā aprikojuma dēļ, turklāt līnijas jaudu un izmantojamību ietekmē arī ārkārtas notikumi un uz līnijas veiktie darbi. Īpaši vasaras mēnešos satiksmi ierobežo pļavu un mežu ugunsgrēki, kas bieži vien izceļas, vilcieniem bremzējot uz sliedēm. Reljefa īpatnību dēļ nereti notiek arī zemes nogrūvumi. Projekta mērķis ir novērst sastrēgumus Divačas–Koperas dzelzceļa posmā, lai ilgtermiņā nodrošinātu Slovēnijas dzelzceļa transporta infrastruktūras jaudu un attiecīgi palielinātu ekonomikas konkurētspēju. Pēc izbūves otrais sliežu ceļš būs 27 km garš, un tas vedīs pa sarežģītu reljefu, virzoties cauri astoņiem tuneļiem un vairākām pārvada konstrukcijām. Saskaņā ar plānu projekta galvenie būvdarbi tiks pabeigti līdz 2024. gada beigām, savukārt viss projekts tiks pabeigts līdz 2025. gada beigām un nodots ekspluatācijā 2026. gadā.⁴⁴

Ļubļanas dzelzceļa mezgla rekonstrukcija. Ļubļanas dzelzceļa mezgls (*Ljubljansko železniško vozlišče, LŽV*) ir dažādu starptautisko, nacionālo un reģionālo dzelzceļa pasažieru un kravu pārvadājumu līniju savienojuma punkts un krustpunkts. Ļubļanas dzelzceļa mezgls ir daļa no plašākā Ļubļanas transporta mezgla, kas ietver arī autotransporta un netieši arī gaisa transporta satiksmi. Tas sastāv no galvenās pasažieru dzelzceļa stacijas *Ljubljana* un galvenās kravu pārvadājumu dzelzceļa stacijas *Ljubljana Zalog*. Turklāt tajā ietilpst arī virkne reģionāli nozīmīgu pasažieru pārvadājumu un dzelzceļa staciju un pieturu. Tās ietver tādas stacijas kā: Železniška postaja Ljubljana (Ļubļanas dzelzceļa stacija), *Ljubljana Zalog*, *Ljubljana Moste* un *Ljubljana Šiška* (ieskaitot līnijas starp šīm stacijām).⁴⁵ Parālēli Ļubļanas dzelzceļa mezglam ir izveidots arī operacionālais projekts “Ļubļanas staciju dzelzceļa zona” (*railway area of Ljubljana stations*). No satiksmes viedokļa raugoties, Ļubļanas dzelzceļa stacija ir nozīmīga pasažieru plūsmas radītāja, un vienlaikus tā ir arī nozīmīga kravu pārvadājumu tranzīta stacija, jo tā funkcionē gan

kā galapunkta, gan sākumpunkta, gan ar plānotā pieturas punkta stacija galvenajām un reģionālajām dzelzceļa līnijām. Tā ietilpst arī *TEN-T* pamattīklā un ir iekļauta Vidusjūras pamattīkla koridorā, kā arī Baltijas–Adrijas jūras pamattīkla koridorā.⁴⁶

Slovēnijas identificētās iespējas

“Šobrīd Koperas osta nodrošina īsāko laiku, kurā kravu no Šanhajas Ķīnā var nogādāt līdz Minhenei Vācijā. Par piecām līdz sešām dienām īsākais jūras šķērsošanas laiks ir galvenā Koperas priekšrocība salīdzinājumā ar Eiropas Ziemeļjūras ostām. Tiek prognozēts, ka 2030. gadā Koperas ostas apgrozījums sasniegs 35 miljonus tonnu, kas nozīmē, ka pašreizējās Divačas-Koperas dzelzceļa līnijas neatbilstības dēļ kravu autopārvadājumu apjoms palielināsies par aptuveni 20 miljoniem tonnu. Rezumējot Slovēnija prognozē, ka 2030. gadā pa tās autoceļiem no Koperas ostas dosies divas reizes vairāk kravas automašīnu nekā pašlaik.⁴⁷ Ārlietu ministrija kopumā uzskata, ka «uzticama, ilgtspējīga un iekļaujoša savienojamība veicinās lielāku Eiropas labklājību, drošību un noturību»⁴⁸.

Secinājumi un ieteikumi

Šajā pēdējā sadaļā es vēlētos sniegt pārskatu par rakstā ietvertajiem kopējiem secinājumiem. Savukārt nobeigumā es aplūkošu to, kā varētu attīstīties Slovēnijas nostāja attiecībā uz 3JI, un kādi apstākļi to varētu ietekmēt.

Slovēnija ir valsts, kas uz 3JI ir reaģējusi atbilstoši savai ārpolitikas stratēģijai: pirmkārt, pamatojoties uz tās vērtībām un, otrkārt, atbilstoši tās stratēģiskajām interesēm. Vērtību griezumā 3JI Slovēnijai nozīmē Rietumu valstu ciešāku sadarbību tādu autoritāro lielvaru kā, piemēram, Ķīna globālo aktivitāšu kontekstā. Ņemot vērā 3JI valstu jau organizētos pasākumus, reaģējot uz Krievijas agresiju Ukrainā, var secināt, ka arī šo atbilžu mērķis ir ierobežot Krievijas pret liberālajām vērtībām vērstos draudus. Šajā ziņā ļoti svarīga ir spēcīga kopējā nostāja, ko pauž eiroatlantiskās valstis, tostarp CAE valstis ar nesenu autoritāro pieredzi, un kas attiecīgi padara 3JI par ļoti svarīgu formātu. Šī iemesla dēļ kop-savilkuma 3.1. tabulā esmu interpretējusi ģeopolitiku kā 3JI mērķu nozīmību, pamatojoties uz vērtībām. No tā izriet, ka Slovēnija augstu vērtē

līdzsvarotu ekonomisko sadarbību Eiropā un uzskata 3JI par iespēju veicināt ES austrumu dalībvalstu pietuvošanos rietumu dalībvalstīm. Energoapgādes drošība Slovēnijas gadījumā ir mazsvarīgākais 3JI mērķis, jo tā jau ir diezgan lielā mērā neatkarīga no gāzes importa, un tās energoresursu struktūrā ir augsts atjaunīgās enerģijas īpatsvars. Savienojamība ar Centrālās un Austrumeiropas valstīm Slovēnijai nenozīmē politisku vērtību, bet drīzāk intereses, kas izriet no tās atrašanās vietas, proti Centrāleiropas tranzīta vidū, kā arī vēsturiskās ekonomiskās sadarbības. Tāpēc raugoties no 3JI projektu īstenošanas perspektīvas, Slovēnijas lielākā interese attiecas uz mērķi nodrošināt uzticamu, ilgtspējīgu un iekļaujošu savienojamību. Tam seko energoapgādes drošības mērķis, kas izriet no vēlmes paplašināt un modernizēt esošos gāzes cauruļvadus, tostarp SDG loģistiku.

3.1. tabula. Kopsavilkums par 3JI mērķu nozīmību Slovēnijas interešu kontekstā.

3SI MĒRĶIS	3JI reģiona ekonomikas izaugsme un noturība un lielāka investoru interese	Ģeopolitika	Energoapgādes drošība	Uzticama, ilgtspējīga un iekļaujoša savienojamība
NOZĪMĪBA, pamatojoties uz Slovēnijas vērtībās balstītajām interesēm	2	1	3	4
NOZĪMĪBA, pamatojoties uz Slovēnijas interesēm attiecībā uz 3JI projektu īstenošanu	3	4	2	1

1 – svarīgākais

4 – nesvarīgākais

Aptaujātie eksperti⁴⁹ norāda, ka lielākais izaicinājums 3JI projektu kontekstā joprojām ir adekvāta un stabila finanšu ietvara izveide, lai nodrošinātu resursus, kas novērstu pašreizējo disproporciju starp pieprasītajiem un pieejamajiem finanšu resursiem. Neraugoties uz to, ka Slovēnija ir identificējusi un iesniegusi sešus projektus 3JI iniciatīvas ietvarā, kā arī ieguldījusi 23 miljonus eiro, joprojām nav redzama iespējamība, nemaz nerunājot par garantijām, ka šie projekti tiks

finansēti. Turklāt daži no šiem projektiem jau tiek īstenoti, piemēram, Divāčas-Koperas dzelzceļa līnija, kas ir būvniecības procesā. Šajā kontekstā būtiskais Slovēnijas ekspertu – publisko amatpersonu minētais arguments par nepieciešamību 3JI projektus uzskatīt par tādiem, kas papildina jau esošos ES reģionālās attīstības un kohēzijas ietvarus, potenciāli attiecas arī uz ES reģionālo projektu un 3JI projektu īstenošanas finansiālo komplementaritāti.

Tā kā kopš 2022. gada marta (Krievijas agresija) CAE, ES un NATO valstis satrauc citi neatliekamāki un steidzamāki apstākļi, var pieņemt, ka "cietās" drošības izaicinājumi varētu kļūt svarīgāki par investīciju iespējām savienojamībā un būvniecībā. Vienlaikus mēs esam novērojuši strauju ES virzību, lai mazinātu atkarību no Krievijas, kas sola potenciālu sadarbības veicināšanu energoapgādes drošības jomā.

Pēdējais ieteikums, ko es vēlētos ierosināt attiecībā uz 3JI, raugoties no Slovēnijas perspektīvas, ir šāds. Ir redzams, ka pāreja no sociālisma un komunisma ne tikai atstāja CAE valstīm ekonomiskās atpalicības problēmas, bet arī vāju liberālās demokrātijas konsolidāciju. Vismaz Višegradas grupas valstu, īpaši Polijas un Ungārijas valdības, kā arī Slovēnijas valdības (no 2020. gada marta līdz tās maiņai 2022. gada aprīlī) rīcība nepārprotami demonstrē nestabilas demokrātiskās institūcijas un pat autoritāras tendences. Ņemot vērā Ķīnas ekstrēmi autoritāro iekšpolitiku, no vienas puses, un Krievijas ārpolitiski agresīvo rīcību, no otras puses, CAE valstu neliberālās atkāpes nav tas sliktākais, ar ko ES ir jāsaskaras. Tomēr tas nedrīkstētu būt par iemeslu, lai 3JI ietvarā apstātos pie pragmatiskās politikas un koncentrētos tikai uz jautājumiem, kas ir mazāk jutīgi politisko vērtību kontekstā, piemēram, tādiem kā infrastruktūra, enerģētika, ieguldījumi uzņēmējdarbībā, transports utt. Tādējādi ieteikums būtu saistīt 3JI ekonomikas attīstības projektus ar nosacījumiem, kas balstīti uz tādām vērtībām kā, piemēram, pārredzami publiskie iepirkumi, pretkorupcijas pasākumi, pārraudzība no un sadarbība ar pilsoniskās sabiedrības ekspertiem, tostarp neatkarīgām zinātnes un augstākās izglītības iestādēm ne tikai no CAE reģiona, bet arī no visas ES un arī no ASV kā 3JI iniciatores.

ATSAUCES

- ¹ Kračun, T. 04.05.2022. *Intervija ar ISR (Inštitut za strateške rešitv) direktoru*. Ljubljana, e-pasta sarakste.
- ² AM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija (*Ministry of Foreign Affairs*). 11.05.2022. Atbildes par Trīs jūru iniciatīvu, ko sniedz Ekonomiskās diplomātijas un sabiedrisko attiecību departaments (*Sector for economic diplomacy and public relations*). E-pasta sarakste.
- ³ Bojinović Fenko, A., Marjan, S. 2017. *Slovenia and the European Union*. No: Oxford Research Encyclopedias of Politics – OREP. <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780190856427.001.0001/acref-9780190856427-e-509?rskey=uXov7Z&result=1>
- ⁴ Gaube, A. 16.04.2019. *Pobuda treh morij se bo stekla v Ljubljano in na Brdo*. Dnevnik. <https://www.dnevnik.si/1042883371>
- ⁵ Škoda, L. 10.05.2022. Intervija ar Slovēnijas Republikas Infrastruktūras ministrijas (*Ministry of Infrastructure*) Starptautisko lietu un protokola departamenta (*Sector for international affairs and protocol*) amatpersonu.
- ⁶ *Slovēnijas Ārpolitikas stratēģija*. 12.2021. *Slovenija: varna, uspešna in v svetu spoštovana. Zunanja politika Republike Slovenije*. Slovēnijas Republikas valdība apstiprinājusi decembrī. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/strateski-in-programski-dokumenti/strategija_ZP.pdf
- ⁷ *Slovēnijas Ārpolitikas stratēģija*. (2021). 16. lpp.
- ⁸ *Slovēnijas Ārpolitikas stratēģija*. (2021). 16. lpp.
- ⁹ Gaube, A. 06.06.2019. *Na sklad pobude Tri morja bo treba še počakati*. Dnevnik. <https://www.dnevnik.si/1042888544>. Kračun, T. Šešum, S. 09.05.2022. Intervija ar Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrijas Ekonomiskās un publiskās diplomātijas direktorāta (*Directorate for Economic and Public Diplomacy*) ģenerāldirektoru.
- ¹⁰ Šešum, Slobodan. (2022).
- ¹¹ Škoda, Luka. (2022).
- ¹² Škoda, Luka. (2022).
- ¹³ AM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. (2022).
- ¹⁴ AM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. 2022.
- ¹⁵ Gaube, A. 2019. AM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. 2022. Škoda, L. 2022.
- ¹⁶ Šešum, Slobodan. 2022.
- ¹⁷ Škoda, Luka. 2022.
- ¹⁸ Citēts: Gaube, A. 2019.
- ¹⁹ AM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. 2022.
- ²⁰ AM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. (2022).
- ²¹ AM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. (2022).
- ²² AM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. (2022).
- ²³ AM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. (2022).
- ²⁴ AM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. (2022).
- ²⁵ *Slovenian Foreign policy Strategy*. 2015. *Slovenia: Safe, Successful, Globally Respected. The Foreign Policy of the Republic of Slovenia*. Slovēnijas Republikas valdība. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/strateski-in-programski-dokumenti/strategija_ZP_ang.pdf. *Slovenian Foreign policy Strategy*. (2022).
- ²⁶ AM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. (2022).
- ²⁷ Bojinović Fenko, A., Kočan, F. 2022. *Slovenia and the great powers*. No: S. Keil & B. Stahl (Eds.), *A New Eastern Question? Great Powers and the Post-Yugoslav States*. Columbia University Press. <http://cup.columbia.edu/book/a-new-eastern-question/9783838213750>

- ²⁸ ĀM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. (2022).
- ²⁹ Bojinović Fenko, A., Kočan, F. 2022
- ³⁰ Gaube, A. 2019.
- ³¹ Eurostat. 2021. *Energy datasheets: EU countries*. <https://ec.europa.eu>
- ³² Crnčec, D., Bojinović Fenko, A. 2022. *Slovenia as a Boundary Case of Russian and American Influence on EU's Energy Policy*. *Czech Journal of Political Science*, 57(1), 14–31. lpp. DOI: 10.5817/PC2022 1 1433 Crnčec, D. 09.05.2022. Intervija ar Slovēnijas Republikas Infrastruktūras ministrijas sekretāra vietnieku.
- ³⁴ Crnčec, D. 2022.
- ³⁵ Škoda, L. 2022.
- ³⁶ Škoda, L. 2022.
- ³⁷ Gaube, A. 2019b.
- ³⁸ Gaube, A. 2019b.
- ³⁹ Crnčec, D. 2022.
- ⁴⁰ ĀM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. 2022.
- ⁴¹ ĀM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. 2022.
- ⁴² Gaube, A. 2019b.
- ⁴³ Škoda, L. 2022.
- ⁴⁴ Škoda, L. 2022.
- ⁴⁵ Škoda, L. 2022.
- ⁴⁶ Škoda, L. 2022.
- ⁴⁷ Škoda, L. 2022.
- ⁴⁸ ĀM – Slovēnijas Republikas Ārlietu ministrija. 2022.
- ⁴⁹ Crnčec, D. 2022. Kračun, T. 2022. Šešum, S. 2022. Škoda, L. 2022.

Trīs jūru iniciatīva: Amerikas ekonomiskās vadības nepieciešamības pamatojums

Entonijs B. Kims (*Anthony B. Kim*)

Nesen Latvijā norisinājās jaunākais Trīs jūru iniciatīvas (3JI) samits un biznesa forums. Jūnijā notikušās 3JI samita sanāksmes sniedza tās partneriem savlaicīgu iespēju strādāt kopā, lai pārstartētu un piešķirtu jaunu enerģiju to savstarpējai partnerībai un gatavībai šajā izšķirošā laikā pacelt 3JI nākamajā konkrētajā līmenī. Pragmatiskas politikas veicināšanai, kas stiprina kolektīvo aizsardzību un ekonomisko drošību, pamatojoties uz kopīgām demokrātijas un ekonomiskās brīvības vērtībām, arī turpmākajos mēnešos un gados jābūt centrālajam punktam Vašingtonas stratēģiskajā mijiedarbībā ar 3JI valstīm.

Šajā 2016. gadā dibinātajā iniciatīvā ietilpst divpadsmit valstis ap un starp Baltijas, Melno un Adrijas jūru: Austrija, Bulgārija, Čehijas Republika, Igaunija, Horvātija, Latvija, Lietuva, Polija, Rumānija, Slovākija, Slovēnija un Ungārija. Tās mērķis ir veicināt šī svarīgā reģiona valstu savstarpējo savienojamību, atbalstot infrastruktūras, enerģētikas un digitālās savienojamības projektus, lai tādējādi stiprinātu to drošību un ekonomisko integrāciju ar pārējo Eiropu. Ja 3JI tiks savlaicīgi virzīta un sekmīgi īstenota, tā Centrālajai un Austrumeiropai un patiešībā arī visai Eiropai kopumā var sniegt tikpat lielu ieguvumu kā dalība NATO.

Šis divpadsmit 3JI valstu un ASV virzītais multidimensionālais infrastruktūras un reģionālās savienojamības projekts ir acīmredzama ģeopolitiskā iespēja. Paredzami ieguvumi ir ne tikai ekonomiski. Gan ASV, gan Trīs jūru iniciatīvas valstu acīmredzamajās interesēs ir saglabāt vienotību, lai efektīvi stātos pretī Krievijas agresijai un risinātu ekonomiskās izaugsmes un energoapgādes drošības problēmas.

Tiek uzskatīts, ka 3JI pamatojums ir pārliecinošs. Kā savulaik norādīja ASV Valsts departaments: “drošs, pārticis un noturīgs Trīs jūru

reģions ir svarīgs ne tikai, lai ciešāk saistītu Centrālās un Austrumeiropas valstis ar pārējo Eiropas Savienību, bet arī ar Amerikas Savienotajām Valstīm¹.

Iespējams, ka tieši tāpēc 3JI kopš tās pirmsākumiem ir guvusi spēcīgu atbalstu no abām ASV galvenajām politiskajām partijām un, neraugoties uz *Covid-19* pandēmiju un citiem izaicinājumiem, tā pēdējos gados, lai gan pamazām, tomēr ir turpinājusi gūt ievēriību.

Vienlaikus 3JI un tās panākumu stratēģiskā nepieciešamība ir ievērojami pieaugusi, ņemot vērā Putina Krievijas neseno iebrukumu Ukrainā. 2022. gads ir nenoliedzami kļuvis par svarīgāko gadu transatlantiskajās attiecībās kopš Aukstā kara beigām trīsdesmit gadus atpakaļ. Krievijas iebrukums Ukrainā 2022. gada 24. februārī ir no jauna aktualizējis nepieciešamību pēc sadarbības aizsardzības un ekonomikas jomā starp ASV un tās Eiropas sabiedrotajiem gan NATO kontekstā, gan ārpus tā, attiecīgi norādot uz vajadzību pēc ciešākas sadarbības ekonomiskās un enerģētikas drošības jomā, izmantojot 3JI.

Vašingtona spēs reaģēt uz jaunā reģionālo konfliktu un globālās cīņas laikmeta prasībām tikai tad, ja balstīsies uz transatlantiskās alianses spēku, tā kā alianse šobrīd ir svarīgāka ASV drošības sastāvdaļa nekā agrāk.

Šajā kontekstā 3JI ir ļoti svarīga un kalpo ASV drošībai un ekonomiskajām interesēm. Lai iniciatīva būtu veiksmīga, tai ir nepieciešams būtiskāks un aktīvāks ASV atbalsts un iesaiste, ko vēl attiecīgi pastiprina 3JI partneru Eiropā politiskā griba un apņēmība. Trīs jūru reģionā atrodas daļa no ASV dedzīgākajiem un uzticamākajiem sabiedrotajiem. Pārtikušāks un integrētāks Trīs jūru reģions radītu spēcīgāku Eiropu, kas būtu ekonomiski noturīgāka un spētu labāk sadarboties ar ASV, lai risinātu gan reģionālas, gan globālas problēmas.

3JI ASV ir svarīgāka nekā jebkad agrāk

Kopš Krievijas iebrukuma Ukrainā nepieciešamība panākt, ka 3JI kļūst patiesi funkcionāla, ir kļuvusi vēl steidzamāka. Spēcīga, pārtikusi un droša Eiropa atbilst Amerikas interesēm, un 3JI var un tai būtu jāuzņemas loma attiecībā uz transatlantisko saišu pārvešanu jaunā līmenī.

Pēdējo gadu laikā ASV ir paudusi ievērojamu atbalstu 3JI. Kopš 2016. gada gan republikāņu, gan demokrātu vadīto administrāciju

amatpersonas ir paudušas diplomātisku atbalstu 3JI, savukārt tās ikgadējos samitos ir piedalījušās augsta līmeņa ASV amatpersonas. No Vašingtonas ārpolitikas viedokļa raugoties, tā ir noteikti jāuzskata par nozīmīgāko politisko un ekonomisko iniciatīvu Centrālajā un Austrumeiropā kopš NATO paplašināšanās.

3JI stratēģiskie mērķi lielā mērā saskan ar vairākiem galvenajiem ASV drošības un ekonomikas mērķiem, kas ir piesaistījuši Vašingtonas interesi un atbalstu. Plašākā stratēģisko izaicinājumu ģeopolitiskajā kontekstā, jo īpaši attiecībā uz Krieviju un Ķīnu, aizvien vairāk politikas veidotāju Vašingtonā uzskata, ka ASV iesaiste 3JI veido neatņemama daļu no ASV diplomātiskās, drošības un ekonomiskās sadarbības ar Centrālās un Austrumeiropas valstīm.

Patiesībā 3JI ir guvusi ievērojamu ASV valdības atbalstu un paaugstinātu iesaistīšanos. ASV stratēģiskās intereses attiecībā uz šo saikni ir skaidras: stiprināt visu iniciatīvā iesaistīto valstu ekonomisko suverenitāti un noturību un veicināt to spēju pretoties Krievijas centieniem manipulēt ar savām mazākajām kaimiņvalstīm, izmantojot ekonomikas un enerģētikas sviras.

Donalds Trampa (*Donald Trump*) administrācija ir paudusi atbalstu 3JI kā iespējai stiprināt galveno ASV sabiedroto ekonomiku reģionā un mazināt reģiona atkarību no Krievijas energoresursu importa, kas ir viena no galvenajām ASV bažām. 2017. gadā prezidents Donalds Tramps kļuva par pirmo ASV prezidentu, kurš apmeklēja 3JI samitu. Kā toreiz norādīja prezidents: "Trīs jūru iniciatīva pārveidos un atjaunos visu reģionu un nodrošinās, ka jūsu infrastruktūra, tāpat kā jūsu apņēmība ievērot brīvības un tiesiskuma principus, saistīs jūs ar visu Eiropu un arī ar Rietumiem kopumā"².

Papildus politiskajam atbalstam ASV ir arī pielikusi pūles, lai palīdzētu veicināt privātās investīcijas vairākos projektos. 2018. gada Bukarestes samita laikā toreizējais ASV enerģētikas ministrs (*US Energy Secretary*) Riks Perijs (*Rick Perry*) paziņoja par jaunu iniciatīvu "Transatlantiskās enerģētikas sadarbības partnerība" (*Partnership for Transatlantic Energy Cooperation*), lai palīdzētu "izvirzīt šos projektus politiskās un ekonomiskās darba kārtības augšgalā, lai tie kļūtu redzamāki un pievilcīgāki"³. ASV enerģētikas ministrs pauda cerību, ka "3JI varētu piesaistīt ievērojamas investīcijas no ASV un starptautiskajiem uzņēmumiem, lai kā partneri sadarbotos ar valdībām un tādējādi radītu jaunu enerģētikas un transporta infrastruktūru"⁴.

Minhenes Drošības konferencē 2020. gada februārī toreizējais valsts sekretārs (*Secretary of State*) Maiks Pompeo (*Mike Pompeo*) paziņoja, ka ASV apņemas Trīs jūru iniciatīvas Investīciju fondam (3JIIIF) piešķirt līdzvērtīgu finansējumu viena miljarda ASV dolāru apmērā.

2020. gada oktobrī Igaunijā notiekošajā Trīs jūru iniciatīvas samītā uzsverot ASV stingro apņēmību arī turpmāk sadarboties ar iniciatīvas partneriem, valsts sekretārs Maiks Pompeo arī norādīja, ka: "Amerikas Savienotās Valstis ir veikušas ieguldījumu šajā "spēlē", un sagaida, ka arī visas Trīs jūru iniciatīvas dalībvalstis sniegs savu ieguldījumu"⁵. Atkārtoti apstiprinot ASV atbalstu uz brīvā tirgus principiem balstītiem centieniem "paplašināt enerģētikas, digitālo un transporta infrastruktūru tādā veidā, kas uzlabos ekonomisko drošību nākamajām paaudzēm", Pompeo vēl piezīmēja: «Amerika ir ar jums»⁶.

Tikpat ievērojams ir bijis arī ASV Kongresa atbalsts. 2020. gada novembrī Pārstāvju palāta (*House of Representatives*) pieņēma divpusēju rezolūciju, kurā tika "pausts atbalsts Trīs jūru iniciatīvai tās centienos palielināt enerģētisko neatkarību un infrastruktūras savienojamību, tādējādi stiprinot ASV un Eiropas nacionālo drošību"⁷.

2020. gada decembrī Attīstības finanšu korporācija (*Development Finance Corporation, DFC*) apstiprināja 300 miljonu ASV dolāru ieguldījumu fondā, lai tas tiktu izmantots "primāri projektiem, kas fokusēti uz enerģētikas drošību"⁸. Šī ieguldījuma apstiprināšanu "veicināja 2019. gada Eiropas Enerģētikas drošības un diversifikācijas akts (*European Energy Security and Diversification Act*), kas atvieglo valstu ienākuma līmeņa ierobežojumus attiecībā uz noteiktiem enerģētikas infrastruktūras projektiem Eiropā"⁹.

2021. gada februārī abu ASV Kongresa partiju pārstāvji mudināja Džo Baidena (*Joe Biden*) administrāciju virzīt tālāk iepriekšējās administrācijas solīto finansiālo atbalstu 3JI un aicināja *DFC* pabeigt tās apstiprināto 300 miljonu ASV dolāru ieguldījumu, jo īpaši attiecībā uz infrastruktūras nepilnībām, kuru dēļ 3JI reģions "energoresursu un ekonomikas vajadzību kontekstā ir pārmērīgi atkarīgs no Krievijas un Ķīnas"¹⁰.

Kopš 2021. gada Džo Baidena administrācija ir turpinājusi sniegt daiļrunīgu atbalstu 3JI. Pagājušajā gadā Bulgārijā notikušajā 3JI samītā valsts sekretārs Entonijus Blinkens (*Antony J. Blinken*) savās videokonferences piezīmēs atkārtoti apliecināja, ka ASV stingri atbalsta 3JI mērķus. Blinkena vēstījumu pastiprināja un paplašināja ASV prezidenta

Baidena samita dalībnieku virtuālā uzruna, kurā viņš paziņoja, ka ASV būs "uzticams partneris" 3JI valstīm. Prezidents Baidens arī piezīmēja, ka "pastāv neticams potenciāls palielināt sadarbību un savienojamību šīs grupas ietvarā, tādējādi veicinot drošību un labklājību reģionā un, atklāti sakot, dodot labumu visai pasaulei"¹¹.

Tomēr, pamatojoties uz spēcīgo atbalstu no Baidena administrācijas augstākajiem līmeņiem, ASV īstenotajam atbalstam 3JI kontekstā būtu jāpalielinās un jākļūst praktiskākam. Ņemot vērā Krievijas iebrukumu Ukrainā, 3JI ir kļuvusi svarīgāka nekā jebkad agrāk. ASV būtu jācenšas uzņemties nozīmīgāka vadības loma, lai virzītu uz priekšu 3JI, kas būtu jāuzskata par vēl vienu būtisku transatlantiskās sadarbības pīlāru gan aizsardzības, gan ekonomiskās drošības jomā jaunajā globālo izaicinājumu laikmetā, ko izgaismojusi naidīgi noskaņotā Putina Krievija.

Pēdējās desmitgadēs ASV un tās sabiedrotie Trīs jūru reģionā ir veikuši stratēģisku izvēli aizstāvēt uz brīvā tirgus noteikumiem balstītās kārtības principus šajā reģionā. Tomēr patlaban šī izvēle ir jāpastiprina ar stingrākām saistībām un konkrētu rīcību, lai stātos pretī smagajiem drošības un ekonomikas izaicinājumiem, ko radījusi Putina Krievija.

Reģiona kopējā ainava ir nepārprotami mainījies un turpina mainīties. Pieaugot ASV interešu apdraudējuma riskiem virknē svarīgu politisko jomu, tostarp ietverot arī ekonomikas un drošības dimensiju, ASV vadošā loma tiek pārbaudīta gan saistībā ar jaunajiem izaicinājumiem, ar kuriem saskaras šis reģions, gan saistībā ar nenoteiktību par pašas Amerikas politiku, jo īpaši attiecībā uz tirdzniecību un investīcijām.

ASV nevar pieņemt lēmumu Trīs jūru reģiona valstu vietā attiecībā uz to, vai atbalstīt un aizstāvēt uz noteikumiem balstītu kārtību. Vienlaikus ASV vajadzētu atvieglot šī lēmuma pieņemšanu, atkal uzņemoties vadošu lomu reģionā un izvēloties arī turpmāk tajā aktīvi iesaistīties kā neaizstājamam partnerim, kas uzņemas ekonomiskās un komerciālās saistības. Lai partnerība būtu spēcīga un mērķtiecīga, tai ir vajadzīga vadība, kas ne tikai uzstājas ar runām, bet spēj padziļināti risināt smagos un ļoti komplicētos jautājumus, ar kuriem saskaras reģions.

Laiks veidot stratēģiskas partnerības ar fokusu uz ekonomisko brīvību

Ekonomiskā iesaiste ir ļoti būtiska Amerikas sadarbībai ar Trīs jūru iniciatīvas reģionu un citām Eiropas daļām. Tomēr šī iesaiste būs tukša bez Vašingtonas vadošās lomas tirdzniecības un investīciju jomā. Šobrīd vairāk nekā jebkad agrāk tirdzniecības un investīciju jautājumi saplūst ar ārpolitiku un ekonomikas politiku. Pastāv daudzas potenciālās sadarbības jomas, taču bez dinamiskām komerciālajām saitēm un praktiskas uzņēmumu mijiedarbības ekonomiskā sadarbība starp ASV un Trīs jūru reģiona valstīm nevar uzplaukt.

Plaukstošu brīvo tirgu tīkls, kura pamatā ir tiesiskums, atbildīga valdība, regulējuma efektivitāte un tirgus atvērtība, veicina konstruktīvas partnerības garu starp valstīm, kurām ir kopīgas vērtības un ekonomiskās saites. Uz noteikumiem balstītas kārtības principu aizstāvības un plašas ekonomiskās dinamikas nodrošināšanas centrā atrodas uzdevums veicināt ekonomisko brīvību. Ekonomiskā brīvība veicina konkurētspēju un ekonomisko labklājību valstīs, kas īsteno brīvību veicinošu politiku.

Tirgus atvērtība ir ļoti svarīgs ekonomiskās brīvības pīlārs. Arvien integrētākajā globālajā tirgū valstis ar atvērtākiem tirgiem gūst labumu no brīvas tirdzniecības apmaiņas un tādējādi bauda lielāku ekonomisko labklājību. Šī multidimensionālā sakarība ir labi atspoguļota *Heritage Foundation* izveidotajā Ekonomiskās brīvības indeksā (*Index of Economic Freedom*).¹² Tas nozīmē, ka patērētāji un ražotāji, kas dzīvo valstīs ar nelieliem ierobežojumiem attiecībā uz tirdzniecību un investīcijām, atrodas labākā situācijā nekā tie, kas dzīvo valstīs ar lieliem ierobežojumiem. Šo ierobežojumu jeb šķēršļu samazināšana ir pierādīta labklājības nodrošināšanas recepte.

Jāatzīmē, ka saskaņā ar šī indeksa datiem Latvijas ekonomiskās brīvības rādītājs laika gaitā ir būtiski pieaudzis un šobrīd ievērojami pārsniedz reģiona un pasaules vidējos rādītājus.¹³

Latvijas pāreju no bijušās padomju satelītvalsts uz dinamiskāku un uz tirgu orientētāku ekonomiku ir veicinājusi atvērtība ārējai tirdzniecībai un uzņēmējdarbības regulējuma efektivitāte, kas veicina uzņēmējdarbības dinamismu. Šī Ziemeļeiropas valsts ir saglabājusi fiskālo disciplīnu un nostiprinājusi savu banku sektoru. Laikā, kad politikas veidotāji ASV un Eiropā domā par to, kā efektīvi atjaunot ekonomikas

dinamismu, Latvija atrodas labā pozīcijā, lai uzlabotu mūsu izpratni par to, kā veiksmīgi pārvarēt šo krīzi.

Dodoties uz priekšu, jo īpaši ņemot vērā nepārprotamo saikni starp ekonomisko brīvību un ekonomisko dinamismu, Amerikas un Trīs jūru reģiona savstarpējās stratēģiskās ekonomiskās mijiedarbības galvenajam mērķim ir jābūt dinamiskas tirdzniecības un investīciju vides paplašināšanai, lai tādējādi nodrošinātu vislabākās izredzes pārvērst iespējas labklājībā. Spēcīga valsts aizsardzības balstās uz spēcīgu ekonomiku, un dinamiska ekonomika ir obligāts priekšnoteikums spēcīgai aizsardzībai. Vašingtonas un Trīs jūru reģiona valstu savstarpējās interesēs ir izmantot visas iespējas padziļināt praktiskās attiecības tirdzniecības un investīciju jomā.

Lai gan katra no šīm divpadsmit valstīm pēdējās desmitgadēs ir gājusi cauri dažādiem pārejas posmiem, kopumā kā grupa tās ir krasi novērsušās no sociālisma un komunisma kolektīvisma filozofijas un pieņēmušas virkni brīvā tirgus politiku, kas ir nodrošinājušas labklājības un stabilitātes pieaugumu. Drošu, stabilu un ekonomiski dzīvotspējīgu stratēģisko partneru esamība Trīs jūru reģionā atbilst Amerikas drošības un ekonomikas interesēm.

Padziļinot sadarbību ar ASV, 3JI valstīm būtu jāīsteno reformas, kas vēl vairāk atvērtu tās starptautiskajiem ieguldījumiem un stiprinātu to institūcijas. Lai sekmētu ekonomisko brīvību un uzņēmējdarbībai labvēlīgu vidi reģionā, ir noteikti jāīsteno mērķtiecīga ekonomiskā vadība, kas radītu kārdinošākus darbības apstākļus ASV uzņēmumiem un privātajiem investoriem, kā arī nodrošinātu ASV vadošo lomu tirgus atvēršanā un augstu standartu noteikumu izstrādē.

Lieki piebilst, ka Vašingtona nevar nodrošināt Trīs jūru reģiona valstīm politisko gribu, kas tām nepieciešama, lai pārveidotu ekonomiku saskaņā ar brīvā tirgus principiem. Vienlaikus, tiešāk un praktiskāk iesaistoties kritiski svarīgos politiskajos dialogos, ASV var nodrošināt un tai būtu jānodrošina, ka tās konstruktīvā iesaiste tiek ņemta vērā.

Vašingtona var iesaistīties arī tehniskajā un praktiskajā līmenī tādā veidā, kas valstīm sniegtu iespēju veicināt to ekonomisko attīstību. Būtībā Amerikas ekonomiskās attiecības ar šo reģionu vislabāk varēs īstenot ar privātā sektora starpniecību, kas arī ir reālu un nozīmīgu ekonomisko pārmaiņu katalizators.

Visbeidzot, ja ASV vēlas kļūt par uzticamu vadošo spēku Trīs jūru reģionā, tai ir sevi jāpierāda kā pozitīvam un uzticamam nevis reagējošam un neparedzamam partnerim.

3JI ir jāklūst par pretlīdzekli Krievijas īstenotajiem spaidiem enerģētikas jomā

Krīze Ukrainā ir viennozīmīgi izcēlusi šīs iniciatīvas pieaugošo nozīmību ASV un tās sabiedrotajiem Eiropā. Pašreizējais Putina Krievijas uzspiestais barbariskais konflikts Ukrainā ir ievadījis jaunu laikmetu energoapgādes drošības jomā. Krievijas karš pret Ukrainu ir satricinājis Eiropu, liekot tai pārskatīt tās sen apstiprināto politiku, tostarp attiecībā uz atteikšanos no kodolenerģijas, svarīgu Eiropas fosilo resursu izmantošanas ierobežošanu un, kas ir visbūtiskāk, attiecībā uz Eiropas atkarību no Krievijas energoresursiem.

Būtiski ir arī tas, ka stratēģijas, kuru izstrādei parasti tiktu veltīti vairāki gadi vai gadu desmiti, tagad ir jārada un jāsteno daudz ātrāk. Tā ir arī unikāla iespēja izveidot vēl nebijušu vienotību, lai atrisinātu nākotnes draudus energoapgādes drošībai, jo īpaši laikā, kad Krievija provocē Eiropas valstis konkurēt par ierobežotajām alternatīvajām piegādēm un strīdēties par sankciju pamatnostādņēm.

Eiropas valstu valdībām, jo īpaši ar 3JI valstu pamudinājumu, un ASV ir jārikojas ātri, lai radītu noturīgu stratēģiju pret Krievijas īstenoto enerģētiskās drošības ofensīvu, vienlaikus gūstot progresu vidēja termiņa un ilgtermiņa iniciatīvās, piemēram, tādās kā jaunu maršrutu un avotu nodrošināšana. 3JI mērķis ir veicināt ekonomikas izaugsmi, stiprināt ekonomikas noturību un energoapgādes drošību, kā arī padziļināt reģionālo savienojamību, tostarp ar Rietumeiropu.

Pašreizējā ģeopolitiskajā kontekstā ASV centienu pastiprināšana, lai nodrošinātu energoapgādes savienojamību, izmantojot 3JI, ir kļuvusi daudz svarīgāka un prasa tūlītēju konkrētu rīcību. Būtībā Amerikas ekonomiskās attiecības ar šo reģionu vislabāk tiks īstenotas ar privātā sektora starpniecību, kas arī ir reālu un nozīmīgu ekonomisko pārmaiņu katalizators.

Neatkarīgi no tā, kā atrisināsies Ukrainas katastrofa, ir nenoliedzami skaidrs, ka Krievijas autokrātiskā dominance, funkcionējot kā energoresursu avotam lielākajai Eiropas daļai, ir sniegusi Maskavai milzīgu politisko un ekonomisko ietekmi. Šī situācija ir kļuvusi par ieroci, kas vērsti pret daudziem Amerikas transatlantiskajiem sabiedrotajiem un partneriem.

Ņemot vērā Krievijas agresiju un manipulācijas ar energoresursu tirgiem, transatlantiskajai kopienai ir jāmodernizē energoapgādes ķēdes,

kā arī tās jāpadara drošas. Tai ir vajadzīgs dinamisks privātais enerģētikas sektors, kas nodrošina uzticamus energoresursus par pieņemamām cenām.

Šī uzdevuma izpildei ir jāiekļauj viss, lai nodrošinātu spēcīgu ASV eksportu, dabasgāzes izpēti, kā arī veicinātu un atjaunotu kodolenerģijas plašāku izmantošanu. Lai sekmētu tik ļoti nepieciešamo plašāka mēroga sadarbību un savienojamību enerģētikas jomā, kas būtu neatkarīga no Krievijas ietekmes, 3JI var būt izšķiroši svarīga loma un tai šī loma būtu arī jāuzņemas. Vienlaikus, lai tā šo lomu varētu īstenot, tā ir arī attiecīgi jāstiprina, kas, cita starpā, nozīmē, ka ASV būtu jākļūst par aktīvāku "enkura" investori.

Turpmākais ceļš

Ļoti iespējams, ka turpmākie mēneši kļūs par izšķirošo brīdi 3JI attīstībā – vai nu sāks pieaugt taustāmie rezultāti, vai arī iniciatīva sāks izplēnēt kā neizmantota iespēja politiskās gribas trūkuma dēļ. 3JI ļaus ASV veidot spēcīgākas uzņēmējdarbības, enerģētikas un ģeopolitiskās saites ar šo Eiropas reģionu.

Stabila, droša un ekonomiski dzīvotspējīga Eiropa atbilst Amerikas ekonomiskajām interesēm. Daļa no Amerikas senākajiem un tuvākajiem sabiedrotajiem atrodas Eiropā. Gan ASV, gan šim reģionam ir stipra apņemšanās attiecībā uz tiesiskumu, cilvēktiesībām, brīvo tirgu un demokrātiju. Eiropas valstu ekonomika kopā ar ASV ekonomiku veido gandrīz pusi no pasaules ekonomikas. ASV ir Eiropas galvenā tirdzniecības partnere un otrādi. ASV atrodas Eiropas lielāko ārvalstu tiešo investīciju avotu galvgalī un otrādi.

Vēsture liecina, ka stabila Austrumeiropa nozīmē arī stabilu Eiropu. Tāpēc arī ASV ir tik stratēģiski svarīgi, lai 3JI kļūtu daudznozīmīgi dzīvotspējīga. Raugoties plašākā un ilgtermiņa perspektīvā, ASV kopš Aukstā kara beigām ir vairākkārt mēģinājusi pašiem eiropiešiem nodot uzdevumu nodrošināt mieru Eiropā. Taču, ņemot vērā, ka Krievija mūžīgi stāv pie Eiropas durvīm, šis darbs ir pārāk milzīgs, lai to paveiktu Eiropa viena pati. Lai gan vārdos ASV joprojām pauž apņemību atbalstīt NATO, tā ir samazinājusi savu militāro klātbūtni Eiropā. Šī lielā atšķirība starp vārdiem un darbiem ir iedrošinājusi Krieviju, un rezultāti patlaban ir acīmredzami Ukrainā.

Eiropas neveiksme ir tikpat acīmredzama, ja ne vēl acīmredzamāka. Atsakoties veltīt pietiekami daudz līdzekļu NATO saistību izpildei un nespējot atzīt, ka bezpalīdzīgs multilaterālisms nekad nespēs atturēt nedz Krieviju, nedz Ķīnu, Eiropas valstis faktiski ir uzaicinājušas Krieviju īstenot agresiju, savukārt Ķīnu veikt ekspluatāciju.

Šo neveiksmju rezultātā radītais izaicinājums ir ļoti grūti atrisināms. ASV un tās Eiropas sabiedrotajiem, kurus ir pamudinājusi Krievijas klajā agresija pret Ukrainu, ir jārikojas, lai pēc iespējas ātrāk novērstu agrākās politikas kļūdas un veicinātu atturēšanu un labklājību, kas veidos transatlantiskās pasaules miera pamatu.

Laiks padarīt 3JI pragmatiski operacionālu

Kā apliecina pašreizējā Ukrainas krīze, 3JI valstis ir izšķiroši svarīgi ASV partneri gan politiskajā, gan ekonomiskajā ziņā. Drošu, stabilu un ekonomiski dzīvotspējīgu stratēģisko partneru esamība Trīs jūru reģionā un ārpus tā atbilst Amerikas drošības un ekonomikas interesēm. Tādēļ ASV atbalsta palielināšana 3JI, kas ietver stratēģisku, ilgtermiņa perspektīvu Eiropas enerģētiskajai noturībai un neatkarībai, ir vērtīga pieeja ekonomikas un drošības jomā, lai stātos pretī Krievijas īstenotajai energoresursu kā ieroča izmantošanai.

Patiesībā šī iniciatīva ir vēl neatliekamāka. Ja ASV nopietni vēlas palīdzēt Eiropai dzīvot mierā un pārticībā, tad Vašingtonai būtu tik tiešām jāiekustina atbalsts 3JI. Pastāv liela iespējamība, ka šis gads kļūs par izšķirošo gadu, kurā ASV un tās sabiedrotie izlems, vai 3JI paliks tikai diplomātiska programma, vai arī tā kļūs par nopietnu pragmatisku projektu. Vašingtonas un Trīs jūru reģiona valstu savstarpējās interesēs ir apzināt un izmantot visas iespējas padziļināt praktiskās attiecības tirdzniecības un investīciju jomā.

Ilgtermiņa transatlantiskās ārpolitikas mērķu interesēs ir izmantot daudzpusīgu pieeju, lai kopā ar līdzīgi domājošiem un ieinteresētiem sabiedrotajiem visā reģionā veidotu labākas attiecības ekonomikas un drošības jomā, kā arī aizsargātu kopīgās demokrātijas un tiesiskuma vērtības. 3JI var būt svarīga loma šo mērķu sasniegšanā.

Šīs reģionālās iniciatīvas globālā aktualitāte un nozīmība, jo īpaši pašreizējā Eiropas drošības apdraudējuma kontekstā, vēl nekad nav bijusi skaidrāka un izteiktāka kā tagad. Centrālajam punktam Vašingtonas un

3JI valstu stratēģiskajā mijiedarbībā ir jābūt ekonomikas dinamismu un enerģētisko neatkarību sekmējošas pragmatiskas politikas veicināšanai. Patlaban ir pienācis laiks rīkoties. ASV interesēm nepārprotami atbilst piedalīšanās Latvijas galvaspilsētā Rīgā notiekošā 3JI samita diskusijās, lai šo iniciatīvu paceltu nākamajā praktiskajā līmenī.

Secinājumi un ieteikumi

Izstrādājot saskaņotu un visaptverošu ceļvedi, kas sekmēs reģiona stratēģiskās intereses veicināt ekonomisko labklājību, palielinot privātā sektora iesaisti un reģionālo savienojamību Trīs jūru reģionā, 3JI valstīm un ASV būtu kopīgi jāstrādā, lai:

- tiku pildīts 2020. gada Minhenes Drošības konferencē dotais ASV solījums attiecībā uz līdzvērtīga ASV finansējuma piešķiršanu. ASV apņemšanās 3JIIF piešķirt līdzvērtīgu finansējumu viena miljarda ASV dolāru apmērā parāda, ka ASV nopietni domā par stabilitāti un drošību Eiropā. Kā tika uzsvērts 2020. gada jūnijā, Amerikas Savienotās Valstis "Iepojas ar savu solījumu piešķirt būtisku finansējumu šīs svarīgās iniciatīvas īstenošanai un aicina citus pievienoties"¹⁴. Šis ir konkrēts piemērs tik ļoti nepieciešamajai praktiskajai vadībai transatlantiskajā kopienā. ASV valdībai būtu jāturpina šī stratēģiskā domāšana un jāsauglabā apņemšanās veicināt ASV ekonomiskās, drošības un ģeopolitiskās intereses sadarbībā ar 3JI valstīm.
- Īstenotu plašāku tirgu atbalstošu un investīcijas veicinošu politiku reģionā. Neraugoties uz ievērojamo progresu, vairākas reģiona valstis ir jānudina pieņemt politiku, kas piesaistītu privātās investīcijas un veicinātu tirgus virzītu ekonomikas izaugsmi un attīstību. Lielāka ekonomiskā brīvība nozīmē neizmantoto uzņēmējdarbības resursu atbrīvošanu un 3JI valstu ekonomiskā potenciāla atraisīšanu, kas ir nepieciešams ilgtspējīgai izaugsmei un attīstībai. Tās būtu jānudina pieņemt plašāku brīvā tirgus politiku, kas veicinātu privātā sektora virzītu attīstību, jo privātais sektors būs tas, kas šajā izšķiroši svarīgajā reģionā nodrošinās īstās ilgtermiņā pārveidojošās investīcijas.
- Pastiprinātu drosmīgu un konsekventu vēstījumu par tirgus liberalizācijas un atvērtības sniegtajām priekšrocībām. Šajā vēstījumā būtu jāuzsver ekonomiskās brīvības pozitīvās sekas, tostarp tās

pozitīvā ietekme uz individuālajām valstīm, kā arī jāakcentē importa vērtība valstu ekonomikā, globālo vērtību ķēžu reālijas un to vērtība ASV un Trīs jūru reģionam, kā arī ekonomiskās izaugsmes konstruktīvā ietekme uz vispārējo attīstību.

- Mērķtiecīgāk palielinātu pašreizējo iesaisti drošības jomā un ekonomisko mijiedarbību. ASV ir milzīgas priekšrocības, no kurām ne mazāk svarīgas ir tādas, kā gadu desmitiem ilgā pozitīvā pieredze attiecībā uz iesaisti reģionā, pasaules līmeņa investīciju un uzņēmējdarbības prakse, globāla atpazīstamība, militārās alianses un partnerības. ASV priekšrocību saraksts ir garš. Tomēr ASV var un tai vajadzētu ievērojami uzlabot savu veikumu. Vašingtonas centieni aktīvāk iesaistīties Trīs jūru reģionā, palielināt Amerikas atpazīstamību un paplašināt tās līdzdalību šajā reģionā ir ļoti ieteicami.
- Palielinot izmērāmas ekonomiskās iespējas un sadarbību, stiprinātu noturīgās alianses un attīstītu topošās. Bez būtiskas tirdzniecības komponentes, jo īpaši Amerikas vadošās lomas prognozējamas tirdzniecības vides veidošanā, tas būtu tukšs žests. ASV politikai ir nepieciešams saturs, savukārt saturs, kas ir konkrēti un praktiski nozīmīgs, cita starpā, ir tirdzniecība un investīcijas, ko virza privātais sektors.
- Īstenotu stratēģisko elastību un stimulētu reformas. Vašingtonai būtu aktīvi jāsadarbojas ar Trīs jūru reģiona valstīm, lai veicinātu dinamisku tirdzniecību, atvērtu investīciju vidi un pārredzamus starpvalstu nolīgumus, kā arī uzlabotu savienojamību reģionālo saišu attīstīšanai. Tas atbilst ASV un Trīs jūru reģiona valstu interesēm. Taču ASV savā pieejā var būt stratēģiski elastīga, tai ne vienmēr ir nepieciešami oficiāli līgumi. ASV un reģiona valstis ir abpusēji ieinteresētas, piemēram, palīdzēt mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, tostarp finanšu nozarē, augt un konkurēt gan reģionālā, gan pasaules mērogā. ASV un 3JI valstis var veikt pozitīvus pasākumus šajā jomā, balstoties uz neatkarīgiem grafikiem.
- Apsvērtu iespējas finansēt tādus 3JI projektus, kas veicina Amerikas intereses. ASV būtu jāapsver labāka un stratēģiskāka *DFC* finansējuma izmantošana 3JI projektos, lai veicinātu ASV intereses ekonomikas, drošības un ģeopolitikas jomā. Vēlreiz jāatgādina, ka 3JI pēc būtības ir un tai jābūt praktiskai platformai privātā sektora investoru piesaistei, taču iniciatīvas panākumi neapšaubāmi ir atkarīgi arī no publiskā un privātā sektora partnerības izveides.

- Veicinātu pastāvīgus ieguldījumus 3JIF. Līdz šim deviņas no divpadsmit 3Jl dalībvalstīm ir veikušas iemaksas fondā. ASV būtu jāmudina visas dalībvalstis veikt iemaksas, vienlaikus aicinot arī iniciatīvā neietilpstošās turīgās valstis, piemēram, Franciju, Vāciju un Apvienoto Karalisti, veikt līdzīgas ASV piešķirumam līdzvērtīgas iemaksas.

Vašingtonas un Trīs jūru reģiona valstu savstarpējās interesēs ir apzināt un praktiski izmantot visas iespējas padziļināt praktiskās attiecības tirdzniecības un investīciju jomā. ASV un Trīs jūru reģiona valstīm ir jāturpina nelokāmi rīkoties, lai nodrošinātu, ka, kopā virzoties uz priekšu, šī topošā stratēģiskā partnerība kļūst arvien spēcīgāka.

Jo īpaši ņemot vērā neizprovocēto Krievijas iebrukumu Ukrainā un attiecīgo ģeopolitiskās situācijas attīstību, ASV vairāk nekā jebkad agrāk būtu jāizmanto daudzpusīga pieeja transatlantisko ārpolitisko interešu veicināšanai, ciešāku ekonomisko attiecību veidošanai un kopīgo demokrātijas un tiesiskuma vērtību aizstāvībai, izmantojot 3Jl, kurai būtu jābalstās uz "taisnīgumu, pārredzamību un savstarpēju izdevīgumu"¹⁵.

Pēc šiem vārdiem ir jāseko darbiem. ASV politiskais un ekonomiskais atbalsts Trīs jūru iniciatīvai atbilst Amerikas nacionālajām interesēm, un Vašingtona būtu jāmudina uzturēt šo atbalstu ilgtermiņā, kā arī palielināt tās praktisko sadarbību ar Trīs jūru iniciatīvā ietilpstošajām sabiedrotajām valstīm.

Patlaban ir pienācis laiks rīkoties šajā jomā.

ATSAUCES

¹ *Deputy Secretary Biegun's Remarks at the Three Seas Initiative Virtual Ministerial*. Office of the Spokesperson, U.S. Embassy in Estonia. <https://ee.usembassy.gov/2020-07-02-6/>

² Trump, D. J. 06.06.2017. *Remarks at the Three Seas Initiative Summit in Warsaw, Poland*. Government Publishing Office. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/DCPD-201700452/pdf/DCPD-201700452.pdf>

³ Wemer, D.A. 11.02.2019. *The Three Seas Initiative explained*. Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-three-seas-initiative-explained-2/>

⁴ Turpat.

⁵ *Pompeo, M. R. at the Three Seas Virtual Summit and Web Forum*. 19.10.2020. ASV vēstniecība Igaunijā. <https://ee.usembassy.gov/2020-10-19-2/>

⁶ Turpat.

⁷ "H.Res.672 – Expressing support of the Three Seas Initiative in its efforts to increase energy independence and infrastructure connectivity thereby strengthening the

United States and European national security," 2020. gada 18. novembris, Congress. Gov., <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-resolution/672/text>

⁸ *The Three Seas Initiative, In Focus.* 26.04.2021. Congressional Research Service. <https://sgp.fas.org/crs/row/IF11547.pdf>

⁹ Turpat.

¹⁰ Turpat.

¹¹ *The Head of State: Our Region Will Become Increasingly Attractive for Strategic Investments, Thanks to the Strengthened Partnership Within the Three Seas.* Three Seas Initiative. <https://3seas.eu/media/news/the-head-of-state-our-region-will-become-increasingly-attractive-for-strategic-investments-thanks-to-the-strengthened-partnership-within-the-three-seas>

¹² Miller, T., Kim, A. B., Roberts, J. M. *2021 Index of Economic Freedom.* Washington, DC: The Heritage Foundation, 2021. <https://www.heritage.org/index/>

¹³ Turpat.

¹⁴ The White House. 24.06.2020. *Joint Statement by President Donald J. Trump and President Andrzej Duda.* <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/joint-statement-president-donald-j-trump-president-andrzej-duda/>

¹⁵ The White House. 24.06.2020. *Remarks by President Trump and President Duda of the Republic of Poland in Joint Press Conference.* <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-president-duda-republic-poland-joint-press-conference-3/>

Secinājumi: kopskata veidošana caur valstu perspektīvu analīzi

Andris Sprūds, Mārtiņš Vargulis

Mūsdienu Eiropas vēsturē ir bijušas vairākas ģeopolitiskas un ģeoeconomiskas iniciatīvas ar mērķi stiprināt noteiktu reģionu labklājību un konkurētspēju gan Eiropā, gan plašākā starptautiskajā vidē. Ne visas no tām ir bijušas veiksmīgas vai ilgstošas. Daudzas ir zaudējušas pamatojumu un nozīmi, kā rezultātā tikušas pārveidotas vai pavisam pārstājušas darboties. 2016. gadā uzsāktā Trīs jūru iniciatīva (3JI) ir viena no pēdējā laika vērienīgākajām iniciatīvām, kas ietver vairākas dimensijas un aspektus un tiecas stiprināt ilgtermiņa sadarbību starp Baltijas, Adrijas un Melnās jūras reģiona valstīm.

Vairākus gadus pēc iniciatīvas uzsākšanas mēs jau varam teikt, ka tā ir piedzīvojusi būtiskas pārmaiņas gan tās stratēģiskajā redzējumā, gan arī valstu atbildības un interešu rezultātā. Kā liecina šī publikācija, katrai no 3JI valstīm šīs iniciatīvas izveides sākuma periodā bija, ja ne dažādas, tad vismaz atšķirīgas pieejas un intereses attiecībā uz pievienošanos. Neatkarīgi no tā, vai pievienošanās bija saistīta ar nevēlēšanos palikt ārpus "kluba" vai, gluži pretēji, ar vēlmi kļūt par līderi noteiktā valstu grupā, katrai no tām ir bijušas atšķirīgas intereses un mērķi.

Kā norādījuši vairāki šīs publikācijas autori, tas, iespējams, ir viens no lielākajiem izaicinājumiem, ar ko 3JI saskarsies nākotnē. Proti, atrast vienojošos faktoros, kas mudinās un motivēs valstis veikt gan finansiālu, gan politisku ieguldījumu iniciatīvas turpmākajā attīstībā. Lai kādas būtu valstu problēmas un atšķirīgās perspektīvas, nedrīkst pieļaut, ka 3JI kļūst par "vēl vienu" iniciatīvu Eiropā, kas, valstīm zaudējot interesi, beidz pastāvēt.

Vienlaikus ir jāatzīmē, ka šīs publikācijas autori ir vienisprātis, ka, lai gan pastāv būtiskas nacionālo interešu atšķirības, 3JI reģions kopumā ir vienotāks, nekā sākotnēji varētu šķist. Tas ir saistīts ar reģiona kopīgo vēsturi un ģeopolitiskajiem izaicinājumiem, ar kuriem tas saskaras, kā

arī ES integrāciju, kas jau ir notikusi tādā vai citādā ES paplašināšanās posmā. Tādējādi šī iniciatīva kalpo kā instruments, lai stiprinātu Centrāleiropas valstu kopējo nostāju *vis-à-vis* Rietumeiropas valstīm. Tajā pašā laikā nevar arī noliegt, ka 3JI valstu vidū pastāv iekšēja konkurence. Tomēr, kā apgalvo vairāki šīs publikācijas autori, tā ir pozitīva konkurence, kas mudina katru dalībvalsti stiprināt savas pozīcijas, attīstot savas valsts ekonomiku un konkurētspēju.

Valstu perspektīvas var aptuveni iedalīt šādās kategorijās, kā parādīts šajā tabulā.

	3JI reģiona ekonomikas izaugsme un noturība, lielāka investoru interese	Ģeopolitika	Energoapgādes drošība	Uzticama, ilgtspējīga un iekļaujoša savienojamība
Austrija	3	4	1	2
Bulgārija	3	4	2	1
Horvātija	3	4	1	2
Čehijas Republika	2	2	2	1
Igaunija	2	1	3	4
Ungārija	4	3	1	3
Latvija	3	1	2	4
Lietuva	3	1	1	3
Polija	3	4	1	2
Rumānija	1	3	2	1
Slovākija	1	3	2	4
Slovēnija	3	4	2	1
	3	4	1	2

Autoru izstrādāta tabula.

Gradācija: no "1" kā galvenās prioritātes līdz "4" kā mazākajai prioritātei.

Kā redzams, priekšplānā izvirzās energoapgāde. Uzticama, ilgtspējīga un iekļaujoša savienojamība kā noteicošais faktors ir svarīgs, bet neatrodas absolūti pāri citām interesēm. 3JI tiek uzskatīta par multidimensionālu struktūru, kurā katra dalībvalsts cenšas maksimāli palielināt

savus ieguvumus. Paredzams, ka valstu pozīcijas varētu būtiski mainīties, pirmkārt, mainoties ģeopolitiskajai situācijai, un, otrkārt, mainoties 3JI īstenojamajām darbībām, tādējādi iniciatīvai kļūstot pievilcīgākai, raugoties no valstu uzņēmumu perspektīvas. Spēja piedāvāt vairākus stratēģiskos mērķus un ieguvumus noteikti tiek uzskatīta par šīs iniciatīvas stipro pusi. Šīs dažādās darbības jomas liecina nevis par fokusa trūkumu, bet gan par daudzveidības spēku un pievilcību.

Iniciatīva tika uzsākta galvenokārt starptautiskās vides un ārējo faktoru dēļ (ASV iesaistīšana un mēģinājumi samazināt Krievijas un ĶTR lomu reģionā). Lai gūtu panākumus nākotnē, tās pamatā jābūt gan augšupējai, gan lejupējai pieejai. Pirmkārt, svarīga nozīme būs tam, cik pievilcīga iniciatīva būs uzņēmumiem, kā tā ietekmēs finansiālo un ekonomisko sadarbību, kā arī tam, kādas priekšrocības tā varēs sniegt salīdzinājumā ar citiem ES piedāvātajiem "burkāniem". Iniciatīva ir sasniegusi tādu pakāpi, kurā tai būtu jāsniedz praktiski ieguvumi un jāsaista sabiedrības interese. Turklāt tās stāsts nav tikai par lielajiem projektiem, bet arī par ikdienas sadarbību un valstu spēju panākt, ka 3JI ir pievilcīga valstu sabiedriskā viedokļa veidotājiem jeb ietekmētājiem.

Šajā publikācijā sniegtā vairāku valstu analīze liecina, ka viens no svarīgākajiem «burkāniem», kā arī priekšnoteikums attīstībai būs iniciatīvas sniegtā iespēja veicināt ekonomisko labklājību un tādējādi nostiprināt tās pozīciju, pirmkārt, reģionālajā un, otrkārt, Eiropas līmenī. Šajā kontekstā vairāku valstu nevēlēšanās ieguldīt pietiekamus finanšu resursus iniciatīvas «kopējā katlā», kā arī nespēja koordinēt un veicināt vietējo uzņēmumu iesaistīšanos šo resursu apgūvē negatīvi ietekmē iniciatīvas kā pievilcīgas sadarbības sastāvdaļas pozīciju. Šajā kontekstā 3JI ilgtermiņa dzīvotspēju noteiks nacionālo valdību spēja sniegt nepieciešamo atbalstu iniciatīvai, paust skaidrus vēstījumus sabiedrībai, kā arī nodrošināt ietekmējošo pušu koordināciju.

Koordinācijas trūkums lielākajai daļai iniciatīvas dalībvalstu ir viena no svarīgākajām problēmām, kas kavē iniciatīvas attīstību, pirmkārt, valstu un, otrkārt, reģionālajā līmenī. Tikai dažas no valstīm ir izveidojušas koordinējošas institūcijas, kas ikdienā, saprotot un sazinoties ar 3JI partnervalstīm, spēj sniegt nepieciešamo informāciju valsts un nevalstiskajām organizācijām, kā arī uzņēmumiem. Izveidojot atsevišķus kontaktpunktus, 3JI kopējā pozīcija valsts mērogā tiek pacelta "citā līmenī". Tas arī ļauj ieceltajiem cilvēkiem fokusēt savu ikdienas

darbu uz jautājumiem, kas tieši ietekmē iniciatīvas darbību. Spēja pielāgot, noteikt prioritātes un veikt nepieciešamos finansiālos ieguldījumus attiecībā uz koordinējošo institūciju izveidi noteiks katras valsts panākumus 3JI maksimālo (tostarp finansiālo) ieguvumu piesaistē un izmantošanā.

Turklāt, kā rāda valstu salīdzinošā analīze, lai gan 3JI darbojas prezidentu līmenī, vairākās valstīs tieši nozaru ministrijām ir vislielākā loma. Šī pieeja ne vienmēr ir bijusi sliktāka vai neefektīvāka. Drīzāk tas ir stāsts par to, kā konkrētais par 3JI "atbildīgais līderis" konkrētā valstī spēj valsts līmenī konsolidēt pārējos politiskos dalībniekus un pārliecināt viņus par 3JI nepieciešamību. Kā liecina šī publikācija, augstāks pārstāvības līmenis ne vienmēr nozīmē veiksmīgākas darbības. Vienlaikus vairuma iniciatīvas dalībvalstu mērķis "pacelt to līdz augstākajam iespējamajam pārstāvības līmenim" liecina, ka iniciatīvai ir potenciāls kļūt par svarīgu darba kārtības jautājumu visaugstākajā iespējamajā līmenī.

Kaut arī iniciatīvas nākotne lielā mērā būs atkarīga no dalībvalstu ticības 3JI attīstībai un to nacionālās vēlmes tajā iesaistīties, jāatzīmē, ka arī divi citi dalībnieki turpinās ieņemt svarīgu lomu. Proti, tas ir stāsts par Vāciju un ASV. Vācija, kurai pašlaik ir novērotājas statuss, var ievērojami stiprināt iniciatīvu un vispārējo dinamiku. Kā svarīgākā uzņēmējdarbības partnere lielākajai daļai 3JI dalībvalstu, Vācija ir ieinteresēta šī reģiona attīstībā un konkurētspējas stiprināšanā. Jo tādējādi tiktu stiprināta arī Vācija un tās ekonomika. Tāpēc lielāka Vācijas iesaistīšanās, jo īpaši finansiālā ziņā, būtiski mainītu iniciatīvas attīstību un pievilcību, tostarp raugoties no tās dalībvalstu perspektīvas. Tomēr, lai notiktu pilnvērtīga Vācijas fokusa maiņa, 3JI ir jāspēj nodrošināt abpusējus ieguvumus un priekšrocības.

Kas attiecas uz ASV, tās iesaistīšanās ir bijusi ļoti būtiska kopš paša iniciatīvas sākuma. Lai gan sākotnēji vairākas valstis ASV klātbūtni un iesaistīšanos, tostarp finansiālo, uztvēra ar bažām, proti, kā Donalda Trampa (*Donald Trump*) administrācijas mēģinājumu izmantot 3JI kā pretsvaru Ķīnas pieaugošajai ietekmei reģionā, tā ir bijusi būtiska iniciatīvas vispārējai attīstībai. Šajā kontekstā būtu jāatzīmē, ka, mainoties ASV administrācijai un vispārējai ģeopolitiskajai situācijai saistībā ar Krievijas agresiju Ukrainā, ASV vadošā loma un fokuss zināmā mērā izzūd. Kā norāda vairāki šīs publikācijas autori, šis aspekts varētu būt izšķiroši svarīgs, pirmkārt, attiecībā uz iniciatīvas vispārējo attīstību un,

otrkārt, attiecībā uz noteiktu valstu vēlmi tajā iesaistīties. ASV politikajai un finansiālajai klātbūtnei būs izšķiroša nozīme. Bez ASV dalības un vadības citiem dalībniekiem, jo īpaši Ķīnai, var rasties kārdinājums aizpildīt šo ģeoekonomisko un ģeopolitisko vakuumu savu interešu virzīšanai. Jāuzsver, ka ASV iesaistei būtu jāsniedz arī praktisks ieguldījums un segums. Tikai tad to varēs uzskatīt par pietiekami stiprinošu faktoru.

Līdztekus šiem stratēģiskajiem izaicinājumiem Rīgas samita laikā zināmā mērā tika identificēti un akcentēti vairāki jautājumi - finanšu līdzekļi, enerģētika un Ukraina. Lai gan sākotnēji attīstības līdzekļi tika izvirzīti kā viens no galvenajiem pievilcības elementiem, valstu gadījumu izpēte liecina, ka tikai dažas valstis patlaban pilnvērtīgi izmanto 3JI ietvarā pieejamos finanšu resursus, kas atkārtoti parādījās samita laikā.

Otrs svarīgais pīlārs ir enerģētika, kas ir kļuvusi īpaši svarīga saistībā ar Krievijas agresiju Ukrainā. Gan valstu, gan Eiropas līmenī patlaban pastāv samērā vienots viedoklis par to, ka ir jārod risinājums atkarībai no Krievijas energoresursiem. Proti, tas nozīmē, ka būtu jādara viss iespējamais, lai maksimāli samazinātu sadarbību ar Krieviju, tostarp, lai tādējādi ietekmētu tās finansiālo situāciju. 3JI kontekstā enerģētika ir plaši apspriests temats. Viens no sadarbības fokusi ir tieši saistīts ar mēģinājumu rast risinājumu iniciatīvas valstu atkarībai no Krievijas energoresursiem, ko varētu panākt, īstenojot ciešāku sadarbību un reģionālus risinājumus 3JI ietvarā. Šajā kontekstā būtu jāatzīmē, ka Rīgas samitā tika stiprināta pārliecība, ka, balstoties uz šo vienoto un konsolidēto redzējumu, nepieciešams sākt attīstīt reģionālos projektus, un tādējādi risinātu šo ieilgušo un ilgi atlikto jautājumu par atkarību no Krievijas. Attiecīgi vairāku publikācijā analizēto valstu identificētie ietvari noteikti kalpo kā labs sākumpunkts, lai radītu vēl spēcīgāku un iespējas radošāku reģionālo politiku ziemeļu–dienvidu savienojamības nodrošināšanai. Lai veiksmīgi izpildītu šo uzdevumu, būs vajadzīgi ievērojami finanšu ieguldījumi no valstu puses, kā arī apakšreģionu projektu integrēšana reģionālā līmenī.

Trešais svarīgais pīlārs attiecas uz Ukrainas potenciālajām saitēm ar 3JI valstīm. Kā liecina valstu sabiedriskais noskaņojums, nevar izslēgt nākotnes iespējamību, ka Ukrainas oficiālā iekļaušana iniciatīvā varētu tikt apstiprināta, tomēr svarīgāk par formālo statusu šobrīd ir apsvērt, kā atbalstīt Ukrainas pēckara atveseļošanu, izmantojot 3JI mehānismus

un sadarbību. 3JI vajadzētu izstrādāt pašai savu Māršala plānu attiecībā uz Ukrainu, jo 3JI valstis veido primāros savienojumus ar Ukrainu tirgu. Šo savienojumu iekļaušana ekonomikas un finanšu projektos, kā arī enerģētikas politikas veicināšanā kopumā atvieglotu un paātrinātu Ukrainas praktisko integrāciju Eiropā. Šajā jomā 3JI un tās dalībvalstīm ir jāuzņemas arvien svarīgāka un proaktīvāka loma.

Autori

Līvija Benko ir ieguvusi maģistra grādu tiesību zinātnē Paneiropas Universitātē, Bratislavā, kur turpinājusi arī doktorantūras studijas. 2016. gadā pabeigusi doktorantūru krimināltiesībās, fokusējoties par tēmu: «Tiesības uz taisnīgu tiesu kriminālprocesā». Vienlaikus pabeigusi arī Eiropas studiju – ES projektu vadības maģistra programmu Eizenštates Universitātē. Līvija Benko ir veiksmīgi piedalījusies dažādās praksēs, proti, Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības programmā Bratislavā, kā arī Miera atbalsta un konfliktu vadības institūtā – Nacionālajā aizsardzības akadēmijā Vīnē. Kopš 2016. gada viņa ir Austrijas Eiropas un drošības politikas institūta (AIES) pētniece. Viņas interešu jomas ir: Centrāleiropas valstu (īpaši Višegrādas) ārpolitika, kā arī migrācija un NATO.

Ana-Marija Boromisa ir Zagrebas Attīstības un starptautisko attiecību institūta Starptautisko ekonomisko un politisko attiecību departamenta vadītāja un docētāja Zagrebas Universitātē. Viņa ir ieguvusi doktora grādu Zagrebas Universitātes Ekonomikas fakultātē, maģistra grādu Eiropas studijās Eiropas koledžā Natolinā, Polijā, kā arī maģistra grādu enerģētikā Zagrebas Universitātē. Viņai ir plaša pētniecības un konsultāciju pieredze jomās, kas saistītas ar klimata pārmaiņām un enerģētiku. Viņa ir strādājusi par komisāri Horvātijas Enerģētikas regulatīvajā padomē, savukārt pirms tam par inženieri Zagrebas lidostā.

Vīts Dostāls ir AMO izpilddirektors. Savos pētījumos viņš fokusējas uz Čehijas ārpolitiku un Eiropas politiku, Centrāleiropas sadarbību, kā arī Polijas ārējo un iekšējo politiku. Vīts strādā AMO kopš 2006. gada. Šajā laikā viņš ir sarakstījis un rediģējis virkni publikāciju par Čehijas ārpolitiku un Centrāleiropu. 2017. gadā pabeidzis Eiropas studiju doktorantūras programmu Masarika Universitātē Brno, izstrādājot disertāciju par tēmu "Čehijas reģionu paradiplomatija – reģioni kā starptautisko attiecību aktori".

Velinai Čakarovai ir divdesmit gadus ilga profesionālā un akadēmiskā pieredze drošības un aizsardzības politikas, kā arī ģeopolitikas jomā. Šobrīd viņa ir Austrijas galvaspilsētā Vīnē bāzētā Austrijas Eiropas un drošības politikas institūta (*AIES*) direktore. Viņa Austrijas Aizsardzības ministrijai veic stratēģisko prognožu un tendenču analīzes, kā arī strādā par pasniedzēju Reālās pasaules risku institūtā, ko vada bestselleru autors Nasims Talebs (*Nassim Taleb*). Viņa ir ieguvusi maģistra grādu politikas zinātnē/ Dienvidāzijas politikas zinātnē Heidelbergas Universitātē, Vācijā, kā arī bakalaura grādu starptautiskajās attiecībās Valsts un pasaules ekonomikas universitātē Sofijā, Bulgārijā. Viņas darbs ietver pētījumus, konsultācijas, lekcijas un publikācijas par globālām un reģionālām tendencēm, nākotnes scenārijiem un ģeopolitiskām tēmām valsts un privātā sektora klientiem. Patlaban viņa raksta grāmatu par "Pūķa lāča" (Ķīnas un Krievijas) ietekmi uz globālajām norisēm, pamatojoties uz sistēmisko domāšanu, stratēģisko prognozēšanu, ģeopolitiku un ģeoekonomiku. Vienlaikus viņa arī Vīnes Universitātē strādā pie doktora disertācijas par ārējo aktoru lomu Austrumeiropā (Ukrainas, Baltkrievijas un Azerbaidžānas piemērs).

Ana Bojinoviča Fenko ir starptautisko attiecību profesore Ļubļanas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātē (Ļubļana, Slovēnija). 2009. gadā Ļubļanas Universitātē ieguvusi doktora grādu starptautisko attiecību jomā, kā arī doktorantūras ietvarā atradusies pētnieciskajā vizītē *CERI*, Parīzē. Viņa ir lektore Ļubļanas Universitātē, kur pasniedz starptautisko attiecību un Eiropas studiju programmās visos trijos augstākās izglītības līmeņos. Viņa pasniedz tādas kursus kā: "Ievads akadēmiskajā rakstniecībā", "Ārpolitika", "Starptautiskais reģionālisms", "ES kā globālais aktors" un "Seminārs par pētniecību". Viņa regulāri lasa lekcijas kā vieslektore dažādās Centrālās un Austrumeiropas universitātēs, piemēram, Pasavā, Zagrebā, Tetovā un Grācā. Viņas pētniecības interešu lokā ir ārpolitikas analīze, ES ārējā darbība un starptautiskais reģionālisms ar ģeogrāfisku fokusu uz post-Dienvidslāijas telpu/ Rietumbalkāniem un Vidusjūras reģionu.

Kamils Jarončiks ir Varšavā bāzētās domnīcas *Visegrad Insight* vadošais redaktors. Šī domnīca fokusējas uz Centrālās un Austrumeiropas jautājumiem. Ieguvis maģistra grādu Eiropas pārvaldībā gan Masarika,

gan Utrehtas Universitātē. Viņš ir līdzautors ziņojumam "Ceļā uz 3Jl pilsonisko sabiedrību", kas ir pamatā pirmajam 3Jl pilsoniskās sabiedrības forumam Rīgā. Turklāt izstrādājis arī virkni rakstu, kas fokusēti uz Trīs jūru iniciatīvu, kā arī Centrālās un Austrumeiropas infrastruktūru.

Antonijs B. Kims ir *Economic Freedom* pētnieks, Ekonomiskās brīvības indeksa (*Index of Economic Freedom*) redaktors, kā arī Mārgaretas Tečeres Brīvības centra globālās iesaistes (*Global Engagement for the Margaret Thatcher Center for Freedom*) vadītājs. Pirms tam strādājis par *Heritage Foundation* dibinātāja Edvina Džona Fulnera (*Edwin John Feulner*) biroja vadītāja vietnieku. Kims pēta starptautiskās ekonomikas jautājumus, fokusējoties uz politiku, kas saistīta ar ekonomisko brīvību, uzņēmējdarbību un investīcijām dažādās pasaules valstīs.

Egils Levits ir Latvijas Valsts prezidents. 1982. gadā absolvējis Hamburgas Universitātes Juridisko fakultāti. 1986. gadā absolvējis Hamburgas universitātes Filozofijas un sabiedrisko zinātņu fakultāti. Aktīvi piedalījies Latvijas valsts atjaunošanā 1989.–1991. gadā, kā arī Latvijas atjaunošanā 1989.–1991. gadā. Ir bijis Latvijas Tautas frontes Domes un Pilsoņu kongresa loceklis. Viņš ir arī 1990. gada 4. maija Latvijas Neatkarības atjaunošanas deklarācijas koncepcijas autors. Egils Levits bija pirmais tieslietu ministrs pēc Satversmes darbības atjaunošanas pilnā apjomā, pirmais Latvijas vēstnieks Vācijā pēc valsts atjaunošanas, pirmais Latvijas tiesnesis Eiropas Cilvēktiesību tiesā (1995.–2004. gads), kā arī pirmais Latvijas tiesnesis Eiropas Savienības Tiesā. Viņš ir bijis daudzu svarīgu likumprojektu (tostarp Satversmes tiesas likuma, Administratīvā procesa likuma, Ministru kabineta iekārtas likuma u.c.) līdzautors. Arī 2014. gadā pieņemtās Satversmes preambulas jeb ievada autors. Daudzu zinātnisku publikāciju autors par valststiesību, administratīvo tiesību, cilvēktiesību un demokrātijas jautājumiem. Egils Levits ir izstrādājis daudzus atzinumus Latvijas Parlamentam (Saeimai), Ministru kabinetam, ministrijām, Satversmes tiesai, citām tiesām, valsts pārvaldes iestādēm, kā arī Eiropas Savienības un starptautiskajām institūcijām par dažādiem juridiskiem un politiskiem jautājumiem. Viņam ir regulāras publikācijas presē par Latvijas valsts attīstības problēmām. Levits bijis Latvijas vēstnieks Vācijā, Austrijā, Ungārijā un Šveicē, kā arī Ministru prezidenta biedrs, tieslietu ministrs un Saeimas deputāts. No 2007. līdz 2013. gadam vadījis

Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisiju. No 2004. gada līdz 2019. gadam bijis Eiropas Savienības Tiesas tiesnesis.

Imants Lieģis ir Latvijas Ārpolitikas institūta asociētais pētnieks. Viņš ir cieši sadarbojies ar institūtu kopš 2011. gada. Viņš ir bijis Latvijas valsts amatpersona 28 gadus, proti, no 1992. līdz 2020. gadam. Šajā periodā bijis Latvijas aizsardzības ministrs (2009.–2010. gads), Latvijas 10. Saeimas deputāts, kā arī karjeras diplomāts, ieņemot vēstnieka amatu NATO, Francijā, Spānijā, Ungārijā un Beniluksa valstīs. Viņš atrodas Eiropas Vadības tīkla (*European Leadership Network*) Konsultatīvajā padomē un ir šī tīkla aktīvs dalībnieks. Viņam ir virkne publikāciju par ārlietām un aizsardzības un drošības jautājumiem.

Lūcija Mokra ir beigusi politikas zinātnes un tiesību zinātnes studijas. Viņa ir starptautisko tiesību un Eiropas tiesību profesore. Savā profesionālajā akadēmiskajā darbībā viņa fokusējas uz starptautiskajām publikajām tiesībām un Eiropas tiesībām, raugoties no institucionālā viedokļa, kā arī no īstenošanas prakses. Viņas galvenās pētniecības jomas ir: cilvēktiesības starptautiskajās tiesībās un Eiropas tiesībās, Eiropas institūcijas, Eiropas Savienības ārpolitika un humanitārās tiesības. Viņa aktīvi iesaistās lekciju lasīšanā ārvalstu augstskolās. Viņa ir Bratislavā bāzētās Komeniusa Universitātes Sociālo un ekonomisko zinātņu katedras vadītāja, Žana Monē katedras pasniedzēja (Migrācija starptautiskajās attiecībās), Žana Monē Izcilības centra galvenā pētniece, valsts pārstāve *UNESCO MOST* programmas Starpvaldību padomē un *TEPSA* priekšsēdētāja. Viņa ir publicējusi starptautiskas publikācijas par dažādiem cilvēktiesību aizsardzības aspektiem, īpaši saistībā ar mūsdienu starptautiskajiem un Eiropas izaicinājumiem: humanitāro attīstību, ārējām attiecībām, tiesisko aizsardzību un vidi.

Illimars Ploms ir Igaunijas Militārās akadēmijas asociētais profesors stratēģijas jautājumos. Viņš ir ieguvis Tartu Universitātes maģistra grādu valsts pārvaldē un Oksfordas Universitātes doktora grādu modernajā vēsturē (*D.Phil.*). Viņš ir strādājis par pasniedzēju un pētnieku Tartu Universitātē un Tallinas Tehnoloģiju universitātē. Viņa galvenās pētniecības intereses ir: Eiropas drošības stratēģija, Baltijas aizsardzības politika, visaptveroša pieeja, civilā – militārā sadarbība, Eiropas integrācijas teorija un politiskā teorija.

Vojčehs Pržibilskis ir Polijas neatkarīgās domnīcas *Res Publica Foundation* galvenās Centrāleiropas jautājumu analīzes platformas *Vise-grad Insight* galvenais redaktors. Viņš arī vada tīklu *New Europe 100*, kas apvieno veiksmīgus digitālā laikmeta līderus no CAE valstīm uzņēmējdarbības, pētniecības, plašsaziņas līdzekļu, NVO un valsts pārvaldes jomā. Viņa kompetencē ir Eiropas ārpolitikas un politiskās kultūras stratēģiskā prognozēšana. Viņš ir Humanitāro zinātņu institūta (*IWM*) projekta *Europe's Futures* pētnieks, iepriekš bijis Varšavas Universitātes lektors, Budapeštā bāzētās Pētera Pāzmaņa (*Pázmány Péter*) Katoļu universitātes vieslektors, kā arī Prāgā bāzētā pētniecības institūta *CEFRES* un Vīnē bāzētās Politiskās Akadēmijas jaunākais pētnieks. Viņš ir *LSE IDEAS Ratiu* foruma, Eiropas Jauno ideju foruma, Atvērto acu ekonomikas samita (*Open Eyes Economy Summit*) Konsultatīvās padomes loceklis un Sociālā līguma inkubatora Uzraudzības padomes līdzpriekšsēdētājs. Viņš ir arī līdzautors izdevniecības *Routledge* 2017. gadā izdotajai grāmatai "Izprotot Centrāleiropu" (*Understanding Central Europe*). Viņš ir publicējies tādos izdevumos kā *Foreign Policy*, *Politico Europe*, *Journal of Democracy*, *EUObserver*, *Project Syndicate*, *VoxEurop*, *Hospodarske noviny*, *Internazionale*, *Zeit*, *Dziennik Gazeta Prawna*, *Onet*, *Gazeta Wyborcza*, kā arī regulāri uzstājas tādos medijos kā *BBC*, *Al Jazeera Europe*, *Euronews*, *TRT World*, *TVN24*, *TOK FM*, *Radio Sweden* un citos.

Plāmens Ralčevs ir asociētais profesors un Starptautisko attiecību katedras vadītājs Valsts un pasaules ekonomikas universitātē (Sofija), kur pasniedz tādus kursus kā "Mūsdienu pasaules politika", "Ekonomiskā diplomātija", "Eiropas valstu salīdzinošā ārpolitika", "Starptautisko attiecību teorijas", "Starptautiskās pārrunas", "Stratēģiskā komunikācija". Viņam ir maģistra grāds starptautiskajās attiecībās un doktora grāds politikas zinātnē (Ārpolitika un starptautiskās attiecības). No 2000. līdz 2007. gadam strādājis par vecāko zinātnisko līdzstrādnieku Reģionālo un starptautisko pētījumu institūtā Sofijā. 2003. gadā bijis Stratēģisko un starptautisko pētījumu centra (Vašingtona) Austrumeiropas programmas viespētnieks. 2004./2005. gadā bijis Čīvinga stipendiāts (*FCO/ British Council*) Bristoles Universitātes Socioloģijas departamentā (Apvienotā Karaliste). Dr. Ralčevs ir izveidojis (2008) un vada *STRATCOM* projektu, kas fokusējas uz stratēģiskās komunikācijas, starptautisko sabiedrisko attiecību un publiskās diplomātijas izpēti un

pētījumiem. Viņa pētniecības intereses fokusējas uz ārpolitiku, Eiropas politiku un drošību, identitātes politiku, starptautisko komunikāciju, publisko diplomātiju un ar informāciju saistītām operācijām. Pētot starptautisko attiecību un starptautiskās komunikācijas iracionālo raksturu, kā arī subjektīvo sociālo un psiholoģisko faktoru ietekmi, viņš pamatojas uz konstruktīvisma un post-pozitīvisma teorijām un pieejām. Pēdējos gados viņa pētnieciskā, konsultatīvā un publiskā darbība koncentrējas uz Turcijas iekšpolitikas un ārpolitikas attīstību.

Edgars Rinkēvičs ir Latvijas Republikas ārlietu ministrs kopš 2011. gada oktobra. No 2008. līdz 2011. gadam bijis Latvijas Valsts prezidenta kancelejas vadītājs. Laikā no 1997. līdz 2008. gadam ieņēmis Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas valsts sekretāra amatu. No 2005. līdz 2007. gadam bijis NATO valstu un valdību sanāksmes organizācijas biroja Latvijā vadītājs. 1997. gadā ieguvis maģistra grādu politikas zinātnēs. No 1999. līdz 2000. gadam studējis ASV Nacionālās aizsardzības universitātes Bruņoto spēku Nacionālo resursu stratēģijas industriālajā koledžā, kur ieguvis maģistra grādu.

Mihajs Sebe ir Eiropas lietu un Rumānijas politikas eksperts, kurš patlaban koordinē Rumānijas Eiropas institūta Eiropas studiju nodaļu un ir vieslektors Bukarestes Universitātes Politikas zinātņu fakultātē. Viņš ir ieguvis doktora grādu politikas zinātnē Bukarestes Universitātē. Viņš fokusējas uz tādām tēmām kā Eiropas idejas vēsture, populisms, nākotnes politika. Viņš daudz raksta par Eiropas politiku gan pašu mājās, gan ārzemēs un ir Rumānijas Eiropas lietu žurnāla (*Romanian Journal of European Affairs*) redkolēģijas loceklis.

Višņa Samardžija ir nopelniem bagātā zinātniece Zagrebas Attīstības un starptautisko attiecību institūtā (*IRMO*), kur viņa līdz 2017. gadam ir ieņēmusi Eiropas integrācijas departamenta vadītājas amatu. Viņa savu doktora grādu ir ieguvusi Zagrebas Universitātes Ekonomikas fakultātē. Viņa ir daudzu rakstu autore un vairāku grāmatu redaktore ES paplašināšanās, ES publiskās politikas un industriālo attiecību jomā. Pasniedz Eiropas doktorantūras studiju programmās divās Horvātijas universitātēs. No 2000. līdz 2004. gadam bijusi Horvātijas Republikas Eiropas integrācijas ministra palīdzē, savukārt no 2010. līdz 2016. gadam bijusi Briselē bāzētās Eiropas politikas pētījumu asociācijas (*TEPSA*) valdes locekle.

Andris Sprūds ir Latvijas Ārpolitikas institūta konsultatīvās padomes loceklis, Latvijas Republikas 14. Saeimas deputāts. Viņš ir arī profesors Rīgas Stradiņa universitātē. Ieguvis maģistra grādu Centrāleiropas vēsturē Centrāleiropas Universitātē Budapeštā, Ungārijā, un starptautiskajās attiecībās Latvijas Universitātē. Ieguvis doktora grādu politikas zinātnē Jageloņu Universitātē Krakovā, Polijā. Andris Sprūds ir bijis aicinātais students un pētnieks Oksfordas, Upsalas, Kolumbijas un Džona Hopkina universitātē, kā arī Norvēģijas Starptautisko attiecību institūtā un Japānas Enerģijas ekonomikas institūtā. Viņa galvenās pētnieciskās intereses ietver enerģijas drošību un politiku Baltijas jūras reģionā, postpadomju valstu iekšpolitiku un ārpolitiku, kā arī transatlantiskās attiecības.

Mārtiņš Vargulis ir Latvijas Ārpolitikas institūta pētnieks un Rīgas Stradiņa universitātes lektors. Viņš ir ieguvis maģistra grādu starptautiskajās attiecībās un pašlaik turpina doktorantūras studijas Rīgas Stradiņa universitātē. Akadēmiskajā karjerā viņš ir koncentrējies uz jautājumiem, kas skar Krieviju (īpaši drošību, ekonomiku un maigo varu), ar NATO un ES drošību saistītos jautājumus, kā arī Eiropas kaimiņattiecības. Viņš ir daudzu rakstu autors un vairāku grāmatu zinātniskais redaktors. Savā ilggadējā profesionālajā karjerā kā pārstāvis Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijā viņš ir bijis Aizsardzības politikas un stratēģijas nodaļas vadītājs, kā arī diplomāts Latvijas Republikas pastāvīgajā pārstāvniecībā NATO un ES.

Ģedimins Vītus ir profesors un Viļņas Universitātes Starptautisko attiecību un politikas zinātņu institūta (*IIRPS*) Eiropas studiju centra vadītājs. Viņš strādā arī Lietuvas Militārajā akadēmijā. 1993. gadā ieguvis politikas zinātņu doktora grādu Viļņas Universitātē. No 1993. līdz 1995. gadam bijis *IIRPS* direktora vietnieks akadēmiskajā darbā. No 1995. līdz 1998. gadam ieņēmis Eiropas integrācijas studiju centra direktora amatu. Savukārt 2005. gadā kļuvis par Fulbraita stipendiātu Virdžīnijas Militārajā institūtā. No 2001. līdz 2013. gadam ir strādājis par Lietuvas Militārās akadēmijas Politikas zinātnes katedras vadītāju un profesoru. Savukārt no 2003. līdz 2021. gadam ir ieņēmis zinātniskā žurnāla *Lithuanian Annual Strategic Review* galvenā redaktora amatu. No 2011. līdz 2015. gada bijis Lietuvas Pētniecības padomes Humanitāro un sociālo zinātņu komitejas loceklis. No 2016. līdz 2022. gadam ir Augstākās izglītības kvalitātes novērtēšanas centra padomes loceklis.

Viljārs Vēbels ir Baltijas Aizsardzības koledžas Politisko un stratēģisko pētījumu departamenta pētnieks. Viņš ir ieguvis bakalaura grādu starptautiskajās attiecībās Tartu Universitātē, maģistra grādu starptautiskajās attiecībās Tartu Universitātē ("Netiešo seku (*spill-over*) barjera Eiropas integrācijas procesā") un doktora grādu politikas zinātnē Tartu Universitātē ("Pozitīvo nosacījumu loma un ietekme ES pirmspievienošanās politikā"). Viņš ir strādājis par Igaunijas valdības akadēmisko padomnieku Eiropas Nākotnes konvencijas jautājumos, kā arī pētnieku vairākās pētniecības iestādēs, tostarp EDSO, SIDA, Eiropas Ārlietu padomē, Igaunijas Ārpolitikas institūtā, Latvijas Ārpolitikas institūtā un Eirāzijas grupā. Viņš ir lasījis lekcijas Tartu Universitātē, Igaunijas Nacionālās aizsardzības koledžā, Ukrainas Diplomātiskajā akadēmijā, EDSO Robežu pārvaldības štāba koledžā un Igaunijas Diplomātiskajā akadēmijā. Viņa galvenās kompetences jomas ir: Krievijas militārā doktrīna un stratēģiskās ambīcijas; spēļu teorijas spēļu modeļi (kur nenotiek sadarbība) drošības pētījumos un atturēšanā; pozitīvo nosacījumu koncepcija attiecībā uz reformu un politikas izmaiņu uzsākšanu; atturēšanas koncepcijas un modeļi mazo nāciju valstu kontekstā, hibrīdkarš un atturēšanas jēdziens hibrīdkara laikā.

Ģedimins Varvuolis patlaban ir Lietuvas Ārlietu ministrijas Eiropas departamenta īpašais vēstnieks savienojamības un Trīs jūru iniciatīvas jautājumos. Iepriekš viņš ir ieņēmis dažādus amatus Lietuvas diplomātiskajā dienestā. No 2018. gada februāra līdz 2021. gada oktobrim bijis Lietuvas vēstnieks Japānā. No Tokijas viņš bija akreditēts arī Jaunzēlandē, Austrālijā, Singapūrā, Indonēzijā, Malaizijā, Filipīnās, kā arī ASEAN un ASEF. Pirms došanās uz Japānu, no 2013. līdz 2018. gadam bijis Lietuvas vēstnieks Beļģijā un vienlaikus akreditēts arī Luksemburgā un Alžīrijā. Pēc Viļņas Universitātes Vēstures fakultātes un Parīzes Politikas zinātnes institūta absolvēšanas Ģedimins Varvuolis 1995. gadā sācis strādāt Lietuvas Ārlietu ministrijā. Viņa darba pienākumi Lietuvas diplomātiskajā dienestā ietvēruši pastāvīgā pārstāvja NATO vietnieka un Transatlantiskās sadarbības un drošības politikas departamenta direktora amatu, kā arī Lietuvas vēstniecības Francijā Krīzes vadības nodaļas un NATO nodaļas vadītāja amatus. Viņš ir apbalvots ar Lietuvas Aizsardzības ministrijas civiliedzīvotājiem piešķiramo medaļu "par nopelniem" (2011), ordeni "Par nopelniem Lietuvai", Bruņinieka krustu (2004) un Francijas Nacionālo ordeni par

nopelniem (*Chevalier de l'ordre national du Mérite*) (1997). Ģedimins Varvuolis ir precējies, un viņam ir divi bērni.

Žombors Zēolds ir ieguvis maģistra grādu Jageloņu Universitātē Polijā (maģistra grāds Centrāleiropas un Austrumeiropas jautājumos) un Etveša Lorānda universitātē Budapeštā (maģistra grāds starptautiskajās attiecībās). Viņš ir Ungārijas Stratēģisko un aizsardzības pētījumu institūta asociētais pētnieks. Viņa profesionālā karjera ir saistīta ar Poliju. Kā bijušais *CEPA-HIF* Andrasī (*Andrássy*) nacionālās drošības programmas dalībnieks viņš galvenokārt pēta Polijas ārpolitiku un drošības politiku, kā arī drošības politiku Centrāleiropas reģionā, īpašu uzmanību pievēršot Višegrādas grupas sadarbībai un Trīs jūru iniciatīvai. Šajā rakstā paustais ir viņa personiskie uzskati un viedokļi.

LATVIJAS ĀRPOLITIKAS
INSTITŪTS

Latvijas Ārpolitikas institūts ir vecākā Latvijas domnīca, kas nodarbojas ar ārējās un drošības politikas analīzi. Latvijas Ārpolitikas institūts tika izveidots 1992. gadā Rīgā kā bezpeļņas organizācija, kam uzdots sniegt Latvijas lēmumu pieņēmējiem, ekspertiem un plašākai sabiedrībai analīzi, ieteikumus un informāciju par starptautiskajiem procesiem, reģionālās drošības jautājumiem, ārpolitikas stratēģiju un izvēles iespējām. Institūts ir neatkarīga biedrība, kas veic pētījumus, izdod publikācijas, kā arī rīko lekcijas, seminārus un konferences, kas saistītas ar starptautiskās politikas jautājumiem. Latvijas pētniecības centru vidū Latvijas Ārpolitikas institūts ir vecākā un viena no pazīstamākajām un starptautiski atzītākajām organizācijām, kuri specializējas tieši starptautiskajos jautājumos.

Latvijas Ārpolitikas institūts (LĀI)

Adrese: Pils iela 21, Rīga, Latvija, LV-1050

www.liia.lv | liia@liia.lv

Publikācija ir tapusi ar

Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas atbalstu

Ārlietu ministrija

